

THE VĀLMĪKI-RĀMĀYANA

CRITICALLY EDITED FOR THE FIRST TIME

Board of Editors :

1. SHRIMATI HANSABEN MENTA, Vice-Chancellor,
M. S. University of Baroda (Chairman)
2. SHRI P. C. DIVANJI
3. DR. P. L. VAIDYA
4. PROF. K. C. CHATTOPADHYAYA
5. PROF. G. C. JHALA
6. PRINCIPAL D. R. MANKAD
7. DR. P. M. MODI
8. PROF. G. H. BHATT (Secretary and General Editor)

Board of Referees :

(1) DR. S. K. BELVALKAR, Poona.	(7) PROF. H. W. BAILEY, Cambridge (England).
(2) MM. DR. P. V. KANE, Bombay.	(8) DR. W. KIRFEL, Bonn.
(3) DR. S K DE, Calcutta	(9) DR W. RUBEN, Berlin
(4) REV. FR. DR. C BULCKE, Ranchi (Bihar)	(10) DR. RENOU, PARIS.
(5) PROF. VISHVABANDHU SHASTRI, Hoshiarpur	(11) DR. V. PISANI, Milan (Italy).
(6) DR. V. RAGHAVAN, Madras.	(12) DR F. EDGERTON, LARAMIE, WYOMING, U.S.A.

and Illustrated by the Faculty of Fine Arts, M. S. University of Baroda

Published under the Authority of the Maharaja Sayajirao University of Baroda

ORIENTAL INSTITUTE
Baroda (India)

1958

THE BĀLAKĀṆḌA

THE FIRST BOOK OF THE VĀLMĪKI-RĀMĀYANA
The National Epic of India

Critically edited by

G. H. BHATT

Sometime Professor of Sanskrit, Baroda College;

Director, Oriental Institute, M. S. University of Baroda.

**Oriental Institute
Baroda (India)**

1958

All rights reserved

DEDICATED MOST RESPECTFULLY

to

SHRIMATI HANSABEN MEHTA, B A (Hons.),

Vice-Chancellor, M. S. University of Baroda

for her keen interest in the Rāmāyana
and its Critical Edition

CONTENTS

	<i>Pages</i>
PREFACE	ix
ABBREVIATIONS AND DIACRITICAL SIGNS	xi
INTRODUCTION	xiii xxxiv
TEXT AND CRITICAL APPARATUS	1-80

LIST OF PLATES AND ILLUSTRATIONS

Facsimile of the Nepālī MS Fol. 2a, 2b and 3a	Frontispiece
Facsimile of the Nepālī MS Fol. 375b and 376a and of the Maithilī MS Fol. 258b	„
Illustration to I 1 1 Valmiki makes a request to Nārada about an ideal man	Facing page 3
Illustration to I 2 14 Valmiki gives a curse to the Niṣāda for killing a female Krauñca bird	„ „ 24

PREFACE

A Critical Edition of the Valmiki-Ramāyana was a long-felt desideratum. Shrimati Hansaben Mehta, the first Vice-Chancellor of the Maharaja Sayajirao University of Baroda, and the members of the Syndicate readily accepted the suggestion of Shri P. G. Shah, the President of the Gujarat Research Society of Bombay and opened the Ramāyana Department in the Oriental Institute on 12th March 1957. The Director of the Oriental Institute, who was put in charge of the Ramāyana Department, collected MSS. from public and private Libraries by an appeal and personal visits, and on 4th April 1954, *Castra Sukla Pratipada*, the Hindu New Year Day, the Collation Section was opened when Shrimati Hansaben Mehta wrote the first verse of the Rāmāyana in the collation sheets. On 12th July 1955 the Critical Apparatus Section was added.

The Prospectus of the Critical and Illustrated Edition of the R, published in 1955, was favourably received by scholars of India and outside. A tentative edition of the first Sarga of the Bālākāṇḍa with a full Critical Apparatus and a short account of the MSS was printed in July 1956 for private circulation and sent to eminent scholars of India, Europe and America. The response was ready and also happy. I am most grateful to them for their appreciation of the work and valuable suggestions.

The first Fascicule consisting of 10 Sargas of the Bālākāṇḍa is now presented to the world of scholars. The text of the Epic is based on 37 MSS in different scripts of India. A list of the MSS, their detailed account and some important textual problems will be found in the Introduction. Statistical reports showing the mutual relation of the MSS, concordance of the principal printed editions of the R, Notes etc are reserved for the last Fascicule of the Bālākāṇḍa.

It is now my pleasant duty to record all the encouragement and assistance which I have received from different quarters in connection with the Rāmāyana work.

To Shrimati Hansaben Mehta, our most popular Vice-Chancellor, whose keen interest in the Rāmāyana is responsible for this ambitious project, I tender my most sincere and cordial thanks. Her continuous inspiration, kindness, appreciation and full support with which she has favoured me have been of inestimable value to me, and I take this opportunity to express my profound gratitude. To Honble Dr Jivraj Mehta, the Finance Minister of Bombay and member of the Syndicate I remain grateful for evincing special interest in the Ramayana Department. To the members of the Syndicate who have always appreciated the work I ever remain thankful.

It is indeed a rare coincidence that my revered Professor, Dr S. K. Belvalkar, happens to be since 1943 the General Editor of the Critical Edition of the Mahabharata, the Great Epic of India. He has always favoured me with valuable guidance from the initial stage and conferred Blessings which have certainly given me strength. To my revered Gurus I simply bow down in all humility.

I, again, sincerely thank H. H. the Maharaja of Bikaner, H. H. the Maharaja of Jodhpur, H. H. the Maharaja of Darbhanga and the Government of Nepal for the loan of R. MSS and the permission to take a microfilm of some R. MSS. I am also indebted to the following Research Institutes and Libraries for the loan of R. MSS —

1. Adyar Library, Adyar, Madras
2. Bada Mandir Library, Bombay
3. Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona
4. Bharat Itihasa Samshodhak Mandal, Poona.
5. Calcutta University Library, Calcutta
6. Government Oriental Manuscripts Library, Madras.
7. Maharaja's Grantha Library, Sanskrit College, Tripunithura, Kerala State
8. Oriental Research Institute, Mysore
9. Scindia Oriental Institute, Ujjain
10. Shri Venkateshwara Oriental Institute, Tirupati.
11. The Asiatic Society of Bengal, Calcutta.
12. Vishvabharati, Santiniketan.

- 13 Vishveshvarananda Vedic Research Institute, Hoshiarpur (E. Punjab)
 14 Vitthalbhai Patel Mahavidyalaya, Vallabha Vidyanagar.

I further offer my thanks to Prof. Fillozat, Prof. Constantin Regamey, Prof. Pisani and Dr. V. Raghavan for supplying the lists of MSS in the European Libraries and the photostat and microfilm copies of some MSS, to Mr. S. N. Sharma of Shrinagar for procuring MSS in Śāradā Script from Kashmir, and to Muni Sri Punyavijayaji of Ahmedabad, Sri Nilakanthan Nambudiripad of Chunnagad, and Sri Sankaran Nampyathan Nambudiripad of Adakkancheri, for the loan of MSS.

I take this opportunity to express our gratefulness to the University Grants Commission, and the cultured industrialists who have rendered financial help to the Critical Edition of the National Epic. Following is the list of donors

† 1	University Grants Commission	Rs	60,000/-
2	Sheth Shree Rameshvar Birla		
	The Century Spinning and Manufacturing Co. Ltd	"	25,000/-
* 3	Shri Dorabji Tata Trust	"	9,000/-
4	Khatau Makanjee Spinning and Weaving Co. Ltd	"	10,000/-
5	Sir Purushottamdas Thakordas	"	5,000/-
6	Digvijaya Cement Company Ltd (Shree B. D. Soman)	"	5,000/-
7	Sheth Shree Prantal Devkaran Nanji	"	2,501/-
8	Sheth Shree Harikisandas Lakhmidas	"	2,501/-
9	Sheth Shree Ramnath Anandil Poddar	"	1,250/-
10	Dhrangadhra Chemical Works	"	1,000/-
11	Indian Hume Pipe Co.,	"	1,000/-
12	The Patel Cotton Co.,	"	501/-
	Shri J. P. Patel	"	501/-
		Total Rs	1,22,753/-

It is hoped that other well-to-do persons will emulate the noble example of these donors

Now I must express my obligation to the members of the staff of the Oriental Institute of Baroda. Dr. U. P. Shah (Deputy Director), Pandit J. S. Pade (Superintendent, MSS Section), Pandit K. S. Ramaswami Sastri (Superintendent, Collation Section), Pandit M. R. Nambar (Superintendent, Critical Apparatus Section), Shri J. P. Thakur (Superintendent, Printed Section), Dr. Y. J. Tripathi (Translation Assistant) and Shri M. A. Joshi (Technical Assistant) have laid me under a heavy obligation by their continuous hearty co-operation. The members of the Collation and Critical Apparatus Sections and the Office have obliged me by their sincere work.

I thank Shri V. P. Trivedi, Faculty of Fine Arts, M. S. University of Baroda for preparing the illustration for the Critical Edition of the Rāmāyana. I am also thankful to Prof. Markand Bhatt, Dean of the Faculty of Fine Arts and Prof. N. S. Bendre, Professor of Painting for their keen interest in the pictures of the Rāmāyana.

Lastly I must thank my young friend, the competent Manager of the University Press, for his most willing co-operation in all matters relating to the printing of the Critical Edition.

Rāmāyaṇa tasmai namaḥ

ORIENTAL INSTITUTE,
 M. S. University of Baroda,
 Baroda.

11th January 1958

G. H. BHATT

† The University Grants Commission has graciously continued the annual Grant of Rs. 20,000 since 1955-56.

* A donation of Rs. 15,000/- to be spread over five years from 1955 to 1959 has been promised from Sir Dorabji Tata Trust and out of it a sum of Rs. 9,000/- for the years 1955, 1956 and 1957 has been received.

ABBREVIATIONS AND DIACRITICAL SIGNS

add. = adding.
 addl = additional.
 adhy. = adhyāya (s).
 App. = Appendix.
 B. = Bombay edition of the R. (Gujarati Printing Press, A.D. 1912, the Vulgate).
 chap. = chapter(s).
 comm. = commentary (taries).
 cont = continue(s).
 corr. = corrected, correction.
 Cnt. App. = Critical Apparatus.
 ed = edition
 fig = figure(s)
 fol = folio(s).
 foll. = following
 fragm = fragment(ary)
 G. = Gorresio's ed of the R.
 Gov. = Govindarāja.
 hapl. = haplographic(ally).
 illeg = illegible.
inf. lin = *infra lineam* (below the line)
 ins. = insert(s)
int lin = *inter lineas* (between the lines)
 interp = interpolate(s)
 introd = introduction, introductory
 K = Kumbhakonam ed of the R.
 Kat. = Kataka.
 L = Lahore ed of the R.
 l = line.
 m. or marg = marginal(ly)
 Mah. = Mahēśvaratīrtha.
 Manu. = Manuscript (N S P ed).
 Mbh = Mahābhārata.
 N. = Northern
 NE. = North-eastern.
 NW. = North western
 om = omit(s), omitting.
 orig = original(ly).
 post. = posterior.
fr. m. = *propria manu* (by own hand).
 prob. = probably.
 R. = Rāmāyana.
 r. = repeat(s), repeated.
 Rām. = Rāmānuja.
 ref. = refer(ence).

resp. = respective.
 resp. = respectively.
 Rm. = Rāmāyanamañjarī (Kāvya-mālā No 53).
 Ru. = Rāmopākhyāna (Mbh III. 258-276, BORI, Poona, 1912).
 S = Southern.
sec. m. = *secunda manu* (by another hand).
 st. = stanza(s).
 subst = substitute (s, ed).
 supp. = supplementary.
supr. lin = *supra lineam* (above the line).
 Til = Tīlaka
 transp = transpose(s), transposition.
 v. = verse
 (var.) = (with variation).
 vl. = *varia(e) lectio(nes)*
 vulg = vulgate.
 W. = Western
 ☞ ☞ (in the critical footnotes) enclose citations from commentators
 [] besides their normal uses, enclose *additions* to MS readings.
 () besides their normal uses, enclose superfluous letters, which should be *omitted* from MS. readings
 ✱ (superior star) in the text indicates an *emendation*
 * (in the critical footnotes, before a verse or verses and preceded by a numerical figure) indicates additional or substitute passage
 ** (in the MS readings) indicate syllables lost through injury to MS
 ~~~~~ printed below (or along the side-margin of) any part of the constituted text indicates that the reading of it is less than certain
 C denotes a "Commentary", prefixed to the abbreviation of the name of a commentator (or a commentary), thus, Cr = Comm of Rāmānuja, Cmg = Comm of Mahēśvaratīrtha and Govindarāja, Ct = Comm Kataka and Tīlaka. A 'p' is added on to denote a "pāṭha" or variant, thus, Crp = a pāṭha mentioned in the Comm of Rāmānuja, Ckp = pāṭha mentioned in the Comm Kataka.

13 Vishveshvarananda Vedic Research Institute Hoshiarpur (E. Punjab)

14 Vilthabhai Patel Mahavidyalaya Vallabhavidyanagar

I further offer my thanks to Prof Fillozat Prof Constantin Regamey Prof Pisani and Dr V Raghavan for supplying the lists of R MSS in the European Libraries and the photostat and microfilm copies of some MSS to Dr S N Sharma of Shrinagar for procuring MSS in Sarada Script from Kashmir and to Munu Sri Punyavijaya of Ahmedabad Shri Nilakanthan Nambudiripad of Chunnagad and Shri Sankaran Nampyathan Nambudiripad of Wadalancheri for the loan of MSS

I take this opportunity to express our gratefulness to the University Grants Commission and the cultured industrialists who have rendered financial help to the Critical Edition of the National Epic. Following is the list of donors

† 1 University Grants Commission	Rs 60 000/-
2 Sheth Shree Rameshvar Birla The Century Spinning and Manufacturing Co Ltd.	25 000/-
* 3 Shri Dorabji Tata Trust	9 000/-
4 Khatau Makanjee Spinning and Weaving Co Ltd	10 000/-
5 Sir Purushottamdas Thakordas	5 000/-
6 Durgajaya Cement Company Ltd (Shree B D Somani)	5 000/-
7 Sheth Shree Prantal Devkaran Nanji	2 501/-
8 Sheth Shree Hanikundas Lakhmdas	2 501/-
9 Sheth Shree Ramnath Anandlal Poddar	1 250/-
10 Dhurangadhra Chemical Works	1 000/-
11 Indian Home Pipe Co	1 000/-
12 The Patel Cotton Co Shri J P Patel	501/-
Total Rs. 1 22 753/-	

It is hoped that other well to-do persons will emulate the noble example of these donors

Now I must express my obligation to the members of the staff of the Oriental Institute of Baroda Dr U P Shah (Deputy Director) Pandit J S Pade (Superintendent MSS Section) Pandit K S Ramaswami Sastru (Superintendent Collation Section) Pandit M R Nambiar (Superintendent Critical Apparatus Section) Shri J P Thakur (Superintendent Printed Section) Dr Y J Tripathi (Translation Assistant) and Shri M A Joshi (Technical Assistant) have laid me under a heavy obligation by their continuous hearty co-operation. The members of the Collation and Critical Apparatus Sections and the Office have obliged me by their sincere work

I thank Shri V P Trivedi Faculty of Fine Arts M S University of Baroda for preparing the illustration for the Critical Edition of the Ramayana. I am also thankful to Prof Markand Bhatt Dean of the Faculty of Fine Arts and Prof N S Bendre Professor of Painting for their keen interest in the pictures of the Ramayana

Lastly I must thank my young friend the competent Manager of the University Press for his most willing co-operation in all matters relating to the printing of the Critical Edition.

Ramāya namaḥ

ORIENTAL INSTITUTE
M S University of Baroda
Baroda.

G H BHATT

11th January 1958

† The University Grants Commission has graciously continued the annual Grant of Rs. 70 000 since 1955-56

* A donation of Rs 15 000 to be spread over five years from 1955 to 1959 has been promised from Sri Dorabji Tata Trust and out of it a sum of Rs 9 000/- for the years 1955 1956 and 1957 has been received

ABBREVIATIONS AND DIACRITICAL SIGNS

add. = adding.
 addl. = additional.
 adhy. = adhyāya (s).
 App. = Appendix.
 B. = Bombay edition of the R. (Gujarati Printing Press, A D. 1912, the Vulgate).
 chap. = chapter(s).
 comm. = commentary (aries).
 cont. = continue(s).
 corr. = corrected, correction.
 Crit. App. = Critical Apparatus.
 ed. = edition.
 fig. = figure(s).
 fol = folio(s).
 foll. = following
 fragm. = fragment(ary).
 G. = Gorresio's ed of the R.
 Gov. = Govindarāja.
 hapl = haplographic(ally).
 illeg = illegible.
inf lin = *infra lineam* (below the line).
 ins = insert(s).
int. lin = *inter lineas* (between the lines)
 interp = interpolate(s)
 introd. = introduction, introductory
 R. = Kumbhakonam ed of the R.
 Kat = Kataka.
 L. = Lahore ed. of the R
 l = line.
 m. or marg = marginal(ly).
 Mah = Mahēśvaratīrtha.
 Manu. = Manusmṛiti (NSP ed.).
 Mbh = Mahābhārata.
 N. = Northern.
 NE = North-eastern.
 NW. = North western
 om. = omit(s), omitting.
 orig. = original(ly).
 post. = posterior.
pr. m. = *propria manu* (by own hand).
 prob = probably.
 R. = Rāmāyaga.
 r. = repeat(s), repeated.
 Rām. = Rāmānuja.
 ref. = refer(ence).

resp. = respective.
 respy. = respectively.
 Rm. = Rāmāyagamañjarī (Kāvyamālā No. 83).
 Ru. = Rāmopākhyāna (Mbh. III. 258-276, BORI, Poona, 1942).
 S. = Southern.
sec. m. = *secunda manu* (by another hand).
 st. = stanza(s).
 subst. = substitute (s, ed).
 supp. = supplementary.
supr. lin. = *supra lineam* (above the line).
 Til. = Tilaka.
 transp. = transpose(s), transposition
 v. = verse
 (var.) = (with variation).
 v.l. = vari(ē) lectio(nes).
 vulg = vulgate.
 W. = Western
 ☞ (in the critical footnotes) enclose citations from commentators
 [ ] besides their normal uses, enclose additions to MS readings.
 ( ) besides their normal uses, enclose superfluous letters, which should be omitted from MS readings
 ☞ (superior star) in the text indicates an emendation
 * (in the critical footnotes, before a verse or verses and preceded by a numerical figure) indicates additional or substitute passage
 ** (in the MS readings) indicate syllables lost through injury to MS
 ~~~~~ printed below (or along the side-margin of) any part of the constituted text indicates that the reading of it is less than certain
 C denotes a "Commentary", prefixed to the abbreviation of the name of a commentator (or a commentary), thus, Ct = Comm of Rāmānuja, Cm g = Comm of Mahēśvaratīrtha and Govindarāja, Ct t = Comm Kataka and Tilaka
 A "p" = added on to denote a "pāṭha" or variant, thus, Crp = a pāṭha mentioned in the Comm of Rāmānuja, Ckp = pāṭha mentioned in the Comm Kataka.

INTRODUCTION

The Critical Apparatus

The text of the Balakanda in this Edition is based upon the following 37 MSS selected from out of a total of 86 MSS collated for the purpose —

I Northern Recension (21 MSS — ŚV B 11 + D 0)

(a) North Western Group

Sarada Version [S]

S₁ = Baroda Oriental Institute No 14061 Undated

(b) North East Group

(1) Nepali Version [N]

N₁ = Baroda Oriental Institute No 1456 Microfilm of MS no 934 of the Bir Library Kathmandu Nepal dated Samvat 1076 (c AD 1020)

N₂ = Baroda Oriental Institute No 14157 Microfilm of MS no 903 of the Bir Library Kathmandu, Nepal dated Newari Samvat 793 (c AD 1675)

(11) Maithili Version [V]

V₁ = Baroda Oriental Institute No 14137 Microfilm of a MS of the Palace Library Darbhanga dated Lakshmana Samvat 241 (c AD 1360)

V₂ = Baroda Oriental Institute No 14133 Transcript of MS No 273 of the Palace Library Darbhanga dated Śaka 1473 (c AD 1501)

V₃ = Baroda Oriental Institute No 14130 Transcript of MS no 297 of the Palace Library Darbhanga dated Śaka 1753 (c AD 1831)

V₄ = Baroda Oriental Institute No 14134 Transcript of MS no 291 of the Palace Library Darbhanga dated Śaka 1758 (c AD 1836)

(111) Bengali Version [B]

B₁ = Baroda Oriental Institute No 14122 Photo stat copy of MS no 348 of the Bibliothèque Nationale Paris dated Śaka 1610 (c AD 1688)

B₂ = Śantiniketan Vaidya Bharati No 776 Dated Śaka 1711 (c AD 1789)

B₃ = Calcutta Asiatic Society of Bengal No G 325 Dated Śaka 1754 (c AD 1832)

B₄ = Calcutta Asiatic Society of Bengal No II A 39 Undated

Devanagari Version [D] Sub divided into

(1) Devanagari Version of Tilaka (Dt) the Vulgate * (S)

Dt = Jodhpur Palace Library Unnumbered Undated

(11) Devanagari Composite Version

D₁ = Baroda Oriental Institute No 14136 Photo-stat copy of MS no 123 of 1884-87 of the Bombay Government Collection deposited at the Bhandarkar Oriental Research Institute Poona dated Samvat 1512 (c AD 1455) (W)

D₂ = Poona Bhandarkar Oriental Research Institute No 825 of 1875-76 Dated Samvat 1650 (c AD 1594) (W)

D₃ = Baroda Oriental Institute No 3937 Dated Samvat 1773 (c AD 1717) (W)

D₄ = Baroda in private possession (of Prof G H Bhatt) Unnumbered Dated Samvat 1819 (c AD 1774) (S)

D₅ = Baroda Oriental Institute No 12864 Dated Śaka 1708 (c AD 1786) (NW)

D₆ = Bombay His Holiness Goswami Sri Gokulnathajumharaja's Bada Mandira No 100 Undated About 200 years old (earlier than Samvat 1851 = C AD 1796) (S)

- D₇ = Hoshiarpur East Punjab V V Research Institute Sadhu Āśrama No 1803 Dated Samvat 1869 (c A D 1817) (NW)
 D₈ = Ujjain Scindia Oriental Institute No 1633 Dated Samvat 1888 (c A D 1831) (S)
 D₉ = Vallabha Vidyānagar (via Anand) Vitthalabhai Patel Mahavidyalaya Unnumbered Dated Samvat 1905 (c A D 1848) (W)
 D₁₀ = Ujjain Scindia Oriental Institute No 1611 Undated (NE)
 D₁₁ = Hoshiarpur East Punjab V V Research Institute Sadhu Āśrama No 2067 Undated (NW)
 D₁₂ = Bikaner Anup Sanskrit Library No 1018 Undated (NW)
 D₁₃ = Jodhpur Palace Library No 4 Undated (NW)
 D₁₄ = Baroda Oriental Institute No 6491 Undated (S)

II S(outhern) Recension (16 MSS —TGM 11+D 5)

(1) Telugu Version [T]

- T₁ = Madras Adyar Library No 73372 Undated
 T₂ = Madras Adyar Library No 73393 Undated
 T₃ = Madras Adyar Library No 75597 Undated

(ii) Grantha Version [G]

- G₁ = Baroda Oriental Institute No 6362 Dated Kollam 993 (c A D 1818)
 G₂ = Trippunithura (Travancore-Cochin State) Maharaja's Grantha Library Sanskrit College No 153 Undated
 G₃ = Madras Government Oriental Manuscripts Library No 9869 Undated
 G₄ = Ahmedabad in private possession (of Muni Śrī Punyavijaya) Unnumbered Undated

(iii) Malayalam Version [M]

- M₁ = Chunangad (via Ottapalam) South Malabar in private possession (of Shri Nilakanthan Nambudiripad) Unnumbered Dated Kollam 687 (c A D 1512)
 M = Trippunithura (Travancore-Cochin State) Maharaja's Grantha Library Sanskrit College No 158 Dated Kollam 865 (c A D 1690)
 M₂ = Kumpilangad (P O Kundanoor via Wadakkancheri Travancore-Cochin State) in private possession (of Shri Sankaran Nampyathan Nambudiripad) Unnumbered Dated Kollam 998 (c A D 1823)
 M₄ = Trippunithura (Travancore Cochin State) Maharaja's Grantha Library Sanskrit College No 159 Undated

Testimonia

(1) Commentaries

- Cr = Commentary of Rāmānuja as given in MS no 14066 of Oriental Institute Baroda Transcript of MS no 8214 of the Government Oriental Manuscripts Library Madras undated
 Cm = Commentary of Mahēśvaratīrtha as given in MS no 844 of the Nasik Patwarāḥan Collection deposited at the Bharata Itihasa Samsodhaka Mandala Poona Dated Śaka 1698 (c A D 1776)
 Cg = Commentary of Govindarāja as given in MS of Prof G H Bhaṭṭa Baroda Dated Samvat 1829 (c A D 1773)
 Ck = Commentary (Kataka or Amṭakataka) of Katakayogindra (alias Madhayaogin) as given in MS no 14053 of the Oriental Institute Baroda Transcript of MSS nos 3754 and 8978 of the Government Oriental Manuscripts Library Madras undated
 Ct = Commentary (Tilaka) of Nageśa Bhaṭṭa as given in Dt undated also as printed in Vulgate editions

(ii) Epitomes

- (1) The Ramopākhyāna (Mbh III 258 276 BORI Poona 1912)
 (2) Puranas—Viṣṇu Purana III 3 IV 4 (Gita Press Gorakhpur 1937)
 Agni Purana Chaps 5 11 (Ānandaśrama ed Poona 1900)
 Padma Purana IV 66 121 V 35 (Ānandaśrama ed Poona 1893 94) etc
 (3) The Rāmāyana mānjari of Kṣemendra (Kavyamala No 83 Nirmaya Śāgara Press Bombay, 1903)

Detailed Account of the Manuscripts

S₁

Baroda Oriental Institute No 14061 Undated It was purchased for the Institute by Dr S N Sharma of Srinagar Thick unglazed paper size 1' x 6½" Saraṇa characters.

67 folios (with 15b blank) with 13 to 15 lines to a page and about 46 letters to a line. Two Śodhapatras 7½" x 5" written on one side *pr m* are added after folios 39b and 67a resp. The portion subsequent to Sarga II is probably *sec m* Margins unruled stanzas unnumbered. Only first seven Sargas numbered. Both the Ślokaṛdhas are marked by single danda. Colophons are daubed over with red chalk and erasures which are not many are made with yellow pigment. Sporadically written marginalia *pr m*. Marginal corrections and additions also *pr m* are far and few between with the exception of folios 41 to 53. A few blanks marked by head lines signify conscientious copying. Condition fairly old. Writing fairly legible and correct in *prsthamaṭras*. Though the MS is undated another one of Ayodhyakāṇḍa written probably by the same scribe as that of the latter part of this MS bears at the end Samvat 34 which is according to Dr Sharma's report probably the Saptarṣi Samvat equivalent to A D 1860.

The MS represents the NW version.

S₂

Baroda Oriental Institute No 14156 Microfilm of MS no 934 of Bir Library Kathmandu Nepal dated Samvat 1076 which refers to Vikrama Samvat according to Pandit Baburam Acharya Itihāsaśiromani the ex Librarian of the Bir Library Kathmandu (c A D 1020). The oldest dated MS of Valmiki Rāmāyaṇa known to us Palm leaves size 21½" x 2" Newari characters.

The codex has preserved all the seven kandas total number of extant folios for Bala being 46. Folios 1 4 5 8 40 55 and 67 go missing. With folio 91 begins the 12th Sarga of Ayodhya. It has 6 lines to a page and about 86 letters to a line. The bulk of the MS is 7½ inches. Side margins 1½ inches and top and bottom margins ½ inch unruled. Ślokas and Sargas unnumbered. Śloka endings are marked by single dandas. Marginalia and corrections very few *pr m* additions more frequent *pr m*. Tying threads pass through two holes in the middle of the leaves. Dilapidated in condition. Writing fairly correct but at places not clear in *prsthamaṭras* ष and ष, ष and च, ष and न, ष and म and at a few places even ष and द्वा are confounded.

The whole MS is written by two scribes. Bala Ayodhya Aranya and Kiṣkindha kandas are in one hand the rest in another. The post colophon entry made at the close of Kiṣkindha *pr m* states that the MS was copied by Śrī Gopati son of Pandita Śrī Śrīkara on the 4th day of the dark half of the month of Āśāḍha in Samvat year 1076 (c A D 1020).

मन्वन् १०३१ भाद्रपद वदि ४ मन्वासाविमिन पुन्यादि चयसु १०३१ सोमदशोद्वयगदव्यन दीमद्वयिपद्वन नुपनानदी धी ११ सुनीमलगुण
रिनवर्गो यानो १ साक्षा ११ यमीय १ शि-नि-सालवर्गो विक्रमाब्दु ४ नागिक धीमानद्वय ११ वार्ग ११ कावस्थित पवित्रधी धी
कात्यायन धीगीपतिर्ग १ १०३१ ॥

The MS represents the NE version.

S₃

Baroda Oriental Institute No 14157 This also is a microfilm of MS No 905 of Bir Library Kathmandu Nepal dated Newari Samvat 795 (c A D 1675). Written on thick country paper size 20½" x 5" Newari characters. The codex contains all the seven kandas total number of folios for Balaṇḍa being 66 (with folio 1a blank). It has 10 lines to a page and about 60 letters to a line. Side margins comprise 1½" and top & bottom margins ½" unruled. Ślokas unnumbered but Sargas numbered. Single danda marks Śloka-endings. Sporadically written marginalia very few corrections but more frequent additions all *pr m*. Condition good. Writing neat legible and fairly correct not in *prsthamaṭras*. This MS also has fallen prey to such scribal confusions as these of ष and च, र and च, and at a few places even सु and म्.

At the end of Bala on folio 66b a list of the total number of Sargas and Ślokas in each kanda is provided *pr m*. Accordingly Bala has 64 Sargas and 2350 Ślokas and the grand total comes to 560 and 24000 resp. The

rest of the folio is blank. This table is preceded by the following statement which informs us that the Kānda was completed on Friday the ninth day of the dark half of the month of Āṣāḍha in (Newārī) Samvat 795 (c. A. D. 1675).

सम्वत् ७९५ आषाढ वदि ९ शुबेहे श्री श्रीगुरुस्त्रिवाग्नेयामिन्द्रमहेदेवसत् रामावनवाचनमगिरामप्रयातद्वयावेलसामादिकाण्ड संपूर्णया
फिदिन ततो ॥

The MS. represents the NE Version.

V₁

Baroda, Oriental Institute, No 14137 This again, is a microfilm of a palm leaf MS preserved in the Palace Library, Darbhanga, dated Lakṣmana Samvat 241 (c. A. D. 1360) Maithili characters. Total number of folios 258, size 12" × 2½", with 5 lines to a page and about 40 letters to a line. Margins unruled, Sargas and Ślohas unnumbered. Dandas mark the endings of the halves of the stanzas. Corrections few, no marginalia. The tying string passes through the hole in the centre of the leaves. Some folios are broken, at a few places also frayed. Writing fairly legible and correct, with Prsthamaṭrās. As is stated at the close of the Kānda, the MS was copied by two scribes, both named Haradatta Upādhyāya, at a place called Naurigrama, on the sixth day of the dark half of the month of Śravana in Lakṣmana Samvat 241 (c. A. D. 1360).

"स. सं. १४१ आषाढवदि ९ नैरिग्रामे उपाध्याय श्रीहरदत्त श्रीहरदत्ताभ्यामेति लिखिता इति ॥"

The Institute has, also, got a transcript of this oldest MS of the Maithili Version, numbered 14137.

The MS. represents the NE Version.

V₂

Baroda, Oriental Institute, No. 14135 This is a transcript in Devanāgarī of the Bālakānda of a complete MS (no 273) of the Palace Library, Darbhanga, dated Śaka 1473 (c. A. D. 1551). The MS is written on paper, size 6" × 6", Maithili characters, total number of folios for Bāla being 41, with 17 lines to a page and about 75 letters to a line.

Total number of leaves in the transcript is 249 (written on only one side), size 13½" × 8", with 20 lines to a page and 16 letters to a line, *i. e.*, one line comprises of one half. Margins unruled and Ślohas unnumbered, but regular numbers are given to the Sargas, which are 82 in all, in the Kānda. Single and double dandas demarcate the two Ślokārdhas. Colophons are written in red ink. No marginalia, corrections and additions also, not many, all *pr. m.* Some of these are *sup. lin* (cf. leaves 5, 134, 136, 199, 255), a few in the margin (cf. leaf 195), in one case, also *int. lin* (cf. leaf 21). At a few places superscript corrections also are met with (cf. leaves 222, 225, 233). The correction on leaf 235 is in red ink, but *pr. m.* Generally the same black ink is used for making erasures. At a few places, however, the help of a knife seems to have been taken. Condition fresh, writing fairly legible and generally correct. Sometimes the copyist has moved letters while copying (cf. leaf 214, line 9 where the letter स्त of महासाक्षि is dropped), ■ in names ■ at several places replaced by व (cf. वमद्वि on leaf 233). He frequently writes इ for न (e. g., मेतिरे) for तेतिरे) and त for क, ■ and छ, and अ and इ also are confounded. Rules of Sandhi are not strictly observed. The optional rule of परसवर्णे ■ generally followed by the copyist, a peculiarity common to all the transcripts of the Maithili Version utilized for this text.

As stated in the post-colophon entry made at the close of the Uttarakānda, the MS was completed by a Brahmin named Gonara on Friday the 15th day of the bright half of the month of Phālguna in the Śaka year 1473 (c. A. D. 1541).

"शाके वद्विनेऽन्धिमन्त्रवर्जिते मासे शुभे चालुने । पक्षे शुक्लपक्षे दिने शुभमुत्तरमासेति पूर्णं दिवौ ॥
उत्सवं गोनारनामकोऽयमद्विजो"...

The MS. represents the NE Version.

V₃

Baroda, Oriental Institute, No 14130. A Devanāgarī transcript of MS No. 297 of the Palace Library, Darbhanga, dated Śaka 1733 (c. A. D. 1831). The MS. is written on paper, size 12½" × 5", Maithili characters of Tirbūta type. It has in all 10 folios, with 10 lines to a page and about 54 letters to a line.

Total number of leaves in the transcript is 227 (the last one being numbered 229 and no. 18, missing), written on one side only, size $13\frac{1}{2} \times 7\frac{1}{2}$ ", with 20 to 28 lines to a page and 16 letters to a line; each line contains one Ślokaśrīdhā. The scheme of the dandas is the same as that adopted in the preceding and the succeeding codices. Margins unruled. Ślokas unnumbered but Sargas bear regular numbers the total being 79. The word श्री is written on the top of every leaf. New Sarga generally begins on a fresh leaf. Colophons are written in red ink in a few cases in red pencil. Scores of erasures all made with ink. No marginalia. Corrections are numerous but additions are very few. Some of these are *sup lin* (cf leaves 9, 20, 29 etc.) some *inf lin* (cf leaves 20, 48, 55 etc.) and some even superscript (cf leaves 1, 70). Correction on leaf no. 74 is made in red ink but *pr m*. At about 15 places there are blanks (some marked by dots) which indicate that the copyist could not decipher these letters in the MS or the folios of the original are broken at the respective places a sign of conscientious copying. At a few places variant readings are given in brackets in the body of the text. Writing fairly legible and correct. Some of the peculiarities of १ are shared by this codex. Thus Sandhi rules are not strictly followed. ४ is used for ५, ५ for ४ at a few places and the optional rule of वसवण is generally followed. The use of such words as दुःखद (leaf 111 line 22) and दुःखान्न (leaf 174 line 10) is a peculiarity of its own.

The post-colophon entry made in the original MS at the end of the Kanda states that the MS was written by Śrī Śaṅkaradatta Śarma on Thursday the thirteenth day of the dark half of the month Vargaśīra in Śaka 1753 (c. A.D. 1831). [शाक १७५३ अ कार्तिक शुक्ल त्रयोदश्या गुरुदिने]

The copyist of the transcript Pandita Śyāmananda Jha Sahityagadamapuranaśārya B.A. (Hindi) of Haimthi P.O. Kothuya Dist. Darbhanga has put his signature on the transcript on 13.3.1955.

The MS represents the NE version.

११

Baroda Oriental Institute No. 14134. This also is a Devanagari transcript of MS No. 291 of the Palace Library Darbhanga dated Śaka 1758 (c. A.D. 1836). The MS is written on paper size $12 \times 4\frac{1}{2}$ " Maithili characters. Total number of folios 79 with 13 to 14 lines to a page and about 45 letters to a line. The writing is bold and fairly legible but at a number of places the MS is injured, worm eaten and letters are lost.

As to the transcript, total number of leaves is 254 (written on one side only) with 20-22 lines to a page and 16 letters to a line, each line containing one Ślokaśrīdhā. Size $13\frac{1}{2} \times 7\frac{1}{2}$ ". Margins are unruled and at places even uneven. On the right hand side generally no margin. Ślokas numbered regularly. Sargas numbered in the beginning and then left out completely unnumbered. No marginalia, a few additions but scores of corrections. These are at places *sup lin* (cf leaves 8, 27 etc.) at places *inf lin* (cf leaf 161) at places marginal (cf leaf 66) and at a few places even superscript (cf 42). They are made both in black and red ink. *pr m*. The erasures are in black ink. Colophons also some in black ink and some in red. The numerous lacunae marked by dots indicate that in places the letters were lost and at places the copyist was unable to read the original correctly a sign of conscientious copying. Very few of these blanks are filled up afterwards (in black or red ink) *pr m* which suggest that the letters were deciphered later on or in course of writing. Some of these are put in brackets and stating that the copyist is not sure of their correctness. At a number of places the scribe has underlined certain letters and words some of which are wrongly spelt in the exemplar and some of which are not understandable. All this also indicates conscientious copying. At a number of places again variant readings are noted a majority in the margins and very few in the body of the text. All the same the writing which is without head letters is very hasty in course of which letters have been dropped at places. He writes सर्वज्ञानादाय सर्वज्ञाना के देवा for सर्वज्ञा का देवा for का देवा सर्वज्ञा becomes न देवा at one place. Otherwise the writing is correct. The codex shares most of the peculiarities of the other codices of the Maithili version which are natural in view of their place of origin. It differs from them in always writing वसिष्ठ as against वसिष्ठ of the rest.

The transcript was completed by Śrī Jivānanda on 13.3.1955 and the MS was written by Śrī Dullaha Sarma on Tuesday the 5th day of the dark half of the month of Bhādrapada in Śaka 1755 (c. A.D. 1836). [शाक १७५५ भाद्रपद शुक्ल पंचमि श्रीगुरुद्वयार्चनम्]

The MS represents the NE version.

B₁

Baroda Oriental Institute No 14122 Photo copy *in situ* of MS no 348 of the Bibliothèque Nationale Paris dated Śaka 1610 (c AD 1688) This MS was utilized by Dr Gorresio in his edition and was designated G by him Palm leaves Bengali characters The size of photographs is 18" x 14"

In addition to Bala this MS contains Ayodhya total number of folios for Bala being 115 It has 4 lines a page and about 65 letters to a line The tying threads pass through two holes in the middle of the leaves Margins unruled No numbering of Ślokas and Sargas Both the halves of the stanza are marked by single dandas Marginalia *pr m* are far and few between Corrections also few *pr m* Condition good writing fairly legible and correct in Prsthamatras To mention a few scribal errors छ is written for च न् and न् are written as न and न् च and र are always confounded also व and व

As stated at the close of the Kanda the MS was written by Śrī Ramasaranasarma in Śaka year 1610 (c AD 1688) "लिखितं श्रीरामसरणशर्मणः ॥ शक-वैष्व १६१० ॥"

The MS represents the NE Version

B₂

Santiniketan Visvabharati No 776 Dated Śaka 1711 (c AD 1789) Old unglazed paper size 18½" x 4½" (except folios 42 44 45 47 50 52 54 59 61 & 63 whose breadth is only 2½") Bengali characters Besides Bala the codex contains Ayodhya (151 folios) and a portion of Aranya (29 folios) total number of folios for Bala being 90 It has 10 lines to a page and about 55 letters to a line In the case of the smaller folios only 4 to 5 lines to a page Margins unruled Ślokas not numbered but Sargas bear regular numbers Single dandas generally mark the halves of the stanza In few cases the danda is missing Corrections additions and marginalia disfigure almost every page They are all *pr m* Condition old fairly legible writing in Prsthmatras The scribe generally omits the avagraha The final न् is always replaced by anusvara In spelling ताका as ताका this MS agrees with almost all codices of Maithili and Bengali Versions In replacing स by ह it agrees with the Maithili Version excepting V₁

As stated at the end of the Kanda the Codex contains in all 64 Sargas and 2850 stanzas It was copied by Śivadeva in Śaka year 1711 (c AD 1789)

The MS represents the NE Version

B₃

Calcutta Asiatic Society of Bengal No G 395 Dated Śaka 1754 (c AD 1832) Written on paper size 19½" x 4½" Bengali characters Total number of folios 128 No 65 is omitted and nos 41 44 and 72 80 are duplicate It has 6 lines to a page and about 46 to 50 letters to a line Margins unruled Ślokas unnumbered Sargas bear regular numbers the total being 81 as stated at the close of the Kanda Double dandas mark the endings of both the halves of the stanza Colophons are in red ink No marginalia Very few corrections but more frequent additions At some places variant readings also are given in the margins All these are *see m* Very few erasures in yellow pigment Condition good Writing is very decent clear and fairly correct in Prsthamatras At several places न् written as न्, स्थ as स्थ Also वसिष्ठ becomes वसिष्ठ In addition to these this codex shares the scribal peculiarities of B₁

The MS represents the NE Version

B₄

Calcutta Asiatic Society of Bengal No II A 39 Undated yellow paper thick and durable Written in Bengali characters In bound form with numbering of pages and not of folios In addition to Ādikanda this MS contains as its first part the Adhyatma Ramayana comprising 154 pages i.e. 77 folios Total number of folios for Bala is 57 (with 57b blank) or more accurately 113 pages Size 13" x 9½" It has 26 lines to a page and about 32 letters to a line Margins unruled stanzas unnumbered Numbers of Sargas are put in the margin in Arabic 13 some one else Accordingly there are 80 Sargas Single danda marks the halves of the stanza Colophons are in the same ink but are distinguished by ॥ ॥ mark put on both sides No marginalia corrections or

additions. At very few places there are blanks signifying conscientious copying. It is a well preserved decent MS with fairly legible and correct writing devoid of erasures in Prsthmatras. Scribal errors and peculiarities are the same as those in the case of B1.

In the upper margin on page no 113 is inscribed in Arabic Ramayana—2938. This number is probably the total number of granthas. The codex ends in the middle of this page. Then follows a stamp of the Library of the College of Fort William and on its right is inscribed College of Fort William 1825. Though undated the MS seems to be not more than 300 years old.

The MS represents the NE Version

Dt

Jodhpur Palace Library Unnumbered Undated Written on tough paper size 13½" x 6½" Devanagari characters.

This codex contains all the seven handas written probably by different scribes at different periods (e.g. Kṛṣṇāṇḍha written in Samvat 1899 Yuddha in Śaka 1636 by Trymbak Uttara in Samvat 1876 Śaka 1741). Total number of folios for Bala is 177 (with 1a and 177b blank). There is a square drawn in the centre of the folio 1b (wherefrom the MS begins) intended perhaps to contain some drawing for illumination but kept blank any how. Yellow papers are inserted at places. It is in bound form and has 12 lines to a page and about 36 letters to a line. Margins are ruled in black and dandas are in red.

This MS contains the commentary Tilaka of Nageśa Bhaṭṭa. The text is written in three strips: the upper and the lower ones comprise the commentary while the central band which has generally a still wider margin is the (epic) text written in bolder letters than those of the commentary. Ślokas and Sargas are correctly numbered both in the text and the commentary, total number of Sargas being 77. Double dandas in red ink mark both the halves of the stanza. In the commentary both single and double dandas are used. No marginalia, Correction and additions are few and few between *pr m*. Erasures very few in yellow pigment. Condition good, writing decent and fairly correct but without Sandhi. *अ* *m* everywhere written for *अ*. This MS belongs almost uniformly to a group of MSS on which the Bombay edition or the Vulgate (Nirayasar Press and Gujarati Printing Press which is identical with the Recension) seems to have been based. The text of the Epic sometimes differs from that of the Tilaka. Though undated the MS appears to be about 150 years old.

The MS represents the S Recension

D1

Baroda Oriental Institute No 14136. It is a photo-stat copy of MS no 123 of 1884-87 of the Bombay Government Collection deposited at the Bhandarkar Oriental Research Institute Poona dated Monday the 8th day of the dark half of the month of Kārtika in Samvat 1512 which is equivalent to Monday November 5 1455 A.D. Written on paper size 8½" x 3½" Devanagari characters. Handwriting of Gujarat or Rajasthan.

The MS is complete in seven Kandas, total number of folios for Bala being 190 with 11 lines to a page and about 35 letters to a line. Margins ruled in black. Ślokas and Sargas numbered, total number of the latter being 52. Nos 12 and 50 are duplicated in Sarga nos. 13 and 51 respy. Single dandas distinguish the halves of the stanza. A few marginalia, corrections and additions. Very few of these are *see m*. Condition good, writing fairly clear and correct in Prsthmatras. *अण्व* replaced everywhere by *anuvāra*. Colophons *b* at the term *Ajodhyakāṇḍe* instead of *Balakāṇḍe*. A few lacunae marked by dotted lines signify conscientious writing.

The MS represents the W Version

D2

Poona Bhandarkar Oriental Research Institute No 825 of 1875-76. Dated Samvat 1829 (c. A.D. 1773) for the Kāṇḍas I IV. Balakāṇḍa V dated Samvat 1850 (c. A.D. 1594). Paper size 1 ½" x 4 ½" Devanagari characters. Handwriting of Gujarat.

The MS is complete in seven handas, total number of folios for Bāla being 131 (with 1a blank). It has 10 lines to a page and about 27 letters to a line. Margins ruled in double red line. In Sargas 8 to 12 stanzas

The whole MS is copied by one hand and the post colophon entry made at the close of Bala states that the scribe Purusottamadāsa Vaiṣṇava completed it in Śrī Purusottamakṣetra on the fourteenth day of the bright half of the month of Kārtika in the Samvat year 1829 (c. A. D. 1773)

“सेवत् १८२९ कार्तिकमासे सुकलपश्च चतुर्दशी १४ ...
लीख्यत् श्रीपुरोचमक्षेत्रे वैष्णवपुरोचमदास ॥”

The MS represents the S Recension and is generally followed by the Commentary of Govindarāja

D₁

Baroda Oriental Institute No 12864 Dated Śaka 1708 (c. A. D. 1786) Written on paper not so thick size 14½" × 6" in Devanagari characters Handwriting of Gujarat or Rajasthan

The MS contains all the seven Kandas total number of folios for Bala being 58 (with 1a and 58b blank) It has 12 lines to a page and about 60 letters to a line Margins ruled in black A few Sargas between Sargas 2 and 12 bear numbers otherwise no numbering of Sargas and Ślokas Total number of Sargas as stated at the close of the Kanda is 44 Single dandas mark the halves up to folio no 14 Thereafter no distinctive mark Colophons are daubed over with red chalk In Sarga 18 the reference “बसिष्ठ उवाच” occurs once Marginalia corrections and addition are numerous Some of these are *see* *rv* Some correction *int* *hv* Erasures are made in yellow pigment The MS is dilapidated in condition and at places the scribe himself has kept blanks due to holes in the material that he used cf e.g. folios 6 and 41 Writing generally correct and legible but at places some letters are rubbed off due to defrayed condition एछ and ह्य are always written as छ and ह, छ for ह, ह for च, च and द are frequently confounded and the परस्पर is replaced by अनुस्वार In addition it has at a number of places ऊ and द written as इ and नू As stated at the close of the Kanda the MS was completed by the scribe Harinidhi on Thursday the 7th day of the dark half of the month of Bhādrapada in Śaka 1708 (c. A. D. 1786)

“बह्मस्वरभूताके मासि भाद्रपदे लिखत्
पक्षेऽस्ति हरिनिधि सप्तम्या शुक्रवारे ॥”

It has to be noted that the ए and the 5 (avagraha) underlined are inserted *sup* *lin* in another hand probably the same as that of the marginalia and corrections

The MS represents the NW Version with the features of NE and S Version

D₂

Bombay His Holiness Śrī Gokulanāthaḥ Maharāja's Bada Mandira No 100 Undated Thick and durable paper size 10½" × 6½" in Devanagari characters Handwriting of Rajasthan

The MS contains all the seven Kandas Bala and Yuddha—both undated—being in the same hand Sun data is incomplete while the remaining Kandas in a hand different from that of Bala and Yuddha are written by Devadāsa Vaiṣṇava at the Āśrama of Mahanta Jayataramaji in Mahamadpura near Avanti in Rajasthan Aṅgīrsha, Arjuna and Bhishma are dated Samvat 1837 (c. A. D. 1794) and Uttara Samvat 1837 (c. A. D. 1795) Total number of folios for Bala is 81 (with 1a containing the title and the total number of folios written with the Marāṭhī word पदे in the centre and 81b having only two closing lines written on it) It has 14 lines to a page and about 34 letters to a line Margins ruled in red Ślokas and Sargas regularly numbered total number of the latter being 77 Double dandas in red ink demarcate the Sarga-endings no distinctive markings for the Ślokaḥdhas Colophons written in red ink Additions and corrections far and few between mostly *pr* *m* A few marginal glosses and a number of v l *see* *m* Erasures in yellow pigment Condition good Writing fairly legible and generally correct एछ is written as ह्य and छ as ह छ and ह्य are occasionally replaced by त and छ ह and च, and च and द are confounded In some places अनुस्वार takes the place of final नू and नू परस्पर generally omitted

The MS represents the S Recension

D₃

Hoshiarpur East Punjab V V R Institute Sadhu Āśrama, No 1805 Dated Samvat 1869 (c. A. D. 1812) Thick paper Size 13½" × 7" Devanagari characters Handwriting of Rajasthan or U P

69 folios, with 13 lines to a page and about 40 letters to a line. Margins ruled in red. Stanzas numbered occasionally up to the end of Sarga 8; thereafter no numbering at all. Sargas bear regular numbers, their total number being 54. Double daṇḍas in red mark the endings of the halves. Colophons are written in red ink. No marginalia. Corrections and additions far and few between, in black and red ink *pr m*. Erasures with yellow pigment at a few places in red pigment. A decent and well-preserved MS, with writing nice and generally correct. Some of the scribal errors are common to almost all the MSS of this Version स्स् is always written here as स्स्; अनुस्वार takes the place of final स्; परसर्गण are not used, व and व, and स and श are confounded at several places.

As stated at the end, the codex was written by a Brāhmaṇa named Sukhadeva on Monday, the 5th day of the dark half of the month of Mārgaśīrṣa in Samvat 1869 (c. A. D. 1812):

“लिखितं सुखदेवेन माह्वणेन ॥ ॥ ५५ ५५
संवत् १८६९ शीनि मार्गशिरवदि पंचमस्तरे ॥”

The MS represents the NW Version.

Ds

Ujjain, Scindia Oriental Institute, No 1633. Dated Samvat 1888 (c. A. D. 1831). Machine-manufactured paper, size 12" × 5", in Devanāgarī characters. Handwriting of Rajasthan.

This codex contains all the seven Kāṇḍas, total number of folios for Bāla being 161 (with 1a containing the title and total numbers of folios, Sargas and Ślokas, and 161b having only the title inscribed in the centre). In addition to these there are 7 folios comprising Balakāṇḍa Pārāyaṇavidhi and 5 containing Anukramanikā of seven Kāṇḍas. It has 7 lines to a page and about 38 letters to a line. Margins unruled. Ślokas and Sargas numbered regularly, total being 2284 and 77 respy. Last Sarga is named “Rāmākṛīḍakhyāṇam”. No distinctive marks such as dandas used at all. Colophons lightly daubed over with red chalk. Erasures numerous and in yellow pigment. Corrections and additions sporadic, *pr. m*. A few cases of *sup. lin.* corrections. No marginalia. Condition good. Writing fairly correct, decent and legible. स्स् and स्स् generally written as स्स् and स्, ण is written as णे and at places श as श. In some cases final स् takes the form of अनुस्वार and परसर्गण is mostly omitted. Sandhi-rules also not strictly observed.

The MS is throughout written in one hand, and, as stated in the post-colophon entry at the close of Uttara, it was completed by Pandita Śrī Tīrwārī Lākhana on Saturday the 9th day of the bright half of the month of Āśvina in Samvat 1888 (c. A. D. 1831)

“संवत् १८८८ माघमास शुक्ल ९ तृतीयादिने लिखितं पुस्तकं पं. श्री तिवारी काव्येन मूलमस्या ४००० शुभं भूषामंगलं ददात्.....”

The MS represents the S Recension

Ds

Vallabha Vidyanagar (Via Anand), Vitthalabhai Patel Mahāvīdyālaya. Unnumbered Dated Samvat 1905 (c. A. D. 1848). Thick and durable paper, size 14" × 5½", in Devanagari characters. Handwriting of Gujarat.

The MS. contains the text up to the end of Sundarakāṇḍa, total number of folios for Bāla being 128 (with 83b blank and 81b *sec. m*). It has 11 lines to a page and about 28 letters to a line. Margins ruled in red ink. Ślokas and Sargas regularly numbered, total number of the latter being 80. The endings of Ślokaṛdhas and Sargas are indicated by double daṇḍas and red chalk-marks. Colophons are daubed over with red chalk. Marginalia, corrections and additions are frequent. They are made in black and red ink and at a few places, also in pink ink. Those in black ink are *pr m*, but the rest *sec. m*. There are a few cases of corrections made *sup. lin.* as also *inf. lin.* Erasures are generally in yellow pigment. At a few places red ink is used for the purpose. This is a decent MS. with writing fairly legible and generally correct. The scribal peculiarities of the MS. Ds are shared by this MS. also, which is the work of three hands: the copyist, the writer of folio 81b and the corrector in red. As stated at the close of the Kāṇḍa, the MS. was written by Paṭhaka Gaurīkāṇḍa of Suklatirtha (about ten miles north-east of

Broach in Gujarat) son of Vallabharama grand son of Devasaṅkara and great-grand son of Lakṣmīdhara on Wednesday the 4th day of the bright half of the month of Mārgaśīrṣa in the Samvat year 1905 (c. A. D. 1848)

॥ संवत् १९०५ वर्षे मार्गशिरमासे शुक्लपक्षे चतुर्थ्या सोम्यवार्ता-जताया शुक्लनीचैस्त्रपाकलक्ष्मीचराध्याजदेवशेकरतस्यामजवल्
भरामासनेन गौरीशङ्करेण लिखिते ॥ श्रीरामो जयतु ॥ ॥ श्रीगुमादेव सत्य है ॥ The underlined is in red but *pr m*

The MS represents the W Version

D₁₀

Ujjain Scindia Oriental Institute No 1611 Undated Written on paper size 14" × 5½" in Devanāgarī characters Handwriting of Rajasthan

This MS contains all the seven Kandas written probably by different scribes at different periods (e.g. Sundara written in Samvat 1837 Śaka 1702 Yuddha in Samvat 1741 and Uttara in Samvat 1742) Total number of folios for Bala is 79 (with 1a and 79b blank) Nos 34 and 35 are duplicate. Folios 1b and 79a are illuminated with lotus figures drawn in squares in the centre. It has 10 lines to a page and about 47 letters to a line. Margins ruled in black. The margins of some folios are coloured yellow for illumination. Ślokas and Sargas numbered regularly total number of the latter being 78. The Śloka endings are marked by single dandas in red ink up to the middle of Sarga 2 thereafter only sporadic black dandas. Colophons are daubed over with red chalk. Very few marginalia *see m*. Corrections and additions also far and few between *see m*. Some folios in the beginning are much defrayed in condition. Writing fairly legible and generally correct. छ and स्व are always written as छ and छ, ट takes the place of ढ and छ of घ. ब and व are frequently confounded and the वसवर्ष is everywhere replaced by अनुस्वार. Though undated the MS appears about 400 years old.

The Colophon at the end of the Sundarakanda runs as सत्र १८३२ वाके १००२ पौषे दृव्य पक्षे १२ रविवारा तिथ्या ४५ जेदा नक्षत्र ३८१६ गद्ययोग ४०५२ ब व कर्णे ३० लिखित प श्री दुबे स्वर्गराय कनोजि पाठशाले श्रीगुम्हाजे while the Colophone at the end of the Uttarakanda is सत्र १९१२ मने नाम कार्तिक बदी तैर सीतदास सावकी हारमानकी पोथी टीपीवय भनकी बहइहा परराम

The MS represents the NE Version

D₁₁

Hoshiarpur East Punjab V V R Institute Sadhu Āśrama No 2967 Undated Written on paper in Devanāgarī characters Handwriting of Rajasthan

Folios 93 (with 1a bearing the title alone) size 14" × 6½" with 9 lines to a page and about 40 to 45 letters to a line. Margins ruled in red except a few folios that bear no ruling. Stanzas unnumbered. Sargas bear numbers only sporadically. Generally double dandas in red ink mark the halves of the stanzas. At several places single and double dandas are used at random. In some cases colophons are in black ink in a few others in black and red together but a majority are written in red ink only. No marginalia. A few corrections and additions some in black ink some in red all *pr m*. A few cases of *sup lin* corrections. A majority of the erasures are in black ink some are made with yellow pigment a few in red ink. A few lacunae marked with dotted lines suggest conscientious copying. At several other places however the scribe has missed letters due to inattention. Margins of a few folios are daubed over with yellow chalk just for illumination. Folio no 49a is turned yellow with the exception of the margins. Condition fairly good writing legible but incorrect. द written for ढ (e.g. वसिष्ठ for वसिष्ठ) ख for ल and प for व. Such confusions as those of ब and व and घ and व and ख and व also are met with. Final रु is at places turned into anusvāra and at places retained. Though undated the MS seems to be about 400 years old.

The MS represents the NW Version

D₁₂

Bikaner Anup Sanskrit Library No 1018 Undated Written on paper size 10½" × 8½" Devanāgarī characters Handwriting of Rajasthan

114 folios (with 1a and 114b blank) with 11 lines to a page and about 30 letters to a line. Margins ruled in black. No numbering of Sargas and Ślokas. Single dandas are generally used to mark Śloka-endings.

Very occasionally the *danḍa* distinguishes the halves. At a few places it is put even at the end of the quarter of a stanza. No marginalia. Corrections and additions far and few between all in black ink *pr m*. Erasures in yellow pigment. Condition good. Writing fairly legible but not so correct. The scribal imperfections of *Dio* (and some other codices) are shared by this codex also. Moreover at several places *रेख* are omitted. Additional *अनुस्वार* are put here and there. The *सिन्ध* is frequently omitted and final *स्* is replaced by *अनुस्वार* everywhere. Though the MS is undated the mode of writing is fairly old. Sometimes *Prāṣṭhamātras* are used, sometimes the sign of the short *ऋ* (*ॠ*) is written in such a broken way as to make one feel the use of *Prāṣṭhamātras*. Due to a hole in the folios 71 and 76 some syllables have been lost. Though undated the MS does not appear to be less than 400 years old.

The MS represents the NW version.

Dio

Jodhpur Palace Library No 4. Undated. Written on very thin but rough paper, size 14" × 7" in Devanāgarī characters. Handwriting of Rajasthan.

The MS contains all the seven *kaṇḍas* total number of folios for Bala being 55 (with 2a and 55b blank). It has 25 lines to a page and about 45 letters to a line. Margins unruled. *Ślokas* unnumbered. *Sargas* are regularly numbered total number being 77. No distinctive marks such as *danḍas* to separate the *Ślokaḥ* or even *Ślokas*. In colophons alternate and in several cases two consecutive alternate letters are left out the lacunae being marked by blanks. The scribe probably intended in vain to illuminate his MS by inserting alternate red letters. In such additional references as *अथ उवाच*, *अनासीकिल्लाच* and *अनारद उवाच* also alternate blanks could not be filled in with illuminating red letters. The reference *सूत उवाच* is very frequent. No marginalia. Corrections or additions. Erasures are made at two places with yellow pigment and in very few other cases with black ink. Condition good. Writing decent and fairly correct. Here also *ह* replaces *ह्र*, *य* is written for *व्य*, and *च* becomes *छ*. The use of *परस्पर* also is very occasional.

At the close of *Aranya* it is stated that a Brahmin named Gopala Khare wrote the MS at Kalamula Matha in Central Kashmir. Though undated the MS seems to be about 350 years old.

The MS represents the NW version.

Dia

Baroda Oriental Institute No 6491. Undated. Written on old country paper size 13½" × 6½" in Devanāgarī characters. Handwriting of Maharashtra.

In addition to Bala this MS contains *Ayodhyā Sundarā*, *Buddha* and *Uttara Kandas* total number of folios for Bala being 64. Folios 2a and 64b are illuminated with red chain boundaries and have the title and the total number of folios inscribed in the centre *pr m*. Folios 62 and 63 are thicker and more durable. It has 22 lines to a page and about 50 letters to a line. Margins ruled in red. *Sargas* regularly numbered total being 77. *Ślokas* bear no numbers. Double *danḍas* in red ink distinguish the halves of the stanza. Colophons generally in red ink, excepting a few that are in the usual black ink and not differentiated from the text as such. Erasures in white pigment. In one place however (fol 3b lines 4-5) where the *Ślokaḥ* are to be erased continually only a red line is drawn over the writing. The scribe has economised paper by writing afresh on the erased portion. A few *v l* in margin *sec m*. Additions sporadic generally *sec m*. Corrections not many marginal *inf lin* and even *supr lin* mostly *pr m*. Dilapidated in condition. A few folios are broken and consequently portions of the text lost. On almost every folio some letters are rubbed off due to defrayed condition. Writing fairly legible and generally correct. *य* is occasionally written as *व्य*, *च* as *छ*. Final *स्* and *श्* generally reduced to *अनुस्वार*.

Though undated this codex appears to be more than 500 years old.

The MS represents the S Recension.

Ti

Madras, Adyar Library No 72372. Undated. Written on palm leaves, size 18½" × 2" in Telugu characters. The MS comprises all the seven *kaṇḍas* total number of folios for Bala being 35. It has 22 lines to a

page and about 96 to 100 letters to a line. Margins unruled, stanzas unnumbered. Sargas bear numbers in words, in all 77 as stated at the close of the Kāṇḍa. One danda marks the ending of both the halves of the stanza. No marginalia, no additions. Corrections, far and few between, are in the same ink, but a few of them are probably *sec. m.* The MS is dilapidated in condition. Folios 8 and 20 are only half-pieces, folios 10 and 23 are broken. Consequently some letters of the text are lost. Writing small but fairly clear and correct. Sandh.-rules not strictly observed. परसवर्ण is everywhere replaced by अनुस्वार; च is written as छ. Though this codex is undated it does not seem to be less than 500 years old.

The MS represents the S Recension.

T₁

Madras, Adyar Library, No. 72393. Undated. Written on palm leaves, size 15½" × 1½", in Telugu characters.

Besides Bālakāṇḍa, the codex contains Ayodhyā and Aranya total number of folios for Bāla being 65. It has 9 to 10 lines to a page and about 64 to 70 letters to a line. Margins unruled stanzas unnumbered. Sargas numbered in words. Total number of Sargas as stated at the end of the Kāṇḍa is 65 and that of the stanzas is 2280. The halves of the stanza are marked by single dandas. No marginalia. Corrections and additions also are far and few between, *pr. m.* Condition fair, writing fairly legible and generally correct. The scribal peculiarities of the preceding codex are shared by this MS. Additional अनुस्वार also are found here, e. g. निशाम्य is written as निशाम्य and प्रहस as प्रहस. The whole MS is in one hand, but the scribe seems to have adopted small letters in the beginning and bigger in course of copying.

Though the codex is undated, it seems to be about 350 years old.

The MS represents the S Recension.

T₂

Madras, Adyar Library, No. 75597. Undated. Written on palm leaves, size 19" × 1½", in Telugu characters.

In addition to Bālakāṇḍa the codex contains Ayodhyā, Aranya, Kūṣīṇḍhā, Sundara and Yuddha Kāṇḍas, total number of folios for Bāla being 44. No 38 is dropped, there being no break in the continuity of the text. It has 10 to 11 lines to a page and about 90 to 96 letters to a line. The lines on each page are numbered at both ends, *pr. m.* Margins unruled, stanzas unnumbered, while numbers in words are given to the Sargas, which are in all 77 in the Kāṇḍa. Both the halves of the stanza are marked by single dandas. No marginalia, no additions. Corrections, far and few between, *pr. m.* Condition very good. Tying threads pass through two holes kept in the middle of the folios. Writing is very clear but not devoid of scribal errors. The परसवर्ण is replaced by अनुस्वार everywhere as in the case of the other codices of the version. न् is written as न् ह् as थि, माह् as माह, थु as थ्, न् as न्, थि as थि, थ् as थ् and कीव् as कीव्. एव is written for ए occasionally in all the three codices of this version.

The MS is undated, but it is stated at the close of the Aranyakāṇḍa that it was copied by Tāḍitoda Venkaṭraṣu for Dāsu Atmājugaru. This MS seems to be as old as the preceding one.

The MS represents the S Recension.

G₁

Baroda, Oriental Institute, No. 6362. Dated Kollam 993 (c. A. D. 1818). Written on palm-leaves, size 16½" × 2½", in Grantha characters.

The MS. is complete in seven kāṇḍas, total number of folios for Bāla being 19 with 23 lines to a page and about 94 letters to a line. Margins unruled and stanzas unnumbered, but Sargas bear numbers in words, the total being 77 for the Kāṇḍa. Both the halves of the stanza are marked by single danda. Marginalia are far and few between, *pr. m.* No additions. Very few corrections, *pr. m.* At a few places blanks are kept to indicate letters not deciphered from the exemplar, a sign of conscientious copying. Folio 1 is in a scattered condition and 8 is lost. To fill up these gaps two other folios are inserted, *sec. m.* Writing fairly legible and correct. The words एव and एव are written as एव and एव respectively.

As stated at the end of the Uttarkanda the MS was completed by Śrinivasan on Friday the 28th day of the month of Mithuna (named here as Āni) in Hastanaksatra in Kollam year 993 called Bahudhanya Samvatsara (c A D 1818)

The MS represents the S Recension

G₂

Trippunithura (Travancore-Cochin now Kerala State) Maharaja's Grantha Library Sanskrit College, No 152 Undated Written on palm leaves size 17" × 1½" in Grantha characters

The MS contains all the seven Kandas total number of folios for Bala being 41 It has 12 lines to a page and about 65 letters to a line Margins unruled stanzas unnumbered Sargas 77 in all bear numbers in words Single dandas mark the halves of the stanza Marginalia and corrections far and few between *pr m* Condition good Writing fairly legible and correct पद्य is generally written as पय and कुटुम्ब as कुटुम्

Though undated the codex seems to be about 300 years old

The MS represents the S Recension

G₃

Madras Government Oriental Manuscripts Library, No 9869 Undated Written on palm leaves size 16½" × 2½" in Grantha characters

The codex is complete in seven Kandas total number of folios for Bala being 40 with 16 lines to a page and about 70 letters to a line Margins unruled stanzas unnumbered Sargas numbered in words Total numbers of Sargas and stanzas as stated at the close of the Kanda are respy 77 and 2280 Single dandas mark both the halves No additions Marginalia rare corrections few both *pr m* The scribal peculiarities of the other codices of this version are shared by this MS which though undated seems to be about 500 years old

The MS represents the S Recension

G₄

Ahmedabad in private possess on (of Muni Śrī Puṇyavijaya) Unnumbered and undated Written on palm leaves size 15" × 2½" in Grantha characters

The codex is complete in seven Kandas total number of folios for Bala being 17 Folio no 2 being lost two leaves *sec m* in the same defrayed condition as the rest inserted to fill up the gap The MS has 24 to 25 lines to a page and about 86 letters to a line Margins unruled stanzas unnumbered Sargas numbered in words the total being 77 as stated at the close of the Kanda Both the halves of the stanza are marked by single dandas No additions Marginalia far and few between corrections also very few both *pr m* Dilapidated in condition Minature writing fairly correct Shares the scribal peculiarities of its sister codices of the version

Though undated the MS does not seem to be later than the preceding one (G₃) (i.e. about 500 years old)

The MS represents the S Recension

M₁

Chunangad (via Ottapalam) South Malabar in private possession (of Śrī Nilakanthan Nambudiripad) Unnumbered Dated Kollam 687 (c A D 1512) Written on palm leaves size 12" × 1½" in Malayalam characters

In addition to Balakanda the codex contains Ayodhya total number of folios for Bala being 65 It has 10 lines to a page and about 52 letters to a line Margins unruled Sargas and Ślokas unnumbered No device to separate the halves of the stanza A short hyphen is however drawn at the end of each Śloka No marginalia, additions and corrections far and few between *sec m* Condition very good Writing very nice clear and correct As stated at the close of the Kanda the Balakanda was copied by Kannanur Saṁkaran for Kanjur Mana on Tuesday the eleventh day of the first half of the month of Vṛścika in Kollam year 687 (c A D 1512)

कोटं 687 (in Malabar numerals) वामन वृक्षिक आर एन्द्रान्तियसि चोव्याचुं पूर्वपक्षसि एकादशसि एवमितुं दृष्टि दिवसं पञ्चमितीं काञ्चिपूरमनेके वामनीमिरामावणं बारकाण्डं कण्ठनूरु शंकर पञ्चमिषत् ।

The MS. represents the S Recension.

Ms

Trippunithura (Travancore-Cochin, now Kerala, State), Maharaja's Grantha Library, Sanskrit College, No. 158. Dated Kollam 865 (c. A. D. 1690) Written on palm leaves, size 19" x 2", in Malayalam characters.

The codex is complete in seven Kandas, total number of folios for Bāla being 33, with twelve lines to a page and about 95 letters to a line. Margins unruled, Sargas and Ślokas unnumbered. Total number of Sargas stated at the end = 77. Single danda demarcates both the halves of the stanza. No marginalia, no corrections or additions. Condition slightly injured and moth eaten. Writing clear and correct. Copied by Candrasekharan, son of Karakujattilinkkum Pillai Kutti for Śivatrattu Mullamangalattu Śivantiravāsi on the 29th day of the month of Kārttika in the Āntu (i. e. Kollam) year 865 (c. A. D. 1690) (एण्टू मरपत्तयामाट्).

The MS. represents the S Recension.

Ms

Kumplangad (P. O. Kundanoor), via Wadakkancheri, Malabar, in private possession (of Shri Samkaran Nampyathan Nambudunpad) Unnumbered. Dated Kollam 998 (c. A. D. 1823) Written on palm leaves, size 21" x 2", in Malayalam characters.

In addition to Bāla this MS. contains Ayodhya, Aranya, Kiśkindha and Yuddha Kandas total number of folios for Bāla being 36. It has 11 lines to a page and about 93 letters to a line. Margins unruled, Sargas and Ślokas unnumbered. Total number of Sargas stated at the end of the Kāṇḍa is 77. Dots mark the endings of the stanzas. No marginalia, no additions. Corrections far and few between, probably *sec. m.* Condition good. Writing fairly legible and generally correct. At a few places *॥* written as *॥* and *॥* and *॥* are frequently confounded. As stated at the close of Yuddhakāṇḍa, the codex was copied by Kantaramatt Telkūṭṭu Kantara on the sixth day of the month of Tula in the Kollam year 998 (c. A. D. 1823).

The MS. represents the S Recension.

Ms

Trippunithura (Travancore Cochin, now Kerala State) Maharaja's Grantha Library, Sanskrit College, No. 159. Undated. Written on palm leaves size 18½" x 2", in Malayalam characters.

Besides Bāla the MS. contains Ayodhya and a portion (i. e. 74 Sargas) of Aranya, total number of folios for Bāla being 59 with 9 lines to a page and about 63 letters to a line. Margins unruled, no numbering of Sargas and Ślokas. Total number of Sargas as stated at the end of the Kāṇḍa, is 66. No marginalia, no corrections or additions. Writing good and fairly correct. Moth-eaten at places.

Though undated, the codex does not seem to be less than 450 years old.

The MS. is contaminated by N Recension, sometimes agrees with the S Recension, and sometimes stands by itself. It is a misch-codex.

TESTIMONIA

As a subsidiary aid the commentaries, epitomes and translations are useful for the textual study of the R. and may be utilized with some caution for the constitution of the text. The importance of such an auxiliary aid has been already proved in the critical edition of the Mbh.

(1) Commentaries

The R. being smaller than the Mbh—only a quarter of the Great Ep.—and more honoured as a sacred text, has attracted many scholars and religious preachers who wrote commentaries short or long and thereby not only helped devout people and serious students in the appreciation of the R., but also preserved the text in its several Versions. There are more than 50 commentaries on the R. out of which about half a dozen are available in print. Unfortunately the earliest commentaries of Vimalabodha and Sarvajña Nārāyaṇa, the two common commentators

of the R and Mbh., referred to by Lokañātha Caṅkavartī in the introductory verses of his commentary on the R, are not available. Most of these commentators hail from South India—a fact which is also responsible for the careful preservation of the text in that region.

The five commentaries of (1) Rāmānuja, (2) Maheśvaratīrtha, (3) Govindarāja, (4) Kataka and (5) Tīlaka have been included in the Testimonia. The commentaries Nos. 2, 3 and 4 are available even in print but show much corruption in their text—their critical editions are evidently necessary. I have, therefore, relied on their MSS. The remaining two commentaries are not printed. I have used their transcripts from the Government Oriental MSS Library, Madras. Occasionally I have referred to other MSS of these two commentaries in the Grantha and Malayālam scripts preserved in the Oriental Institute, Baroda.

(ii) Epitomes

The Testimonia, again, include the Mbh, particularly the *Rāmopākhyāna* (III. 256-276, also III 147-283), which presupposes the present R¹, the *Harivamśa*, the *Purāṇas* like *Viṣṇu*, *Agni*, *Pādmī* and *Bhāgavata*—and the problem of the relation between the R and the *Purāṇas* is very interesting²—and the *Rāmāyana-mahākāvya* of the Kashmirian poet, Keśemendra (11th century A.D.). Several verses from the *Rāmāyana* are quoted in a large number of works in Sanskrit which may be consulted and used with great caution. The Jain and Buddhist stories of Rāma have an altogether different setting with a special purpose and are, therefore, of little help. The *Old-Javanese Rāmāyana Kakawin* (c. 10th century A.D.), as it is based on the *Bhāṭikāvya* and not on the Valmīki R³, cannot be included in the Testimonia unlike the Javanese Mbh. which has been very helpful for the critical edition of the Great Epic. It may, however, be utilized for the problem of the Rākṣasas and Vānaras. The Khotanese R and other foreign versions, although very interesting from the view point of the Rāma story, cannot render any help for textual consideration⁴. Similarly the several adaptations of the R by Kamban, Kṛtīvāsa, Tulsīdāsa and a host of other writers in the different Indian languages although interesting and inspiring, are here ignored.

(iii) Translations

No old translation of the R in a regular form is available. The Persian translation (1585-86 A.D.) of the R, prepared by Mulla Abdul Kadir Badayuni at the desire of the Mughal Emperor Akbar could not be obtained from the Palace Library, Jaipur, in spite of all our best efforts. The other Persian translation by Mulla Masih, the Court poet of the Mughal Emperors Akbar, Jahangir and Shah Jahan, (published in Lucknow, 1899) follows the Vulgate⁵ and is, therefore, not included in the Testimonia.

¹ Cf. V. S. Sukthankar *The Rāma Episode (Rāmopākhyāna) and the Rāmāyana*, Sukthankar Memorial Edition, Vol. I, pp. 387-402.

Eugeniusz Słuszkiewicz *Przyczynki do badań nad dziejami Redakcyi Rāmāyana*, Kraków, 1938 pp. 1-86.

Cf. also E. W. Hopkins *The Great Epic of India*, pp. 58 ff. His view, however, does not appear to be probable.

² Prof. W. Kirfel has made most valuable contributions to this subject in his works *Die Kosmographie der Indier* (1920), *Das Purāṇa Pañcalaksana* (1927), *Bhāratavarsa* (1931), *Rāmāyana Bālakhanda und Purāṇa* Die West Des Orients, (1947) and *Das Purāṇa vom Weltgebäude* (1954). I am grateful to Dr. Kirfel for drawing my attention to his learned article *Rāmāyana Bālakhanda und Purāṇa*, and making a precious gift of the Journal containing the article.

³ Cf. C. Hooykaas *The Old Javanese Rāmāyana*

Kakawin, 'S. Gravenhage-Martinus Nijhoff, 1955, *Sanskrit Kāvya and Old Javanese Kakawin*, JOI Baroda, Vol. IV. Nos. 2, 3, pp. 143-148.

C. Bulcke *Ramakathā*, Allahabad, 1950, pp. 232ff.
H. B. Sarkar *Indian influences on the Literature of Java and Bali*, Calcutta, 1934.

M. M. Ghosh *On the Source of the Old Javanese Rāmāyana Kakawin*, JGIS. III. 1.

I thank Dr. C. Hooykaas for supplying me with the literature on the R in Indonesia.

⁴ I am thankful to Prof. H. W. Bailey for supplying me with the Re-prints of his articles on the Khotanese *Rāmāyana*.

⁵ For this information I am thankful to my learned friend, Prof. M. F. Lokhandawala, M.A., Head of the Persian Department, M. S. University of Baroda. He kindly supplied me with a synopsis of the whole Translation.

MUTUAL RELATION OF THE RECENSIONS AND THEIR VERSIONS

General Survey

The Card-Index specially prepared for the Critical Edition of the R shows that there are more than 2000 MSS of the whole text and the different parts of the R preserved in the public and private Libraries of India and outside clearly indicating the unique popularity of this National Epic. After a careful scrutiny, 86 MSS of the Bālakānda written in the different scripts of India were selected for collation on the principle of antiquity, purity and completeness. The following table will show the relative strength of these MSS scriptwise —

<i>S No</i>	<i>Script</i>	<i>No of MSS.</i>
1	Śaradā	1
2	Newārī	2
3	Maithilī	4
4	Bengālī	4
5	Devanāgarī	45
6	Telugu	7
7	Kannadī	1
8	Nandināgarī	3
9	Grantha	10
10	Malayalam	9
		—
		86

The oldest dated MS in the above list—probably the oldest Rāmāyana MS in the world—is the palm leaf MS in the old Newārī script preserved in the Bir Library, Kathmandu, Nepal. Its colophon mentions the Samvat 1076 which refers to the Vikrama Samvat (c. 1020 A D) according to Pandit Baburam Acharya, Itihāsaśiromani, the ex Librarian of the Bir Library, who expressed his opinion in person when I met him in Kathmandu in May, 1953. Unfortunately the MS is damaged in several places, depriving us of a very valuable evidence for the missing portion.

When the collation of the majority of MSS was over it naturally became evident that some MSS were mere copies of an old codex and therefore of little value for the constitution of the text. They were, therefore, rejected. The MSS in Kannadī and Nandināgarī which generally agree with the Telugu MSS were also dropped. Moreover, for the sake of convenience the number of the MSS required further reduction without in any way sacrificing the strength of the evidence absolutely necessary for restoring the text to its oldest form as far as possible. Ultimately 37 MSS of the Bālakānda were selected for the Critical Apparatus as under —

| <i>S No</i> | <i>Script</i> | <i>No of MSS</i> | <i>Age of MSS</i>
(Christian Era) | <i>Recension or Version</i> |
|-------------|---------------|------------------|--|-----------------------------|
| 1 | Śaradā | 1 | About 100 years old | NW |
| 2 | Newārī | 2 | 1020, 1675 | NE |
| 3 | Maithilī | 4 | 1360, 1551, 1831, 1836 | " |
| 4 | Bengālī | 4 | 1688, 1789, 1832, undated | " |
| 5 | Devanāgarī | 15 | 1455, 1594, 1717, 1774, 1786, 1796, 1812, 1831, 1848 the rest undated. | Composite |
| 6 | Telugu | 3 | Tr about 500 years old | S |
| 7 | Grantha | 4 | 1818 the rest undated | " |
| 8 | Malayalam | 4 | 1512, 1690, 1823 one undated | " |

The collated MSS clearly show that there are two Recensions of the R., viz., Northern (N) and Southern

(S) as in the case of the Mbh.¹ The N has further three Versions viz North-eastern North western and Western which maintain special peculiarities of their own. The S Recension also is represented in the three Versions—Telugu Grantha and Malayalam—which have no doubt preserved an almost uniform text unlike their counter parts in the N Recension. In fact the same text of the R is generally found in the Southern scripts viz Telugu Kannada Nandinagari Grantha and Malayalam and in some MSS in the Devanagari script also. The R text of the Southern commentators Ramanuja (c 1400 A.D.) Mahēśvaratīrtha (c 1550 A.D.) Govindarāja (c 1600 A.D.) and Katakayogendra (otherwise known as Madhavayogin c 1650 A.D.) is generally identical with occasional variation in individual readings. The interpretation of the text is however different with the two groups of commentators following the two Schools of Vedānta of Śaṅkarācārya and Ramanujācārya. Ramanuja and Govindarāja belong to the School of Viśiṣṭadvaita while Mahēśvaratīrtha and Katakayogendra (and many others such as the authors of the commentaries Tilaka and Śrīmanī) follow the Advaita School of Śaṅkarācārya. The followers of the two Vedānta Schools generally read the commentaries of their respective Schools. This fact has led some scholars to offer a suggestion that there are two Versions of the R according to the two commentators Govindarāja and Katakayogendra.² There is however no sufficient internal evidence in support of such a hypothesis.

The N and S Recensions although they widely differ from one another have preserved in an appreciable measure a common text of the R—a feature which compels us to accept a common source for both of them the Ur Ramayana. The Nepali (N₁₂) Maithili (V₁₄) Bengali (B₁₋₄) and D₁₀ MSS which are uniform in character constitute the North eastern Group (NE) while the Śarada (S) and some Devanagari MSS (D₁₇₋₂₁₋₂₂) constitute the North western Group (NW). These two Versions have however got a major portion in common evidently suggesting a common source an Archaic type Sr Gorresio's edition (1843-1867) which is generally described as representing the Bengali Version³ and the Lahore ed. (1928-1947) have 672 and 666 Sargas with about 23930 and 24202 verses respectively. For the Balakanda they have got 80 and 72 Sargas with 2197 and 2374 verses respectively. The remarkable agreement between NE and NW points to an Archaic-type derived from the original while the divergence is due to local factors. It should be however noted that there are portions in the NW which are missing in the NE but found in the Western Version and the S Recension. This may indicate the connection between the NW on the one hand and the W and S on the other hand and throw light on the history of textual transmission.

There are again eight Devanagari MSS selected for collation out of which only four (D₁₋₄) are included in the Critical Apparatus which owing to their special features appear to form a separate unit different from both the NE and NW Versions and the S Recension. These MSS sometimes agree with NW sometimes with S and sometimes betray their own peculiarities. Of these four MSS D₁ (1455 A.D.) is quite unique inasmuch as it contains passages which are not found in any other MS selected for collation. The eight MSS hailing as they do from the territory ranging from Jodhpur in Rajasthan to Broach in Gujarat with the hand writing peculiar to these regions the Colophons mentioning the places where the MSS were written may constitute a separate Version which may be

¹ Cf. Jacobi *Das Ramayana* Bonn 1893 pp. 1 ff. Ruben *Studien Zur Textgeschichte des Ramayana* Stuttgart 1936 pp. 1 ff. ZDMG 101. 1

Bulcke (1) *The Genesis of the Vālmīki Rāmāyana* Recensions J.O.I. Baroda Vol. V No. 1

(11) Rāmākatha Allahabad 1950

Dr. Jacobi has discussed all the important problems of the R in his excellent work *Das Ramayana* and his conclusions are supported by the MSS of the R collated for the Critical edition. His subsequent articles (ZDMG 48 and 51) and the other works referred to above are equally indispensable for the textual study of the R.

The works of Weber Hopkins Vaidya S. Lévi Winter nitz and Lesny are also very valuable.

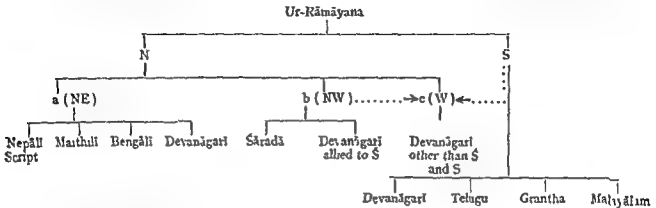
² Ruben *op. cit.* p. 1

³ The claim is however not justifiable as Sr Gorresio has chosen to drop passages even when they are sufficiently supported by Bengali MSS. The Bengali text printed in the Calcutta Sanskrit Series (1933-1941) is more faithful to the Bengali MSS and should be accepted as the proper representative of the Bengali Version. Sr Gorresio's ed. has been accepted here as it is an *editio princeps*.

⁴ For the divergence in the R Recensions see Bulcke *op. cit.*

designated as Western.¹ As these MSS. belong to the region coming between the NW and S, they sometimes represent quite naturally the special features of both NW and S and thereby show the natural fusion of the streams of the text on the two border-lines.

The two Recensions and their different Versions will be more clear from the following *Stemma Codicum* :—

As regional scripts generally represent the text of their own region, Versions vary with scripts with the notable exception of the Devanāgarī script.

It has been generally admitted that the original R. consisted of the 5 Kāṇḍas (II—VI) only and that the Balakāṇḍa and the Uttarakāṇḍa were added later on. The two Tables of Contents in the Balakāṇḍa (Sargas 1 and 3)—and there is also the third Table of Contents in the N MSS—which can be favourably compared with the *Anuśravanakā* Parvan and *Parvasamgraha* Parvan of the Mbh,—clearly indicate that the Uttarakāṇḍa is a late addition. The Balakāṇḍa also is added later on and an attempt was made to re-construct the beginning of the original text.² It is very interesting to find that some MSS. of the Balakāṇḍa, D 1 s of the Crit. App., have a Colophon mentioning Ayodhyākāṇḍa for Balakāṇḍa. If it is not a scribal error, it may indicate that at one stage in the evolution of the R. the first Kāṇḍa began with the fifth sarga, mentioned the birth of Rāma and his brothers, and described the subject matter of the present Ayodhyākāṇḍa, as shown by Jacobi, and was known under the name of Ayodhyākāṇḍa. This may exclude Rṣyaśringa and Sagara episodes which appear in the present text. Such an arrangement seems to be very probable and more rational. Equally interesting is the statement in the *Padma Purāṇa* (IV 66) that there are six Kāṇḍas in the R. beginning with Bala and ending with Uttara. The Purāṇa does not refer to the Ayodhyākāṇḍa but includes the subject matter of that Kāṇḍa in the Balakāṇḍa. It may be that the Purāṇa here tries to vindicate the claim of the Balakāṇḍa as a part of the original R., even at the cost of the Ayodhyākāṇḍa which must have formed part of the original Epic. The *Rāmāyana māñjarī* of Kṣemendra (11th Century A.D.) has no Colophon for the Balakāṇḍa but includes the matter of the Balakāṇḍa in the Ayodhyākāṇḍa which, like the subsequent *Sargas*, has its own Colophon.

The first four *Sargas* of the Balakāṇḍa, by their very nature, could not have formed part of the original text of Valmiki. They represent an after-thought for giving a finishing touch to the old poem. Such introductory chapters are common in the Mbh. and the Purāṇas. The episodes of Rṣyaśringa and Sagara do not appear to be the parts of the original epic from the view point of context. The Rṣyaśringa episode, for instance, is much more developed in the N MSS. than in the S MSS. The summary of the Balakāṇḍa as given in the *Agni Purāṇa* (chap. 5)

¹ What Wirtz called the Western Recension of the Rāmāyana in his Inaugural Dissertation *Die Westliche Rezension des Rāmāyana* (Bonn, 1891), as a matter of fact the North-Western Recension of the R. Possibly Wirtz was led to describe the MS. as representing the Western Recension as the MS. was written in Gujarat. A comparison of that MS. with the other

MSS. of the R. clearly shows that it belongs to the North-western Version.

² Cf. Jacobi, *loc. cit.* pp. 50-59 for his valuable observation on the First Kāṇḍa. 'esny' (*Über das Purāṇaartige Gespräch des Bālakāṇḍa*) ZDMG 67 4/7 509 and Kufel (*Rāmāyana Bālakāṇḍa und Purāṇa*, Die Welt des Orients, 1947, pp. 123-128) Ruben *op. cit.* pp. 61 ff.

There are again many cases where the N Recension has simplified the difficult readings of the S Recension (eg I 12d 14d 34b 37b 63c 74cd) and modified the S text so as to bring it in line with the contemporary thought (eg I 76d where *Brahmalokam* of the S Recension has been changed into *Vijnulokam* in the N MSS). The S text has preserved readings which are more appropriate than the N text (eg I 2a 6a 18b 24d, 37b 57d). The N India happens to be the region which includes the place of the origin of the R. and its author. Consequently the N text of the R has glorified Rama and Valmiki. The Crit. App. of the first Sarga of the *Balakāṇḍa* will clearly show how the N MSS have developed the description of Rāma. The first verse of the R. presents a very interesting case. The S text has three adjectives for Nārada and one adjective for Valmiki, while in the N text Nārada is deprived of all the adjectives and Valmiki comes in fore front. One naturally expects Nārada, who enlightens Valmiki on the Rāma story, to be described in a befitting manner. Even such a single case may show how the S text has been able to preserve the older form of the R.

South India has no doubt made most valuable contributions to Sanskrit literature from the earliest times and maintained without any break the high traditions of learning upto the present day. It has, however, always shown unflinching devotion to regional language. As against the regional language which was always powerful and living as a spoken language throughout the History of South India, it was not possible for Sanskrit to enjoy the position of a spoken language there as it did in North India. The natural result of such a situation was the preservation of the text of the Epic in an original form. This has been further aided by the Commentators of the R. most of whom belong to South India. There are, however, cases of interpolation which can be easily detected with the help of the Crit. App. eg 107* I 84 Crit. App.

The two MSS from Nepal N₁ and N₂ agreeing with both the Maithili and Bengali Versions are written in 1020 A.D. and 1675 A.D. respectively and differ from one another in extent—N₂ is longer than N₁—showing how additional passages have crept in during the period of 655 years (eg 104* 107* etc). N₁ represents the NE Version of the R. in the shortest form while N₂ exactly agrees with the Maithili and Bengali MSS. The Maithili and Bengali MSS are generally uniform. N₁ is the oldest MS in the Maithili script (c. 1360 A.D.). The other three Maithili MSS N₃, N₄ and N₅ agree with N₁, N₂ some times differing in individual readings. As regards the Bengali Version the four MSS (B₁–B₄) represent the text uniformly. B₁ which is a photo-stat copy of the MS No. 348 of the Bibliothèque Nationale Paris is the oldest MS (c. 1688 A.D.) in the Bengali group.

S₁ which seems to represent the shortest text of the R. and vies with N₁ in giving the shortest Version embodies the Kashmiri Version which generally agrees with the NW Version. The exact relation between S₁ and N₁ cannot be accurately determined as some folios of N₁ are missing and as it is damaged in some places. There are no Devanagari MSS in the Crit. App. as the transcripts of the Śārada MS and designated as K in the Critical Edition of the Mbh. But the 5 MSS (D₁–D₅) represent the text of the Kashmiri Version (not exact transcripts of the Śārada MS)—the NW Version—and have the value attached to K MSS of the Mbh. The NW Version is in agreement with the NE Version and also contains verses common to the S Recension.

As N₁ is the oldest available MS of the R. unfortunately damaged in some places and as it shows the polished text of the Epic—there are some exceptions also—it is clear that the process of improving the old text started much earlier than the 11th century of the Christian Era. As has been shown by S. Lévy¹ the NW Version was known to the author of the Buddhist *Saddharmasmṛtyupakhyānasūtra* translated into Chinese in 539 A.D. This Version like NE shows the polishing hand operating in the text. The process of polishing might have therefore commenced even before the sixth century. The MS D₁ contains the text of the R. with the Commentary Tilaka. The text of the Epic in this MS which some times shows readings different from those of the Tilaka represents the Southern Recension and is taken as representing the Vulgate. Four Devanagari MSS (D₁–D₄) with common traits which hail from Western India show the fusion of the NW Version and the S Recension and are interpreted as representing the W Version since they are written in that part of India. The remaining four Devanagari MSS (D₅–D₈) represent uniformly the Southern Version. The D MSS cover all the Versions of the R. and are thus copiose in character.

¹ cf. Ramayana Balakāṇḍa and Purana. Cf. also Pargiter, *Ancient Historical tradition* 1922 ch. 8. Mankand. Puran c. Chronology 1951 pp. 39f. ff.

॥ वाल्मीकिरामायणम् ॥
॥ बालकाण्डम् ॥

एक चित्रपटफिल्म बर्फ-परी गायिका गाय ।
 गाई चित्रपटफिल्म गा-परी गायिका गाय ।

तपःस्थापयानिरतं तपस्वी वाग्मिदां वरम् ।
नारादं परिप्रच्छ वाल्मीकिमुनिपुंगवम् ॥ १

G
B
L

Before st 1 S1 ins — नमः कमलदलविपुलनयना
भिरामाय धीरामचन्द्राय ॐ नमः शिराय ॥ ॐ नमः सरस्वत्यै ॥
ॐ स्वस्ति ॐ and thereafter follow

- 1° जयति तपुःसातिलकः कौमल्याद्वदपनन्दनो राम ।
द्वयानन्दनिषेधकारी ह्यारयि पुण्डरीकाक्ष ॥
- 2° नमस्तस्मै सुवीर्याय धीयुताय तपस्विने ।
सर्वज्ञाननिवासाय वाल्मीकिमुनेय नमः ॥
- 3° कृष्णः रामराजैतं सपुत्रं मयुराश्रयम् ।
बाल्यं कञ्जिताशाला वन्दे वाल्मीकिभोजिलम् ॥
- 4° वाल्मीकिमुनिवृक्षस्य कविशाननधारिण ।
भुक्त्वा रामकृपागादं को नु पाति परा गतिम् ॥
- 5° यः दिवस्तप्तं लोकं रामायणकथाश्रितम् ।
नमस्तस्य मुनि वन्दे प्रथेव समविम्वरम् ॥
- 6° गोमयद्वन्द्ववारीशं मयाहीहतरायणम् ।
रामायणमहामालारत्नं वन्देऽनिला मन्त्रम् ॥

—N1 fol missing up to st 12 (cf v1 1)

—Before st 1 N6 ins नमः धीरामचन्द्राय, then
follows 1° (v1 स before जयति कौशल्यार्नदिवर्द्धनो,
इत्यसि (corrupt) and thereafter

7° पितृ भगवता तेन हर्षिता लोकधारिण ।
मन्त्रेण विधरूपेण विगुणेन गुणामना ॥
then reads 2° with v1 सर्वज्ञाननिवासाय तस्मै
वाल्मीक्ये नमः

—Before st 1 V1 ins 2° only with variant in
second line as सर्वज्ञाननिवासाय वाल्मीक्याय नमो नमः

—Before st 1 V5 ins ॐ नमो गणेशाय । ॐ ससीत
रामलक्ष्मणाय नमः । श्रीहनुमते नमः then follow 1° 2°
(second line as in V1)

—Before st 1 V5 ins ॐ नमो भगवते वासुदेवाय,
then follow 1° 3° (v1 first line रामराजैतं रामेति
कृतं मयुराश्रयम्) 2° (v1 सुमनाय पराधीपुः in the first
line second line शानाय वीरारामाय तस्मै ज्ञानामने नमः)
and thereafter

8° ये देवा सन्ति मेरी वरकनकमये मन्दे ये च वक्ष्य
पातले ये सुवंगा कणिमगिरिगण्यस्तस्यगन्धकाः ।
कैलासे श्रीनिराले प्रसुदिनद्वया ये च विद्याधरास्ते
कर्मोद्योगाभून् सुमित्रवचनं भोतुमायान्ते सर्वे ॥

9° रामायणमराम्यत्वं दुर्लभं हि मुनेर्वच ।

न च तेन विना मोक्षस्तस्याप्येतत्प्रमादरात् ॥

—Before st 1 V6 ins ॐ नमो गणेशाय । ॐ नमः
धीरामाय । ॐ नमो हनुमते, then follow 1° (with
lacuna for नि in निरुक्त) 2° (with वेदज्ञाय पराधीपुताय
and second line as in V1)

—Before st 1 B1 ins ॐ नमो गणेशाय । then
follow 1° (v1 कौशल्यार्नदिवर्द्धनो) 2° (with second
line as in N1)

—Before st 1 B5 ins ॐ नमः धीरामचन्द्राय,
then follow 1° (as in B1) 7° 2° (v1 'मन्त्र' for 'शा'
m and second line as in V1) After 2° रामराजैत्यादि
in marg

—Before st 1 B6 ins ॐ रामचन्द्राय नमः, then
follow 1° (as in B1) 7° 2° (v1 'मन्त्र' for 'शा' in
m) as in N1 (v1 m for second line शानाय वीर
रामाय वाल्मीक्याय नमो नमः)

—Before st 1 B4 ins नमः धीरामचन्द्राय, then
follow 1° (as in B1) 7° (v1 महाबला for गुणामना)
2° as in N1

—Before st 1 D1 ins श्रीवृक्षमृषयाय नमः ॥ ॐ ॥

—Before st 1 D1 ins ॐ नमो विष्णवेहविष्णवेस्तस्य
then reads

10° जयति मयुरवर्धिलकः प्रययकर्मिर्द्वन्द्वर स वाल्मीकि ।
सुदुल्लिखपदमिच्छ कृतमिदं रामायणं येन ॥

Then 1° and thereafter

11° चरैव धर्मविभिरत्र पवित्रतया
सौभाग्यमत्र निमिन्ना गुल्मनिरय ।
वाल्मीकिना कविवरचरेण वीरे
रामायणे वदत केऽत्र गुणा न सन्ति ॥

—Before st 1 Dains श्रीगणेशाय नमः and thereafter

12* शुक्लाम्बरपर विष्णु शशिर्वाणं चतुर्भुजम् ।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत्सर्वविघ्नोपशान्तये ॥

Then follows 11* (v1 पतिवताय for 'ताना,
सौभाग्यम् for सौभाग्यम्, वृष for वर, न सः (on marg)

—Before [st 1 Ds ins ॐ नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ,
then follow 10* (v1 तु for स, वध for बद्ध, इह
for हृद)

13* मयूषाणि निर्दोषा सखराणि सुकोमला ।
नमस्तस्मै कृता येन रम्या रामायणा कथा ॥

Then follow 3* 7* 12* (v1 as in Ds)

—Before st 1 Ds ins श्रीमते रामानुजाय नमः , then
follow 1* (v1 स जयति) 3* 5* (v1 रामचरितामृत
सागर in the first line प्राचेतसमबलस्य in the second
line) 4* (v1 सिंहस्य for 'शुक्रस्य in the first line
शृण्वद् for श्रुत्वा, को न for को नु in the second line)
6* and thereafter

14* दध्न वध्न रघुनायकीर्तनं तत्र तत्र हृतमलकाभङ्गम् ।
बाणवारिपरिपूर्णलोचनं भारति नमत राक्षसान्तकम् ॥

Then follows 7* (v1 लोककारिणा in line 1) and
thereafter

15* चेद्वेद्ये परे पुति जाते दुस्तरयात्मने ।
वेदं प्राचेतसादसीत्वासाद्विष्णोः पराशराय नमः ॥

—Before st 1 Ds ins ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ जयति
मुन्नगमूर्ति, then follow 1* 2* (v1 first two letters
are both eaten in line 1 line 2 सर्वज्ञानाविवासाय)

—Before st 1 Ds ins श्रीमते रामानुजाय नमः ; then
follow

16* श्रीमद्वायवपादपद्मयुगलं पद्माब्जं पद्मया
पद्मस्थेन तु पद्मजेन विवृतं पद्मामयस्माक्षये ।
यदेदं ह्य भुते सुरैरनिलये सर्वप्रथमं निमित्तं
शशङ्कराक्षरं सुदुराहो वक्ष्येति वक्ष्यध्वे ॥

17* श्रीमद्भक्तदेव बीजममलं वक्ष्यादुरभिम्भम्
काण्डे सप्तमिरन्विष्टोऽप्रतिगतो ह्यव्यालवालोदित ।
परैस्तत्त्वपदसंज्ञं सुविलसत्पराशराय नमः पद्मवि-
ष्णोः पराशराय नमः विजयते रामायणे स्वस्तके ॥

18* वात्सीकिगिरिसंयुगा रामायणेविधिभगना ।
श्रीमद्वायव्या गदा पुनर्ति श्रुतवचम् ॥
Then follows 15* and thereafter

19* रामे रामानुजे मीत्रा मरते भवतानुजम् ।
सुमीत्रं वायुसूत्रं च प्रणमामि पुन पुन ॥

Then follow 3* 4* 5* (both as in Ds) 6* and
thereafter .

20* वज्रनीलमन्दनं वीर जानकीशोकनाशनम् ।
कपीशमक्षहन्तारं वन्दे हृद्भामयकरम् ॥

21* उल्लङ्घय विन्धो सलिलं सलीलं
य शोकवर्हि जनकाभजाया ।
अष्टादश सैवै ददद्द हृद्भाम
नमामि तं प्राञ्जलिप्राज्ञनेयम् ॥

22* मनोन्मत्तं मारुततुल्यवेगं जितेन्द्रियं बुद्धिमत्तां परिहृम् ।
वाता मर्नं वातरूपसुखं धीरामदृतं शिरसा नमामि ॥

23* रामाय रामभद्राय रामचन्द्राय धेयसे ।
रघुनाथाय नाथाय सीताया पतये नमः ॥

Then follow 1* 7* and thereafter

24* नत्वा रामं शिवं ताम्बं रामो रामवर्तित ।
रामायणस्य विद्वक् कुर्वते रामतष्टये ॥

—Before st 1 Ds ins श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीरत्नसर्व
नमः ॥ श्रीरत्नसर्व नमः , then follow

25* अक्षिरमद्वन्द्वनिबद्ध
अमरदुर्गनेकेसेवितकपोलम् ।
अमिममद्वन्द्वोवा
कामेसे गणपति वन्दे ॥

26* या कुन्देन्दुपारहारधवला या शुभ्रवस्त्रादृता
या वीणावर्दपद्ममण्डितकरा या श्वेतपद्मानना ।
या मङ्गाच्युतसकरमञ्जुनिर्मिते सदा अक्षिता
सा मा पातु सरस्वती मातृनी नि शेषजाव्यापहा ॥

27* विरमति महाकरपे नामिषेयनिवेतन
विभुननुन शिल्पि सत्यं प्रविशणमाभम् ।
विमथिरणा कौदुपस्य व्यथिषिभिरियत्ता
सुदरमशिशुद्वन्द्वं तस्मै जगन्निधये नमः ॥

Then reads 3* (v1 वात्सीक for 'वि') 10*
(v1 second line हृदयमिह) 1* (doesn't read हृदय
after कौतल्या) 11* (v1 'पतिप्रपतिमतासी, आतारमन्त्र
कविबुध'), then reads

28* जयति पराशरसुतं सत्यवर्ताहृदयमन्दनो ध्याय ।
वक्ष्यास्वमरुतलितं वाद्यं मेतु जगन्निधये ॥

Then follows 7*

—Before st 1 Ds which contains रामायणरायणं
विधिं and अष्टावसारायणविधिं in the beginning ins
श्रीगणेशाय नमः धीवदस्य नमः श्रीरामचन्द्राय नमः ; then
reads as in Ds omitting 24*

—Before st 1 Ds ins श्रीगणेशाय नमः ॥ सीतापतये
नमः ॥ श्रीरघुनन्दनाय नमः , then follow 1* 2* (v1
सर्वज्ञताविपतये वायवीर्यमयः नमः) 3* 4* (v1 सिंहस्य
शृण्वद् रामकथां लोके) 5* (v1 प्रापेणममरुतस्य) 6* (v1
राक्षसं for -राक्षसम्) then follow

29* चरते रघुनाथस्य दलकोटिरिस्मरन् ।
पदैकमक्षरं पुनो महापापकनारातम् ॥

(7th) 30* बहवो दुर्लभाश्चेत् खया ये कीर्तिता गुणा ।
 एतस्मिन् हि श्रुत्यलोके गुणा एते सुदुर्लभा ।
 देवेभ्यो न पश्यामि किञ्चिदेभिर्गुणैर्गुणम् ॥

[lines 2 3 = (var) 51*]

Then follows 7*

—Before st 1 D10 ins. श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ नमः
 श्रीरामचन्द्राय, then follow 1* 7* 2* (v1 [ज] विवासाय
 तस्मै वास्मीकये) 3* 4* (v1 'विमुनिमिहृत्वा; then as in
 D4)

—Before st 1 D11 ins श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीरामचन्द्राय
 नमः, then follow 1* 7* 2* (v1 त्रिषाचरिणा in the
 first line) 2* 3* 4* as in D4 5* (first line as
 in D4) 6* 20* (v1 अजना for अजनी) 29* (v1 प्रोक्ष
 for पुष्प in the second line)

—Before st 1 D12 ins. श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीरामाय
 नमः, then follow 31* (om ॐ) 1* 2* (v1 वास्मीकाय
 सुनये वम hypermetric) 3* (v1 कवितायात्सौ) 4* (v1
 वास्मीकेभुनि then as in D4) 5* as in D11 6* 20* 29*
 as in D11

—Before st 1 D13 ins ॐ हस्वित ॥ ॐ नमः सरस्वत्यै ॥
 श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगुरुये नमः ॥ ॐ वम कमलदलविपुल
 नयनाभिरामाय श्रीरामचन्द्राय नमः (cf S1) then follows

31* ॐ वारायण नमस्तस्य नमः चैव नमोऽस्तुभ्यम् ।
 त्वर्चा सरस्वती व्यास वनो जयमुदायेव ॥

Then follow 1* 2* 3* 4* (v1 'वनानिल के न
 याति) 5* 6* as in D1 20* (v1 'रोका' for लङ्का) 29*
 as in D11 7* then follows ref श्रीसुत उवाच

—Before st 1 D14 ins -*** नमः ॥ श्रीरामचन्द्राय
 नमः ॥ श्रीगुरुभ्यो नमः, then reads 12* and thereafter

32* आसुरारोगवपुत्राय रात्र्यबन्धुमृदय ।
 भवन्तु मे सदा विष्णो प्रसादाद्भद्राशयिन ॥

Then follow 23* 3* 4* 5* both as in D1 6* 20*
 as in D11 21* 22* 14* and thereafter

33* भाञ्जनेयमतिपात्रात्मन काञ्चनादिकमनीयविग्रहम् ।
 पारिपाततस्मूहवायिनं पदमायामि पद्ममानन्दवत् ॥

Then follows 18* (v1 रामसागरगामिनी in the first
 line पुनादि भुजं पुण्या रामायणमहोददी second line)
 thereafter reads

34* श्लोक्याराममार्गिण्यं ह्य(स)गैरुल्लसदुल्लम् ।
 काण्डमाहमहार्गीनं पदं रामायणार्णवम् ॥

Then follows 15* then reads

35* भाषदामपहृतां दानाव सर्वस्यपदाव ।
 श्लोकमिरामे धीरामे भूयो भूयो नमाम्यहम् ॥

36* श्रुत्वात्मायण भवता यं वादं वदस्य वा ।
 स याति ब्रह्मण स्थानं ब्रह्मणा धृत्यते सदा ॥

Thereafter follows 29* then reads

37* य कर्णाञ्जलिमुपैरहरहः सम्यक्पिब यादरा
 ह्यात्मीकैर्बद्वाराभिन्द्यालित रामायणाप यमु ।
 जन्मन्याधिवातिपचित्तरणैरत्यन्तलोपद्व
 ससार स विहाय गच्छति दुष्पान् विष्णो पदं शोधतम् ॥

38* वैदेहीसहितं सुरदुमन्तले हेमे महामण्डपे
 मध्ये पुष्पकमण्ये मणिसये वीरामने सुस्थितम् ।
 अग्रे वाचयति प्रभञ्जवसुते तत्र मुनिभ्य पर
 स्वाख्यार भरतादिभिः परिवृतं रामं भजे इयामलम् ॥

39* श्रीरायव द्वावामा नमः प्रमथ
 सीतापतिं रघुदुराण्यवर नदीपम् ।
 जानातुबहुमरिन्ददलापक्ष
 रामं निशाचरिनाशकर नमामि ॥

40* नमोऽस्तु रामाय सखदमणाय देवैश्च तस्यै जनकाभ्याम् ।
 नमोऽस्तु रत्नेन्द्रयमानिलेभ्यो नमश्च चन्द्रार्कमरुदण्यम् ॥
 (vulg 5 23 57)

Then follows हरि ॐ and thereafter reads

41* धर्मात्मा सत्प्रसन्नश्च रामो दाशरथिर्पति ।
 पौरुषे चाग्रिद्वन्द्वः शरीरे वह्निः शरणिम् ॥
 (vulg 6 90 69^{del})

Ends with इति द्वाश्चत्वारो जपेत् ॥

—Before st 1 T1 ins श्रीरामचन्द्राय नमः ॥ हरि ॐ,
 T1 ॐ, T2 (m) भविष्यसु श्रीरामाय नमः श्रीरामचन्द्र-
 परायणाय नमः followed by 12* 3* 4* as in D1 5* as
 in D1 6* (v1 वाराणं राक्षस) 20* as in D11 Then
 T1 reads

42* आभिधीहृतमस्तं च गोव्यधीहृतसागरम् ।
 तृणीहृतश्रीरमाञ्जनेय नमाम्यहम् ॥

Then T read 21* 22* 14* Then T1 reads 33*
 Then T read 18* as in D11 34* 15* Then T1 reads
 35* Then T read 36* Then T2 ends with श्रीरामाय
 नमः

—After 36* T1 2 ins 29* as in D11 then read
 23* T1 ends with ॐ, T2 with ॐ श्रीरामचन्द्राय नमः ।
 हरि ॐ

—Before st 1 G1 ins हरि ॐ, G1 भुजेमस्तु भविष्यसु
 श्रीमते रामानुजाय नमः श्रीरामाय नमः (G1 missing this
 portion) G1 2 4 read 12* (G1 up to विष्णु G2 up to
 धर and then up to वर्ण lost due to injured fol)

—Before st 1 G2 ins

43* अजीमितपतिर्धर्म्यं पूजितो य शरीरपि ।
 सर्वविष्यजिह्वं तस्यै श्रीगणेशाय नमः ॥

Then G read 3* 4* (G1 2 as in D11 G2 as in D1)
 5* as in D1 6* (G1 2 as in D11 G2 as in T) 20*
 (as in D11 G1 om) 42* —After 42* G1 2 4 read 33*

G. 1. 1. 2
B. 1. 1. 2
L. 1. 1. 2

को न्वस्मिन्नांत्रं लोके गुणवान्कस्य वीर्यावान् ।
धर्मज्ञश्च कृतज्ञश्च सत्यवाक्यो रूढव्रतः ॥ २
चारित्र्ये च को युक्तः सर्वभूतेषु को हितः ।

G13 cont 14*. Then G1 reads 23* then ins. श्री
गुरुभ्यो नमः । अविग्रमस्तु Then follow 21* 22* 39*
15* 40*

—After 42*, G2 reads 21* 22* 14* 29* as in D13,
18* as in D14, 15* 36* 37* and thereafter reads

44* तदुपगतसमानसंविधोऽयं

सममपुरोपनताथैवाव्यवहन् ।

रघुपरचरितं मुनिप्रणीतं

द्वापरितस्तत्र वषट् विष्णुमयध्वन् ॥

(Vulg I 2. 43).

—After 33*, G3 reads 14* 29* as in D13, 36* 15*
37* 44* 41* and ends with ॐ. —After 33*, G4 ins
21* 22* 14* 38* 34* 37* 40* (v1 in the second line
नमोस्तु for नमस्तु), 36* 44* 41* and ends with ॐ.

—Before st. 1, M1-8 ins (M1 damaged for this
portion) ह्रिः धीरावपत्ये नमः अविग्रमस्तु.

Thereafter M1 reads 43* 3* 4* as in D13, 5* as in
D11, 6* as in D13, 20* as in D11, 42* 21* 22* 14* 29* as
in D13, 18* 15* 36* 37* 44*. M3 reads from 43* to
22* (3* 4* 20* 21* 22* are partially damaged) as in
M1. Then cont. 39* (partially damaged) 15*
29* as in D13, 37* 40* (partially damaged), 14*
44*. M5 reads from 3* to 22* as in M1, then 39*
15* 29* as in M3 and thereafter 36* 18* 14* 37*
40* 35* 44*.

—Before st. 1, M1 ins धीमहमावपत्ये नमः धीरावपत्ये
नमः धीरावपत्ये नमः धीरेवपत्ये नमः अविग्रमस्तु.

1 In N1 st 1-12 are lost on a missing fol. —
V1 om word after तपः S तप (for तप -) N1 V1-3
M1 D1 6 11 12 नित्तः D2 ० हंपरः D7 सयुक्तु (for नित्तः).
—^a V1 om first letter. N1 V B1-4 D1-3 7 11-12 वरः
M1 moth-eaten (for वरः) S1 सर्वसाधवितारदः. M1
missing १८ on an injured fol. —^a S1 N1 V1 3 4 B
D1 3 10 11 12 सचमः V1 D1 3 11 पुणवः (D1 ३) G1
पुणवः (for पुणवः)

2 N1 missing (cf. v1 1) Before 2, D13 ins.
ref धीरावपत्ये नमः —^a M1 fol. damaged for १. V1
om second letter. S1 V1 3 B1-4 D1 10-12 को ह्रिस्तुः
D1 1 को ह्रिस्तुः D2 को ह्रिस्तुः G1 ३३ ह्रिस्तुः (for को ह्रिस्तुः).

विद्वान्कः कः समर्थश्च कश्चाक्रियदर्शनः ॥ ३
आत्मवान्को जितक्रोधो मतिमान्कोऽनसूयकः ।
कस्य विम्यति देवाश्च जातरोपस्य संयुगे ॥ ४

S1 N1 (N1 missing) V B D1-3 7 10-12 मयितो (for समर्थः)
—^a S1 शाखतो. N1 V B D1 10-12 सनुतेरुः D1-3 १ वैवर्गुणैः
(for गुणवान्) S1 N1 V1 4 B1 5 D1 7 8 10 11 12 गुणवत्तरः
(N1 B1 D10 ३ म). V2 3 B1 गुण (B1 १ गि) तत्तमः. D1
गुणवत्तर. (for कश्च वीर्यावान्) —^a N1 om. क्ष T1 om
स्तु in कृतज्ञश्च In M1 after सत्य four letters are moth-
eaten. D1-3 7 8 गुणज्ञः कश्च धर्मज्ञः कः सत्यः को रूढव्रतः
—After 2, V2 ins

45* वामरी त्रिव्यं दक्षैव सर्वेषां त्रिव्यदर्शनः ।

—After 2, M1 ins 46* as in V2.

3 N1 missing (cf. v1 1) V1 transp 3 and 4
M1 transp 3^{ab} and 3^c D13 repeats 3 and 4^{ab} after
49* —^a D7 यो (for को) —For 3^{ab}, S1 N1 (N1 miss-
ing) V B D1 10-12 subst

46* उदात्तापरितस्तत्रः सर्वभूतहितश्च कः ।

[S1 क तदा - (for उदात्त-). V1 3 B D10 12 -ह्रि वेत्त
(for -हितश्च कः).]

—^a V1 om. from वद in ० up to क्षैक in ०, M1
कषवाद् (for विद्वान्). S1 वीर्यवान् वर्यावांश्च, N1 V1-3
B D1-3 7 8-12 वीर्यवान् (D1 ३ वान्) वर्या (D1-3 7 १ कृत)
न्यव, V1 वीर्यवत् सत्यसंघश्च —^a S1 N1 V B D1 11 कषाणि
D1 ३३ कः D1 10 M1 कक्षैकः D1 सदा च (for कक्षैकः).
D13 त्रिव्यदर्शनः (for 'द्वेदन'). D1-3 7 १ ह्रिस्तुः (D1 ३ ह्रि)
मान्कोस्तु (D1 ३ न) सूयकः (cf. 1 1 4^b) —After 3, M1 ins .

47* कः धीमान्को वतस्वी स्व ०० श्रेयोऽस्मिन्मः विपः ।

4 N1 missing (cf. v1 1) V1 transp 3 and 4. D13
repeats 3 and 4^{ab} after 49* —^a S1 N1 V1-3 B D1 3 7 8
—12 जितक्रोधो महान्कः V1 जितक्रोधश्च सुमहाद् D1 3 जित-
क्रोधो महान् दक्ष (D1 महान्कः). —^a S1 ह्रिस्तुः N1 V B
D1 10-12 ह्रिस्तुः D1-3 कषाणि (D1 ३ १ रि). D1 ह्रिस्तु-
माद् (for ह्रिस्तुमाद्). S1 चान् V1 को न्यः V1 को न्यः. B1 दनं
(marg. sec. m. as in text). D1-3 (D1 om. न). १ १
गुणवत्तर (for कोऽनसूयकः) —After 4^{ab}, D1 ins :

45* वीर्यवान् समर्थोऽपि जातरोपस्य नान्दः ।

D1 3 om. 4^{ab}. —^a S1 N1 (N1 missing) V B D1 10-12
समावरोपावकः (V1 ३ वर्या (sic) घ देवता न (V1 ३ दे)
(V1 ३ दे) वतस्वी) वि विम्यति, D2 विम्युजान्तोपः कषाद् देवतिः D1
विम्युजान्तोपस्य वर्य देवतिः D2 विम्युजान्तोपस्य कस्य
देवत्यः M1 जातरोपस्य यमरे कस्य देवोऽपि विम्यति. —D1
cont. S1 N1 V1 (V1 reads line 4 after 3) B D1 3 7 8-12
M1 ins. after 4, D1 after 4^{ab} :

एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं परं कौतूहलं हि मे ।
मह्ये त्वं समर्थोऽसि ज्ञातुमेवंविधं नरम् ॥ ५
श्रुत्वा चैतन्त्रिलोकज्ञो बान्मीर्नरार्दो वचः ।
श्रुतामिति चामन्य प्रहृष्टो वाक्यमनवधीत् ॥ ६

बहवो दुर्लभाश्चैव ये त्वया कीर्तिता गुणाः ।
तुने वक्ष्याम्यहं बुद्ध्या तैर्युक्तः श्रुयतां नरः ॥ ७
इक्ष्वाकुं प्रभयो रामो नाम जनेः श्रुतः ।
नियतात्मा महावीर्यो द्युतिमान्द्युतिमान्द्युति ॥ ८

G 1 12
B 1 1. 8
L 1 13

49* क उदार समर्थश्च त्रिलोक्यस्यापि रक्षणः ।
क प्रजानुग्रहता को निधिर्गुणपददा ।
समग्रा रूपिणी लक्ष्मी कमेकं सन्निधा नरम् ।
अविहातसुन्दरं नारीमेन्द्रसमम् ॥

{ (L x) Ns कुन्दार, Bs कुन्दार्य (for क उदार) Ns
समलुभ, V1 * सयक्ष (for समर्थ) Ns नमि (for अति) Ds
रक्षिता (for रक्षणे) —(1 2) Ns V1 Bs Ds 2 5 7 9-12 Ms
*क, Vs *मे रक्ष (for 'ग्रतः') Vs निधिर् (for निधि) —
(1 3) In Ms first four letters are lost Ss कमेका, Bs
समलुभ Ds सन्निधा —(1 4) Vs सन्निधा (for अनिधा) Ds
transp अनिध and नल Ds सुर्वे * (for सुर्वेण्डु) Ds
समद्युति (for समक्ष क) Vs शम्भो वैष्णवश्च क for post
half }

—Before 49*, Ds ins

50* सजातरोयो कक्षाच्च देवा अति हि विप्रयति ।
(cf 4th m Ss etc)

—After 49*, Ds r (var) 3 and 4th

5 Ns missing (cf v 1 x) —^a Cr k एलम् (as in
text also) Vs त्वय (for श्रोतुं) Ss N (Ns missing)
V B Ds 10-12 Ms त्वतो (Vs श्रोतुं) नारदं तत्त्वतः (Bs सक्षम,
Ds moth-eaten Ms सर्वथा) Ds 3 7 9 यदि शक्यं मया
श्रोतुमत्र (Ds *नु उग्रत्वं) कौतूहलं मम (Ds * हि मे, Ms miss-
ing Ds transp श्रोतुं and शक्यं) — Ss Ns V2
B Ds 8-10 Ms देवैर्वै स्व V1 देव ऋषे स्व, Vs देवर्षिस्व, Vs
सर्वैर्होति, Ds 3 7 कथय स्व, Ds * * वै त्व (for मह्ये त्वं) Vs
हि (for इति) —^a Ds ज्ञानम् (for ज्ञातुम्)

6 Ns missing (cf v 1 x) In Ms letters are lost
from स्त in " to बान्मीके in " —^a Ds Ms वैव, Ds चेति
Ds तद् Gs वैक (for चैतत्) Ds Ms (before corr as in
text) त्रिकालो Ds च तत्त्वतो, Ds जन्मलोको (for त्रिलो-
कज्ञो) Ss Ns V B Ds 10-12 Ms काल (Vs लोक) प्रपन्न (Vs
नरन्त) नन्तृणा —^a Ms बान्मीकेर् (for बान्मीकेर्) Ds
*गदित विद्यु, Vs बान्मीकेर्य नदा वच Ds om 6th —^c
Bs missing first four letters in Ss Ns V B Ds 3, 10-12
Ms { उ } न्याम्य, Ds धर्मस्, Ds 7 9 सर्वे Ds 12 ज्ञ (for
बान्मन्य) —^a Ss N (Ns missing) V B Ds 10-12 Ms
नारदं प्रवभाषत, Ds तं मुनिं प्रदिभाषित (sic) —Before
7, Ds 12 ins. ref नारद उवाच (Ds श्रीमन्उवाच)

7 Ns missing (cf v 1 x) Ds om 7 —^a Ds महा-
च, Ds 7 9 मह्ये (for बहवो) Ds 2 7 त्वेते, Ds चैते (for

वैव) V2 { अ } वि त्वया प्रोक्ता (for दुर्लभाश्चैव) —^a Ss
Ns V B Ds 10 12 Ms त्वयेते, Ds 7 9 त्वया ये (by
transp) Ms ये (inf lin sec m) (for ये त्वया)
—After 7th Ss Ns V B Ds 10-12 Ms ins

51* एको न हि त्रिलोकेऽस्मिन् गुणा एते सुदुर्लभा ।
द्वेषेऽप्यपि न पश्यामि कश्चिदेभिर्गुणैर्गुणतम् ।

{ (1 x) Ds एकस्मिन् Ns एकल हि त्रिलोकेऽस्मिन्, Vs एक
स्मिन्नेकस्मिन् V2 4 एकस्मिन्नेकस्मिन् B Ds 10 Ms एके
न हि (Bs एकल हि) त्रिलोकेऽस्मिन् Ds 11 एकस्मिन् हि (Ds
om हि) त्रिलोकेऽस्मिन् —(1 2) V2 B1 Ds 10 Ms किंचिद्
Vs तैर्वै, Vs कथम् (for वचिद्) }

Bs Ds cont

52* किं तु बह्वाभ्यहं तुभ्य अविश्यामि महायथा ।
एतैरप्यधिकैश्चैव गुणैर्गुणो महायथा ।

[1 2] Ns गुणैश्चैव महायुति for post half]
Bs cont

53* पुण्यं पुराणमथनाशनमभयेय
रामायणं दशरथा मज्जवर्णनाम्बलम् ।
बान्मीकेऽप्यनन्तराहनि सते च
अदाप्यितो नु शृणुयात्कृतुमि किमप्यै ।
Ds om 7th —^a Ds ते त्वत् Ds त ते (for तुने)
Ds गुणवान् यक्ष बुध्या वा —^a Ds सद्युक्तः (for तैर्युक्तः)
—For 7th Ss N (Ns missing) V B Ds 10 12 Ms
subst

54* श्रुत्वा तु गुणैरभिर्यो युक्तो नरचन्द्रमा ।

[Ns B2 4 Ds 6 B2 हृद्, Ms हि (for तु) B2 युक्तो को,
Ms युक्तो च पतिर (by transp) Ds नरचन्द्रमा Ms गुणपदमा]

8 Ns missing (cf v 1 x) —^a Ss N V B Ds 10-12
गुणक Ds 3 7 9 राम स्मरिष्यिष्युव —After 8th Ss Ns
V B (B repeats) Ds 10 12 Ms line 2 of 52*
with following variants { Vs B2 m पतिम (for
पतिर) Ss B2 (m अति) Ds 10 12 Ms अति Vs तैर
(for अति) Ns एते नरपतिवैता, V1 एतैर्गुणवैता, Vs om एव
Ms *क रवानो (for *वैव) Ss पति Ns V2 4 B Ds 10 12 Ms
*युति V1 महस्ति (for *मा) —^a Ss N (Ns miss-
ing) V B Ds 3 7 9-12 Ms सर्व (V2 8 स्व्य) वारमा, Ds धर्मा मा
च (for नियतामा) Ss Ns V2 4 B Ds 1 7 9-12 महा मा
च (Ds वै) V1 च एतिमान्, Vs महातो च (sic), Ds
च युतिमान् (for महावीर्यो) Ds कीर्तिमान् च युतिमान् —^a

G 1 1 12
B 1 1 9
L 1 1 13

सुद्धिमान्नीतिमान्नाम्नी श्रीमान्छुनिवर्हणः ।
विपुलांसो महाबाहुः कम्पुग्रीवो महाहनुः ॥ ९
महोरस्को महेष्पासो गूढजतुरर्दिमः ।
आजानुबाहुः सुक्षिराः सुललाटः सुनिक्रमः ॥ १०
समः समरिभक्ताङ्गः स्निग्धवर्णः प्रतापवान् ।
पीनरक्षा मिशालाक्षो लक्ष्मीराज्युभलक्षणः ॥ ११
धर्मज्ञः सत्यसंघस्य प्रज्ञानो च हिते रतः ।

Śi N̄ (N̄₁ missing) V₅ 4 B D₅ 10-13 एतिमान्शुतिमान्
(by transp.) V₅ वली, D₁ क्षमी, D₅ श्रुत (for वशी)
V₁ एतिमान् वलीशरान्शु D₁ 57 एतिमान् ज्ञान (D₇
बल) वान् क्षमी, D₁₅ एतिमान्गुणयान्

9 N̄₁ missing (cf v l x) —^a) B₄ missing D₁₀
दीप्ति (for नीतिमान्) D₅ पीदाम्नामी च (for नीति
मान्नामी) —^a) V₁ नान्, D₅ शूर (for श्रीमान्) M₂
जतु (for वतु) —^a) Śi D₅ 7 शिपुलाक्षो, V₁ शिपुलाक्षो
D₁₅ मिशालाक्षो (for विपुलाक्षो) V₁ D₅ missing (for
बाहु) —^a) V₁ D₅ missing (for कम्पुग्रीवो) V₅ नना,
B₁ श्रुत D₅ वषा (for महाहनु)

10 N̄₁ missing (cf v l x) —^a) Śi N̄ (N̄₁ miss
ing) V B D₁-3 57 9-13 M₂ श्रु V₁ missing हिप्ताक्षो महा
सेजा (M₄ सत्यो) —^a) B₁ 3 (m orig as in text) 4
हृदाश्रुत् D₁ 10 शरान् D₇ शुरको हि (for गूढजतुर्) —^a)
N̄₂ B D₁₀ 11 सुमुखो, V₅ स्वक्षिरा, D₅ सुशील M₄ सुक्षिर
(for सुक्षिरा) —^a) Śi N̄ (N̄₁ missing) V B D₁-3 57 9
-13 बलवान् सत्य (D₂-3 7 9 सिंह) विक्रम

11 N̄₁ missing (cf v l x) —^a) D₁ समा, D₅ सम
(for सम) D₅ निद्राय, M₂ भक्ता (for भक्ताङ्ग) —^a)
D₅ दिव्य (for क्षिराय) —^a) D₅ partially missing Śi
N̄ (N̄₁ missing) V B D₁ 3 57 9-13 M₂ transp पीनवक्षा
and विशालाक्ष D₁₅ विपुलाक्ष (for विशालाक्ष) V₁ 3 वक्षो,
D₅ वक्ष (for वक्षा) —^a) D₅ लक्ष्मण, D₁₅ कुलन्दन
(for गुणलक्षण)

12 N̄₁ missing (cf v l x) M₄ reads 14^{ab}
after 12 —^a) V₅ श्रुत, D₅ सत्यज्ञ (sic) (for
सत्यसप्त) —^a) Śi N̄ (N̄₁ missing) V B D₁-3 57 9-13
चिनत्रोवो चित्त्रेय, M₄ प्रचलजक्ष कर्माण —^a) Śi N̄ (N̄₁
missing) V B D₁-3 57 9-13 अनस्यी, G₄ सस्यी, M₄
नयवो (for यवस्यी) D₅ तान् (for ज्ञान) —^a) Śi V₅
D₁₀ 11 श्रुति (for श्रुतिर्) Śi N̄ (N̄₁ missing) V B
D₁ 3 9-12 शोभे (V₁ शोभे) समरिभट, M₄ शीलवता वर (for
वदप सम पिम द्) D₂ 37 सर्वसाक्ष थोरोविद् (D₅ वायव)
—After 12 D₁ D₄ 11 14 S (except M₄) ins

55* प्रज्ञापनियम श्रीमान्पाय रिपुनिवृत्तन ।

यशस्वी ज्ञानसंपन्नः शुचिर्वश्यः समाधिमान् ॥ १२
रक्षिता जीनलोक्तस्य धर्मस्य परिरक्षिता ।
वेदवेदाङ्गतत्त्वज्ञो धनुर्वेदे च निष्ठितः ॥ १३
सर्गसाधार्थतत्त्वज्ञो स्मृतिमान्प्रतिभानवान् ।
सर्गलोकरुपियः साधुगुटीनात्मा निचक्षणः ॥ १४
सर्वाभिगतः सद्भिः समुद्र इव सिन्धुभिः ।
आर्यः सर्वसमर्थैव सदैकप्रियदर्शनः ॥ १५

[T (except T₁) G सम (for सम) D₁₁ दाता रिपुनिवृ
(निवृ)न (for post half)]

—After 12 D₁ ins

56* कुक्ते सर्वलोक्तस्य धर्मस्य परिपालनम् ।

13 * D₅ कुक्ते (for रक्षिता) Śi N̄ (N̄₁ missing)
V B D₁ 3 57 9 10 15 सर्व, D₁₅ सूर्य (for जीव) D₅
लोकाना, D₁₁ लोकस्य (for शोकस्य) —^a) V₁ स्ववक्ष,
G₄ मयस्य (for धर्मस्य) D₁ पारि, D₅ पालन (for परि
रक्षिता) —After 13^{ab} Dt D₄ 4 9-11 14 S ins

57* रक्षिता स्वस्य धर्मस्य स्वजनस्य च रक्षिता ।

[D₅ विचय D₇ M₄ वक्ष, M₂ वक्ष (for धर्मस्य) D₁₁
सत्य धर्मस्य स्वय (for prior half) D₂ 7 9 श्रेयस्वत्यापि रक्षि
(D₅ रि)जा (for post half)]

N̄₁ om —^a) Śi N̄₂ V₁ 3 5 8 (m in text)
D₁ 3 57 9 10 13 सर्व (for first चेद) Śi N̄₂ V B D₁ 3 5
-15 विचय, D₅ missing M₄ विद्वामो (for तत्त्वज्ञो)
—^a) Śi N̄ V B D₁-3 57 9-13 सर्वसाक्षिता रत्न, M₄ धैवो
वेदविद् वर

14 D₅ transp 14^{ab} and 14^{cd} M₄ reads 14^{ab}
after 12 —^a) V₁ नालाक्ष, B₂ नालाक्ष (m in as
in text) (for नालाक्ष) T₅ G₁ 3 M₂-3 तत्त्वज्ञ (for
तत्त्वज्ञो) —^a) Śi D₁₅ मति N̄ V B D₁-3 7 9 13 M₄ नीति
(for स्युनि) V₅ D₁₁ भायुमान्, D₁ भावमान्, D₅
प्रतिभायव, D₇ प्रतिभायव, D₅ प्रतिभायि स, (for प्रति
भायवान्) —^a) V₅ दीनामा च, G₄ damaged (for म
दीनामा) Śi N̄ V B D₁ 3 57 9-13 बहुधुत, G₄ damaged
(for विचक्षण)

15 * Śi N̄₂ V₁ 4 B₂ D₁ 3 10-11 युगत्र N̄₁ B
(B₂ m) श्रुत, V₂ मीदृ D₂ 7 सर्वरिभट, D₅
भिमन, D₅ भि युत, D₁₁ नाना M₄ सर्वे जेमित्त (for
सर्वेदाभिगत) —^a) N̄ V₅ B₁ 3 5 8 11 स सत्य
(B₂ स्य, m as in text) स (D₅ दा) म यीम्य (N̄₁
illeg D₁ 3 7 9 शूर) V₁ स सत्य सतम सै*, V सतह
स सत्य सोऽप्य, V₄ स सत्य सुतम रशोभे B₂ M₄ स सत्य-
सतम सौम्य, D₅ स सत्य सतम शूर —^a) Śi N̄ V B
D₁-3 9-11 13 G₁ M₄ स च, D₁₅ स चा (for सदा) Śi N̄₁

स च सरङ्गणोपेतः कौस्तुभानन्दवर्धनः ।
समुद्र इव गाम्भीर्यं धैर्येण हिमराशिः ॥ १६
निष्णुना सदृशो वीर्ये सोमप्रतिप्रियदर्शनः ।
कालान्मिदृशः क्रोधे क्षमया पृथिवीममः ॥ १७
धनदेन समस्त्यागे सत्ये धम इवारः ।
तमेवङ्गुणमेषं रामं मत्प्रपराक्रमम् ॥ १८
ज्येष्ठं श्रेष्ठगुणैर्वृत्तं प्रियं दशरथः सुतम् ।

यौनराज्येन संयोकुमैच्छन्तीत्या महीपतिः ॥ १९
तस्याभिषेकममारान्दष्टा भार्या कौटयी ।
पूर्व दत्तपरा देवी वरमेनमयाचत ।
निामनं च रामस्य भरतस्याभिषेचनम् ॥ २०
स सत्यवचनाद्राजा धर्मपाशेन संयतः ।
निगसयामास सुतं रामं दशरथः प्रियम् ॥ २१
स जगाम वनं वीरः प्रतिज्ञामनुपालयन् ।

G 1 1 27
B 1 1 24
L 1 1 27

V1 2 3 B1 3 D1 3 3 10 T G3 M4 एक, B1 अथ, Dt D1 3 3 14
T1 3 G3 M3 Ct एव, Cg as in text (for एक) D2 स च क °

16 D1 om (hapl) 16^a—17^b —^a) S1 N V B
D1 3 7 9 11 13 राम, M4 स हि (for स च) —^a) S1 N V B
D1 3 11 12 G1 + M (M4 after corr as in text) नदि
(for नद) D1 om (hapl) 16^a—17^b —^a) D2
गोसीर () (for गाम्भीर्यं) B1 om (hapl) 16^a—17^b
—^a) S1 ह्यैव N V1 2 4 B2 4 D2 3 7 10 11 13 ह्यैव च,
V4 ह्यैव (subm trnc) (for धैर्येण) D2 हिमराशि चरियर
हृष्टः The sequence of st after 16^a in D1 3 17^b,
18^a 17^b 16^a 18^a

17 B1 om (hapl) 17^a D1 18 om 17^a (cf
v1 16) For sequence in D1 cf v1 16 G2
is missing from दि गुना up to सोमवद् —^a) D2 सत्यवद्
(sic) (for दशरथः) V1 D2 3 7 M4 कौटयी (for कौटयी) —^a)

S1 D1 11 om 18^a M2 damaged from सर up to
सत्यव and मद् in 18^a —^a) V2 एक, D2 सच, D2
एव (for एव) D2 निष (for गुण) M4 धर्मपाशगुण
अपच —^a) D2 रामे, M4 राम (for राम) M4 पराक्रम
(for पराक्रमम्) D2 शरण्ये शरणे तथा

19 ^a) S1 D1 11 13 रामम् D2 श्रेष्ठ (for ज्येष्ठ) S1
अमे, N2 श्रेष्ठ V2 D2 3 M4 श्रेष्ठ, V4 श्रेष्ठ, D1 11 13 आवै,
Cg (as in text) (for अथ) N1 V1 om बुक्तं
V1 गुणोपेत —^a) S1 N V2 4 B D2 10—13 रिता, V2 न ता,
V2 D1 3 7 9 राजा (for प्रियं) S1 स्वय (for सुतम्) —
After 19^a Dt D1 3 9 11 13 S (except M1) ins.

51^a प्रहृतीना हिनेर्बुक्तं प्रहृतिप्रियनाम्बया ।

[D1 प्रहृतीनां (corrupt) (for प्रहृतीना) D1 हिने
(for हिनेर)]

1 letters B1 रास्येषु (for
र (for रास्येषु) —^a) S1
D1 इच्छुः स, D2 तमेच्छुः
स (for ऐच्छन्तीत्या) S1 N2
N1 V2 D1 महामति, D1

The repeated star nos 32 37 on pp 9 and 10 could be
read as 37a 37b 37c 37d 37e and 37f respectively

u 13 समार (D2 र) D1 3
14 भावित (for य) S1 N
V2 D1 3 11 12 कैरुप, V2 B2 4
7 Cg कैरुप (for भावित)
letters after र N2 V2 3

52^a रत्नयामास स गुणैरद्वैतैरिमा प्रजा ।
परमादौ राम इति नान्यैकस्य विद्युत्तम् ।

[(1 x) V1 2 रमयाम M4 हि (for स) V4 स रमयाम
(by transp) N2 B2 D10 स्वगुणे रमयाम (B2 marg
रमयाम स्वगुणे) B2 रमयाम स्वगुणे (sic) V4 वृत्तमेव (for
वृत्तैः) D1 3 4 (for तैः) — (1 2) D1 प्रसादौ (sic)
(for परमादौ) D10 नान्येन (for तद्) V1 4 विद्युत् V2
वैद्युत् (for विद्युत्)]

—After 18^a D2 3 ins

53^a गतो ब्रह्म दशाभ्यः साधुवर्जितदर्शनः ।

... .. N2 दत्तवर D1 दत्तवरा
(for दत्तवरा) S1 N V B D1 10—12 राजा (N2 जा) D1 3 7 9
भावा (for वैषी) —^a) V1 2 B2 4 मेतव, V2 4 मेतव,
D2 राजावत् (for वरमेवम्) V2 सदा वृत्ते, V2 अरोचत,
D1 सदावत् (corrupt) (for सदावत्) D1 धौ
द्वान्वयाचत —In M2 20^a is partially lost on an
injured fol —^a) B1 3 (B2 m as in text B2 m
ong as in text) वनयाम, D2 विनास रामचदल

21 ^a) S1 V2 B2 4 (om स) D2 4 7 G4 M2
सुव (S1 B2 सु म) न (D2 ता) V1 4 D2 3 13 यद्वित
(for सयत) —^a) V1 (om) 3 4 वद, B2 स त, D1 3 13

G I : 27
L I : 24
L I : 27

पितृवचननिर्देशात्कैकेय्याः प्रियकारणात् ॥ २२
ते त्रजन्तं प्रियो आता लक्ष्मणोऽनुजगाम ह ।
स्नेहादिनयसंपन्नः सुमित्रानन्दवर्धनः ॥ २३
सर्वलक्षणसंपन्ना नारीणामुत्तमा बधूः ।
सीताप्यनुप्राप्ता रामं शशिनं रोहिणी यथा ॥ २४
परैरनुगतो दूरं पित्रा दशरथेन च ।

Ms तत (for तुल्ये) —^d Ds om from दस in 21^d up to प्रियो in 23^d. Ns Vs 4 B 3 4 (Bs in sec. m.) Ds 10-11 राजा, Vs विवाः Ms पुत्र (for रामे) Vs तदा, Vs 4 B सुते, B 3 (orig as in text, m sec. m.) स्वये (for प्रियम्).

22 Ds om 22 (cf v 1 21) B 4 om 22^{ab} Ds repeats 22 —^a Vs Ds 10-11 जगाम स (by transp.) Ds बने (for वने) Vs Ts वीरः Ds राम (for वीरः) —^d Vs om पावयन्, —^a Ns निभशास्त्रः Ds निदेशात्, —^d Ds 4 कैकेय्याः, Ds कैकेया (sic) (for कैकेय्याः) Vs दसनात् Ds 10-11 काम्यया (for कारणात्) —After 22, B 3 ins

55^a सर्वं स्वस्त्वा महाबाहो हृद्यो धर्मस्य पाठने ।

23 Ds om up to प्रियो (cf. v 1 21) —^a Ms जगा ** (for जगाम ह) —^a Ms missing up to सुमित्रा in ^d (fol damaged) Ds सदा (for स्नेहात्), —^d Ds 7 om. ^d, G 1 Ms 4 भक्ति- (for -नन्द) Vs Ds 10 सीतामनुवर्त्तयन् —For 23, Ss N Vs 4 B Ds 10-11 subst. (Ds subst 1 1 for 23^{ab} and cont 1 2)

56^a तं वान्तमनुजो भीष्मात् आतर राममग्रवन् ।

लक्ष्मणो नाम विनयादनुजगाम वीर्यवान् ।

—After 23, Dt Ds 4 6 8 11 12 S (except Ms) ins

57^a भ्रातरं दमितो भ्रातुः भीष्माग्रमनुवर्त्तयन् ।

रामस्य दमितो भार्या निर्ये प्राणमया दित्वा ।

जनकस्य कुले जाता देवमायेव निर्मिता ।

{ (Ds om 1. 1 Ds om lines 23.) —(1 1) cf 23^d in Vs for the post half —(1 3) Ds देवभागेन }

24 —^a Ds अनुजगाम (for संपन्ना). —^a Ds रामस्य च (for मारीणाम्). B 3 4 सती (for वत्). Ss N V (except Vs) B 3 4 (Bs in as in text) Ds 10 11 12 भार्या चैनं (Vs 3 4 Ds 11 च, Vs m. न) अनु (Ns परि) प्रता, Ds भार्या सीताचारसमन्विता (hypermetric) —After 24^{ab}, Ss N V B Ds 10 11 12 Ms ins.

58^a अनुवदाज वैदेही सीता नाम भुवमता ।

रूपदीपममापुर्वशीलपचारसमन्विता ।

{ Ns om. line 2, Ms om line 1 —(1 1) Ss Ns Ds 10 राम Ds 11 न) भुवमता, Ns B नाम पतिव्रता, Ds 10 प्रागस्य

शृङ्गवेरपुरे खतं गङ्गाकूले व्यसर्जयत् ॥ २५

ते वनेन वनं गत्वा नदीस्तीर्त्वा बहुदकाः ।

चित्रकूटमनुप्राप्य भरद्वाजस्य शासनात् ॥ २६

रम्यमावसथं कृत्वा रममाणो बने व्रयः ।

देवगन्धर्वसंकाशास्तत्र ते न्यवसन्सुखम् ॥ २७

चित्रकूटं गते रामे पुत्रशोकातुरस्तदा ।

रिता (for नाम भुवमता) —(1 2) Vs सीलभार- (for सीलधार-), Ms गुणागिता (for समन्विता)]

—^a Ss N V B Ds 10-11 बभौ सा, Ds *भौ सा (for सीतापि) Ms ययौ (for गता) Ds 11 पुवं (for रामे), —^d Ms missing यया Ss N V B Ds 10-11 10-11 Ms निशाकरमिव (Ds मनु) प्रभा

25 Ms missing from 25^a up to पित्रा in 25^d. —^a Ds 10 11 यमा (for गते) Vs Ds Ms राम., Ds (before corr. तेन) निर्ये (for दूरं) —^d Ds om ज्ञानं दशरथेन. Ds 10 11 25^{ab} —^a Ss Ds वीरः Vs मेरः Ds Ts G 3 Ms 3 4 शृङ्गिः Ts 3 Gs शृङ्गिवे- (for शृङ्गवे-), Vs -[ज] धरे (for -दुरे), Ds (before corr.) रम्ये (for खतं), —^d In Vs from 25^d (except first three letters) to 35 are lost on missing fol Vs तीरे (for कूले), Ds 14 विसं (for व्यसं) —After 25, Vs 3 B 3 Dt Ds (om line one) 4 6 8 10 11 12 13 14 15 (except Ms) ins, while Ds 10 11 12 ins after 26^{ab}

59^a शुद्धमावाच धर्मात्मा निवाद्याधिपतिं त्रियम् ।

शुद्धेन सदितो रामो लक्ष्मणेन च सीतया ।

{ (1 1) G 1 from सा to पि lost Vs पति, Ds पते. (for पति) —(1 2) Ds स (for च) Ds 10 सह सीतया (hypermetric) (for च सीतया) }

Vs B 3 Ds cont.

60^a उत्तरातर तयो यत्रो वनं धेव विवेका ह ।

26 Vs missing (cf. v 1 25). —^a Vs तेन सर्वैः Ds बनेनेन, Ds (before corr.) 3 तेवनेन (sic) (for ते वनेन) Ms तीयो (for तीयाः) Ms समुद्रया (for बहुदकाः), Ss N Vs 4 B Ds 10-11 सीतां न्य (Ds सीतां, Ds सीतेन (sic)) वनदुर्गाणि तरितश्च सराणि च —^a Ss N Vs B Ds 10-11 ययो वीर्यं दीर्यं, Vs Ds 1-3 7 Ms अनुप्राप्ताः Vs ययो रामः Ds अनुप्राप्तो (for अनुप्राप्य) —^d Vs Ds 3 4 7 भारद्वाजस्य, Ms lost शासनात्.

27 Vs missing (cf. v 1 25) —^a In G 1 Ms 27^a is partially lost on a damaged fol. Ss N V B Ds 10-11 तत्र (for कृत्वा) —^d Ds म in रममाण sup. lin. Ds रममाणो, Ss N V B Ds 10-11 कृत्वा रामः सकुदम्य, —^d K न्यद्रास् (for न्यशस्ताम्), —^d G 3 तनय (for तत्र), Ms ते (sec. m.). Vs B 3 Ds न्यवदन् प्रपद्ये प्रयः, Ds तत्र तेन्दे च

G 1 : 41
B 1 : 38
L 1 : 39

स काममनसाप्यैव रामपादादुपस्पृशन् ।
नन्दिग्रामेऽकरोद्वाज्यं रामागमनकङ्क्षया ॥ ३१
रामस्तु पुनरालक्ष्य नागरस्य जनस्य च ।
तत्रागमनमेकाग्रो दण्डकान्त्रिनेश ह ॥ ३२
निराधं राक्षसं हत्वा शरमङ्गं ददर्श ह ।

रामाय) G1 missing ^{add} on 1 broken fol —^b) D11
ना(m) m (for (म्याय) M repeats न्याये D-37 तन
(for first पुन) D-3 [अ]य रायय (for पुन पुन) —^c)
D1 मन्तोदयस तु (for विपतेवामस) S1 N1 V (V1 miss-
ing) B1 D1 3-9-13 तदा (for ततो) —^d) V2 आनर
(for भरत)

31 V1 missing (cf v1 25) —^a) D-3 'वायें च, G-
'साप्यैव (for अनवाप्यैव) V2 D-7-9 [ए]य (for [ए]य)
In M1 last] two letters are lost (fol injured)
D-3 कामयत साप्यैव —^b) S1 N1 V (V1 missing) II
D1 3-7-9-13 गृहीत्वा रा (D1 'म)मपादुके —^c) D-3 'वृद्धी'
(for मन्दि) N1 repeats रामय —^d) G1 रामागमन***
—After 31 B-3 D1 D-3-9-13 S (except M1) ins

76* तते तु अरते श्रीमान्मल्लसंघो विनेन्द्रिय ।
[In G1 letters up to १ are lost In M1 portion
after अर is lost on a damaged fol B-3 letters (for श्रीमान्)
D11 'राते' (for 'संघो) B-3 धर्मादेन यन्त्रि]

32 V1 missing (cf v1 25) —^a) D-3-9 V2 [अ]
रि (for तु) D1-2,3 M1 आदर्शान् (D-3 'ध', D-3 आदर्शान्
(for आलक्ष्य) —^b) G1 आगरस्य (for नागरस्य) D1 2,3
M1 पै (for च) —^c) D-3 वृद्धाया (for 'कायो) —^d) G1
missing (fol damaged) D-3 दृढदा, D-3 दृढह- (for
दृढकात्) T-3 G-3 हा (for ह) —For 32 S1 N1 V (V1
missing) II D-3-10-13 subst

77* आनङ्कमानश्च पुन पीरवानपदगमम् ।
रामोऽपि हित्वा तं दीप्तं प्रपयो दण्डकं वनम् ।

{ (1 2) D-3 राम (for राम) V2,3 रिता (for रि
तिता) V2 दण्डका, V2 D1-3 दण्डावन }
Ils D11 cont, D1 D1 2,3-10 S (except M1 G1 miss-
ing) ins after 32

-8* प्रविश्य तु मद्राण्यं रामो राजीरगोचरः ।
[Ils st D-3 च M1 गु (for गु)]

33 V1 missing (cf v1 25) —^a) S1 V2 B-3
रिषयः D-3 रिता (for रिताय) —^b) M1 missing last
three syllables. G-3 हा (for ह) —^c) G1 missing last
four syllables. D11 वा (for first च) —^d) B1 om.
च नागरय S1 D11 G-3 [अ]यगमय D1 आगरय D11
आगरय च मद्राण्यं

सुतीक्ष्णं चाप्यगस्त्यं च अगस्त्यत्रातरं तथा ॥ ३३
अगस्त्यपचनाचैव जग्राहेन्द्र शरासनम् ।
खड्गं च परमश्रीतस्तूष्णी चाक्षयसायको ॥ ३४
वसतस्तस्य रामस्य वने वनचरः सह ।
ऋषयोऽप्यागमन्तर्न वधायामुररभसाम् ॥ ३५

34 V1 mi-sing (cf v1 25) D11 om 34 —^a)
G1 damaged from ग to चै D1 आगरस्य, D-3 अगस्त्य
(for अगस्त्य) —^b) M1 missing ^b from चै in ^a (fol
damaged) S1 पैङ्ग, N1 B-3 D-3 7-10 12 [B-3 m पै]ङ्ग,
V2 D-3 पैङ्ग (for पैङ्ग) S1 N1 V B1 D-3 2,7-9-10 12 13
चतुर्नाडा (B-3 'या) (for तत्तामन्) —^c) G-3 partially
damaged S1 आलक्ष्य, S1 V1 II (B-3 m ह लक्ष्या) D1 10
लक्ष्या st, D1 3-7-9 12 लक्ष्या च, D-3 आलक्ष्य (for लक्ष्य च)
S1 'श्रीनि, V2 राम सु, T-3 श्रीता (for परमश्रीतम्) —^d) S1
N1 V, B1 D-3 2,7-9-10 12 तूष्णी, D1 तूष्णी (for तूष्णी) D-3 7
om D11 वा (for च) N1 D-3 अक्षय्य, V2 B-3 'सायको',
D1 'सायकै (for अक्षयसायको) —After 34 S1 B-3
D1 10 11 ins

79* क्षीरलक्ष्मणस्य च अगस्त्यस्य महातुनिम् ।
सोऽभिव्याध ययौ क्षीरलक्ष्मणस्यो च सुमताम् ।

[D11 om 1 x —(1 2) S1 अगस्त्य, D1 11 अनुप्रास (for
अनुप्रास) N1 सुमता (for सुमताम्)]
S1 B-3 D1 11 cont while S1 V2 11 ins. after 34

80* देवः पश्यद्री नाम तत्र वाममकल्पवर्ष ।
[V2 B-3 देव (B-3 m 'य), D1 10 दय V2 पश्यद्री, B-3
'वर्षे S1 om नाम N1 अक्षय्य N1 'देव, B-3 (m) अक्षय्य]

35 V1 missing (cf v1 25) —^a) V2 वसतसु; D-3
वसतसु (sic) (for वसतसु) S1 V1 B-3 (B-3 m orig
as in text) D1 2 (V1 in text also) 7-10-12 नद (for
नद) —^b) G1 M1 damaged for ^b In M1 मे म वने and
next व are moth-eaten D-3 वनेचरै (for वनेचरै) —^c)
G1 damaged for सर्वे वधाय In G1 35 ^a from मद्राण्यं
up to मोहो शर्मा in 39 ^a alleg M1 damaged for ^a.
D1-2,3 [अ, अयागमय, D-3 (before corr) [अ अयागमय]
D-3 [अ अयागमय (for [अ अयागमय] M1 तत्र (for
मद्रै) S1 S1 V2 B1 D1 10 11 राजोय आनङ्कन्य
ऋषयोऽप्या(B-3 m D11 'प्या)गमन् प्रयाग —After 35,
S1 S1 V2-3 B1 D1 10-12 (V2 after 35^{add}) ins

81* रामं कमलपत्राक्षं वरपदं वरदं विभ ।
महेन्द्रमिव दुर्धनं वायव्यद्वयम् ।
[V1 m1x nr up to दु in line 2 —(1 1) S1 S1
—(1 (for वरपद) N1 वरपद V2 11 ins D11 वरपद (for
वरपद) —(1 2) S1 V2 B1 10 11 वरपद (for वरपद)]

G I I 54
H I I 52
L I I 52

तेन मायाविना दूरमपराह नृपात्मजा ।
जहार भार्या रामस्य गृध्रं हत्वा जटायुषम् ॥ ४२
गृध्रं च निहतं दृष्ट्वा हतां श्रुत्वा च मैथिलीम् ।
राघवः शोभन्तस्तौ मिललणावृलेन्द्रियः ॥ ४३
ततस्तेनैव शोभेन गृध्रं दग्ध्वा जटायुषम् ।
मार्गमाणां वने सीतां राक्षसं संदर्श ह ॥ ४४

42 ^a D₁ ^a हत्वा, M^a विदा (for मायाविना) D₂ सुमम् (sic) (for दूरम्) —^b V₄ D₇ ^a हृष्टो, D₁ ^a हृष्टे, D₂ अयाह (for ^a हृष्टे) D₂ ^a हृष्टे D₂ ^a हृष्टे D₂ ^a हृष्टे M^a ^a नीय (for अपराह) S₁ B₂ V₁ B₁ s 4 D₂ s 10-12 ^a खन V₄ D₇ ^a रम्य, D₁₈ ^a म्यते (for नृपात्मजा) —After 42^{ab} V₃ B₃ (m) ins

86^a रागेष्वारक्षणीनीं यावद्दीर्घो वधोघटौ ।
V₃ B₂ cont while S₁ N₁ V₁ s 4 B₁ s 4 D₁ s 7-13 ins after 42^{ab}

87^a रागोऽन्तरमासाय सीतां सुरलोपमाह ।
[D₂ ^a रक्षितम् V₄ सुरलुपोमां (sic) (for the post half)]

—^a V₃ सीः (for भार्या) M^a पनीं जहार रामस्य —^d S₁ N₁ V B D₂ s 7-10 हवा गृध्र (by transp)

43 D₁₁ om (hapl) 43^a 44^a —^a S₁ N₁ V B₂ s D₁ s 9 M^a तु (for च) V₄ D₁₁ निहित (for निहन्) D₂ जटायुषं हत्वा दृष्ट्वा —^b D₁ 37-9 भार्या (for युग्मा) D₂ M^a तु (for च) S₁ N₁ V B D₂ s 10-12 भार्या च (N₁ before corr V₄ B₄ D₁₀ ^a तु) दुर्दर्श —^d D₁ s 10 सुदृष्टिः (for [जा]दृष्टेन्द्रिय)

44 D₁₁ om 44^a (cf v) 43) —^a D₂ रामेण (for दौर्धम) S₁ N₁ V B D₂ s 10-12 स तत्र (V₁ ^a हत्वा) काकुत्स्थो (for तेनैव कोपेन) —^b M₂ (before corr) 4 हवा (for दग्ध्वा) S₁ दृष्ट्वा गृध्रे N₁ V B D₁ s 2 s 7-10 12 13 दग्ध्वा गृध्र (by transp) —^c D₂ s 7-12 M^a मागमर्गः M^a वने (for वने) D₁ s 7-12 M^a सीता (for सीया) —^d T₂ G₂ हा (for ह) D₁ s 7-9 नी (D₂ [D₁ ^a त] दृष्ट्वा, D₁₁ ^a तु M^a तु (for रुदृष्टं ह) —For 44^a S₁ N₁ V B D₂ s 10-12 subst while D₂ after 44^a D₁₁ after 44 ins

88^a कश्चिद् ददते भूयो दनो पुत्रं महाबलम् ।
[V₄ भूः (for भूः) D₁₁ मवा दूतं (for ददते भूयो) V₃ स दानः (for महाबलम्)]

45 ^a D₂ missing last letter D₁ s 7-9 ^a मय (D₁ र/दूतं) —^b D₂ दीयत्, G₂ damaged (for दित्) D₁ दूतं (for दूतम्) —^d M^a स च (by transp) —1 or 45 S₁ N₁ V B D₂ s 10-12 subst

93^a स स भवेन कोपेन कश्चिद् घोरदर्शनम् ।

1 दिव्य काँडहृत्वा च दिव्यपुष्पम् ।

कञ्चं नाम रूपेण विकृतं घोरदर्शनम् ।
तं निहत्य महाबाहुर्ददाह स्पर्गतश्च सः ॥ ४५
स चास्य कथयामास श्रवरी धर्मचारिणीम् ।
अमणी धर्मनिष्ठामभिगच्छेति राघव ।
सोऽप्यगच्छन्महातेजाः श्रवरीं शत्रुघ्नदत्तः ॥ ४६
श्रवरीं पूजितः सम्प्राप्तो दशरथात्मजः ।

[(1 x) V₄ दृष्टं च (for स तेन) N₁ s 9 D₂ s 10-11 कथय —(1 2) D₁ ^a निहत (sic) (for निहत) V₃ कथितवत् (sic) (for कथितवत्) S₁ D₂ s 11-12 स्पर्ध (for स च) B₂ ^a तनुः D₁₂ घोर (for दिव्यपुष्प) B₂ s 4 दश (B₂ m वा) (for तप)]

—For 45^a D₁ s 7-9 subst

90^a स हवा राक्षसं घोरं त्रियं पुत्रं दत्तुं तदा ।
सतोऽप्यन्महाबाहुर्दिव्यं गच्छन्तमेव हि ।

[(1 x) D₁ s भिया D₂ भिय (for भिय) D₇ तथा (for तप)]

D₂ s 7-9 cont

91^a दनोस्तु बचनाद्वयं सुधीयं क्षाणं वात ।

[D₂ सुधीयेन स्वागता (for the post half)]

46 ^a S₁ N₁ V B D₂ s 10-12 कथयामास रामस्य (V₃ B₂ D₁₁ s ^a माय) —^b S₁ B D₁₁ अमणी N₁ V (except V₃) D₁ s 10-12 अमणी, V₃ मयत्वा D₂ अमणी D₂ सिपुर्कौ (for सवरी) S₁ N₁ V₄ s 4 B₂ s 10-12 सवरी S₁ before corr सव, N₁ V₄ s 4 D₁ s 10-12 सवरी S₁ तत V₁ सवरी (here and elsewhere below) तत (for धर्मचारिणीम्) D₂ सवरी अमणी (D₂ ^a तत D₇ सवरीधर्मणं तथा —^b S₁ N₁ V B (B₂ m ong धर्मस्य) D₁ s 9-12 सवरी D₁ s 7 अमणी (D₂ ^a तत) D₂ (before corr) अमणी G₂ m g k as in text B₂ (m as in text) मां D₂ तत (for पत्नी) V₄ मयत्वा D₁₁ तितम् (for तितुगम्) —^d S₁ N₁ V₃ s D₁₁ अभयगच्छत् V₂ शत्रुघ्नत्, V₄ अभिराष्ट, B₂ (m) स निर्गम्य (orig as in text) B₂ अभयगच्छत् D₁ अभयगच्छत् D₂ अभिराष्ट (for अभिराष्ट) S₁ N₁ V₃ s D₂ s 10-12 शत्रुघ्नः B (B₂ m वधेयत्वा) D₁₁ शत्रुघ्नः V₄ शत्रुघ्न, D₂ स राघव, D₂ G₂ G₂ gp राघवः [G₂ cites also as in text] D₁₁ T₂ M^a 4 G₂ ^a चर (for [ह]ति राघव) D₂ s 7-9 अभिराष्टर राघव, D₁₁ अभिराष्टर * पुष्ट —After 46^a B₂ ins

92^a दिव्यचानेन मां यच्च कथयिष्यति राघव ।
B₂ cont S₁ N₁ V B₂ s D₂ s 10-12 ins after 46^a, while D₂ ins. after 46^a

93^a क्षयं यथादानो लब्धमेव महाबल ।
[V₃ B₂ s D₂ सात्वात् V₄ B₂ D₁₁ ^a तत B₂ महाबल, D₂ स सीता, D₁₁ महाबल (for महाबल)]

पम्पतीरे हनुमता संगतो वानरेण ह ॥ ४७
 हनुमद्वचनाच्चैव सुग्रीवेण समागतः ।
 सुग्रीवाय च तत्सर्पं शंसद्रामो महाबलः ॥ ४८
 ततो वानरराजेन वैरातुभ्यन्तं प्रति ।
 रामायारोहितं सर्पं प्रणयादुत्सितेन च ।

—After 46nd Ds 3 ins

94* दृष्ट्वा ता शयनीं यावा द्रुह्यसे बालर तत ।

[Ds वायाद् (for यावा)]

Ds 3 om 46nd —^a) Śi N̄ V B 3 Ds 10-12 कथ्य^a, B 4 कथ्य^a Ds 4 सोमि^a M 4 सोम्य^a (for सोऽभ्यगच्छन्) Ds 3 7 9 M 4 बाहु (for 'तेना') —^a) Dt Ds 4 शयरी^a, D 7 श्रवण^a (for शयरी^a) M 4 मर्दन् (for 'मृदन्')

47 Śi om 47 —^a) V 2 च तथा, V 5 सयर्वा, Dt Ds 3 7 10 सयर्वा Ds 1 सयर्वा, Ds 1 सयर्वा Ds 1 सयर्वा (for सयर्वा) Ds पूजिता, Ds [अ]य युत (for पूजित) Ds तत्र, Ds 1 राम (by transp) (for सम्पत्) —^a) Ds 1 सम्पत् (by transp) (for राम) —^a) V 1 महानेजा, Ds हन्^a (for हनुमता) —^a) V 1 सयुत (for मगत) Ds 3 हि, Ds स, T 3 G 2 हा (for ह) N 2 V 1 4 B 3 4 (B 3 m as in text) Ds 10-12 वानरेण स संगत (N 3 B 3 Ds 10 'समागत', B 4 'समागतः', Ds 1 'समे गतः')

48 B 3 reads 48nd in m —^a) V 3 Ds 11 T 1 2 M 1 (except M 1) हनुमद् (for हनुमद्) —^a) V 2 गम, D 2 मदानेजा, G 4 'हित' (for समागत) Ds 2 M 4 om 48nd —^a) Śi N̄ V B Ds 10-12 सुग्रीवश्च, Ds 3 7 सुग्रीवेण T 2 om 4 1 in तत् B 2 च तद्वाच्य D 1 च तत्त्वम्, D 2 तत्त्वम्, D 1 च तत्त्वम् (for च तत्त्वम्) —^a) Ds 1 2 7 दृष्टो (for संसद्) Ds (before corr) रामे (for रामो) Śi रामे दृष्टो N V B Ds 10-12 रामो V 2 राम) सप्तम् Śi 1 2 7 (for महाबल) —After 48 Dt Ds 4 8 11 14 S (except M 4) ins

95* भावितमनयपाटुत सीतायाश्च विनयेत ।

[Ds च (for त्व)]

and thereafter cont while Śi N̄ V B Ds 10 12 13 M 4 ins after 48

96* सुग्रीवश्चापि तत्सर्पं श्रुत्वा रामस्य वानर ।

[Ds 1 in m sup sup ltr Śi N̄ V B Ds 10-12 तस्य (N 1 V 1 B 1 तस्य, M 4 वै) रामस्य (for चापि तत्सर्पं) Śi N̄ V B Ds 10-12 चाप्य महाबलः (N 1 V 1 B 3 'महा' Ds 1 'समा')] B 3 Dt Ds 4 8 11 12 14 S cont while after 48 Ds 3 7 9 ins

97* चकार सत्यं रामेण प्रीतिर्भावादिनामिहम् ।

वालिनश्च बलं तत्र कथयामास वानरः ॥ ४९

प्रतिज्ञातं च रामेण तदा जालिबधं प्रति ।

सुग्रीनः शङ्कितधामीभित्त्यं वीरेण राघवे ॥ ५०

राघवः प्रत्ययार्थं तु दुन्दुभेः कायमुत्तमम् ।

पादाहुयेन चिक्षेप संपूर्णं दशयोजनम् ॥ ५१

[B 3 Dt 3 7 9 रामेण (for रामेण) Ds प्रीति (for प्रीतिः) B 3 Dt 3 7 9 कथयामास महाबला for the post half]

49 Ds om 49nd —^a) Śi N̄ V B Ds 10 12 चरे N 2 चरेण (hypermetric) (for ततो) B 1 1 in वानर sup ltr M 3 in 1 in शयने inf ltr —^a) V 2 वैराय^a B 4 वरायु^a D 1 'वयि' (for वैरातुकथन) Śi N̄ V 3 B Ds 10-12 महत्, V 1 महत् (for प्रति) —^a) Śi N̄ V B Ds 3 5 7 9-12 रामे निवे^a M 4 रामस्वादे^a (for रामावादे^a) —^a) B 3 D 4 प्रगवा (sic) (for प्रणय द्) Ds 1 तु पितेन (for तु सितेन) V 2 B 3 5 Ds 10 12 ह V 1 हा B 4 हि (for च) V 2 तु सितेनश्च (sic) Ds 1 2 7 om 49nd Dt Ds 1 2 3 14 S transp 49nd and 50nd —^a) V 1 M 4 बालि^a (here and elsewhere below) (for बालि^a) V 1 Ds कर्ष (for बर्ष) Ds चास्य (for तस्य)

50 Dt Ds 4 8 11 14 S transp 49nd and 50nd —^a) Śi N̄ V 1 2 4 (m orig as in text) B Ds 10 12 शाले तु (Ds 1 'तु') V 3 Ds 1 2 7 'शाले तु M 4 (inf ltr sec m orig as in text) 'शाला' (for प्रनिशालं च) —^a) Śi तत्र, T 2 तथा (for तद्) In Ds after बालि 'वीर्यव शयने' B 2 11 is removed by pigment —^a) Ds बालिन्, Ds (before corr) बालिन् (for बासीन्) Ds 3 7 9 M 4 नि (Ds repeats) च बालि (for च सीतारिपे) Ds वीर्यं च (for वीर्येण) Ds राघव Śi N̄ V B Ds 10-12 राघवे (B 4 'वो') बालि (Śi 'शालि', V 4 'त्वत्') वीर्येण सुग्रीव शङ्कितोभवत्

51 —^a) Dt Ds 4 8 11 14 S G M 3 राघव Ds 1 राघवश्च (hypermetric) (for राघव) Ds 1 11 च (for तु) Ds प्रत्ययार्थं च (sic) M 3 प्रत्ययार्थं (for 'चार्य तु') —^a) Ds तदुभे कायम् (sic) (for दुन्दुभे कायम्) —After 51st Dt Ds 4 8 11 14 S (except M 4) ins

98* दशयामास सुग्रीवो महापर्वतमभिमतम् ।

उत्सर्गिना महाबलं हि वैद्य चापि महाबलम् ।

[(1 x) Ds रामाय (for सुग्रीवे) —(1 2) Ds 1 om ltr 2 Dt reads the post half in marg Ds 'व्या' च (for उत्सर्गिना) Ds T 2 बालि (for बालि)]

—^a) Ds सुपूर्ण (for सपूर्ण) M 4 शनयोचन Ds पादोत्सर्गं तु विक्षेप मार्गं तु द्यवन्तं योजनं (sic)

G 1 1 66
B 1 1 65
L 1 1 63

G 1 1 67
B 1 1 66
L 1 1 64

भिदे च पुनः सालान्गमैकेन महेषुणा ।
गिरि रसातलं चैव जनयन्प्रत्ययं तदा ॥ ५२
ततः प्रीतमनास्तेन निश्चस्तः स महाकृपिः ।
किञ्चिन्मयो रामसहितो जगाम च गुहां तदा ॥ ५३
ततोऽप्यर्द्धरिवरः सुग्रीवो हेमपिङ्गलः ।

—For 51 S; N V B Ds 10-12 (D11 ins line one after line 1 of 98^a and subst line two for 51^a) subst

99^a रामोऽप्यप्रत्यय इहा सुग्रीव वानराधिपे ।
पादेन दुग्दुग्मे काय चिषेपे शतयोचनम् ।

[(1 1) B2.9 D19 सत्रयन (for [अ] स) B2 D19 क्लु (for इहा)]

52 Dt^a sec m —^a N V B Ds 10-12 ससत्ता (B1 before corr 'शा'लाल Dt Ds 'तालान् Ds 'वालान् (for च पुन सालान्) D1 379 सस तालान्निर्दिष्ट —^a S1 N V B D1 359 9-13 शरणा (S1 शरणा V2 शरणा D1 37 13 शरणे) कृत्ययणा —^a T2 V1 3 गिरिव (for गिरि) S1 गिरिवार बलं चैव —^a G2 तथा (for तदा) S1 N V B Ds 10-12 तस्य V4 'त्र'वितस्य (B2 m ong प्रत्यय) D1-3 79 ताम (D2 9 दश) यामास प्रत्यय

53 " S1 'मनस V2 प्रीति' D2 प्रीती (for प्रीतमनाम्) S1 N V B Ds 10-12 तस्य V4 त्रय (for तेन) —^a D2 विनास (for विनाश) T1 missing (for महाकृपि) S1 N V B Ds 10 12 13 कर्मणा तेन (B1 तेन sup lin D10 'तस्य' सोमरन् D1 379 कर्मणा विनाशन् कृपि (D1 'लकृपि D2 'ससत्ति) D11 कर्मणा व्यथयन्कृपि —After 53^a S1 N V B Ds 10-12 ins

100^a सुग्रीवो वानरधेष्ट पर हर्षमावाच च ।
ततो वानरजनेन हृत्वा मम्य महाप्रल ।
प्रत्यय जनयामास तद्वान्योम्यस्य वै विषय ।
समय ती तव हृत्वा नरवानादुपगौरी ।

[(1 1) D11 आवाच (for अवाच २) V2.4 B2.4 ह B2 (for च) —(1 2) B2 (m) एवं (ong ततो) B1 वानर inf lin —(1 3) V1 प्रवृत्ति B2 प्रीति (for प्रत्यय) V1 ततो B2 तथा (for तन) —(1 4) D11 सान्त्वानुपगौरी (sic) (for the post half)]

—After 1 of 100^a B2 ins.

101^a रामो वाग्विषये चैव करिष्यति न व(स)त्यय ।
—^a T1 missing " on a damaged fol V2 किञ्चिदो D1 किञ्चिदो D2 किञ्चिदो D3 किञ्चिदो (here and elsewhere below) (for किञ्चिदो) S1 N V B Ds 10-12 'सुग्रीवो V2 B1 महिनी (for 'महिनी) —^a V1 B Ds 10-12 जगामुच (for जगाम) V1 B Ds 10 ती गुहो

तेन नादेन महता निर्जगाम हरीधरः ॥ ५४
ततः सुग्रीवचचनाद्वत्सा वालिनमाहरो ।
सुग्रीवेन तद्राज्ये राघवः प्रत्यपादयत् ॥ ५५
स च सरोन्समानीय वानरान्वानरपैभः ।
दिशः प्रस्थापयामास दिक्षुर्जुनकाल्मजाम् ॥ ५६

(V2 'गृहात् V2 'गृह' D1 379 स्वगृहा (D1 'गृहात् D2 'गृह' D11 13 ता गुहो, V4 ह गुहा (for च गुहो) D2 तन (for तदा) S1 D12 जगामुचैरिगिरि

54 T1 missing —^a N2 B2.4 D10 'धेष्ट (for हरिवर) M2 नतो नवाद् सदा —^a S1 N1 V B (B2 m) Ds 10-12 मेघनि (S1 V2.4 Ds 10 12 'नि'स्त्रन्, N2 B2 (ong) हरि' (for हेमपिङ्गल) —For 54^a D1-3 79 subst while B2 (m) ins after 54^a

102^a नर्दतिव च सुग्रीव वरयामास रोदसी ।

[D1 निनयेन D वरतिव D नर्दतिव (for नर्दतिव) B2 स (for च) D1 7 रोदसी]

—^a B2 हर्षदेन, D12 [वा]मादन (for नादेन) —^a D1 4 कपी, D2 अही, D2 illeg (for हरीधर) —After 54 B2 (m) Dt D1-4 9 11 12 13 ins

103^a अनुमान्य तदा तारो सुग्रीवेण समागत ।

विजयान च तत्रैव शरणेभ्य नरायण ।

[(1 1) T1 lost the prior half (except तारो) on a damaged fol D11 'जाय (for अनुमान) B2 D1-3 7 9 11 तस्य (for तन) V4 (after inf lin sec m corr) तारो B2 om 1 1 —(1 2) G2 निजान (sic) D1-3 7 9 11 रामेति M2 स राम (for तदेन) D1 37 9 11 M4 कालिन (for रायण)]

55 " V2 तत्र (for तत) D2 illeg D12 वचना (for वचनात्) —^a T1 missing from 55^a up to प्रस्था in 56^a on a damaged fol D2 illeg (for हृत्वा) —^a S1 N V2.4 B Ds 10-12 सुग्रीवादेन V2 D1 सुग्रीवाय च V4 सुग्रीवावाच D2 सुग्रीव व्य (for सुग्रीवस्य) S1 N V B Ds 10 12 13 शयि (for शयि) M2 सुग्रीवरश्च तदा शय्य —^a B2 (m) 'दययत् D2 'पादयत् D2 प्रस्थापयत् (sic) D2 11 'पादयत् D2 'पेचयत् (for प्रस्थापयत्) —After 55 S2 V2.4 B Ds 11 12 13 ins

104^a अमुञ्जानस्तु रामेन दिदिच्छां प्रविशत ह ।

चतुर्थे धारका न्ययानुपिना समयेन तु ।

[(1 1) V2.4 B2.4 च (for तु) V4 म (for ह) —(1 2) D12 12 म (for तु)]

56 T1 missing 56^a (cf V 1 55) —^a V4 तन (for मय) S1 N1 V2.4 Ds 10 11 'मय V2.4 'नाय (sic) (for समारिष) —^a D12 वचनात् (for वानरात्) S1 om B2 sup lin २ m वानर D2.4 वानरश्च (for वानरश्च) —^a V4 missing, १ 101 D2 om मा in

ततो गृध्रस्य वचनान्त्यापतेर्हनुमान्तली ।
 शतयोजनविस्तीर्णं पुष्टुरे लक्षणार्णम् ॥ ५७
 तत्र लङ्कां समामाद्य पुरीं रात्रणपलिताम् ।
 ददर्श सीतां ध्यायन्तीमशोकान्वितां गताम् ॥ ५८
 निवेदयित्वाभिज्ञानं प्रवृत्तिं च निषेधं च ।
 समाश्वास्य च वैदेहीं मर्दयामास तोरणम् ॥ ५९
 पञ्च सेनाप्रगणान्तरा सप्त मन्त्रिमुत्तमयि ।

शूरमश्वं च निष्पिप्य ग्रहणं समुपागमत् ॥ ६०
 अस्त्रेणोन्मुक्तमात्मानं ज्ञात्वा पैतामहादरात् ।
 मर्षयन्नाक्षसान्वीरो यन्त्रिणस्तान्यदृच्छया ॥ ६१
 ततो दग्ध्वा पुरीं लङ्कायुते सीतां च मैथिलीम् ।
 रामाय प्रियमाख्यातुं पुनरायाम्महाकथिः ॥ ६२
 सोऽभिगम्य महत्तमानं कृत्वा रामं प्रदक्षिणम् ।
 न्यरेदयदमेयात्मा दृष्टा सीतेति तत्पतः ॥ ६३

G 1 1 8x
 B 1 1 78
 L 1 1 78

प्रस्थापयामास —^a) D1-3 79 साम्ये, D12 विचेतुं (for विचरुं) M4 वैदेह्या परिमाणे

57 M3 reads 57 inf lin sec m —^a) D3 [अ]स्य गृध्र (for गृध्रस्य) —^b) D1 हनुमद्, D2 हनुमाद् (for हनुमाद्) S1 N V B D1-3 57 9-13 कथि (for कथी) —^c) M4 -सो-न- (for -सो-न-) V1 'विस्तीर्ण'तु (hyper metric) V4 D2 37 विनाश (for विस्तीर्ण) —^d) V4 D2 पशुषु T3 पुष्टये (for पुष्टये) S1 N V B D1-3 57 9 13 मकराण्य, B3 (m) 4 B4 (B3 om) दगालयं, D13 मकराकर्, M4 सहिहाणयं

58 —^a) S1 N V B D10 12 13 M1 ततो (for तत्र) B3 'तस्य, M4 *य (for समामाद्य) —^b) M4 रम्या (for पुरीं) V1 रात्रण (for रात्रण) B3 (m as in text) -कालिता (for कालिता) —^c) S1 V1 24 B D1 2 7 9-13 कवयिका, V3 'कालिका' (for अशोकान्विता) D3 अशोकानमध्यत् M4 ददर्श भार्या रामस्य सीता मन्त्रिणायिनी

59 —^a) S1 N V B D10 12 13 निषेधं चापि M3 न्यरेदयित्वा (for निवेदयित्वा) D2 विज्ञात (for [अ]भिज्ञाने) S1 om 59^b T1 missing up to समा —^b) N V B D1-3 59 10 M4 वि (D2 वि) निषेध (V3 इय) D1 7 संनिषेध, D3 निषेध Cg as in text (for च निषेध) D2 तत्र कुत्ति निषेध च —^c) D1-3 समायाय च D2 समायाय (for समायाय च) N V B D10 12 13 Gp गृहीया प्रत्यभिज्ञानं —^d) V2 D2 दर्शया V4 B D1 G1 अर्धया (for मर्दयामास) S1 N V B D1-3 59 12 वैदेह्यान्, B1 D2 3 राक्षसां (for सोऽरण्यं)

60 —^a) S1 N V B D10 12 13 मन्त्रिमुत्तम, D13 सेनाध्वं (for सेनाप्रमाणं) —^b) D3 प्रथम तत्, D13 पच मन्त्रि (for सप्त मन्त्रि) S1 N V B D10 12 13 दं च सेनाप्रमाण (B1 पत्नी B3 (m) 4 'दुग्मा'नयि N3 alleg (except पच and वि) —After 60^c) V2 3 ins

105^a गन्धुमादिमहाद्वय प्रहसत्य सुत तया ।

—^a) G4 अ* (for अक्षे) S1 N V B D10 12 13 दुग्मातस्य (for धूरमश्वं च) V2 4 निषिञ्च, D3 हत्या तु (for निषिञ्च)

D1 37 धूरमश्व निह (D1 'हि') ल्या च (D2 'स्वार्थ') —^a) V3 गहन (for ग्रहण) B3 D3 M4 'गत (for 'गाम्')

61 D1 37 om 61^a —^a) S1 V D10 12 13 अनादि (S1 'नि' V4 ong 'नि') मोक्ष च N1 शस्त्रान्निगुण्य च N2 B D10 13 मन्त्रादुन्मो (N2 'यमो B3 (m) 'दुग्मा, B3 'तु' च (for अक्षेणोन्मुक्तम्) —^b) S1 D10 12 13 शुचा, V1 34 (m) B3 (m) (V4 B3 ong as in text) मन्त्रा (for ज्ञात्वा) S1 N V (V4 m ong पैतामहाय तु) B D10 12 13 पैतामहायान्, D11 पैतामहायान् (sic) —^c) S1 N V B D10 12 13 Ctp मर्षयं, D2 मर्षयद् (for मर्षयद्) S1 N V B D1 4 4 D2 3 7 9-13 दक्षस्य B3 यत्रणा, D1 दं च (for राक्षसां) —^d) S1 N V1 3 B1 4 D2 12 13 यत्रणा, V4 यत्रणा B3 राक्षसी D1 37 यत्रण, D2 यत्रण G3 M3 (inf lin sec m orig as in text) मन्त्रिणम्, G4 मन्त्रिणस्य (for यन्त्रिणस्य) S1 N V B D1 2 3 7 11 13 ता, D3 त (for तत्) V4 'हवा' (sic) (for दग्धया) —For 61^a M4 subst

106^a राक्षसप्रमर्दयामास वसेतास्तु दग्धया ।

62 —^a) D3 दग्धा (for दग्धा) D2 पुरा (for पुरीं) D3 13 दग्धा (D1 'या' पुरी लका —^b) S1 N V B D1-3 10 12 पुनर्दग्धा च (D1 om च submetric) N1 B1 हिचा सीत तत् D1-3 7 9 M4 दग्धा सीता च जानकी —After 62^a B4 7 62^a as in B1 S1 om 62^a-63^a —^c) M3 रामस्य (for रामाय) N1 B1 भार्या दग्धा तु (B1 च) रामस्य, N2 V1 3 B2 4 D2 10-13 यमायास्य च वैदेहीं, V4 ता समायास्य वैदेहीं (cf 59^c) D1 3 7 9 देव्या वाप्यायित (D2 च व्ययित) शिरं (D2 शीघ्र) —^d) N1 B1 श्रीधम् (for पुनर) B2 महासुनि

63 S1 om 63^a (cf v 1 62) —^a) B1 4 सोपि T3 सोम्य B3 'गल (for सोऽभिगम्य) —^b) V2 D2 9 M4 राम हवा (by transp) —^c) D2 सप्तमीतो (for अमेयात्मा) S1 N V B D10 12 13 निवेदयामास तदा, D2 9 M4 न्य (D2 नि) विद्वत्त सुप्रानो (D2 सुप्रीतो, D3 सप्रीतो), D2 निवेदितस्तु सुप्रीतो —^d) V1 4 D2 11 दग्धा (for दग्धा) D2 om हि S1 N V B D10 12 13 यत्रिणं च (S1 च) (for [इ] वि सवत्)

नन्दिग्रामे जटां हित्वा आरुभिः सहितोज्ज्वलः ।
रामः सीतामनुप्राप्य राज्यं पुनररात्तरान् ॥ ७०
प्रहृष्टमुदितो लोकरुष्टः पुष्टः सुधार्मिकः ।
निरामयो *अरोगश्च दुर्मिद्वन्मयजितः ॥ ७१

न पुनररणं केचिद्द्रक्ष्यन्ति पुरुषाः कश्चित् ।
नार्यश्चापि यत्र नित्यं भोगिष्यन्ति पतिव्रताः ॥ ७२
न वारजं मयं किंचिन्नाप्सु मज्जन्ति जन्तवः ।
न चाग्निजं मयं किंचिदथा कृतयुगे तथा ॥ ७३

G I I 96
B I I 94
L I I 92

110* अयोध्या प्रस्थितो राम शुष्यकेण मुह्यद्बुद्ध ।

मरदानाथमै गत्वा राम सत्यपात्रम् ।
भारवस्यान्तिके रामो हनुमन् व्यसज्यैवम् ।
पुनरात्ययिष्यति जल्यन्मुप्रीवमहितसन्दा ।

[(1 1) D11 Ts G4 Ms पुष्पकेन (Ms after corr ms) In
sec m 'ण' — (1 2) D11 राम सीतामन्याय च (for the
post half) After line 2 D11 repeats 69* as in S1 —
(1 3) S अजिह Ms हनुमन् — (1 4) D11 पुष्पायस्यायिह
Ms पुनरात्ययिह D11 पत्नी G4 तथा (for तत्र)]

— (1) D11 पुष्पक S1 N V B Ds 3 7 9-13 च D1 स,
Ds ॥ (for तत्) Vs समासात् छ N1 fol missing
after ममुपा up to 12 13^{ab} — (1) N1 reads 2 in
marg S1 N V1 3 B3 D1 3 5 7-9-13 उपरात (N1 ***)
Vs B1 3 6 उपागमत् Vs समासात्, G4 * * * Me 'तत' (for
पत्नी तत्र)]

70 N1 missing (cf v1 69) — (1) Ds om ग्रामे
B3 Ds 3 12 जग, T1 जटे (for जटा) 1 B3-9 Ds 30.11 13
दित्वा Ds Cr (as in text also) निष्ठा (for हित्वा) — (1)
D11 अरुभिः (sic) S1 Ns V B D1 3 5 7 9-13 सह रावच
D1 2 * * * Me 'नय' (for सहितोऽज्वल) — (1) Ds तत्
(for राम) D11 om तत् in सीताम्, Ds समावाच्य (for
अनुयाय्य) V1 सीतामनुप्राप्य रामो B3 (m) D11 अयोध्या
नगरं प्राप्य — (1) B3 om वा D10 om स in अवाप्तवान्
D1 11 * च पुनरावाप्तवान्, Ds 'च' समावाप्तवान् — After 70
S1 Ns V B Ds 8-12 ins

111* हृषे च विशिष्यैर्द्वैह वा लोकरुष्टकम् ।

[V1 हृषे स Vs हवाच B3 3 D11 हृषे च N2 B3 4 D10 देव
Vs वन Ds वारुहम् (for लोकाण्यम्)]
S1 cont

112* सीताया सहित श्रीमात्राया दशरथात्मन ।

Ns V B Ds 9-11 cont while D11 ins

113* सीताया सहित श्रीमात्रेण च मुदिता सुखी ।

पालयानाय चैवेना पिबन् मुदिता मया ।
अयोध्यास्थिति श्रीमात्राया दशरथात्मन ।

[(1 1) D11 सीताम् (for सीताम्) B4 रामम् (for देवे)
Vs स (for च) Ds राम पुनरुत्तु सुखी (for the post half)
— (1 2) V1 वै वेना, V2 वैवेना Ds वै रामं (for वैवेना)
V1 2 4 D1 11 13 मुदिता (for मुदिता) Vs सग (for मया)
— (1 3) N2 V1 अवेण्याया पति (for अवेण्यायि) N2 B3 4
D10 रामे D11 देवे (for राम) D11 दशरथात्मन (sic)]

71 N1 missing (cf v1 69) — (1) S1 Ns V B
D1 3 5 7 9-13 इष्ट ॥ Ds अरुष्ट (for प्रहृष्टमुदितो) S1
Vs Ds 12.13 (Vs Ds 12 before corr) लोके (for लोक)
— (1) V1 इष्ट (for तुष्ट) D11 11 स धार्मिक (for सु)
— After 71^{ab}, B4 ins

114* न च व्य(व्या)धि न(मि)रोगश्च दुर्मिद्वोरपानवर्जित ।
— (1) S1 V1 4 D1 5 7 11 12 Ms सितोगम्, Ns B D10
विशोकश्च; Vs 3 विरोगश्च, Dt Ds 6 9 11 S (except M4)
क्षोभोगम्, Ds 3 विरोगम्, D11 च [मिरामश्च (for अरोगश्च)
— (1) S1 V1 Ds 12 13 *क्षायसारविना, Ns Vs 4 B D1 7 10 11
*क्षययवर्जित, Vs *क्षाययवर्जित, Ds दुर्मिद्वोरपानवर्जित
(sic) Ds *क्षोपापविना, Ms न च केचिद्द्रष्टव्य

72 N1 missing (cf v1 69) — (1) Vs B1 D1 4 T
G 3 5 किंचिद् (for केचिद्) — (1) S1 Ns V B D1 2 5 7 9-13
पश्य (Vs 'द्व') ति स्म नरा (N1 Vs वा) Ds पश्येत्
स्मिहारा (for द्रष्टव्यं पुरुरा) — (1) S1 Ns V B
D1 3 5 7 9-13 पश्येत्तुष्टयुगे तथा

73 N1 missing (cf v1 69) Ms om 73^{ab} Dt
Dd 6 11 T G M1 s transp *and * — (1) Vs च वाहन
(hypermetric) Ds वाहन (for वाहन) — (1) D11 मायु
(for मायु) D1 2 9 प्राणिन, Ds जन्त * Ds देहिन (for
जन्तव) Vs om 73^{ab} Dt Dd 6 11 T G M1 s transp
*and * — (1) Ms नास्थिर्ये (for न च स्थिर) — After
73^{ab} Dt Dd 6 11 S ins

115* न पिरवृहत् तया ।

न चापि सुहृदय तत्र न तस्करमय तथा ।

नगराणि च राष्ट्राणि धनच न्ययुगानि च ।

निय प्रमुदिता सर्वे

[Ga om line 2 Ma om line 3 4 — (1 1) D1 जन्मर्ष
T1 3 तत्रा (for तथा) — (1 2) T1 3 Ms तत्रा (for तथा).
— (1 3) Ds *द्वगानि च (sic) (for the post half)]
— Ms om 73^{ab} — (1) Vs B1 2 (m as in text) 8
D1 2 7 9 13 'पुरं' (for कृतयुगे) — After 73 S1 Ns V1 2 4
B Ds 9-12 ins.

116* न तस्य राष्ट्रे विषया मानावस्त्रा नानुष ।

न दुर्गोष्ठे न कृपणे न व्याध्यार्गेऽमवहार ।

[(1 1) N2 B3 4 D1 12 राष्ट्रे (for राष्ट्रे) B3 तस्य राष्ट्रे न
(by transp) Ns V B Ds 13 वरिते V1 B1 D10 वरिता
(for विपत्ता) B1 विपत्ता राष्ट्रे (by transp) S1 B1 4
नानापात्र Ns B3 4 D10 13 वेद्योपत् (B3 D10 'भायु') V1 न
मृकम् (for नानावत्) V4 तस्य (for तत्र) S1 Ns B3 4

G. 1. 1. 98
B. 1. 1. 94
L. 1. 1. 93

अथमेघशतैरिष्टा तथा बहुसुवर्णकैः ।
गवां कोट्ययुतं दत्त्वा विद्वद्भ्यो विधिपूर्वकम् ॥ ७४
राजवंशाश्रितगुणान्त्सापयिष्यति रावणः ।
चातुर्वर्ण्यं च लोकेस्मिन्त्ये स्वे धर्मे नियोदयति ॥ ७५

D₁₀ नावृष, V₄ चावृष, B₁ (m) 3 चावृष (for नावृष).
—For line 1 D₁ reads सत्यं सहे दिनाभो न विमलस्य न चावृषा —(1. 2) N₂ दुर्मार्गे (sic) B₂ D₁₂ दु रिगो, B₂ D₁₀ दुर्गेना, D₈ दुर्गेतो (for दुर्गेतो). V₃ कृणो (for कृणो)
V₁ व्याप्यती B₄ D₁₂ व्यापती, D₈ क्षातो च, D₁₀ व्याप्यती (for व्याप्यती) D₁₀ 12 भवेत् (D₁₀ before corr. as in text) (for भवेत्) D₁₂ जन (for नत्.)]

—After line 1 of 126*, B₂ ins.

127* नापना नाप्यदामा च न च कोट्यरावणः ।

74 N₁ missing (cf. v. 1. 69) —^a D₈ जनिहोम*
(for सभवेत्) —^a D₈ वागेरि D₁ तदा M₆ सतो (for
तथा) V₂ missing, D₁₂ च (submetric) (for बहु-).
—^a M₆ damaged from कै: in ^a up to त्. —^a D₈
निर्मन्त्रो (before corr. as in text) (for विद्वद्भ्यो) D₈ 12
S महालोके प्रदायति. —For 74*, S₁ N₂ V B₁ D₁ 2-25 7 8
—12 subst. *

128* गवां क्षतवह्मराणि बहूनि म हि दास्यति ।

{ D₁₁ om द in सस्राणि V₂ स प्र., D₂ च स, D₁₂ हि स
(by transp.) (for स हि.) }

—After 74, D₁ D₂ 2-31 S ins. *

129* जसंत्वेयं धनं दत्त्वा प्राज्ञगेभ्यो महावता ।

{ G₁ (before corr.) M₆ जसंत्वेय. }

75 N₁ missing (cf. v. 1. 69). M₆ om. 75^{ad}. —^a
D₁ राजवंशदात्, —^a G₁ स्वापयिष्यति (corrupt). —For
75^{ad}, S₁ N₂ V B₁ D₁ 2-27 7-10 Subst. *

130* बहुसुवर्णकैः राज्ञः स रावणो वै करिष्यति ।

{ S₁ D₁ बहुसुवर्णकैः N₂ V₁ 2-2 B D₁₀ 12 बहु (B₁ 2 3)
वती (for बहुसुवर्णकैः). D₂ 2-7 8 (for च). D₁₁ बहुसुवर्णकैः
(sic). N₂ V₁ 2 B D₁₀ 12 रावो स (V₂ च). D₁ 7 रावो, D₂ 2 रावो, D₃ राज्ञः, D₄ राज्ञो (for राज्ञः स). D₅ 8
D₂ 7 12 (2, D₅ 8 (for 7). D₆ वतिष्यति, D₁₂ विराजयति
(for करिष्यति) }

—^a D₂ T₂ 3 G₁ M₆ चातुर्वर्ण्यं (for चतुर्वर्ण्य). —^a T₂
मियोदयति, S₁ N₂ V B₁ D₁ 2-27 7-10 स्वपथे (N₂ चपथे स, B₁
D₁ चपथे स) व्यापयिष्यति. D₂ स्वपथेन व्यापयिष्यति (hyper-
metric). M₆ स्वपथे सविवोदयति. —After 75, M₆ ins. :

131* महर्षे च त्वया प्रोक्ता गुणाः पुरातनैः ।

ते तमेकं रामायणं स्वीयं राममाभिजाः ।

नैकस्मिन्पुरे षोडशमहर्षिदत्तदायतः ।

दशवर्षसहस्राणि दशवर्षशतानि च ।

रामो राज्यमुपासित्वा ब्रह्मलोकं गमिष्यति ॥ ७६

इदं पवित्रं पापघ्नं पुण्यं वेदैश्च संमितम् ।

यः पठेद्रामचरितं सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ७७

सुचैर्वैकं महात्मानं रामं सर्वगुणारम् ।

इषामो युवा महातेजाः विद्वद्भ्यो वती । [5]

प्रजापतेऽथ रामस्तु राम रामेति वै नराः ।

प्रमुखाश्च विद्वद्भ्यो राम रामेति वै ध्रुवम् ।

[cf. lines 1 and 2 with 4 and 5 of 122*.]

76 N₁ missing (cf. v. 1. 69) —^a D₁₂ राम्यो
(sic) (for रामो). S₁ N₂ V₁ 2 B₁ 2-4 D₁ 10-11 ह्यासीत्
V₂ B₂ स्वेदहः V₄ गम्यासीत् (hypermetric). D₂ भित्त्वा
D₂ उभिया तु (for उपायिष्यात्) M₆ ह्या राम्ये महावीर्ये..
—^a S₁ N₂ V B₁ (m as in text) —^a D₁ 10-11 रिष्युः
M₆ तन स्वयं (for महालोके). D₁ D₂ 4 प्रदायति; G₁ as
in text (for गमिष्यति). —After 76, S₁ N₂ (N₂
missing) V B₁ D₁ 2-31 ins. *

122* ॥ सर्वगुणवर्षः श्रीमान्निर्वाणः ।

यन्मां वृषति यासीकैः राम मुनिर्गुणैः ।

वारद्वयं च भुवा यासीति रिदममर्षत् ।

देवर्षे च त्वया प्रोक्ता गुणाः पुरातनैः ।

तेषां ॥ समदायस्ते स्वीयं राममाभिजाः । [5]

{ cf. lines 4 and 5 with 2 and 2 of 121*. —(1. 2)
V₂ वृषति (for श्रीमान्) V₂ श्रीमा *** दामम्. —(1. 2) S₁
यासीक, B₂ यासीति D₂ सत्- (for पतिर). —(1. 3) N₂
वारद्वयं च (hypermetric). —Before line 4, D₁ ins.
ref. वा (lacuna) f₁ (lacuna) वा (lacuna). —(1. 4)
V₂ वृत्, V₄ [च] (for च). D₁ transp. त्वया and गुणः.
—(1. 5) V₂ 2, D₂ 8 D₁ 12 (for 4), N₂ V₁ 2 B
D₁₀ 12 देवर्षे च त्वया (for the prior half). S₁ f₁ 2,
B₂ राणा* (for राममाभिजाः).]

—After 76, D₂ M₆ ins. *

123* सर्वसारसंस्थेयं सुचैर्वैकं पवनामवृत् ।

विभीषणे राक्षसेभ्यः सर्वमजगतोद्भूतः ।

वाचस्पत्योऽप्यावाः ह्यानुमद्युपायम् ।

रामो धर्मयुक्तो धेनुः प्रजायां नरचन्द्रमा ।

{ (1. 1) D₂ सर्वसारसंस्थेयं (corrupt for the prior half).
—(1. 2) D₂ च राक्षसे (for राक्षसे). D₁ वानुमद्युपायम्
(for the post half) —(1. 3) D₂ स्यान्मृता (for वाच-
स्पत्य). —(1. 4) D₂ मृता 22 (for नरचन्द्रमा). }

77 S₁ missing (cf. v. 1. 69). D₁ ins. ref. वृ
(lacuna) 2 (lacuna) च before 77. M₆ transp. 77
and 78. —^a D₂ 2-31 M₆ वाचस्पत्ये (for वाचस्पत्ये).

एतदाख्यानमायुष्यं पठन्नामायणं नरः ।
सपुत्रपौत्रः सगणः प्रेत्य स्वर्गे महीयते ॥ ७८
पठन्विजो वागृपभत्वमीयात्

सात्वत्रियो भूमिपतित्वमीयात् ।
 वणिग्जनः पण्यफलत्वमीयात्
 जनश्च शूद्रोऽपि महत्त्वमीया ॥ ७९

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे प्रथमः सर्गः ॥ १ ॥

Di-२७ चैव सुखान्, M^१ वैदेव^१ (for वैदेव सम्पत्तम्) S^१
 N^१ V B Ds.19-23 इदमाह्वानं (V^१ नन्वे) प्रापुष्व कनात्
 (B^१ om पदास्य) दलवर्धने Alter 77th Du removes by
 pigment स पुत्रवीर्यमभयो नष्टं चरिदुस्यते । इ द् द्विदुषा
 मये पेटेष्टनाममन्त्रित । पन्त्र द्विदु । Du reads 77th
 in marg (sec m) —) Du सिवेव (for पेटेव)

78 N_1 missing (cf v1 69) N_2 transp 77 and
78 —^a D_2 इदम् (for एदम्) —^b D_2 २ रुष (for
नर) — For 78^{ab} S_1 N_2 V III D_2 10-12 subst

१२४* इदं परस्मैसदा ध्यायः पुण्यश्रवणकीर्तनम् ।

[N° ५१२ B—4 D 10 11 12 एम]

—”) Śi Śi Ns V 2 B 1 5 4 D 2 10 11 12 “पौर Ds लघुपु”
 D 4 “पौरि (for लघुपौर)” Śi Śi Ns V B 1-2 D 2 10 12 13
 लघु (D 12 ल) “नतो, B. लुनैर, D 13 भावेन, D 14 लग्ने (for
 लग्ने) —” D 1-2 = 9 स्वर्गोक्तेऽं G ३ व्यर्थं (for प्रेक्ष
 स्वर्गं) Śi Śi Ns V B D 10-12 नर हृष्टाऽ (B m. पापा)
 78 (V 4 B 1 6 “ल) मुप्यते, M ३ प्रेक्ष वेह न वेदति —After
 D 1 B 2 11 5

१२५* श्रोतव्यं च सदा सज्जि पुत्रप्राप्तिप्रकारणम् ।
य इह शृणुयाद्विष्यं यश्चापि परीक्षितयेत् ।
श्रेयसा ॥ समाप्तो नर कृष्णद्विमुष्यते ।

[(13) सर्वगते प्रमुच्यते (for the post half in marg.)]
B₂ cont S: N (N: missing) V B: 24 D: 9-12 ins
after 28

126* रामायणमदोषं च तत्र च द्वाशित भवेत् ।
य इदं विदूषां मध्ये पठेच्छद्वायममन्वित ।

[(1 x) V_{2,6} B₁ D₁₁ मयेवेण V₂ १३ (for मयेवे च)
V₄ वा B₂ D₂ [ए]व (for second च) B₃ च म्भ (for
मभिय) V₆ मयद (for मयेद)]

—1. Bs cont

127* स सर्वत्रियमाप्नोति प्रेत्य मद्वाणि स्वीयते ।

[B₂ मेयम् (for मिवन्)]

79 N: missing (cf. v.l 69) —^a) V: वागृषमन्त्रम्
V: [अ] यगृषमन्त्रम् M: वागृषमन्त्रम् (for वागृषमन्त्रम्)
D: आपाद् (for इपाद्) D: *यपमन्त्रीयवान् —^a) S:

V12 B12c D157911 13 M5 क्षत्रान्वयो, S5 V4 B5 D10
क्षत्रान्वयो V5 क्षत्रान्वयो, D5 क्षत्रान्वये, D5 क्षत्राय यो (for
क्षत्रायजियो) D5 [म]मौ विषयवम् (for रूमिपिचवम्)
B5 om (hapl) 79^a - D15 वारिगन (sic) (for
वर्णिगन) S5 V4a (V4 before cor) D5 B57916
12.13 G15 पुण्य^a, D5 पुननवम् (sic) (for पण्यफलवम्)
M5 वैश्यो भवेदात्मनियान्वय इ^a S5 N5 V B D1517
8-13 क्षण्वद इ (D713) 'च' D5 क्षण्वत T5 जनत्स (for
जनत्स) M5 द्युप पर सद्राजिनस्यैपरि

Colophon $\tilde{N}i$ fol missing — *Kanda name* All MSS (except G₁) ह्रस्वाँ D_t D_s om हरि ॐ before ह्रस्वाँ $\tilde{S}i$ $\tilde{N}i$ V₁ s B D_s 7-1011 om श्री G₁ om रामायणे D_t L₁ s G₁ B श्रीमद्भाग — Before 'काण्डे' $\tilde{N}i$ B₁ D₁ M₁ ins महर्षिं (B₁ om महर्षिं) वाल्मीकीये आदिकाण्ये ($\tilde{N}i$ om आदिकाण्ये) ऋषिर्वाचनप्राप्तव्या (M₁ आदिकाण्ये वारदवाच्ये वाल्मीकीये ऋषिर्वाचनप्राप्तव्या) सति ताया D_s ० वारमीरीये, D₁ s G₁ M₁ आदिकाण्ये (V₁ श्री) वाल्मीकीये (D₁ ० वा बीरीये वारिकाण्ये by transp.) Du वाल्मीकिविरचिते, Du T₁ s G₁ M₁ s (M₁ श्रीमद्) आदिकाण्ये श्रीमद्, T₁ G₁ आदिकाण्ये वारदवाच्ये वाल्मीकीये (G₁ transp वारदवाच्ये and वारमीरीये) $\tilde{S}i$ $\tilde{N}i$ १ II (B₁ om *kanda name*) D₁ s 55—आदि (D₁ १ अथोप्या) कांडे — *Sarga name* $\tilde{S}i$ $\tilde{N}i$ V₁ s B₁ 4 D₁ s 10-12 वारदवाच्य नाम (V₁ om नाम and after B₁ om नाम) सप्रहाय्याय (S₁ D₁ सप्रहाय्याय $\tilde{N}i$ B₁ D₁ महर्षये (B₁ om, अथे) हरि, D₁ सप्त, D₁ om the portion after नाम) D₁ सप्त सप्रहाय्याय १ वारदवाच्यसमग्रो नाम; D₁ कायरी १ नाम D₁ 16 S (except M₁ G₁ श्री) वारदवाच्ये (D₁ 16 T₁ s G₁ s M₁ om वारदवाच्ये) सहस्रो तप्त (before सहस्रे) D₁ ins. वाल्मीकीये, T₁ ins वाल्मीकिभोले) D₁ वाल्मीकिप्रस्तावना नाम D₁ कायवस्तुनाय नाम — *Sarga no* (figures words or both) $\tilde{N}i$ V₁ s B₁ D₁ s 12 om both V₁ B₁ D₁ s figures only B₁ आदि D₁ 11 S प्रपञ्च D₁ ह्रस्वाँ (रा) मा (य) जे (आ) दि (का) दे (नार) (ङ्) वा (ष्) र्म (र्ष) (र्ष) (ना) म प्रथम स (र्ष) Lacuna for bracketed portion. — After Colophon G₁ concludes with श्रीरामचंद्रप्रकाणे वन, G₁ M₁ conclude with श्रीरामाय नम, G₁ concludes with श्रीरमे रामानुजाय नम.

G. 1. 2. 1
B. 1. 1. 1
L. 1. 2. 1

नारदस्य तु तद्वाक्यं श्रुत्वा वाक्यविशारदः ।
पूजयामास धर्मात्मा सहस्रिण्यो महाशुनिः ॥ १
यथावत्पूजितस्तेन देवर्षिनारदस्तदा ।
आपृष्टैराभ्यनुज्ञातः स जगाम बिहायसम् ॥ २
स मुहूर्तं गते तस्मिन्देवलोकं शुनिस्तदा ।
जगाम तमसातीरं जह्नुव्यास्त्यभिदूरतः ॥ ३

2

1 \tilde{N} : fol missing for 1-13 ⁶³ (cf v l 1. 1. 69) —
Before st 1, D₁₂ ins ref श्री (lacuna) त उ (lacuna)
च, T₁ s begins with श्री; T₂ श्रीरामर्षिज्ञानमः । श्री —
S₁ तथा, \tilde{N} (\tilde{N} : missing) V B₁ s (m as in B₁)
D₁ 10-11 [म य उद्ग; B₁ च तद् (for तु तद्) D₁ नारदोक्तस
महाशय. —⁶⁴] D₁ सिद्धान्तं परं (for विशारदः) —After
2⁶⁵, S₁ (marg) \tilde{N} (\tilde{N} : missing) V B D₁ s 10-11 12 ins :

125⁶⁶ वास्मीकि शिष्यमहितो विस्मयं परमे यवो ।
मनसैव च रामाय पूजां चक्रे महाशुनिः ।

[(1 2) D₁ एव (for एव) V₁ D₁ स, D₁ तु (for च).
V₁ D₁ 'मनि' (for 'शुनि')]
D₁ cont :

129⁶⁷ ते पावि शुभव. सर्वे स चावि शुनिपुंगवः ।
—⁶⁸ S₁ reads ⁶⁸ in marg. D₁ s 7 G₁ M₁ शिष्यै
(for शिष्यो) Dt D₁ s G₁ M₁ Cpp 'शुनि' D₁ 7 'लमि' D₁
'शुनि' (for महाशुनि:). S₁ N₁ V B D₁ 10-11 तं चावि (B₁
तथावि, D₁ वास्मीकि.) शिष्यसहितो नारदः (S₁ 'दः' प्रत्य
(D₁ 'वि' पूजयत्

2 \tilde{N} : missing (cf v l 1). S₁ om. 2⁶⁹. —⁷⁰ B₁
(m, as in text) तथा हि: D₁ तथा च (for यथाचर). D₁
(before corr.) पुनितं (for पुनितं). —⁷¹ D₁ महर्षि
(for देवर्षि). \tilde{N} s V₁ s B₁ s D₁ s 10-11 ततः Dt D₁ s 9
T₁ G₁ s M₁ तथा, C₁ as in text (for तदा). V₁ s B₁ s
(m, ong as in text) कथं नारदः (for नारदस्तदा). —⁷²

S₁ N₁ V₁ s B₁ D₁ 10-12 तमापृष्टः Dt D₁ s M₁ आपृष्टो
(M₁ before corr 'पृष्ट') च; D₁ s 7 आपृष्टा च, T₁ G₁
नारदः (G₁ before corr 'पृष्ट') च, C₁ k as in text (for
नारदश्च) S₁ अभ्यनुज्ञाते: B₁ s तय (B₁ 'त' नुज्ञातः (for
अभ्यनुज्ञातः) —⁷³ M₁ जगाम स (by transp). S₁ N₁
V B D (except Dt D₁ s) जगाम विदिता V₁ s B₁ s
(m) D₁ s 12 निदि D₁ 'नि' ता शब्दे.

3 \tilde{N} : missing (cf. v l 1). —⁷⁴ V₁ D₁ s स मुहूर्तं
V₁ स मुहूर्तः D₁ s स मुहूर्तः D₁ स मुहूर्तः (for स मुहूर्तः).
V₁ स मुहूर्तः D₁ s om. (for गते) श्री Ct: मुहूर्तं इति पाठम्

स तु तीरं समासाद्य तमसाया महाशुनिः ।
शिष्यमाह स्थितं पाथे दृष्ट्वा तीर्थमर्कदमम् ॥ ४
अर्कदममिदं तीर्थं भरद्वाज निशमय ।
रमणीयं प्रसजाम्बु सम्भनुष्यमनो यथा ॥ ५
न्यसतां कलशस्तात दीपतां पल्लवं मम ।
इदमेवागगहिष्ये तमसातीर्थमुत्तमम् ॥ ६

कथितः । श्री —⁷⁵ D₁ देवलोकः T₁ (before inf l m
corr) 'रोक' (for देवलोकं). S₁ N₁ V B D₁ s 7 10-11
दे (D₁ च) वल्लोकाय नारदे. —⁷⁶ D₁ जाह्वयो (for 'ध्यायु').
D₁ s 7 om, M₁ च (for तु). D₁ न दि, D₁ न दि (for
न दिवृतः). S₁ N₁ V B D₁ 10-12 वास्मीकिर्मु \tilde{N} s 'किमु',
D₁ s 'कमु' पितृसमा.

4 \tilde{N} : missing (cf. v l 1). —⁷⁷ N₁ V₁ s B₁ s
D₁ 10 11 स च; D₁ s तय; D₁ तय; T₁ स ते (for स तु). S₁
स चरद् (m sec m रम्ये) तीर्थमासाद्य, V₁ B₁ स च
तीर्थमासाद्य; D₁ 11 12 वरं (D₁ 'वद्' तीर्थमासाद्य. —⁷⁸)
V₁ D₁ 12 तमसाया (for तमसाया) Dt D₁ s 4 s G₁ M₁ s
शुनिमरा (for महाशुनि:). —⁷⁹ D₁ s 7 11 उपाय शिष्ये
पार्थस्य. —⁸⁰ V₁ D₁ 7 तीरम् (for तीर्थम्) D₁ अर्कदमः
(sic) (for अर्कदमम्).

5 \tilde{N} : missing (cf. v l 1). —⁸¹ S₁ N₁ V B
D₁ 10 11 नि. (D₁ 11 नि) दक्षिणम् D₁ न कर्दमम् D₁ s 7
नि कर्दमम् D₁ नि सार्वराम् (sic), M₁ नि कर्दमम् (for
अर्कदमम्) V₁ तीरं (for तीर्थ). —⁸² N₁ V₁ s B₁ s
D₁ s 7 11 नि भारद्वाज, D₁ भारद्वाजम्. —⁸³ S₁ N₁
V B D₁ s 10-12 पुण्यं चैव (for रमणीयं). S₁ N₁ V₁ s B₁
D₁ s 7 10-12 प्रत्यक्षं च, V₁ परिषे च (for प्रसजाम्बु). —⁸⁴
S₁ N₁ V B D₁ s 2 s 10-12 सजगतां यथा मनः (D₁ मनो
यथा by transp). —After 5, S₁ N₁ (\tilde{N} : missing) V
B D₁ s 6 s 10-12 ins. .

130⁸⁵ इदं तीर्थसमे शिष्यं मुञ्चके वृत्तमापुञ्चम् ।

[\tilde{N} इतं (sic), D₁ इतं (for इतं) N₁ V₁ s B₁ D₁ s 10 11
दीर्घः; D₁ 11 'तं (for दीर्घतं). N₁ V₁ s D₁ s 10 11
शौचं, D₁ शौचं, D₁ शौचं (for शौचं). V₁ पुण्यमिदं शौचं
(for the prior half). D₁ सत्तः, D₁ सत्तः (for गत्तः).
D₁ शुच्यं, D₁ शौच्यं (for शुच्यं).]

—After 130⁸⁶, D₁ ins. 6⁸⁶ as in S₁ with variant
शो for शीर्ष.

6 \tilde{N} : missing (cf. v l 1). S₁ N₁ V B₁ s D₁ s 10 12 13
om 6⁸⁷. B₁ D₁ transp. 6⁸⁸ and 6⁸⁹. —⁹⁰ D₁
रम्यतय; D₁ जलस्य (for न्यरपता). D₁ कुरुते (for
कुरुतम्). B₁ D₁ s 11 तयः D₁ तीर्थं (sic). T₁

एवमुक्तो भरद्वाजो वाल्मीकिं महात्मना ।
प्रायच्छत मुनेस्तस्य वल्कलं नियतो गुरोः ॥ ७
स शिष्यहस्तादादाय वल्कलं नियतोन्द्रियः ।
निचचार ह पश्यंस्तत्सर्वतो विपुलं वनम् ॥ ८
तस्याभ्याशे तु मिथुनं चरन्तमनपायिनम् ।

ददर्श भगवांस्तत्र कौञ्चयोद्यारुनिःस्वनम् ॥ ९
तस्मात्तु मिथुनादेकं पुमांसं पापनिधयः ।
जधान वैरिनिलयो निपादस्तस्य पश्यतः ॥ १०
तं शोणितपरीताङ्गं वेष्टमानं महीतले ।
भार्गो तु निहतं दृष्ट्वा स्त्राप्त कल्याणं गिरम् ॥ ११

G. 2. 2 36
B. 2. 2 33
L. 2. 2 34

damaged, T₈ घान (sic) (for तात) D₈ कलसादाय (sic) (for कलसादान्) —^a G₈ M₈ 2 Clp वल्कल (M₈ sec m as in text) D₁₂ 7 transp वल्कलं and मम M₈ वल्कल दीपतो मम, M₈ दीपेनो मम वल्कले B₈ D₁₁ transp ^a and ^a —^a S₁ N₈ V B D₁₀₋₁₂ अस्थिन् (for इदम्) V₈ विग्न (for [च] यव) —^a D₈ दीपम् (for दीपेन्) S₁ N₈ V B D₁₀₋₁₂ तीर्षेदे तमसावले (D₁₂ 7 जले) —After 6 S₁ N₈ (N₈ missing) V B D₁₀₋₁₂ ins, while D₁₋₃ 7 ins. after 6 ^a

131* वल्कलं रविहस्ताय शीघ्रमेष्टाश्रमायुन ।

यथा कलावयो न स्वात्तया साधु निपिषया ।
[[(1 2) D₁₁ वलने V₈ सव (for रवि) D₇ reads for 1 2 रविहस्ताय शीघ्र मेष्टाश्रमायुन —(1 2) D₈ 7 कालावयो यथा (by transp) V₈ नीतिर् D₁₂ साधो (for साधु)]

7 N₈ missing (cf v. 1 1) M₈ om 7 —^a D₈ उक्ते (for उक्ते) —^a T₈ वाल्मिकेन, M₈ वाल्मिकेन —^a G₈ M₈ 2 वल्कला (here and elsewhere below) T₈ निधं (for निधो) G₈ M₈ हुने (for गुणे) —For 7, S₁ N₈ (N₈ missing) V B D₁₋₃ 7 10-12 subst.

132* मृतेर्वचनान्ध्रीं पुनरागम्य पापमात्र ।

आनीय वल्कलं तस्मै गुरवे प्रलपेदवत् ।

[[(1 2) V₈ स्रुतेर, N₈ V₈ B D₁₋₃ 7 10 transp आनय (N₈ V₈ B₈ (m. 2) D₇ 7) and पुनर् N₈ V₈ B D₁₋₃ 7 10 om च V₈ पुनरागतवत् (for पुनरागम्य च) D₁₋₃ 7 11 आगम्य —(1 2) D₈ चाग्रे D₈ 7 चाग्रे (for तस्मै) V₈ च नि, V₈ [अ]ग्रे च V₈ B₈ प्रलपेदवत् (B₈ m. 2) पादवत् D₈ प्रतिपादय (for प्रलपेदवत्)

8 N₈ missing (cf v. 1 1) —^a D₈ 6 आदा * —^a S₁ N₈ V B D₈ 6 10-12 परिपाव च (B₈ m. 2) वल्कले, D₁₂ 7 स्वात्ता च स (D₁ वैव) मदाभुमि, M₈ वल्कले नियतो मुनि —After 8^a, S₁ N₈ (N₈ missing) V B D₁ (except Dt D₈ 6 14) ins

133* सवगाश्र बले स्नाया जहा जघ्न च वायवत् ।

तर्पयि वा च विधिबलितोयेन भिदुदेवता ।

[[D₁₂ 7 9 om 1 2 —(1 2) D₇ 7 तु (for च) —^a D₁₂ 7 7 निरिक्षन्त, D₈ निरिक्षन्त, M₈ 7 र्ह पश्यन् (for र्ह पश्यन्तवत्) S₁ N₈ V B D₁₀₋₁₂ निरीक्ष V₈ 6 D₁₀ 10 द्यमाणो व्यचार्त् (D₁₂ 11 निचार्त् D₁₁ om 8 ^a up to ददर्श in 9 —^a V₈ B₈ सई च, D₁₂ तर्पयै

(for सर्वतो) S₁ N₈ V B D₁₀₋₁₂ 12 तमसा (D₁₂ 9 सा) (for विपुले) V₈ B₈ (m. 2) ong as in text) जले, V₈ सदे, D₁₂ च सा (for सदे)

9 N₈ missing (cf v. 1 1) D₁₂ om 9 ^a and partially ^a (cf v. 1 8) —^a D₈ तदभ्यासे, M₈ तमभ्यासे (for तमसा) M₈ स (for तु) S₁ N₈ V B D₁₋₃ 7 10 12 13 सत स तमसा (D₈ तमसा) निरे (V₈ 4) निरे (V₈ 4) व्य चरन्त (N₈ B₈ m. 2) D₁₀ 10 रत्नम्, B₈ D₁₂ रत्नम् सीन (D₈ 7) वत् (D₁₂ 7) वत् —^a S₁ N₈ V B D₁₋₃ 7 10-13 शै (V₈ 1) शै, D₁₂ om जव (B₈ m. 2) D₁₂ om पोत् (for भगवत्) —^a S₁ N₈ V B D₁₋₃ 7 10-12 मिथुनं (for गौत्रावत्) S₁ च सुदत्तं, V₈ 4 B D₁₋₃ 7 10-12 दत्तं (D₈ 7) V₈ विदत्तम्, D₈ 6 S₁ निर्यत्ने (for चादनि स्वन)

10 N₈ missing (cf v. 1 1) —^a S₁ N₈ V B D₁₀₋₁₂ 13 च, M₈ स (for तु) —^a D₈ मुख्य (for पुमास) D₈ (before cor.) पारि (for पार) S₁ N₈ V B D₁₀₋₁₂ 13 भाग्यानुपलक्षि —^a S₁ N₈ V B D₁₀₋₁₂ 13 बदावृत्तयो, D₁₂ 7 9 सीरनिलय (D₈ 7) D₁₂ कश्चिद्वायुको, M₈ पाप (for त्रैलोक्ये) —^a D₁₂ om निपाद S₁ N₈ V B D (except Dt D₈ 6 14) M₈ मुनि (D₈ 7) वपि, D₈ M₈ लुपि लक्ष्मि (for लक्ष्मि पश्यत्) D₈ 7 द्रुत् (crossed) सवित्री (submetric)

11 N₈ missing (cf v. 1 1) —^a D₁₂ 7 7 हं रवि विपयो —^a N₈ V₈ 6 B D₁₂ 7 12 वेष्टमानं, V₈ रत्नमात्र, G₈ as in text (for वेष्टमानं) V₈ तल (ong as in text) (for महीतले) —After 11 ^a, D₁₂ 7 7 ins

134* ददर्शावस्थितप्रागे भिदुदस्य पापवल्कम् ।
[[D₈ उक्त (sic) D₇ उक्त (for निर्यत्ने)] —^a D₁₂ 7 7, T₈ च G₈ [च] च, M₈ 7 7 hū sec m, M₈ [च] च (for तु) D₁₂ निहिर् (for निदत्तं) D₈ भार्यावत् हव दृष्ट्वा —^a D₁₂ 7 7 विलक्षणात् D₈ 7 च, D₈ 7 (sic) या निरा M₈ करोद कल्या निर, Clp खेपरिभ्रमा —For 11 ^a, S₁ N₈ (N₈ missing) V B D₁₀₋₁₂ 12 subst

135* दृष्ट्वा भौजि कौटोदारी कलसं खेपरिभ्रमा ।
[[N₈ V₈ 6 6 (for भौजि) S₁ V₈ D₁₂ 12 स्त्रा (D₁₂ 7) ने (for रोद) D₁₂ कलस (for कलस) S₁ B₈ 6 भ्रमा V₈ 6 भ्रमन्, V₈ 6 भ्रमन् B₈ (m. 2) खरीभ्रमा (ong. 7 भ्रमा), D₁₂ 7 परिभ्रमा D₁₂ खेपरिभ्रमा D₁₂ खरीभ्रमा (for खेपरिभ्रमा)] —After 11, Dt D₈ 6 14 15 (except M₈) ins

तथा तु तं द्विजं दृष्ट्वा निपादेन निपातितम् ।
 ऋषेर्धर्मात्मनस्तस्य कारुण्यं समपद्यत ॥ १२
 ततः करुणवेदित्यादधर्मोऽप्यमिति द्विजः ।
 निशाम्य रुदतीं क्रौञ्चीमिदं वचनमब्रवीत् ॥ १३
 मा निपादं प्रतिष्ठां त्वमगमः श्लाघतीः समाः ।
 यत्क्रौञ्चमिधुनादेकमवधीः काममोहितम् ॥ १४

136* वियुक्ता पतिना तेन द्विजेन सहचारिणा ।

साम्प्रदायिणेन मतेन परिणा सहितेन वै ।

[(1 x) D11 चिनुक्ता Ms पतिता (for पतिता) Ts °चारिणी
 (for सहचारिणा) — (1 2) G2 ताम्° (for ताम्°) G2 मुचैन
 (for मतेन) D4 G3 4 सत्° (for सत्°)]

On the other hand D1-3 7 ms

137* तथा तं विलपन्ती हि क्रौञ्चीं वायव्यहतां सुवि ।

[D1 विकल्पमाना (for वा विलपन्ती) D3 तां, D3 च (for हि)
 D1 बापा°, D3 च पतिता (for वायव्यहता) .]

D2 13 missing (cf v. 1. x) —° D1 7 वया च सं;
 D3 °च सं; D4 8 8 तथापि, D5 तथा भूतं, Ts Ms तदा तु सं;
 G1 4 तथा तु सं; Ms °मनः; G2 as in text (for तथा तु सं)
 D1-3 7 तेन; G3 ह* (for दृष्ट्वा) . S1 N2 V B (B2 m)
 D5 10-13 तं तथा (N2 B3 (ong) D10 सत्तरं, V5 तथापि; D5
 तत्तथा) निरपेक्ष दृष्ट्वा —° G4 missing ° on a damaged
 fol. S1 N2 V1 8 8 B D5 10-13 निपादे (N2 de m) मोहजं
 (D11 ° ° + सं) वने; V5 निपादवशाद्युपे मुनि.. Ms missing
 from ल to का in ° (fol damaged). —° S1 N (N1
 missing) V B D5 10 11 13 मुने; D1-3 7 दृष्ट्वा, D12 सुनिः
 (for कचेर). S1 N (N1 missing) V B D1-3 7 10-13
 शिष्यसहायस्य. —° Ms करुणा (for कारुण्यं) S1 N (N1
 missing) V B D5 10-13 Ms जायत (for समपद्यत) D1-3 7
 मुनेः कारुण्यमगमं (D5 °मगमत्) D5 7 °मगमत्

13 N1 missing 13^{ab} (cf v. 1. x) —° B1
 °विश्वान् (sic), D5 करणव°, D5 करणा°. D12 करणतो-
 दित्वाद् (sic) (for करणवेदित्याद्) —° Ms हृच (sic)
 (for द्विज) S1 N2 V B D5 10-13 धर्मात्मा स द्विजोत्तमः
 D5 12 9 ह (D3 चे) दे वचनमब्रवीत्.
 —After 13^{ab}, D5 7 7 ms

138* गदो बल निपादेन नृशेनेनल्पवृद्धिवा ।

अयशस्यं वृत्तमिदं श्लोके कर्म निर्गदितम् ।

[(1 x) D5 नृशेनेन निपादेन (by transp) D2 अय°
 (for अय°) — (1 2) D3 7 अनायुष (for अयशस्य) D5
 श्लोके (for श्लो) D3 कर्म (for कर्म)]

—° S1 N V B D (except Dt D5 8 11) निशाम्य (for
 निशाम्य) S1 N V B D5 10-13 करणं (D11 11 °मो)
 (for रुदतीं) V5 मोक्षं; V5 मोक्ष्या; D5 11 13 मोक्षी (for
 मोक्षी). —° D5 पुनर् (for हृद). S1 N V1 2 2 B

तस्यैवं युवतश्चिन्ता बभूव हृदि वीक्षतः ।

शोकार्तेनास्य शकुनेः किमिदं व्याहृतं मया ॥ १५

चिन्तयन्त महाप्राज्ञश्चकार मतिमान्मतिम् ।

शिष्यं चैवाब्रवीद्वाक्यमिदं स मुनिपुंगवः ॥ १६

पादयद्दोऽश्वरसमस्तन्त्रीलयसमन्वितः ।

शोकार्तस्य प्रवृत्तो मे श्लोको भवतु नान्यथा ॥ १७

D5 10-13 कं (V2 4 D11 13 ह) दतीं तां (V1 om. तां (sub-
 metric), V4 रे) जगदिदं; V3 तं जुक्ता च जगदिदं, B2-4
 कंदेतीं तां जगद ह (B3 च), B4 (m.) हृदीं तां जगदिदं.

14 °) D11 च (for त्वम्) —° S1 आगमः (for
 अगमः). D5 श्वन्ती, D5 दावन्ती: (sic) (for शापन्ती).
 —° D2 ये (for यत्). D12 एवम् (for एकम्). —° V4
 om वा; Dt om. व नि वचपी°. D5 °वीत् (for अचपी°).
 V1 D5 12 °मोहिवा G4 missing (for °मोहितम्).

15 G4 missing up to बन्ध in ° on a damaged fol.
 —°) Dt D5 हृदं (for हृदं), D5 वदन्त (for हृदन्त).

D5 चिया (sic) (for चिन्ता). D1 °वीक्षित्, D5 9 Ms
 °वीक्षव सं (D5 तां), D7 Ms °वीक्ष (Ms ong. °क्षि) तां;
 Ts Ms °वीक्षित्; D12 सत्तरं (for हृदि वीक्षतः). S1 N V
 B D5 10 11 13 सत्येवमुक्तवा वचनं (किंमूचयन्तर. —°) D1
 शोकार्तं च (for शोकार्तेन) D1-3 7 एव (for अयम्).
 D5 शकुने Ms वा 4 * (for सकुने). S1 N V B D5 10-13
 सकुने (S1 संकिनं, D12 सकुनें) शोपता (S1 D5 °तो)
 शोव. —° S1 किमेने; N V B D5 10-13 किमेनेव Ms
 damaged, Ms किमिदं (for किमिदं) D1 3 7 आपितः Ms
 व्याहृतिर् (for व्याहृतं).

16 °) D4 reads सति in marg, G1 8 सतिमुत्तमं G4
 repeats सत्यमि. —° Ms शि ° (for शिष्य) —° Ms च.
 (for स). Ms 4 * पुनर्. —For 16, S1 N V B D (except
 Dt D5 8 14) subst (D5 subst 1 x only for 16^{ab})

139* सुहृत्तमिह च प्यलया वायव्यं तत्राश्रित्यस्य ।

चिन्त्याह विपते पापे भारद्वाजमिदं वच ।

[(1 x) V2 एव (for त्वम्) S1 N B3 (m. as in text) 4
 D1 10 हृद, D5 त (for च). V2 D5 7 11 सुहृत्तमिह (D5
 °मि) प्यलया (for the prior half) B3 (m. as in text)
 D10 च (for त्वम्). D12 तदाव (by transp) V5 B3 (m.
 ong. तदिहस्य) D11 परिश्रव, B4 ये विपद्य (for प्रविश्रव). V5
 °मि विपद्य च, D5 °तपोविश्रव च (for the post. half). —
 (1 2) D1-3 7 उवाच शिष्य भवन्तु (for the prior half).
 N V4 D1 12 13-15 बरदाज्य.]

17 D5 om 17 °-18 °. —° D5 समश्रव (for
 अश्रमस्य). D1 8 पाद (D5 °दे) वदतमश्रवः Ms समवदाश्र
 वः. —° G4 partially missing D5 द्रष्टो; D5 प्रवृत्तो

Picture 2

Yama he gives a curse to the Neph

मा विषादं मान्धातुः स्वयमम् "यामते संम ।
यत्कालमिषादादरसवपी कप्तमोदितम् ॥ I ३ १५

शिष्यस्तु तस्य भ्रुतो मुनेर्विष्यमानुचमम् ।
प्रतिजग्राह संहृष्टस्तस्य सुतोऽभवद्भूः ॥ १८
सोऽभियेकं ततः कृत्वा तीर्थे तस्मिन्पयसिनिधि ।
तमेव चिन्तयन्नर्थमुपार्तत वै मुनिः ॥ १९
भरद्वाजस्ततः शिष्यो निनीतः श्रुतान्गुरोः ।
कलयं पूर्णमादाय पृष्टतोऽनुजगाम ह ॥ २०

स प्रतिशयाश्रमपदं शिष्येण सह धर्मनिर्तु ।
उपनिष्टः कथाश्रान्त्याश्रयकार ध्यानमास्थितः ॥ २१
वाजगाम ततो ब्रह्मा लोककर्ता स्वयं प्रभुः ।
चतुर्भुजो महातेजा द्रष्टुं तं मुनिपुंगवम् ॥ २२
वाल्मीकिरयं तं दृष्ट्वा सहस्रोत्थाय वाग्वयतः ।
प्राञ्जलिः प्रयतो भूत्वा तस्यो परमनिमित्ततः ॥ २३

G. 1 2 26
B. 1 2 26
L. 1 2 26

(sic) (for प्रभुतो) D11 T G2 M1 [अ, य (for मे) —^d]
D2 11 T मयति (for मयतु) D2 3 मा (for मे) M2
missing (for मान्या) —For 17 S1 N V B D2 10-12
subst

140^a पादैश्चतुर्भिः समुत्तमिदं वाक्य समाहारे ।
सोऽप्येकं ब्रवा यस्मात्समाहृतोको भवतिचि ।

[[(1 1) B1 मनुजे (for संयुजम्) B2 (m as in text) 4
D10 तमाह — (1 2) D11 om. तमाच N V 1 3 सोषे (for
सोषे) S1 मयतु, V1 [मयति] V2 B2 (m, ong as in
text) D11 12 मयति (for मयति)]

18 D1 om 18^{ab} (cf v1 17) M2 missing "om
a damaged fol —" S1 N V (V1 om) B2 D1 2 3 12 13
[अ, य, D2 10 11 [म, ति (for तु) S1 N V B2 3 D2 10
11 12 तत्तु, B2 तं श्रुत्वा, D2 3 मयतु (for मयते) —^d]
B2 (m as in text) ऋषे (for मुने) —^d D1
D2 1 3 तत्तु, Cg t as in text (for महत्तु) —^d D2
तत्तु (for तत्तु) D1 श्रीते, G2 3 दृष्टो (for मुष्टो) D1
D2 3 9 मुनि (for गुरु) —For 18^{ad} S1 N V B
D2 10-12 subst

141^a हयैर्न प्रणिजग्राह गुरो श्रीर्दं विज्ञोत्तम् ।
[D11 प्रयाति (sic) B2 प्रणिजग्राह N V2 B (except
B2) (B2 m. प्र) दयत्तु (B2 3) V2 3 D10 प्रदयत्तु (for
विज्ञोत्तम्)]
Then cont

142^a समग्रमात्र एवाय शिष्येण सहितस्तदा ।
[S1 V2 D2 11-13 त माय V2 तमाय (for समग्रमात्र)
V2 [मो, D11 [मो] (for [मो]) D2 सहित V2 B2 त, D2
तया (for तदा) N1 illeg after शिष्येण]

19 S1 N V B D2 10-13 om 19^{ab} (cf 133^a) —^d]
D2 सीयन्वा, D2 नवा, D2 तवद् (for तीर्थे तसिद्)
D1 1 3 नम, D2 1 विधि (for विधि) —^d N1 V1 B1 3
D2 10 एव (for एव) N1 B2 3 (B2 3 m.) श्लोक (for
मो) V2 तत्तु (for तत्तु) (submetric) —^d N1 V2
B2 3 उपा (V2 उपा) यादाश्रम, V1 B2 (m जायवाश्रम) 4
उपायाश्रम, V2 समादाश्रम V2 समीयाश्रम (for उपा-
यतैत वै) S1 D1 2 3 7 10-13 आश्रमाय न्यवर्तत (D10
न्यवर्तत) D2 आश्रमाय निवर्तत..

20^a M2 भारद्वाजस्तु निमो वै —^d G1 missing
नीत भुत on a damaged fol. T2 शिवगन् (after corr
as in text) T2 हनवान् (for श्रुतवान्) D2 T2 G1 3 M2 3
मुनि, T2 3 मुने, M2 मुनि (for गुरो) —For 20^{ab}, S1
N V B D1 1 3 7 10-12 subst

143^a तस्मिन्पादिकीयामा भारद्वाजे महासुति ।

[V2 3 मनु V2 D1 2 मनि (for मयत्तु) B2 विप्रतामा
(m as in text) D1 10 म (for यात्ता) D2 om
मदा N1 V1 B2 3 मुनि (for मुनि)]
—^d N V B G2 पूर्ण (B2 3) कलहत्तु (V1 B2 (om) —^d
हम् (by transp) D1 10 मयत्तु —^d S1 D1 3
मुनिवत्तम् (D1 3 म) D2 मुनिवत्तम्, D1 जगाम ह (sub-
metric) (for सुगाम ह) N V B D1 13 शिष्य परम
सम (V2 3) t

21^a S1 3, D1 मयदेव (for मयदेव) V2
[मो] मयति (for मय) N2 B2 (m ong as in
text) सहितस्तदा M2 3 9 मयदेव (for सह धर्मदेव)
—^d N V B D1 11 13 तत्तु (for तत्तु) D1 कयार (wrong
ly om. ब्राम्या) (for कयारब्राम्या) N V B1 3 D10 11 13
कयार B2 मयत्तु (for मयत्तु) V2 तपर, D1 1 माश्रम
(for मयत्तुमाश्रम) S1 D1 2 3 उपनिषदायाने त्वां प्यान
मेवावपसत —After 21 G1 ms 144^a

22^{ab} B2 repeats ह्ये न लोक V2 (before corr
as in text) स्वयम्, D1 illeg T2 स्वयम् (for
स्वय प्रभु) S1 D1 2 3 वाजगामाश्रमप्रयो (D1 3 दे / ब्रह्मा
लोकविगमह D1 om 22^{ab} —^d D2 3 11 13 G1 3
M1 कति (for मुनि) —For 22^{ad} S1 N V B D2 3 7 10 13
M2 subst while G1 ms after 21

144^a स्वय स्वयंभूगमद्भुतं तस्मिन्तमम् ।

[In N1 after स्वय स्व up to पु and last two letters
om are illeg V2 यत् D1 1 तव G2 मय M2 मय (for
मय प्रभु) V1 3 B1 स्वयंभूगमद्भुतं (V1 1 तव V2 सेतो)
(for the prior half) B2 स्वय (for दृष्टु) D2 तदम् (by
transp) V2 कयिस्वयं G2 मुनिवत्तम् (for कयिस्वयम्)]

23 D1 om 23 (cf v1 22) —^d S1 किं on
magh S1 N V 3 B D2 3 7 10-13 M2 मयि (for मय),
B2 तत् (for त) V2 जगाम दृष्टा (inf l10 सवित भुत्वा

तमुनाच ततो ब्रह्मा प्रहस्तमुनिपुंगवम् ।
श्लोक एव तस्या ब्रह्मो नाम कार्या विचारणा ॥ २९
मच्छन्द्रादेव ते ब्रह्मन्मृच्छतेयं सख्यती ।
रामस्य चरितं कृत्स्नं पुरु तन्मृषिमत्तम् ॥ ३०
धर्मात्मनो गुणततो लोके रामस्य धीमतः ।
श्रुतं कथय धीरस्य यथा ते नारदाच्छ्रुतम् ॥ ३१

रहस्यं च प्रकाशं च यद्वृत्तं तस्य धीमतः ।
रामस्य सहमौमित्रे राक्षसानां च सर्वशः ॥ ३२
वैदेह्याथैव यद्वृत्तं प्रकाशं यदि वा रहः ।
तच्चाप्यनिवृत्तिं सर्वं मिदितं ते भविष्यति ॥ ३३
न ते वागमृता काच्ये कचिदत्र भविष्यति ।
हुरु रामकथां पुण्यां श्लोकद्वयं मनोरमाम् ॥ ३४

G 2 2 39
B. 1 2 36
L. 1 2 39

29 ^a) Di-2 7 9 Ms प्रहस्य (for प्रहस्तम्) S₁ N V B
Ds 10 12 13 सत्तम (for पुण्यम्) —After 29^a S₁ N V
B Ds 10-12 13 ms

147^a) नद्वैयं यद्यु प्रोक्तस्त्वया मौञ्जराधाय ।
[Di: वर (sic) (for वर) B_a "मि" (for "मय")]
—^a) S₁ N V B Di: Ds 12 Ct पुत्रास्त्वय, Di-2 9 एष^a,
D₁₀ पुत्रास्त्वय Ms पुत्रस्त्वया, Cg as in text (for पुत्र त्वया)
D₁₂ श्लोक स चास्त्वय वष ^a) C₁ श्लोक इदानीमपि श्लोकव्याजेन
त्वया श्लोक एव बह, C₂ श्लोक एव त्वया इति वादेरि यमोक्त्य
पुत्राय त्वया बह ^a) S₁ N V 12 2 3 B-4 D₁₁ 12 Ms
तत्र वास्यस्य शोचत, V₂ B₂ तत्र वास्यमरोपत, Di-2 7 9 12
तस्य वास्यस्य (D₂ जीवस्य, D₇ वास्यस्य, D₉ चात्रैव)
शोचताम् (D₁₂ न) D₂ [5] भूवास्यस्य शोचत

30 ^a) S₁ N V 1 2 4 B-4 Ds 9 7 9 11 12 स्वच्छन्द्रम्, B₁
सच्छन्द्रम्, D₁₂ स्वच्छन्द्र, Cmgkt as in text (for
सच्छन्द्रम्) —^a) B₂ (m) प्रहस्य Di₂ स्वास्वती (sic)
—^a) N₁ प्रहस्य (as in text also) D₁₂ S (except
Ms.) Cg सर्व (for कृत्स्न) —^a) V₂ B₂ सत्तम (for
सत्तम) D₂ कुद्वय मुनिपुंगव

31 ^a) N₁ धर्मात्मनो गुणतो (sic) —^a) N₂ V₂ D₇
लोक^a S₂ B₂ (after corr as in text) Ds 9 10 12
लोक^a D₂ लोकनायस्य (for लोके रामस्य) —^a) N₂ V₂ 2
B-4 Ds 9 9-10 प्रथम, V₂ B₂ प्रथम, D₁ प्रति 33 Cg as
in text (for कथय) S₁ N V 2 3 B Di-2 9 9-10 G₂
Ms रामस्य, D₁₄ T₁ G₂ M₂ 2 धीरस्य, Cg t as in text
(for धीरस्य) V₂ रामस्य चरितं कृत्स्न (cf 30^a) D₂
रामस्य सप्तहावस्य —^a) D₁₂ यदा (for यथा)

32 ^a) V₁ विद्वत् च, V₂ B₂ 7 रहस्य (for रहस्य च)
S₁ D₁₂ 11 प्रकाशय, V₂ B₂ D₇ प्रकाशय (for प्रकाश) —^a)
S₁ N V B-3 Di-2 9 7 9-10 Ms सप्तहावस्य, B₂ सहसा
यस्य, Cg as in text (for सहसौमित्रे) —^a) D₂ राक्षसाना
च र च सर्वदा (hypermetric)

33 ^a) M (except M₂) Cg [अ]पि (for [पु]य) S₁
वृत्तत, G₂ चरित (for यद्वृत्त) —^a) G₂ प्रकाशयति नारद
—After 33^a, D₂ 7 7 11 ms while S₁ N V B
Ds 10 12 13 ms after 33

148^a) सदाशिव सदाशिव राजा दत्तारवेण यत् ।
भासित भासित चैव गतं यच्चाप्यनुष्ठितम् ।

[Cf I 2-3 of 154^a—(1 x) V₂ 3 सदाशिव (for सदाशिव)
N₂ B₂ D₁₂ 12 सदाशिव सदाशिव (by transp) D₂ सदाशिव
सदाशिव (hypermetric) D₂ सदाशिव सदाशिव (for the prior
half) D₂ om n in सदाशिव V₂ 3 B₂ D₂ 11 च (for वत्)
—(1 2) V₂ सदाशिव (before corr as in text) हसित
(for भासित) S₁ N₂ V₂ B₂ D₂ 11 12 मत, V₂ 3 हसित, D₂
हसित, D₂ त्वेन (for नत्) V₂ 3 वात्, B₂ तत्, D₂ त्वा, D₂ 9
चैव (for वत्)]
B₂ 1 cont

149^a) सर्वं विदितमेतत्ते मन्त्रसाक्षाद्विनिवृत्ति ।
[B₂ यत्नम्]
—After 148^a N₂ V₂ B₂ (after 149^a) D₁₀ 11 12
repeat 33^a —^a) N₂ V₂ B₂ (all both times) D₁₀ 12 13
(both second time) G₂ Ms यत्, D₂ सदा, D₁₁ (first
time) यत् (for सदा) S₁ N₂ V₂ 3 B₂ (m as in
text) D₂ 3 9 9-12 [अ]विदित (for [अ]विदित) N₂ B₂
D₁₀ 11 12 (second D₁₁ first time) किंचिद् (for सर्व)
—^a) B₂ वेदित (for विदित) V₂ वत् (for त्वे) —After
33 Di-2 9 9 12 S₁ N V B Ds 10-12 ms after 40

150^a) धर्मैकामर्षधर्मद्वयं बहुविधार्थवित्तरत्नम् ।
समुद्रमिव रत्नाढ्यं श्लोकभूतिरसामयम् ।

[Cf I 1 12 of 154^a and I 12-13 of the passage
given m App 2 (No 2)—(1 x) N₂ alleg after यथादे
up to 2 in the prior half N₂ transp कम and अय in पदे
कामार्थ N₂ V₂ B₂ 4 सवुक् D₂ संवय (for सवद्वय) S₁
वित्तरत्न B₂ (m orig as in text) भासित (for वित्तरत्न)
—(1 2) B₂ D₂ समुद्र दत्त D₁₀ om विव (for समुद्रमिव)
D₁₂ रत्नाढ्य (for रत्नाढ्य) N₂ V₂ D₂ 10 12 13 श्लोक (for
श्लोक) B₂ पदवयव (for रत्नाढ्य)]

34 B₂ om (hapl) 34^a —^a) D₂ वद्वये (for
वद्वय) M₂ गान्धे (sic) (for कान्धे) D₂ कचिद् (for
कचिद्) G₂ वत् (for वत्) S₁ N V B-3 Di-10-12
transp कान्धे (S₁ कचिद्) and कचिद्वत् —^a) N₂ alleg
(for कुहुरा) N₂ V₂ 3 B (B₂ m orig सुपुत्रा) Di-2 7 9
T₂ M₂ दिव्या, Cg as in text (for पुण्या) D₁₂
कुलवसकथा पुण्यं (sic) —^a) S₁ वद्वत् V₂ श्लोक, D₁₂ श्लोक
(for श्लोकवत्) M₂ हरा (for यमोरमा)

श्रुत्वा वस्तु समग्रं तद्वर्मात्मा धर्मसंहितम् ।
व्यक्तमन्येषते भूयो यद्वृत्तं तस्य धीमतः ॥ १

उपसृश्योदकं सम्पद्भुनिः स्थित्वा कृताञ्जलिः ।
प्राचीनप्रेषु दर्भेषु धर्मेणान्येषते यतिम् ॥ २

G. 1. 3. 2
B. 1. 3. 2
L. 1. 4. 2

Ñs Vā Bā Dā-17 °धीरिति Bā °धीः परो Dt Dā
°द्वर्तनः Dā °दुर्मधीः (for उदरार्थीभुनिः). —After 42,
Dt Dā १०-10 S (Mā after 40) ins. 44*

[तदुपगतसमाप्तस्यधियो
सममपुरोपनतार्थवाक्यवद्भ्यः ।
श्रुत्वा वस्तु समग्रं तद्वर्मात्मा धर्मसंहितम् ।
व्यक्तमन्येषते भूयो यद्वृत्तं तस्य धीमतः ॥ १]

[(1. 3) Dā निशामय त्वं (for मुनिप्रणीत) —(1. 4)
Dā om ति 11 इदमित्यर्थः Dā मुनिप्रणीत (for निशामयवद्भ्यः)]

Colophon. —Kānda name Before Kāṇḍa name,
Ñs ins रामायणे Vā Bā Dā १०-10 इत्यादि रामाः Vā
Dā इत्यादि श्रीरामाः, Bā इत्यादि रामायणे महापरात्मनीयेऽर्थे Bā
इत्यादि रामायणे वाक्मीकीये आदिवाक्ये, Bā इत्यादि रामायणे
बनुर्वातासिद्धयर्थः Dt Dā-१० इत्यादि श्रीरामायणे वाक्मीकीये,
Dā इत्यादि श्रीरामायणे Dā T G Mā-१ इति श्रीमद्, Mā
इति Ñs Vā Dā १० om Kāṇḍa name Śi Vā-१ B
Dā आदि, Ñs Dt Dā १०-१० S वाक् (as in
text), Dā अयोध्या —Sarga name Dt S om
Śi Bā ब्रह्मासिगमनः, Ñs Vā Bā Dā १०-१० ब्रह्मासिगमनः,
Ñs Vā ब्रह्मासिगमनः, Dā वस्तुपादनं, Dā १० काव्यवस्तुपादनः
(Dā °क), Dā काव्यासिगमनः. —Sarga no (figures,
words or both). Śi Ñs Vā Bā Dā १०-१० Vā
Dt Dā S द्वितीय, Dā १० both (as in text) Dā इ
दं मा ने एमी ये दिव्ये तु हा सा वया हि वा दि हे ह्य मा वा
हि व, (After each letter lacuna) —After Colophon,
Dā mentions No 128 Gā conclude with श्रीरामाय
नम्; Gā with श्रीमते रामायणाय नमः; Mā with
श्रीरामाय नमः.

3

Before Sarga 3, (which is the 4th Sarga in
the following MSS) Śi Ñ V B Dā 10-10 add one
Anukramant Sarga (Corrosive add adds after the 3rd
Sarga) giving the contents of all the 7 Kāndas in
detail. Some of the st om m Sarga 3 of the above
MSS are found in the additional Sarga relegated to
App x (No 1) Their variants are given there. Mā
begins the 3rd Sarga from st 3 St 1 and 2 along
with the additional passages thereafter are read in
the beginning of the 4th Sarga. Tā begins with
श्रीरामचन्द्राय नमः. 1. 3.

1 4) Dt Dā १० धर्माधिपतिर्हितं हि. Ct. धर्माधिपि
त्रिवर्गोपलक्षणं फलत्वेन तसंहितं । हिर्न मोक्षफलदम् । Ct. —
Mā तत्र तत्रतः (for तस्य धीमतः). —For 1, Śi Ñ V B
Dā १० १० (1 x for 1 10 and om. L 2) 10 subst. :

152* श्रुत्वा पूरं काव्यधीनं देवर्षिनामदायि ।
लोकादन्विष्य भूयश्च चरितं चरितवतः ।

[(1. 1) Bā देवर्षि (marg. as in text) (for देवर्षि).
Śi Dā १० १० १० मुनि (for त्वि). —(1. 2) Śi श्रेष्ठः, Dā
लोकम् (for लोकाद्), Vā चरित (for चरित). Dā लोकानन्विष्य-
मत्स्य (for the prior half) Dā १० विलसः, Dā विलसः (for
चरित). Vā १०, Dt १० कर्त्त (for चरितवत्). Vā चरित
श्रुतिना (for the post. half)]

2 Vā Mā om 2. —4) Dā तस्यै (for श्रुत्वा). Gā
मुनिनिर्दिष्ट विष्टे Dā om 2 10. —5) Vā [१०] धर्मेण (for
दर्भेषु) —6) Śi Ñs Bā Dā १० १० १० काव्यस्य (for
धर्मेण) Śi [१०] वेदव्यास Vā [१०] वेदव्यास, Bā [१०] वेदव्यास
(sic), Dā १० १० १० Gā कव्यव्यास (Dā °कौ), Dā कव्यव्यास
Dā कव्यव्यास, Gā कव्यव्यास (for कव्यव्यास). Dā १० १० (Dā
°क), Dā कविः, Dā कविः (for कविः) —After 2,
Śi Ñs Vā Bā Dā १० १० १० ins, Ñs Vā Bā Dā
subst for 2 10

153* तपोवलेन वाचिन्द्य चरितं चरितवतः ।

[Vā तपोवत्, Vā तपोवत् (both submetric) Śi Dā
चरितेन च वेत्त्या (for the post. half)]
—After 2, Dt Dā १० १० S ins

154* रामलक्ष्मणसीतासी राक्षा दशरथेन च ।

समाश्रित्य साराङ्गं यथाहं वदामि त्वम् ।

हृदिनं भारितं चैव यतिषां यथ चोत्थितम् ।

तस्यै चरितवलेन यथाहं वदामि त्वम् ।

कीर्त्तनीयेन च वदा कथाहं चरता वने । [5]

सत्यसत्वेन रामेण कथयं चान्येभ्यः ।

तत्त वदयितुं धर्मात्मा तस्यै चोपादिष्यति ।

पुत्रा वत्स्यन्ति पुत्रा पाण्डवामलं यथा ।

तस्यै चरितवलेन वदामि त्वम् स महाश्रुति ।

अभिरामस्य रामस्य चरितं कर्तुमुद्यत । [10]

कामाद्युत्पत्त्युक्तं धर्माद्युत्पत्त्युत्तरम् ।

न यथाकथितं पुनं तदप्यं महाश्रुति ।

श्रुत्वास्त्य चरि । चकार भागवतमुनि ।

[Mā om lines 3 Tā om line 4 For 1 2 3
cf 148* —(1 2) 1 2 यद्वत् तस्य धीमतः (for the post.

वास्तुकर्मनिवेशं च भरतागमनं तथा ।
प्रसादनं च रामस्य पितुश्च सलिलक्रियाम् ॥ ९
पादुक्षान्याभिषेकं च नन्दिग्रामनिवासनम् ।
दण्डकारण्यगमनं सुतीक्ष्णेन समागमम् ॥ १०
अनघ्यासिमस्यां च अङ्गरागस्य चार्पणम् ।

* 14 S (except G₁) चापि°, D₇ चाविनातार (for चापि सन्तार) —After 8°, D₂ ins.

163* गुहस्य विनिवर्तनम् ।

प्रयागगमनादिव
On the other hand Dr ins

164* सुमन्त्रस्य निवर्तनम् ।

—⁴) *Ds* 557:1 *M*6 भारद्वाजस्य —⁵) *Js* 15 भारद्वाज (for भारद्वाज) *V*6 *Ds* 551 नृशः (*Ds* 551) च. *V*6 *M*6 नृशः, *D*6 नृशतश्च, *D*7 नृशत *G*6 नृशत (for नृशतश्च) *D*1 भारद्वाजस्य वचनात्, *D*2 भारद्वाजायानृशत —⁶) *V*1 कृत्स्न च (hypermetr.) *B*6 बृट् (sub-metric) (for कृत्स्न) *V*6 कृत्स्नवर्तन

9 *) V₄ निषेधात् Cg विधेय (for निषेधं) V₃ Dis
 कर्मणि चेत् च ☞ C₁ वास्तुकर्म चित्तबुद्धे वर्णशाला निर्माण
 सत्पूर्वकस्तत्र विधेय ☞ —*) S₂ Dis आवाहन, T₃ प्राप्तादन
 (for प्रसादन)

10^a) Si N B₂ D₁-8.9.10-12 न्वं (N₁ alleg)
सिन्धे, V₁ सिन्धे (submetric) V₂ B₂ D₂-या (V₂ B₂ घा भ्य) सिन्धे, G₁ मन्धे (submetric) M₁
मासिन्धे (for इमासिन्धे) V₃ पाकुडसिन्धियन् -^a)
Si D₁ मन्धेनान्, N₁ V₁-B₂-D₂ 8-12 मि (N₂ विज्ञान D₁
अग्रासिन्धे सिन्धे^a), D₂ भास्यस्य सिन्धे^a T₁ transp 10^a
and n^a -^a) V₄ भागमन् (for भागन्) —After 10^a
Dt D₂ 8-9-14 S (except M₁) uns

१६५* विराधस्य वधं तथा ।

दशमं शतभूषणस्य
 [(1 1) T₅ G₂ M₁ तदा]
 —^d V₁ सुवीक्षणया (sic) Dt सुवीक्षण (sic) D₅
 सुवीक्षेण D₅ [अ]मितसगम (for समगमम्)

11 T₁ transp $\gamma\sigma^{ad}$ and $\gamma\sigma^{ab}$ Note hiatus between σ^a and σ^b —) D₁ अनुसूया, D₂ अनुसूता S₁ D₁ -ससूया च, N₁ C₁ -ससूया च, D₁ -समायोगद्व, D₂ G₂ C₂ -सहास्या च D₂ मिगलते D₂ T₂ G₂ -ससूया (D₂ 'स्या' च, B₂ -समायोगद्व, C₂ k as in text (for -ससूया च) V₂ B₂ अनुसूयासमायोग (B₂ 'स्या' च) D₂ 37 जन(D₂ 7) 'नुसूया' समागतो C₂ C₂ तयोपे च अनुसूयासमासस्या^(*) (8) अनुसूयाया अत्रि पत्न्या समास्य^(*) (9) समा^(*) —^(*) V₂ आयोगद्व (acc)

शूर्पणख्याथ संग्रहं प्रिस्पर्णं तथा ॥ ११

वधं खरत्रिशिरसोरुत्थानं रावणस्य च ।

मारीचस्य वधं चैव वेदेह्या हरणं तथा ॥ १२

राघवस्य विलापं च गृध्रराजनिग्रहणम् ।

कवचन्दर्शनं चैव पम्पायाश्चापि दर्शनम् ॥ १३

D₂ (to avoid hiatus) [अ]प्यग्राहस्य B₁ अग्राहसमर्पण
—After 11^{ab}, Ś: Ñ V (V₂ om 11^{od}-21) B D₁-3:7:9
-13 INS

166* शरभज्ञाश्रमे वासं यासवस्य च दर्शनम् ।
अगस्त्याश्रमयासं च अगस्त्याय वितर्जनम् ।
समाश्रम विराधेन यासं पञ्चवटे तथा ।

[(1 x) Ds {x} भ्यान् (य) (for यन्) V₄-भगवान् V₅
 रामस्यापि (for रामस्यापि) D₁-3 १ १ इमेण सह योगम् (D₂ 'न'
 (for the post half) — (1 z) Ds ह्यु (for first च) D₂
 भगवत्सप्याग्र्यं यान् (for the prior half) V₅ [अ]गत्वाभनं,
 D₁ अगरस्यस्य (for अगरस्यस्य) V₅ B₁ [अ]क्रुणभनं (for
 विनन्तम्) — (1 3) S₁ कथयेत् D₂ विवादेत् (for विवादेत्)
 N₁ V B D₁ 15 पवत्येत् (for 'ये')]
 —After 11th, D₂ D₃ D₄ ins

167* दर्शन चाप्यगस्त्यस्य धनुषो ग्रहण तथा ।
On the other hand D₄ T₂ : G₁ : M₁ ins

168* अगस्त्यदर्शनं चैव सूर्यनयनाद्यैः वर्णनम् ।
 Va om (h3pl) from x_1^{nd} up to $2x_1$ —^o D: सूर्यं
 नयामः, (for सूर्यनयनाय) M: प्रक्षेप च (for च नयामः) S:
 नै V_1 S B D: 10-15 हासैः सू (S: V_1 S D: 11-15 सू) र्णनं (S: V_1
 D: 10-12 नै) ला (D: 13) हा (D: 14) याद्यैः D: 1-4 सूर्यनयना (D: 5) ला
 प्रह्लास च Ts यय च मयः स्वादा —^o D: om x_1^{nd} x_2^{nd}

12 V₄ om 12 D₁ om 12^{abc} (cf v l IX) —^a
 Nā illeg V₂ वध (for वध) D₂ ०प्रितिरस्ता, D₃ ०प्रिति
 रसोपि (for ०प्रितिरसोर) —^b S₁ N V₁₋₃ B D₅ 10 18 19
 कथनं, D₆ 11 व्युत्थानं (for उत्थान) D₇ दूषणस्य वधं तथा
 —After 12^{ab}, V₂ ins

169* मारिचस्य च वाक्यानि वैदेषाश्च प्रलेभन्म।
 D7 om st from 12^{ad} up to the 5th Sarga
 After 12^{ad} it ins from line 100 up to the end of
 the *Anukramani Sarga* (App 1 No 1) For v1
 see App 1 (No 1)

—^c N₁ V₁₋₂ B D₁₃ 5 5 5 10 10 M₄ विनाश च (for वष
वैव) S₁ D₁₃ मारीचिप्रविनाश च —^d S₁ B₃ D₁₃ वैदेही
(for वैदेहा) —After 12 V₂ ins line 3 of 171* with
v1 सभाया जटायुषा (for महामना)

13 V₄ om I₃ (cf v l II) G₄ रानस्य च (for राधस्य) —^a D₄ निरुहण M₄ वरण च जटाशुष —^c G₅ चापि (for चैव) —^d D₄ G₂ M₂ [पु]व (for [अ]पि) — For I₃^{ad} M₄ subst

G	1	3	15
B	1	3	21
L	1	4	13

G 1. 3 16
B 1. 3 22
L 1. 4 15

शवया दर्शनं चैव हनुमदर्शनं तथा ।

विलापं चैव पम्पायां राघवस्य महात्मनः ॥ १४

ऋष्यमूकस्य गमनं सुग्रीवेण समागमम् ।

प्रत्ययोत्पादनं सत्यं वालिसुग्रीवविग्रहम् ॥ १५

वालिप्रमथनं चैव सुग्रीवप्रतिपादनम् ।

ताराविलापसमये वर्षरात्रनिवासनम् ॥ १६

170* जरणदर्शनं चैव कण्वस्य च दर्शनम् ।

14 V₄ G₁ M₄ om 14 (for V₄ cf. v. 1 11). —^a)
D₄ शवया. —^b) T₄ तदा (for तथा) —For 12^a—14^a Du
subst

171* { सीतायाश्च प्रदोमं च मारीचस्य वधं तथा ।
(11^a 13^a) { वेदेष्टा हरणं चैव शोको ये राघवस्य च ।
शुभरात्रेण संभातं(र्षे) धर्महेन महात्मना ।
(11^b) { जटायोर्निषणं चैव कण्वस्य च दर्शनम् ।

Then reads line 3 of 172* —For 13—14^a S₁ N₁ V
(V₄ om.) B D₁ 2 5 9 10 12 13 subst .

172* (जटायोर्निषणं चैव) गिलापे राघवस्य च ।
कण्वधप्रहणे चैव कण्वस्य वधे तथा ।
शवयां दर्शनं चैव पम्पाया दर्शनं तथा ।

[(1. 1) N₁ D₂ 3 9 10 11 12 विनाय. D₂ 9 (for second ch). N₂ B₄
राघवस्य विलापन (for the post. half) —(1. 2) B₁ 4
D₂ वपस (for वष) V₄ कण्ववपनेव च (for the post half)
—(1. 3) 13^a and 14^a transp. B₄ 8 निरर्तन (for दर्शन
तथा) D₁ 8 वपामदर्शनं तथा (for the post half).]
—Before the post half of line 1 of 172* B₄
(marg) ins

173* विदेहाल्लवेणं तथा ।

लहमणानुगमं चैव.

—D₁ 16 T G₁ M₁ 5 om. 14^a. —For 14, D₁ D₂
subst., while V₂ D₂ 9 11 subst line 2 only for 14^a 2.

174* शवरीदर्शनं चैव फलमूलार्शनं तथा ।

प्रहारं चैव पम्पाया हनुमदर्शनं तथा ।

[(1. 2) 14^a and 15^a transp D₂ 9 हनुमत्.]

15 V₄ om 15 (cf. v. 1 11). —^a) S₁ N₁ V₁ 5
D₂ 10 15 ऋष्य(D₂ 10 ऋष्य), D₂ ऋष्य, T₁ 1 M
कण्व, Cg as in text (for ऋष्यमूकस्य). —^b) D₁
alleg (for समागमम्). —^c) D₂ प्रत्ययोत्पादनात्. D₂
सत्ये.

16 V₄ om. 16 (cf. v. 1 11). —^a) D₂ वाटि.
D₂ 11 15 ऋष्य(D₂ 11 ऋष्य)मनं (for प्रत्ययं). S₁ N₁ V₁ 5 B
D₁ 10 15 16 M₄ रात्र्ये; M₄ चापि (for चैव). V₁ वालिप्रथम
रात्र्ये. —^b) V₁ सुग्रीवस्य (hypermetric) (for सुग्रीव).

कोपं राघवसिंहस्य बलानामुपसंग्रहम् ।

दिशः प्रस्थापनं चैव पृथिव्याश्च निवेदनम् ॥ १७

अञ्जलीयकदानं च ऋक्षस्य विलदर्शनम् ।

प्रायोपनेशनं चैव संपातेथापि दर्शनम् ॥ १८

पर्वतारोहणं चैव सामरस्य च लहनम् ।

रात्रौ लङ्काप्रवेशं च एकस्यापि विचिन्तनम् ॥ १९

B₄ -पालनं (for -पादनम्) D₂ 11 सुग्रीवस्याभिषेकं, G₁
प्रापनं तथा —^a) N₁ B₁ 4 D₁ 4 5 11 12 G₁ Cmp g-विलाप
(D₂ 9), M₁ -गिलाप. (for -विलाप-). S₁ N₂ V₂ B₂
D₁ 10 15 -शामनं; V₂ कथनं, D₁ 9 11 -समये (for -समयं).
Cg वाराविलापसमयमिति पाठे 'सर्वो हनुमो विभापयैकवज्र-
वलि' इत्येवमन्नायः. Ck: शरदि कार्यायोगा कार्य इति राम
सुग्रीवकुलसंकेत. समयः Cg —^a) S₁ V₁ M₁ वर्षारात्रः N
V₂ 3 B D₁ 2. 11 वर्षारात्रि; D₂ वर्षा चात्र, D₁ 12 (before
corr. as in text) 13 G₁ 2 वर्षारात्रि, Cg k as in text
(for वर्षारात्र-). V₁ विवाहनं, V₂ -विषेचनं, D₂ वर्षासु
प्रविवारनं.

17 V₄ om 17 (cf. v. 1 11). —^a) N₁ D₁ 3 कोपाद्;
D₂ कोपो. D₂ बचवाव्रानमिहस्य. —^b) T₂ G₁ 2 M₂ उपसंगमं
(for "संग्रहम्"). V₂ 3 बलराणासुपग्रहं (V₂ 3 लहं hyper-
metric). —^c) S₁ D₁ 8 13 विदुः (for दिशः). M₂ 4
नपि (for एव). —^d) D₁ 1 शैव वर्णनं.

18 V₄ om 18 (cf. v. 1 11) —^a) V₂ B₁ 5 अङ्गुरीय.
S₁ N₂ V₁ B₁ 6 D₂ 10 11 12 अङ्गुली(B₁ 6 11)यप्रदानं च
—^b) S₁ N₂ V₁ 5 B₁ 6 D₂ 10 11 12 तथैव M₂ मयस्य
(for ऋक्षस्य). D₁ 13 G₁ 2 वलि (for विलः) D₂ 1 तथा विल
विदर्शनं. V₂ om. (hapl.). 18^a. —^c) D₁ 4 M₄ लोका;
D₂ 16 T₁ 3 G₁ 2 M₁ 3 चापि, G₁ lacuna (for चैव). D₂
वेता शोके च. —^d) N₂ B₂ शोपातेषु, S₁ N₁ (N₂ illeg.
for च) V₁ 3 B D₁ 4 5 10 11 [वृज (for [अ]पि). N₂ 12 illeg
(for दर्शनम्).

19 V₄ om 19 (cf. v. 1 11). D₂ om. (hapl.)
19-20 G₄ om. (hapl.). 19^a. —^a) D₂ 11 T G₁ M₁ 3 4
[अ]पि (for [वृ]ज). —^b) N₂ om. ^a. D₁ D₂ 9 T₂ [अ]पि
लंघने; D₂ विलेपनं. —After 19^a, D₁ D₂ 9 10 11 S
(except G₁ (om) M₄) ins .

175* समुद्रबन्धनार्थेन मेनाकरय च दर्शनम् ।

[T₂ शैव (for चैव).]

D₁ D₂ cont. -

176* राक्षसीवर्जनं चैव क्षयाप्राप्त्य दर्शनम् ।

D₁ D₂ 9 10 11 12 S (except G₁ (om.) M₄, D₁ D₂ 11
second-time) cont., while S₁ N₂ B D₁ 10 11 12 G₁ M₁
ins. after 19^a.

आपानभूमिगमनमस्रोधस्य दर्शनम् ।
अशोभनिरापानं सीतायाश्चापि दर्शनम् ॥ २०
अभिज्ञानप्रदानं च सीतायाश्चापि भाषणम् ।
राक्षसीतर्जनं चैव रिजटास्यप्रदर्शनम् ॥ २१
मणिप्रदानं सीताया वृक्षभङ्गं तथैव च ।

राक्षसीविद्रवं चैव किंनराणां निगर्हणम् ॥ २२
ग्रहणं वायुस्रोतोश्च लङ्कादाहाभिर्नर्पणम् ।
प्रतिष्ठानमेवाथ मधूना हरणं तथा ॥ २३
राघवाधामनं चैव मणिनिर्यातनं तथा ।
संगमं च समुद्रस्य नलसेतोश्च बन्धनम् ॥ २४

G 1 3 28
B 1 3 34
L 1 4 27

177* सिद्धिकायाश्च निघने लङ्कामलवद्रोहम् ।

[Ns missing up to लङ्का Ds लिङ्गायस् Ds निघन (for निघन) S1 B D10 12 13 सिद्धि (D12 13 सिद्धि) कर्णान् चैव (for the prior half) S1 B 3 D10 13 निघ्न (for नय्य) B1 3 D10 कर्णान्ति (for the post half)]

Note hiatus between * and * — *^a Ds एकस्य च Ms एकवान् (for एकस्यापि) Ds च किंने (for विचिन्तनम्) S1 N V1-3 B D12 13 10-13 राघि (S1 D13 *^a त्रै) प्रपेक्ष (B1 Ds *^a शो, D11 *^a हान hypermetric) संकायां किंवा (V1 3 B1 Ds 10 13 *^a वा) हनुमतलया (V3 चैव हनुमत) —After 19 T1 3 ins 178*

20 V4 Ds om 20 (cf v.l. 11 and 19 resp) —^a V4 B1 Dt Ds अपान, V4 लयापाल (hypermetric) (for आपान) Ds भूमी (for भूमि) —^b D1 हावरोधस्य, G1 अयरोधस्य च (hypermetric) (for अयरोधस्य) —After 20^a Dt Ds 3 10 S (except Ms T1 3 after 19) ins

178* दूरीन रावणस्यापि पुष्पकस्य च दर्शनम् ।

[Gs रावणस्य (for रावणस्य) T1 G2 3 M1 3 (अ, नि (for च)]

—After 20^a Ds ins.

179* नागापञ्चवयसागा दधतामुग्रस्रसाम् ।

S1 (hapl.) Ds om 20^a —^a N1 V2 B1 D1 13 अत्रिकाया (N1 *^a या also) च (V3 तु) (for अत्रिकाया) —^b V1 द्रोतायाश्च (here and elsewhere below) N2 B1 Ds 12 13 (द, ज (for अ, रि)

21 V4 om 21 (cf v.l. 11) —^a D1 T1 अत्रि (for अत्रि) Ds S (except T1) रावणस्य च (G1 M1 *^a त्पारि) दर्शन Ds om. Ms om (hapl.) 21^a —^a D1 G1 3 *^a दर्शन G1 M1 अत्रि (for अत्र) —^b Ds अत्र (for अत्र) —For 21 S1 N V (V4 om) B D1 3 (D1 f 2 for 21^a) 210-13 subst

180* राघवीनर्पणं चैव रावणस्य च दर्शनम् ।

संभाषणं च रेण्डिल्या अस्मिन्नायस्य चारणम् ।

[D1 om line 1 —(1 x) N1 V1-3 B1 D1 12 *^a दर्शन S1 V3 B1 3 D1 12 13 चरि (for चरि) B1 अर्जन (for दर्शन) —(1 2) B1 3 transp the prior and

the post halves V1 संभाषण चैव (hypermetric) Ds संभाषण (submetric) Ds भाषण चैव (for संभाषण च) D1-3 सीताया (for रेण्डिल्या)]

22 *^a Ds प्रक्षि (sic) (for मणिप्रदानं) D1 3 सीतायै (for सीताया) —^b Ms damaged for * S1 N1 B1 (marg as in text) 3 D10 13 वन, V2-4 B1 D1 3 भगवत् (for वृक्षभङ्ग) —^c Ds राक्षस (for राक्षसी) G1 M1 विद्रव्य चापि (for विद्रव्य चैव) D1 रक्षोविद्रवण चैव —^d S1 D13 वच (D13 धस्य) तथा (for निवर्हणं) V4 रावणस्य च दर्शन —After 22 S1 N1 V B Ds 10-13 ins

181* अमालयुगविधन सेनापतिवचं तथा ।

अक्षस्य निघने वारि शालमिद्रपित्तस्य ।

[(1 x) B1 अमाय (sic) (for अमाय) V2 4 *^a वष्य (for वष) —(1 2) B1 अज च (for अजस्य) B1 चैव (for वारि) S1 V1 3 4 B1 3 4 Ds 12 निघे (S1 *^a B1 3 4 *^a व) रक्षित्व (B1 3 *^a ज) V2 निघांशिरक्षित्व (hypermetric) B1 *^a निघ (for the post half)]

23 *^a S1 N V B D1 2 3 4-13 Ms वारिदस्य (for वायुस्रोतोश्च) —^b D11 om सितार्जन, G1 3 अर्जन C1p अर्जन S1 N1 V1 3 B D1 2 3 12 13 लंकादाहासि (D1 3 *^a हान) मदने (V1 दर्शन D1 वारि Ds रक्षित) In Ga 23 25^a are written int lin sec m —^c S1 N1 V2 B1 3 4 Ds 10 13 प्रतिप्रवाणम् V1 अस्मिन्प्रवाणम्, V4 प्रति प्रवल्हम् D1 कतिप्रवाणम्, D2 3 प्रतिप्रवाणम्, D11 प्रत्यप्रवाणम् (sic) D12 प्रतिप्रवाणम् (for प्रतिप्रवाणम्) S1 N V B D1 3 4-13 अत्रि D2 3 (अत्रि (for अत्रि) —^d S1 N V B D1 3 4-13 Ms अर्जन D1 (before corr as in text) C1p प्रवण (for वारि) T1 ददा (for तथा)

24 G2 reads 24 int lin sec m (cf v.l. 23) —^a D1 शेषवधामन (sic) M1 *^a भाष्य (for राघवाधामन) S1 V1 B1 3 D1 10 12 13 T1 3 चापि D11 वारि (for चैव) —^b M1 अमेर (for अत्रि) V4 निवारण B1 निवारण (sic) Ds निवारण (sic) (for निवारण) T1 ददा (for तथा) —After 24^a B1 (marg) ins

182* तत्र समुद्रगमनं समुद्रस्य च दर्शनम् ।

विनीयगणार्थं चैव अग्निपैक वधेव च ।

G 1 3 28
B 1 3 39
L 1 4 28

प्रतारं च समुद्रस्य राजौ लङ्कामस्रोधनम् ।
विभीषणेन संभर्गं वयोपायनिवेदनम् ॥ २५
कुम्भकर्णस्य निधनं मेघनादनिर्हरणम् ।
राज्यस्य विनाशं च सीतानासिभरौ पुरे ॥ २६

—After 24^{ab} T₁s read 25^{cd} M₂ damaged from
समुद्रस्य in 24^a up to विभीषणेन स in 25^c —^d D₁s
संभर्ग (for संभर्ग) Dt Dt 1-4 10-14 T G 1 3 4 M₂ समुद्रेण
(for समुद्रस्य) —After 24^c D₂ ins

183* विभीषणसमागमम् ।

समुद्रतरणं चैव राज्यस्य विविक्तनम् ।

समुद्रागमनं चैव

S₁ om (hapl) 24^a-25^a —^d D₁ सेतुश्च D₂ नमस्ततोश्च
(sic) (for नमस्ततोश्च) D₂ 11 दूषेन (for वनवन्म)

25 S₁ om 25^a (cf v 1 24) G₂ reads 25^{ab} ins
in sec m (cf v 1 23) M₂ damaged for 25^{ab}
(cf v 1 24) —^d V₁ s D₂ 11 12 तरणं च (V₁ चै) V₂
प्रवरण च (hypermetric) V₁ B₁ 2 4 प्रतारण D₂ प्रताप च
D₁ प्रभावं च, M₂ प्रकार च (after corr sec m as in
text) (for प्रतार च) —^d S₁ N V B D₁ 3 5 9-12
M₁ 3 4 रौद्र (D₂ M₁ 3 राजौ) लकोप (V₁ 3 4 D₁ M₁ 3 काव)
रोधन (S₁ D₁ 3 भवेन, N₂ B₂ D₂ 10 दूषेन) M₁ लोकेन
—After 24^{ab} T₁s read 25^{cd} —^d N V विभीषणन,
D₂ 3 विभीषणस्य (for विभीषणेन) M₂ D₂ ससग, D₂
मैत्रेण D₂ सप्तसत्तर्ग मैत्रेण (sic) D₁ 11 सतु सत्तर्ग (hyper
metric) (for सत्तर्ग) —^d V₁ विधोपाय (sic) D₁ 11 वयोप
(submetric) M₂ वषपाय (for वयोपाय) B₂ निर्मग्न,
M₂ निवर्तन (for निवेदनम्) —After 25 B₂ ins

184* राज्यस्य च संग्राहं चारण्यापनस्त(नन्त)था ।

शुक्रचारणियाणं सैन्यसदृशैरनस्त(नन्त)था ।

राज्योपायनं चैव दैत्यैश्चैव च निवेदनम् ।

त्रिकापं चैव वैद्यशा भरणभारतथैव च ।

26 *) T₂ 2 मन्तस्य S₁ N V B D₁ 3 5 10-12 M₂ च
वर्ष (V₂ B₂ १०) D₂ निधनं (after corr as in text)
(for निधन) —^d S₁ N V B D₁ 10-12 चष (V₂ s B₂
चष D₁ १० चष (sic)) तथा D₁ [अ]भिमर्दन D₂ विमर्दन,
D₂ निपानन, D₂ [उ]प्रमर्दन (for निवर्तणम्) N₂ मिहपाद
वषत्तथा M₂ मेघनादस्य मर्दन —^d G₂ राज्यस्य (for
राज्यस्य) D₁ 11 वर्षं घोर (for विनाश च) B₂ राखण***च
—After 26^c B₂ ins

185* सीतायाय तथैव च ।

महादिदेवतानां च दूरीनं वचनं तथा ।

सीताया प्रथमं चैव

—^d V₂ प्रासिख V₂ 4 B₂ D₂ 10 वासिख B₂ D₂
प्रासिख (for सीतायासिख) S₁ N V B D₁ 3 5 9-12 तथैव
च M₂ च राधये (for भरे पुरे) —After 26 B₂ ins.

विभीषणाभिषेकं च पुष्पकस्य च दर्शनम् ।

अयोध्यायाश्च गमनं भरतेन समागमम् ॥ २७

रामाभिषेकाम्बुदयं सर्वसैन्यापिसर्जनम् ।

खरापुच्छजनं चैव वैदेहाश्च पिसर्जनम् ॥ २८

186* तत समुद्रगमनं समुद्रस्य च दर्शनम् ।

27 *) N V Dt D₁ 3-6 9-14 S विभीषणा, D₂ 3 विभी
षणस्याभिषेक —^d S₁ N V B D₁ 10-12 G₂ M₂ पुष्पकारोहण
तथा —After 27^{ab} D₂ s ins

187* महादिदेवागमनं सीताया प्रथमं प्रति ।

[cf 1 2-3 of 185*]

On the other hand D₁ ins lines 11 and 3 of 185*
and thereafter repeats 26^d —^d S₁ V₂ D₂ 12 अयो
ध्याया, D₁ अयोध्याश्च (for अयोध्यायाश्च) V₂ D₂ 11 M₂
अयोध्यागमनं चैव (D₂ कादि) —After 27^c Dt D₂ s ins

188* भरद्वाजमनागमनम् ।

प्रेषणं बायुपुत्रस्य

28 *) M₂ damaged for * N₂ illeg (for रामा)
S₁ D₁ 3 भुद्वयो (for भुद्वय) D₂ रामाभिषेकोभुद्वये
(sic) —^d S₁ N V B D₁ 3 5 9-12 हृतिक्षी (V₂ १०
(sic)) M₂ १० वैव —After 28^{ab} S₁ N₂ B₂ 4
D₂ 3 10 11 12 ins

189* अयस्यप्रभुत्वानां च महर्षिणा संगमगमनम् ।

राक्षसानां समुपतिं राज्यस्य चर्चं तथा ।

[(1 1) B₂ प्रभुतीनां (for प्रभुत्वानां) —(1 2) S₁ D₁
om 1 2 B₂ भव D₂ अवर् (for अव)]
D₂ reads 28^c-29^c in marg —^d Dt T₂ स्वराष्ट,
D₂ स राष्ट्र G₂ सुराष्ट (for स्वराष्ट) T₂ सीतायाश्च
(for वैदेहाश्च) N V B D₁ 3 5 9-12 सीतायाश्च परित्यागं
(B₂ १०) प्रभुतीनां च रजनं (B₂ चंचन D₁ १० रजः S₁ B₂
D₁ १० रचन प्रभुतेस्तथा D₂ १० प्रभुतीरजनं तथा) M₂ रजनं
प्रभुतीनां च सीतायाय तथैव च —After 28 D₂ ins while
D₂ ins after 29

190* लवणस्य विनाशं च शत्रुनृत्प्राप्तिवेचनम् ।

मधुताया निवेशं च मैथिल्या प्रसवं तथा ।

यक्षुत्पत्तयाम् चैव सीताया प्रथमं पुन ।

भूमौ प्रवेष्टी सीताया स्नातरी राज्यस्य च ।

कालकुपासतोर्बायवाहदमणस्य विसर्जनम् । [5]

स्वाध्वं राज्ये मुतामर्त्योनामस्य च मार्तं दिशि ।

पुनश्च लपसा द्युः भिरित्पुन महासुनि ।

[(1 3) D₂ संगमगमन —(1 4) D₂ संगम —(1 5)
D₂ वसवं —(1 6) D₂ reads प्रायं राज्यं मुना सर्वं राज्यं
भिरित्पुन —(1 7) D₂ भिरित्पुन (for भिरित्पुन)]

अनागतं च यत्किंचिद्रामस्य वसुधातले ।

| तच्चकारोचरे काव्ये वाल्मीकिर्मगनादृषिः ॥ २९

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे तृतीयः सर्गः ॥ ३ ॥

G. 1 3. 33
E. 1 3 39
L. 1 4 42

29 Ds reads 29^{ab} in marg (cf v1 28) —^a
Ds °गतस्य, D1s °गत* G1 °गमे च (for अनगत च) Gs
अनागतम् च किंचिद् —^a Ds वसुधा° (for वसुधा°)
—After 29^{ab} Ś1 N V B Ds 10-12 ms line 15 of the
passage given in App 1 (No 2) N1 V B Ds 12
cont Ś1 Ns Ds 9-11 12 ms after 29

191* अन्वागमचूषीणा च शत्रुस्य विलपनम् ।
यने प्रसूतिं सीताया लक्षणस्य रणे वषट् ।

{ Ś1 D1s om 1 x Ds 9 om 1 a —(1 2), V3 रत्न
(for वने) N1s प्रसूति Ds प्रसूति D1s लक्षण* V3 4 वचस्तथा
(for रणे वषट्) }

Bs cont lines 2-4 (var) of 190* —After 191*
D1s ms the prior half of 1 2 of 190* and then
cont

192* यद्वाग्ने चैव सीताया पातालगमन तथा ।
यद्वाग्ने चैव सीताया पातालगमन तथा ।

—After 191* Ś1 N V B (Bs after 1 4 of 190*)
Ds 10-12 (D1s after 190*) read 1 56 (var) of 190*
then read 1 9-14 (omitting 10) (var) of the passage
given in App 1 (No 2) N1 V B Ds 12 om
29^{ab} —^a Ś1 N1 D1s 9-11 12 Gs काटे, Cg k t as in
text (for काव्ये) G4 * कारोचरे काव्ये Ms तत्रोचरेको
काव्ये Cg मनुचरे काव्ये उचरकाण्डे चकार, Ck रे
काव्य इति । ममप्रकाश्यलक्षणलक्षितवान् काव्योचरे, C1
तत्सर्वमुचरे सर्वतो विशिष्टे काव्ये चकार निवगम्येन्यथ Cg
—^a D1s 9-11 12 Ms चरिते (for वाल्मीकिद्) Gs मारि
तामन (for मगवानृषि) —After 29 D1s ms 1 x of
192*, thereafter read 1 6 (var) of 190* and
then ms

193* अक्षवानरगोपुनैस्तथा जनपदैरपि ।

—Thereafter read 1 7 (var) of 190* and then
ms while Ds subst for 29^{ab}

194* चरितं मयस्यस्य सत्यं काव्ये चकार ह ।

[D1s सर्व (for सत्य) Ds काव्य]

D1 cont while Ds ms before 1 4 1

195* एत पुनरह किंचिदुपलोकयते मुनि ।
तं ब्रह्मा समस्यैव शोक इत्यमोदय ।
तत सिन्ध्याश्च बृहदाश्च सर्वे चान्ये तपस्विन ।
अभिवाद्य ब्रह्मात्मनश्चिन्ताय च विचारयत् ।
पादबद्धश्चतुर्पाद शोकान्ते च महर्षिणा । [5]
अत्र ध्याहरणार्थं वै शोक शोकस्वमागत ।
तस्य मुदिरिय जाता वाल्मीकिर्भावितान्न ।
इत्यन रामायण काव्यमयमेव करोम्यहम् ।
यथा मे ब्रह्मणः शोक नारदस्य च दर्शने ।

(1 3 1) शुवा स वसुमान हि धर्मज्ञो धर्ममहिम्नो (त) । [10]
वसुमन्निष्यते भूयो वदुत तत्र तत्त्वम् ।

[For 1 3-8 cf 1 2 78-40 —(1 4) Ds कर्षेर्वाय
—(1 5) Ds शोक इत्यमिदं (for the post half)
—(1 6) Ds अनु (for अत्र) —(1 8) Ds एव वै करोम्यहम्
(for the post half) —(1 9) Ds दर्शन (for दर्शने)
—(1 10) Ds धर्मात्मा (for धर्मज्ञो) —(1 11) Ds
व्यक्तमिष्ये वै Ds तत्र हि (for वदुत)]
—After 29 Ds ms 190* Ś1 Ns Ds 10 11 12 ms 192*

Colophon Ś1 N V B Ds 3 5 10-12 cont the Sarga
Dr om —Kanda name Dr Ds हव्याय श्री(Ds om
श्री)रामायणे वाल्मीकीये° (Ds om वा°) Ds हव्याय
श्रीरामायणे (om बाल°) Ds 16 S इति श्रीमद्वाल्मीकीये (Ds
Ms om श्रीमद्) —Sarga no (figures words or
both) Dr Ds 3 5 16 both as in text S (words)
—After colophon G1 2 Ms conclude with: श्रीरामाय नम ,
G3 श्रीमते रामायनाय नम G4 श्री द्वाय नम

G. 3 3 56
B. 1.4 16
L. 1.4 54

ते प्रीतमनसः सर्वे युनयो धर्मवत्सलाः ।

प्रशंसुः प्रशस्तयौ गायमानौ कुदीलवौ ॥ १५

अहो गीतस्य माधुर्यं श्लोकानां च विशेषतः ।

चिरनिर्वृत्तमप्येतत्प्रत्यक्षमिव दर्शितम् ॥ १६

15 Cf. v.l. 3 and 18.—7) Ds प्रीता युनयः (for प्रीतमनसः). —8) Ds तथा वै (for युनयो). —9) Ds T1 s गायंतौ तौ Cg as in text (for गायमानौ)

16 Cf. v.l. 2 and 18. Ts repeats 16^{ab} after 20^{ab}. —For 16^{ab}, Ms subst.

202* अहो भगवत् सत्यप्राप्तस्य चरितं महत् ।

—9) Ds ०० चिर (for चित्). Ds ० निर्वृत्तम् (for निर्वृत्तम्).

17 Cf. v.l. 2 and 18 —9) Dt Ds T1 s G1 s Ct तथा, Cg as in text (for तदा) Ts Ms काव्यम् (for भावम्) Ms अहो सुषु प्रशंसैतावुभौ. —7) Ds सहितो (sic), Ds Ms सहितं, Ms सहतं (for सहितं). Gs (before corr) मधुरी (for मधुर). Gs रसौ, Ms व्यक्तं; Ck सारं (for रसं). —9) Ds Ts Gs Ms ० सपत्नी, Cg l. 1 as in text (for सपत्नी) Cg स्वरसपदा वदुदितस्वरसपदा सपदं अत एव मधुर रसगीरं रक्तं रागयुक्तं च यथा अर्वात तथा भगायवतो Ck ० तारयुक्तैः संपन्नं यथा तथा भगायवतो, Ct मधुर पाठो गानतत्र । रक्तयुक्तैः स्वरसपदा वदुदितस्वरसपदा संपन्नं यथा अवति तथा भगायवतो Cg

18 9) Ds प्रशंसमानौ (for प्रशस्तयौ) Ds 11 तु; Ds T1 s Gs ० Ms ० हेतु (for तौ) —8) Ds तप श्वायेर, Ds 11 गीपमानौ (for तप. श्वायेर). Ds 16 S (except T1 Ms s) Cg महामनिः (for महर्षिभिः). —7) T1 missing from ms up to सार in 9.

For 2-18, Śi N̄ V B Ds s 19-15 subst a passage diverging from the text, which is given below as one unit for the sake of convenience, Ds subst. for 7-18:

- 203* { कृत्वा चेदमदोषेण काव्यं रामाणामह्वयम् ।
(2) विन्तयामास क ह्येकं शिष्टमप्यविविधम् ।
(3^{ab}) अथ विन्तयामास प्रहर्षमिति रामाणामह्वयम् ।
(3^{cd}) तदा जगद्वत् पदौ मुनिप्रेषा(ण)परी बने ।
यास्मिन्निनिष्कौ, तरणी स्फोटाव्युष्णः स्विनी । [5]
(4^{ab}) सुहृदितावति स्वानी गीतागममङ्गमानी ।
स ही मूर्धन्युपाग्राय यास्मिन्निनिष्कमनुषि ।
उवाचेंदं तदा यावत् प्रणारायण ग्विनी ।
आरं रामाण्यं काव्यमिदं सावत्सरा कृत्वा ।
मुह्यन्तं मन्त्रियेनैव पुण्यप्रशस्तीर्तनम् । [20]
(6^{cd}) वीरस्वरसपदयुक्तं धर्मशामाधर्मयितनम् ।
(7^{ab}) पाठ्ये गेव च मधुर प्रमाणैश्चिभिरन्वितम् ।

प्रविश्य तावुभौ सुष्ठु तदा भावमगायताम् ।

सहितौ मधुरं रक्तं संपन्नं स्वरसंपदा ॥ १७

एवं प्रशस्तयामौ तौ तपःश्लाघैर्महर्षिभिः ।

संरक्ततरमत्यर्थं मधुरं तावगायताम् ॥ १८

- (7^{cd}) { तन्त्रीगीतैश्च मधुरैरन्वितं सप्तभिः स्त्रीः ।
जातिभिः सप्तभिर्द्युक्तं श्रोतुं क्षुतिमनोहरम् ।
(8) { चत्वार्यवीरवीर्यमसौद्रहासभयानकैः । [15]
करणानुगतान्त्रैश्च युक्तं काव्यरसैरपि ।
एवमुक्त्वा ॥ तौ भार्ये भागानुपितसप्तः ।
सम्यगध्यापयामास काव्यं रामकथाध्वयम् ।
(12^{cd}) काव्येयं तदा ताम्बा कृतं तच्च विशेषतः ।
पुण्यं रामाण्यं काव्यं तदा तौ मुनिमयीतु । [20]
गीतामिदमात्मनो भवद्रूपानुपितमसि ।
(12^{ab}) राजर्षीणां पुण्यकृतां साधूनां च समागते ।
गुरुर्गमयतुजानी तत्तस्मै देवकविणां ।
कुदीलवौ रामयुगी प्रहृत्या मधुरस्वरी ।
(10^{cd}) रूपानुरूपं रामस्य विन्याद्विन्मयो धितौ । [25]
(5^{ab}) वेदवेदाङ्गिनिहासशालेयु परमिनिगिनी ।
(12^{cd}) जगद्वत् तदा काव्यं मधुर मधुरस्वरी ।
यथोपदिष्टप्रीणां संतिषी भस्मापादिनाम् ।
तयोर्गमयामासीत् क्षेत्राश्च सूर्यसत्तना ।
राम्यवैपतयश्चैव पद्मगात्र महर्षिभिः । [30]
(13^{ab}) वी कदापि सनेतानाद्युपीगान्वेनहृदिनाम् ।
(13^{cd}) काव्यं रामाण्यं मध्ये सहितावभगगायताम् ।
(14^{ab}) शृण्वतां तु तदा काव्यमधीनां हर्षसंभवम् ।
(14^{cd}) सहसाभूत्प्रमदाशन्दः साधु साध्वितं शंसताम् ।
(15^{ab}) सुधीतमनसश्चैव युनयो धर्मवत्सलाः । [35]
(15^{cd}) सप्तोपभ्रंजरी तत्र गायत्री तौ कुदीलवौ ।
(16^{ab}) अहो सावानुपुं गीतमहो गीतमगिन्मन्त्रम् ।
अहो भगवता सत्यप्राप्तस्य चरितं महत् ।
(16^{cd}) चित्तवृत्तमपि श्लेषप्रत्यक्षमिव दृश्यते ।
संस्कृतं मधुरं वैर समाश्रयदमन्त्रम् । [40]
प्रयोभगवतिष्यौ चापि सत्यतस्तु कुदीलवौ ।
सुमारी देवगमानी तरणी मधुरस्वरी ।
अहो अत्यमहो रामायमहो गीतमगिन्मन्त्रम् ।
(17^{cd}) ध्वजं च मधुर वैर परा रात्र्यपन्ता ।
पदार्थविरतायुपुं तालनात्ममगिन्मन्त्रम् । [45]
(18^{ab}) पुण्यं प्रशस्तयामौ तौ श्लाघ्यमागौ महर्षिभिः ।
(18^{cd}) भूयो ध्वजकरं मातु मज्जजावगायताम् ।
[Ds om. lines 1-18, 24-27, 41, 45 and 47. —(L. 1) Ds 10 11 वेद्य (for वेद्य) V1 विनाग Ds ० वैर शिनेन (for the prior half). Ds 14 वैर (by metathesis) (for वायं). Śi V1 Ds 3 [म]रु (for [म]रु). —(L. 2) Śi V1 Ds B1 Ds ० देवि (for देवि). —(L. 3) Ds 14 वैर (for महर्षि). —(L. 4) Śi Ds 11 तु, 11 Ds 11 मुने, Ds

वन (for वने) D* मुनिरुपयै च तो, Ds प्रहस्ययै मुने
(for the post half) —(1 5) Bz कि (m) in
शान्तिम्. Bz (m) 'सन्निधि' —(1 6) Vz रावच (for
रावच) —(1 7) Vz हीच, Bz सन Ds मुनी (for सती)
Ss Ds मुनि (for वपि) —(1 8) Vz Bz गोवाच (for
वाच) Ds [मौ (for [मौ] Ss Vz Ds तने, N Bz
तया (for तदा) —(1 9) Ds वृत्तन (for वपि) Ds 'वती'
वपाक्रम (for the post half) —(1 10) Ss Ns (m)
Bz Ds गृहीत, Vz Bz Ds गृहीत, Vz Bz गृहीत (for
गृहीत) Vz सति, Ds मुनि (for मविद्यते) —(1 11)
Ns Vz Bz Ds सयुज (for सविद्यते) —(1 12) Ss Vz
Bz Ds Ds 11-13 पते Ds पर्वत, Ds (after corr sec m)
as in text (for पाटय गते) Bz पाटय (sup lin) गते च
मयुर (hypermetric) (for the prior half) Vz मयिन
त्रिभिः (by transp) Ds वृत्तै (sic) (for मयिन) —
(1 13) Vz नीति, Ds नये (for नये) —(1 14) Ns Vz
Bz आयुनि, Vz Ds Ds 10-11 योवले, Bz मायुज (for
योवले) Ds 11 योव (Ds योव, Ds 11 योवले) (for
the post half) —(1 15) Ds erroneously om वीर
Vz नीमले (for नीमले) Vz तैर्येव Bz 11-12 योव स (for
योवस) Ds योवस्योवतरीयवीमलनयै. Ds 'नौ' —
(1 16) Ns Bz दाम्ये, Bz दाम्ये (for दाम्ये) Ds
तैर्येव दाम्योवतरीय (for the prior half) Ds वाच (by
metathesis) (for वाच) —(1 17) Ds वीर (for वपि)
Ss Vz Bz Ds व, Ns [व]व, Ds वृत्तै (for वृत्तै) Ss Ds
मुनि (for वपि) —(1 18) Ds सयुजययय ** (for
the prior half) Vz 'दिन Bz दाम्ये' (for दाम्ये)
—(1 19) Ds 'दय (for वाचयय) Ss Vz सन Vz
Bz दय Ns Vz Bz Ds 10-11 दय Ds * दय Ds 12 तन
Ds 11 वा (for दय) Bz नरि (m as in text) (for
तन्य) Bz वाचययय, Ds सतयययय (for तन विद्यते)
—(1 20) Vz Ds [आ]नै (for ती) —(1 21) Ds गीतय
(for गीतय) Ds 'न (for गीतय) Ds मयुजयय (hyper
metric) (for मयुजयय) Ds सति Ds नय (for
नय) —(1 22) Ds सति Ds 11-12 (for the prior
half) Ns * सतययय, Ds वैर मयै (for सतययय) —(1
23) Vz मुनिरुपयै (for the prior half) Ds वृत्तै तने
मुनिरुपयै सति प्रहस्यय —After 1 23 Ds which om 1
24 27 reads lines 31 32 —(1 24) Vz Bz (m) Ds
वम Ds वमले (for वमले) Ns om from the post
half up to the prior half of 1 25 Vz om 1 25-27 —
(1 25) Ns om the prior half Ss Vz Ds वृत्तै च (for
वृत्तै) Ds वम Ds वमयय (ditto) (for वमले) Ss Vz
Ds 11-12 [व] वृत्तै, Vz Bz Ds [व] वृत्तै (for [व]
वृत्तै) Vz 'द्विवाचिवाचि, Ds वीचय वीचयिवाचि (sic) Ds
वृत्तैवाचिवाचि वृत्तै (for the post half) —(1 26) Bz Ds
वृत्तय (for वृत्तै) —(1 27) Vz वृत्तय (for वृत्तय) Bz वच
(by metathesis) (for वच) Bz Ds missing (for

मयुर) Ds वृत्तै (for वृत्तै) —(1 28) Vz repeats
(var) 1 28 after 1 42 Ss अने Vz (second
time) 'वृत्तय, Ds वृत्तै (for वृत्तै) Ss Ns Vz Bz
Ds 11-12 वृत्तय (for वृत्तै) Ds वृत्तै (for वृत्तै)
—(1 29) Ds वृत्तय (sic) (for वृत्तय) Bz वृत्तय (for
वृत्तय) Ds वृत्तय वृत्तय (for the post half) —(1
30) Ns Vz Bz Ds वृत्तय वृत्तय, Vz 'वृत्तय, Vz Bz
(m) Ds 11-12 वृत्तयवृत्तय, Ds 11 वृत्तय वृत्तय (Ds
वृत्तय) (for the prior half) Ns Bz Ds वृत्तय, Ds 11
वृत्तय (for वृत्तय) Vz वृत्तय वृत्तय (submetric)
Ds वृत्तय वृत्तय (for the post half) Ss Ds वृत्तय
वृत्तयवृत्तय वृत्तय वृत्तय —(1 31) Vz 'वृत्तय' (for the
prior half) Ss Ds वृत्तय वृत्तय, Ns Vz Bz Ds 11-12
वृत्तय (for वृत्तय) —(1 32) Ns illeg from वा to
न Ss Ds वृत्तय (for वृत्तय) Ds वृत्तय (for वृत्तय) Vz
वृत्तय (sic) Ds 11 वृत्तय (for वृत्तय) Ds वृत्तयवृत्तयवृत्तय
(sic) (for the post half) —(1 33) Ns Vz Bz
Ds 11 वृत्तयवृत्तय, Vz (before corr) वृत्तय (for वृत्तय)
वृत्तय Vz वृत्तय (for वृत्तय) Bz वृत्तय (by metathesis)
(for वृत्तय) Vz वृत्तय, Vz वृत्तयवृत्तय, Ds 'वृत्तय (for वृत्तय)
—(1 34) Ns Bz (m as in text) Ds 10 वृत्तय,
Vz वृत्तय, Bz वृत्तय, Ds वृत्तय, Ds वृत्तय (for
वृत्तय) Bz Ds 11 वृत्तय, Ds वृत्तय (sic) (for वृत्तय) Ns
Vz Bz वृत्तय Ds वृत्तय (sic) (for वृत्तय) Ds वृत्तय, Ds
वृत्तय (for वृत्तय) —(1 35) Bz (m) 'वृत्तय (for वृत्तय)
Bz वृत्तय (for वृत्तय) Vz वृत्तय (hypermetric),
Bz Ds 11 वृत्तय (for वृत्तय) Ds 'वृत्तय (for वृत्तय)
—(1 36) Ds वृत्तय (for वृत्तय) Vz 'वृत्तय वृत्तय,
Ds (after corr) 11 वृत्तय (for वृत्तय) Ss Ds
om 1 37 41 —(1 37) Ds वृत्तय (sic) (for वृत्तय) Vz
Ds 'वृत्तयवृत्तय, Vz 'वृत्तय (as in text also)
वृत्तय Ds 11-12 'वृत्तय, Ds 'वृत्तय (for वृत्तय)
वृत्तय Vz वृत्तय (for वृत्तय) Ds वृत्तय (for वृत्तय)
(for वृत्तय) Bz (marg) 'वृत्तयवृत्तय वृत्तय वृत्तय
वृत्तय, Ds 'वृत्तय वृत्तय, Ds वृत्तय वृत्तयवृत्तय (for the
post half) —Ds om 1 38 —(1 38) Ns Vz Bz
Ds 11 'वृत्तय (for वृत्तय) Ds वृत्तय (for वृत्तय) Bz
(marg) वृत्तय (for वृत्तय) Ds वृत्तय वृत्तय वृत्तय
the post half —(1 39) Vz वृत्तय (for वृत्तय) Ds
वृत्तयवृत्तय (for the prior half) Vz Bz वृत्तय (for वृत्तय)
Vz वृत्तय Ds 11-12 वृत्तय (for वृत्तय) —(1 40) Ds वृत्तय
(for वृत्तय) Ds वृत्तय (for वृत्तय) Ds om (hapl)
from the post half of 1 40 to the prior half of 1 44 Ns
illeg for वृत्तय Vz 'म (for वृत्तय) —(1 41) Ds reads
1 41 43 in marg (pr m) —(1 42) Vz repeats 1 28
(var) after 1 42 Bz 'वृत्तय (for वृत्तय) Bz [वृत्तय] (for
वृत्तय) —(1 43) Ss Vz Bz Ds 11 वृत्तय (for वृत्तय)
Vz वृत्तय, Bz वृत्तय (for वृत्तय) Ds वृत्तय वृत्तय

G 1 4 I
B 1 4 2
L 1 3 2

प्रातराज्यस्य रामस्य वाल्मीकिर्मगवानृषिः ।
चक्रार चरितं कृत्स्नं विचित्रपदमात्मवान् ॥ १
कृत्वा तु तन्महाप्राज्ञः सभविष्यं सहोचरम् ।
चिन्तयामास को न्वेतत्प्रयुक्तीयादिति प्रश्नः ॥ २
तस्य चिन्तयमानस्य महर्षेर्मानितात्मनः ।

4

☞ D¹ om Sarga 4 (cf v1 13 12) T⁹ begins with श्रीरामचन्द्राय नमः D⁹ begins Sarga 4 with 195* then repeats 132 Then cont. lines 14 of 154* Thereafter reads lines 38 of the passage given in App 1 (No 2) Then repeats 17 of 154* then reads 19 of the passage given in App 1 (No 2) and thereafter repeats 18 of 154*

S¹ N¹ V B D¹ 2-10-12 continues the Sarga with st 2 For 1st in S¹ N¹ V B D¹ 10-12 cf line 15 (cf v1 13 29) and for st 1 in D¹ 2-10-12 cf lines 15 16 of the passage given in App 1 (No 2) The variants of the above MSS [for D¹ 2-10-12 App 1 (No 2)] are mentioned here along with others

1 ☞ S¹ N¹ B¹ D¹ 10-12 राजस्य, D¹ राजस्य (for प्रातराज्यस्य) B¹ प्रातराज्यस्य राज्यस्य (sic) —¹ S¹ N¹ V B D¹ 11-12 चरितं वचः (S¹ D¹ तस्य) चीमत (V¹ कीर्तित) —For 1st in S¹ N¹ V B D¹ 10-12 cf lines 12 14 (App 1 No 2) (cf v1 13 29) —¹ M¹ चक्रा* (for चक्रा) D¹ 2-10-12 तस्य, D¹ 11 चित्र (for हस्त) —¹ D¹ विचित्रपरम्, G¹ स विचित्रपदम् (for विचित्रपदम्) G¹ आसवाच, G¹ आस**, M¹ आसवद्, G¹ as in text C¹ बर्षेयम् (for आमवायम्) ☞ C¹ आमवायानि वरिष्ठमहितान्त्र-करण । प्रातरस्ये सन्तु आमवायश्चात्र वरणावती । ☞ —For 1st D¹ subst 194* —After 1 B¹ [after 1 24 of the passage given in App 1 (No 2)] D¹ D¹ 2-10-12 S (except M¹) C¹ m g t ins

196* बापुदिरास्यहराणि शोभनानुसुक्तवानृषिः ।
तथा संगतताम्यं पट्टाण्डानि सयोचरम् ।

[Although Kataka comments 1e views that this is interpolated T¹ quotes Kataka as below
कनकशतानु प्रणिग-य क्षेत्रे न सारं शतानु —(L 1)
G¹ damaged for the prior half B¹ बुद्धि (for विद्वत्) B¹ G¹ M¹ बुद्धि (for विद्वत्) —(I 2) G¹ damaged for the prior half B¹ D¹ 11 G¹ 11 2 दुर् (for दुर्गा) B¹ वैर (for वच) B¹ 11 2 गी (sic) (for बुद्धिमति)]

अगृहीतां ततः पादौ मुनिपौ हुशीलौ ॥ ३
हुशीलौ तु धर्मज्ञौ राजपुत्रौ यशस्विनौ ।
आतरी स्वरसंपन्नौ ददर्शश्रममासिनौ ॥ ४
स तु मेघामिनौ दृष्ट्वा वेदेषु परिनिष्ठितौ ।
वेदोपबृंहणार्थं तान्प्राहयत प्रश्नः ॥ ५

[For 2 18 the MSS S¹ N¹ V B D¹ (for 7 18) — 2 10-12 representing Northern recension have a longer version which is given at the end of st 18]

2 ☞ D¹ 9 M¹ च, D¹ 14 T G¹ 4 M¹ 5 [भ]वि (for तु) D¹ 10, G¹ तु ति [ह]व (for तद्) —¹ C¹ m g k समविष्टं (as in text) C¹ समविष्ट T¹ सयोचर D¹ 9 M¹ कास्य रामायणं क्षुभ (M¹ महत्) ☞ C¹ सहस्रम् सहस्रपर-अविष्टेयं सह सहित विविष्टं यदुत्तर तेन सहितमिदं काव्यं — 1 सहोचरमित्यत्र उच्चपदापत्य समन्वयिनि सहोपपत्तेरप्यारं समस 1 ☞ —¹ D¹ 9 को वि (D¹ 9 पी) 1 प्रथमं कोके प्रयुजीतेल (D¹ 9 ताम्) चित्तवत् (D¹ 9 यद्)

3 Cf v1 2 and 18 —¹ G¹ damaged. —¹ D¹ 2 D¹ 2 कवृ (D¹ 9) क्षीता, G¹ M¹ क्षमक्षीता, G¹ 2 क्षीता, C¹ k as in text (for अगृहीता) M¹ त* (for तत्) D¹ 9 बालौ अगृह्य पादौ, M¹ गचा पादावगृहीता —¹ T¹ राजपुत्रौ यशस्विनौ (cf 4*)

4 Cf v1 2 and 18 —¹ D¹ 9 (for तु) D¹ 1 स धमत्ता (for तु धर्मज्ञौ) M¹ स धर्मात्मा राजपुत्रौ —¹ D¹ 9 राम*, G¹ M¹ यशस्यौ (for राजपुत्रौ) T¹ रूपयेपी मुखस्यौ, M¹ रूपयतां मतस्विनौ —G¹ om 4th —¹ (cf 1 4 9*) D¹ सत्य*, D¹ सत्य* (for स्वरसंपन्नौ) —After 4*, M¹ reads 9th and 10th repeating them in their proper place —¹ G¹ 2-10-12 (for यशस्विनौ) D¹ reads 10th after 4

5 Cf v1 2 and 18 —¹ D¹ 9 M¹ सौ (for तु) G¹ damaged from यदु up to प्राह in 4th —¹ T¹ 9 वेने (by metathesis) (for यदु) —After 5th D¹ 9 ins

197* शुनिर्मुपेयुषामाद्य वचनं वेदमर्थान् ।

दृष्ट्वा रामायणे तादृशं काव्यमिदं दृष्ट्वा ।

[Cf 1 nes 7-9 of 203* —(1 2) D¹ 9 ताम् (for ताम्) D¹ 9 ताम् वयोमर् (for the post 1 all)]

Thereafter cont 1 10 of 203*

Then read

198* ष्ययुष्मन्तु भगवद्भयं प्राप्य निवृत्त ।

Thereafter cont 1 18 of 203*

—¹ D¹ 9 (after sec m corr as in text) —दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा) —¹ D¹ 9 तादृशं काव्यं पुनः (sic)

काव्यं रामायणं कृतं सीतायाश्चितं महत् ।
 पौलस्त्यमथमित्येव चकार चरितगतः ॥ ६
 पात्रे गेये च मधुरं प्रमाणैश्चिरान्वितम् ।
 जातिभिः सप्तभिर्युक्तं तत्रैवैवसमन्वितम् ॥ ७
हास्यशृङ्गारकारुण्यरौद्रवीरभयानकैः ।
वीरस्तादिरसयुक्तं काव्यमेतदगायताम् ॥ ८
 तौ तु गान्धर्वतचञ्चौ स्थानमूर्च्छनमोदिनौ ।
 आतरो स्वरसंपन्नौ गन्धर्वाविरूपिणौ ॥ ९
 रूपलक्षणसंपन्नौ मधुस्वरभाषिणौ ।
 निम्नादिषोद्धतौ निम्नौ रामदेहात्थपारौ ॥ १०

तौ राजपुत्रौ कात्स्न्येन धर्ममाख्यानमुत्तमम् ।
 वाचो विधेयं तत्सर्वं कृत्वा काव्यमनिन्दितौ ॥ ११
 ऋषीणां च द्विजातीनां साधूनां च समागमे ।
 यथोपदेशं तच्चञ्चौ जगत्सु समाहितौ ।
 महात्मानौ महामागौ सर्वलक्षणलक्षितौ ॥ १२
 तौ कदाचित्समेतानामृषीणां भासितात्मनाम् ।
 आसीनानां समीपस्थानिदं काव्यमगायताम् ॥ १३
 तच्छ्रुत्वा मुनयः सर्वे बाष्पपर्पाकुलेक्षणाः ।

साधु साध्विति तावृषुः परं निस्स्यमागताः ॥ १४

G 1 3 53
L 1 4 54

॥ Cf v 1 2 and 18 —^a) D^a इत्ये (for काव्यं) M^a
 रा * वम D^a वस्तु, D^a तत्तु (for कृतं) G^a M^a काव्य
 रामासिद्युक्त —^a) Dt D^a * T^a M^a एवै पुत्र, G^a J^a as in
 text (for एव) D^a * पौलस्त्यमथ इत्यर्थे (D^a इत्यर्थे)
 निपते निपताना

7 Cf v 1 2 and 18 —^a) D^a पात्रे (for पात्रे) D^a
 रोप, M^a रोहे (for रोपे) —^a) M^a प्रयोगैस् (for प्रमाणैः)
 T^a * is moth eaten in रमितम् —^a) D^a * S G^a G
 वद (for युक्त) —^a) G^a सप्त * (for समन्वितम्)

8 Cf v 1 2 and 18 D^a reads 8 in marg (see
 m) G^a damaged for * —^a) Dt D^a * T^a M^a Cr(I)
 g h(I) तस्यै (for हास्य) Dt D^a * करण (for कारण्य)
 —^a) Dt D^a * T^a M^a हास्यरौद्र, D^a G^a * M^a transp रौद्र
 and पीर, G^a हास्यपीर (for रौद्रपीर) M^a रौद्रवीरभस्सका
 जुने —^a) G^a damaged up to र in रते Dt D^a * M^a
 Ch t धीरादिभौ, D^a T^a वीरमाहृत (T^a * तैश्च) सयुक्त M^a
 धीरादिभिश्च सयुक्त —^a) M^a एत*, M^a * गृह्णाता (for
 एतदागयताम्)

9 Cf v 1 2 and 18 —^a) D^a * वृत्तान्तौ (for * वचनौ)
 —^a) D^a S (except M^a) Cr tng गृह्णे (G^a lacuna)
 भाषयान, D^a तालमृष्ट, M^a सूत्रेणाराधाम, M^a तालमूर्च्छन,
 Ch t as in text (for स्थानमूर्च्छन) M^a om (hapl)
 9^a-10^a

10 Cf v 1 2 and 18 M^a om 10^a (cf v 1 9)
 G^a damaged from first r up to रि —^a) M^a स्मित
 (for स्वर) D^a वया मधुरभाषिणौ D^a reads 10^a after
 4 —^a) D^a निरे इव, G^a * * * (for विस्मादिर) Dt
 D^a * T^a G^a J^a t (उ विनौ), Cr as in text (for [उ वनौ])
 D^a रियत् (for विनौ) ☞ Cr रामदेहादिस्मात्पौद्धौ,
 तेनेव सविषेनो न दृष्टौ भवती विनौ: Cf विस्मात्पौद्धादेरपि
 विस्मादिव प्रतिविस्मादिव तथा रामदेहादियुतां पौ रामदेहा

नित्यं । ☞ —^a) M^a इव (for तथा) D^a राजपुत्रौ वरास्त्रिनी
 (cf 4^a) M^a रामविंशतिवापरी

11 Cf v 1 2 and 18 —^a) D^a T^a * कात्स्न्येन (for
 कात्स्न्येन) —^a) D^a धर्माख्यानम् (submetric) T^a * G^a
 धर्माख्यानम्, G^a k t as in text (for धर्माख्यानम्)
 G^a * M^a धर्मा (M^a * र्मा) रयानसमुत्तमम् —^a) For 11^a, M^a
 subst

199^a पात्रे रोपे च निपते वाक्परीरेन महर्षिणा ।

—^a) For 11 D^a subst

200^a युक्त रामायणं काव्यं कृतं जगद्गुरुं शुभम् ।
 वाचो विधेयं सर्वं वै कृत्वा तद्वाक्यपुत्रौ ।

Then cont

201^a बहुमालाच वाक्परीरे पाठस्य च सुखदयि ।

Thereafter ins (var) lines 19-21 of 203^a

12 Cf v 1 2 and 18 —^a) M^a ऋषीणां समवायेषु
 द्विजातीनां समागमे —^a) G^a * * पदेश (for यथोपदेशं) M^a
 वयाप्रदत्तं धर्मनै —^a) T^a जगतस्यै (sic) (for जगत्सुतौ)
 D^a T^a * G^a M^a दी तुष्टीरवौ, G^a मुनिरोदिनीं T^a तुष्टीरवौ
 (for दीमहादितौ) M^a om (hapl) 12^a —^a) G^a M^a
 महारत्नौ (for महामागौ) —^a) Dt om कथां Ch हय
 रक्षणलक्षितौ

13 Cf v 1 2 and 18 —^a) G^a M^a कदाचित्समेतानां
 —^a) T^a च महोभयानां, M^a युववर्षिता (for भाषितामनाम्)
 —^a) Dt D^a * मय्येयम् (for आसीनानां) M^a समीपे तु
 (for समीपस्थौ)

14 Cf v 1 2 and 18 —^a) G^a [अ च (for [रि रि] D^a
 नितान् in marg (see m) D^a T^a * M^a चावृषुः T^a
 [अ चावृषुः] G^a [अ चावृषुः] M^a [अ] यो ऊनु (for
 तावृषुः) —^a) T^a तावृषु (for बागना) D^a G^a * परम्
 निस्स्य गता ☞ G^a तवाप्य शुब्बा पर निस्स्यमागता
 बाव्यपरादुरक्षणा सर्वं शुनवली सधु साध्विति ऊनु ☞

G 1 3 62
B 1. 4 20
L. 1. 4 12

प्रीतः कश्चिन्मुनिस्ताम्भ्यां संस्थितः कलशं ददौ ।

प्रसन्नो बल्ललं कश्चिद्ददौ ताम्भ्यां महायशः ॥ १९

(for the prior half) S₁ D₁ 13 मुनित्तर, V₂ अर्धद, D₁ 13 अविस्तर (for अविस्तरम्) D₂ 3 ओहो वाग्म्यमहो वाग्म्यमहो रम्भापमद्भुत, D₂ 3 ओहो वाग्म्यमिदं काव्यमहो रम्भापमद्भुत. —(1 44) N₁ V₁ 4 B₂ 3 4 D₁ 12 repeat 1. 44 after 1 45 B₂ transp 1 44 and 45. S₁ N₁ V₁ 4 (first time) D₂ 15 रक्त, D₁ पेशन, D₁ 12 (first time) युक्त (for रक्त च). B₂ (first time) missing (for चैव) N₁ V₁ (second time) B D₂ 11 15 (last two second time) संतत वासि (V₁ B₂ 10 पि, D₂ 11 15 10 पि) रक्त च, V₂ (second time) शरफामित्त च (for the prior half) D₁ 13 सु (for सत्सत्ता). V₂ 3 D₁ 3 om. 1 45. B₂ transp 1 44 and 45 —(1 45) D₂ 11 12 नृच (for स्तुति) S₁ D₁ 10 भाष; N₁ V₁ D₁ 10 तार, B₂ (m) माल (for ताल). —(1 46) V₁ 3 पत्तय; V₂ 3 D₂ प्रचल; B₂ 3 4 रक्त (for प्रचल). D₁ 13 तु (for तौ) D₁ 13 नृच (for शम्भानौ). B₂ कुशलौ (for महीति). D₁ om 1. 47. —(1 47) V₁ 4 (sc) (for सुवे). S₁ N₁ V₁ 3 4 B₂ D₂ 3 3 11-15 रक्त (B₂ m. रक्त; दिव्य, प्यन). B₂ रक्त, D₁ 13 रक्त (sic) (for व्यक्त). S₁ D₁ 13 स्वाहु (for ताहु). V₂ D₂ 13 वा (for च). V₂ D₂ 13 शीता (for शिवाकाश).]

—After 1. 14 of 203*, D₂ ms :

- 204* (9^{ab}) तौ तु गान्धर्वैस्तत्त्वौ तालप्रहणकोविदौ ।
(9^{cd}) भातौ स्वरसंघौ गान्धर्वविद्य रूपिणौ ।
(10^{ab}) क्पलकम्पसंघौ मधुसूतापिणौ तथा ।

[D₂ repeats 1. 3 after 1. 23 of 203*]

—After 1 21 B₂ ms. :

- 205* रामस्य चरितं विष्य सर्वलोकसुखावहम् ।

—After 1 31, B₂ 4 ms :

- 206* काव्यं तस्मिन् श्रीतौ कुमारौ कलमस्तुतम् ।

(14^{cd}) कुत्वा तु मुनयः सर्वे परं विषयमालभाः ।
हर्षविषयसंपूर्णैर्नैरभिधायिषिषि ।
समीमुत्तर तत्काव्यं श्रोतुकामाः सहस्रताः ।

[[(1 2) B₂ च (for तु). —(1 3) B₂ भाषा (for संपूर्ण) B₂ अनु (for अभिधायिषि).]

On the other hand, D₁ ms

- 207* सभासिना मुखा वाचं रामायणमुदीरत ।

(14^{ab}) तच्छ्रुत्वा मुनयः सर्वे बाष्पपर्षाडुलेखनाः ।

19 D₁ om. 19-21^{ab} — S₁ N₁ V B D₂ 3 3 10-12 ताम्भ्यां श्रीते मुनि. कश्चिद् (by transp). — S₁ N₁ V B D₂ 3 3 10-13 पत्नीय; D₁ 12 3 Cr संमत. T₂ G₂ सुस्थितः; G₂ उचित, G₂ स स्थित; G₂ संस्थितः Crp m g k t as in text (for संस्थित). — T₂ D₂ प्रसन्नो (sc) (for प्रसन्नो) M₂ बल्ललम्. — D₁ 12 T₂ M₂ तथा (for

आश्चर्यमिदमाख्यानं मुनिना संप्रकीर्तितम् ।

परं कवीनामाधारं समाप्तं च यथाक्रमम् ॥ २०

महायशः). —For 19^{cd}, S₁ N₁ V B D₂ 3 3 10-15 subst. .

208* कश्चिद्भनकलं स्वाहु बल्ललं कश्चिद्विस्तितम् ।

—After 19, Dt D₂ 3 3 14 T₂ G₂ 3 Ms 3 ins .

209* अन्यः कृष्णाग्निमदाचक्षुस्त्वं तथापरः ।

कश्चिदकमण्डलं प्रादाम्नीसीमन्यो महासुनिः ।

हृसीमन्यस्तदा प्रादत्तौपीनमपरो मुनिः ।

ताम्भ्यां ददौ तदा हृष्टः हृष्टरामपरो मुनिः ।

काषायमपरो बल्लं चारमन्यो ददौ मुनिः । [5]

कदावध्वनमस्तु काष्ठरक्तं सुदास्त्वित् ।

यज्ञमाहृद्युषिः कश्चिदकाष्ठमात्रं तथापरः ।

मौहुमरीं हृसीमन्यः स्वस्ति केचित्तदावहृद् ।

आपुष्यमपरं प्राहुर्मुदा तत्र महर्षयः ।

ददुर्षेवं वरमस्त्वं मुनयः सत्यवादिनः । [10]

[Except Śrīmatu (not included in the apparatus) no other commentator glosses on these lines.

Til. however glosses on हृष्टौ and स्तित्. —(1 1) D₂ कृष्णा-जल (for कृष्णाग्निम्). D₂ 14 T₂ 3 transp. the post, halves of 1. 1 x and 2. D₂ T₂ 3 प्रादत्त (for अहृद्). G₂ 3 अय (for तथा). Dt [अ]परे (for [अ]पर) —(1 2) D₂ 14 T₂ 3 transp. the post, halves of 1. 1 x and 2 (cf. v. 1.1 1). G M₂ अन्य (for प्रादत्त). D₂ 14 T₂ 3 om 1. 3-7 and 10. G₂ 3 om (hapl) 1 3. —(1 3) G₂ M₂ 3 m (Ms after sup. in sec. m corr. इ) तौ ददौ तदा (Ms महा) हृष्ट (for the prior half). M₂ om from the post. half. of 1 3 to the prior half of 1. 4. M₂ नृत्तम् (for औपीनम्). G₂ M₂ om. (hapl) 1 4. —(1 4) G₂ 3 मही (for ताम्भ्यां). —(1 5) G₂ 3 महा (for ददौ मुनि). B₂ om 1. 6 —(1 6) Dt *हृष्टः; G₂ 3 गह्वर (for कदावध्वनम्). M₂ reads 1. 7-10 inf. in —(1 7) G₂ 3 अय (for तथा). —(1 8) M₂ अन्य (for अन्य) M₂ तथा (for तदा). D₂ 14 T₂ 3 जगन्नाम (D₂ 10 तं तं) तथा (for the post half). —(1 9) D₂ 14 T₂ 3 G₂ M₂ 3 षोडश; T₂ G₂ 3 [अ]पुष्य (for प्राहु). —(1 10) G₂ M₂ चैव, M₂ दय (for चैव). G M₂ 3 मीना (for सर्वे).]

—After 19, M₂ ms. :

210* यज्ञोपवीतन्यपरः काष्ठभारन्तथा परः ।

काष्ठकम्पनरजं च ददौ ताम्भ्यां परो मुनिः ।

अन्यः कृष्णाग्निं प्रादाम्नीसीमन्यो महासुनिः ।

कश्चिदकमण्डलं प्रादाम्नीसीमन्यस्तथा हृष्टौ ।

Thereafter M₂ reads 1. 5 of 209*, then cont. :

211* कृष्टरामपरः प्रादत्तस्त्विति केचित्तदावहृद् ।

एवं श्रीतालु मुनयः प्रददुः सत्यवादिनः ।

20 D₁ om 20 (cf. v. 1. 19). — T₂ D₂ इति वहीतं (for इदमाख्यानं). — T₂ D₂ कश्चिदः; D₂ T₂ 3 मुनी (T₂

प्रशस्मानौ सर्वत्र कदाचित्तत्र गायकौ ।
रथ्यासु राजमार्गेषु ददर्श भरतपुत्रः ॥ २१
स्वरेभ्य चानीय ततो आतरो स कुशीलौ ।
पूजयामास पूजार्हो रामः शत्रुनिर्दहणः ॥ २२

'नि'ना (for मुनिना) M₁ समन्तत After 20⁶⁶ T₁ repeats 16⁶⁶ —⁶⁶) D₁ T₁ G₁ ५ वाङ्मन M₁ समासं जन्मन हृन् —For 20 S₁ N₁ V B D₁ १०-१३ subst while D₁ ins after 20

212⁶ एवं एवंमिदं कायं मुनिभिः प्रतिपूजितम् ।
सातसृजं मनुष्याणां कर्मानामार्यमष्टवम् ।

[(1 x) S₁ B₁ कायं- एवं (by transp) V₂ D₁ १३ कृतिभिः, D₁ विद्विः (for मुनिभिः) D₂ ५ प्रतिपूजित —(1 2) D₂ कायानाम् S₁ मनुष्येभ्य, V₁ B₁ (m orig as in text) D₂ १०-१३ उपजीवन् (for आर्यमष्टवम्) D₂ कायं नानायेभ्यस्तु (for the post half)]

—After 20 Dt D₁ १०-१३ ॥ (except M₁) ins

213⁶ जमिगीगमिदं गीतं सर्वगीतयु कोविदौ ।
आनुयुगं पुष्टिनन्दनं सर्वपुष्टिमनोहरम् ।

[(L x) G₂ अ- G₂ अ- M₁ अ- (for जमिगीतयु) Dt गीतयु (for गीतयु) —(L 2) D₁ गीतयु (sic) D₂ G₁ पुष्टि (G₁ पुष्ट) मनोरम (for the post half)]

21 D₁ om 21⁶⁶ (cf v 1 19) —⁶⁶) S₁ N₁ V B D₁ १०-१३ तापेन (V₂ D₁ १० 'य', B₁ marg 'नौ) D₂ प्रत्येकस्मान्नौ कृतिभिर् —⁶⁶) S₁ N₁ V B D₁ १०-१३ द्वयस्मिन्, D₂ १०-१३ तापेन D₁ T₁ १०-१३ M₁ 'तापि' (T₁ 'य' नौ, M₁ 'नौ' तु' (for तत्र गायकौ) D₂ उभाजपि हि गायता

22⁶ G₁ तदा (for ततो) —⁶⁶) D₂ ५ (for स) —For 22⁶⁶, M₁ subst

214⁶ आनीय च स्वर्गं येन तावुमी प्राप्नोति तव ।
—⁶⁶) M₁ तकारेण मुनयः

23⁶ G₁ तत्प्रे (for दिव्ये) —⁶⁶) D₂ ११ T₁ M₁ ८६ k t (1) 'विष्टः' Ctp as in text (for उपोपविष्टे) M₁ पार्श्वस्थेष्ट (for सविष्टेष्ट) Ctp उपोपविष्टमविष्ट —⁶⁶) M₁ आनुयुगं T₁ स (for च) Dt D₂ १० Ct च समन्वित M₁ सत्वादिभिः (for च परं तव) —For 21⁶⁶-२३ S₁ N₁ V B D₁ १०-१३ subst

215⁶ राजधानी तु राजां च समीपेऽप्यवगन्ताम् ।
अपाधमये रामोऽत्र तावुपुष्टं गायन् ।

(22⁶⁶) भातयामास मन्त्रं यं पुष्टिमात्राभिः ।
(23⁶⁶) पूजयामास पूजार्हो मन्त्राहो मुनिपुत्रः ।
तस्मिन् जगत्सर्वं कायं राममभ्यर्चयन् । [5]
कमानोपु विद्यानां रामलक्ष्मणसंनिधौ ।
शत्रुमरणादीनामप्येव च महीतिनाम् ।

आसीनः काञ्चने दिव्ये म च सिंहामने प्रभुः ।
उपोपविष्टैः सचिवैर्भ्रातृभिश्च परंतपः ॥ २३
दृष्ट्वा तु रूपमपञ्चौ तावुमी योगिनीं ततः ।
उवाच लक्ष्मणं रामः शत्रुमं भरतं तथा ॥ २४

वसिष्ठश्चित्रसेनायाः सचिवो मन्त्रवादिनाम् ।
(23⁶⁶) रामस्तजमानं युद्धे स्थाप्यस्तद्वर्णयन् ।
उपविश्य तु शुश्राव तदा प्रचरितं महत् । [10]
(23⁶⁶) आये रामायणं वाच्यं आनुमिर्भरतादिभिः ।
पौराणनपदेशैश्च वृत्तं शतमहस्तम् ।
दृष्ट्वा रामलक्ष्मणौ च संयोज्य सभायम् ।

[S₁ N₁ V B₁ २.६ D₁ १० ११ १२ om lines 4 and 13 D₂ om lines 11 13 B₁ D₁ om line 13 B₂ reads line 4 in marg D₂ reads line 10 after line 12 —(1 1) V₂ तनीये हि D₂ तनीये तु (for तनीयेषु) S₁ अति गायतां V₂ उपगच्छता, D₁ अथ गायता D₂ अथ गायता —(1 2) D₂ तथा D₁ om (for अथ) —(1 3) S₁ D₁ सत्कृता वाचयामास S₁ V₂ B₁ २ सत्कृतानां वाचयामास V₂ १० सत्कृतानां वाचयामास (submetric) V₂ B₁ ६ D₁ १० सत्कृतं वाचयामास, D₂ ११ १३ सत्कृत्यवाचयामास (for the prior half) —(1 4) B₂ D₁ पूजना (for पूजार्हो) D₂ सत्कृतौ D₂ सत्कृतौ (for तुस्तकृतौ) B₂ D₁ सत्कृतौ स्वकृतौ (for the post half) —(1 5) D₁ उमी (for इ) D₂ तस्य (for तव) V₂ १० प्रेक्षितौ, D₂ ११ तयोः (D₂ 'नौ' रिती) —(1 7) D₂ २० महात्मनां (for महीतिनाम्) —(L 8) D₁ महात्मिनी —(1 9) S₁ V₂ ६ सर्वा B₁ तव, D₂ १३ वृत्त D₁ वृत्त (for सत्कृतौ) S₁ D₁ सत्कृतौ D₂ सत्कृतौ D₂ सत्कृतौ (for सत्कृतौ) V₂ परापरान्तरादौ, D₂ स्वकी (sic) सत्कृतसत्कृतौ D₂ गुणालक्षणसत्कृतौ (for the post half) —(1 10) D₁ सत्कृतसत्कृतौ D₂ २० उरोरविश्य D₂ वृत्तये S₁ D₁ १० तव सत्कृतये V₂ तव सत्कृतये B₂ (marg as in text) तव तु (for तवय) —(1 11) S₁ S₁ V₂ ६ B D₁ १० १३ तव (for वाच्य) —(1 12) D₂ २० मन्त्रेण सत्कृतये (D₂ 'नौ' D₂ 'आदि' (for the prior half)]

—After line २ D₁ ins

216⁶ (21⁶⁶) रथ्यासु राजमार्गेषु तौ तु शुश्राव रावय ।

24 D₁ om 24 D₂ transp 24 and 25 —⁶⁶) S₁ V₂ ६ B₁ २ D₁ ११ १२ स च V₂ ११ स V₂ ११ Dt T₁ Cm tp [आ]म (for तु) ॥ ८६ Ct दृष्ट्वा ॥ रूपमपञ्चौ इति प्रभु पाठ ॥ —⁶⁶) G₂ M₁ प्राप्नोति (for तावुमी) S₁ D₁ १० गायतौ (G₂ 'नौ') तत् (D₁ १०) तत् V₂ D₁ १० किन्ति ततः, V₂ रामसौ तव V₂ श्रीरामौ तव D₂ २० ११ श्रीरामायनी D₁ १० S (except G₂ M₁) नियमस्तदा M₁ मुनिपुत्रौ । (for योगिनी तव) B₂ रितीनौ तु उमी तव Dt D₂ १० रितीनौ आत्रातुमी S₁ D₁ om 24⁶⁶ —⁶⁶) D₂ ११ T₁ M₁ तदा (for तथा) V₂ ११ D₁ १०-१३ सर्वा (V₂ D₁ 'नौ') वेष्य सभायम् D₂ शत्रुमरणां तथा

५

सर्वाध्वमिषं येपामासीत्कृत्स्ना वसुंधरा ।
प्रजापतिमुपादाय नृपाणां जयञ्जलिनाम् ॥ १
येपां स सगरो नाम सगरो येन खानितः ।
पटिः पुत्रसहस्राणि यं यातं पर्यनारयन् ॥ २
इत्थाकृणामिदं तेषां राज्ञां वंशे महात्मनाम् ।

5

Dr om Sarga 5 (cf v l 1 3 12) N1 V4
cont 4th Sarga T2 begins with श्रीरामचन्द्राय नमः

1 Before 1 S1 N1 B4 D10 11 12 ms

219* तन्महौ खरसपको कुनारी वज्र सखिद ।
अपावता मय काण्य रामायणमिति स्मृतम् ।

{ [1 2] B4 B7 (for लुक्) }

Thereafter N2 glosses इति पात्रस्थे पुनरेव B2 cont
S1 N1 V B1 4 D1 5 10 12 13 subst for 1 D2 4 ms
before 1 while D12 subst 1 1 for 1 2 then cont
1 3

220* साराम्ना मही येपामासीदीर्घांलिता किल ।
आमनो पुण्यकीर्तिना राज्ञामभिततेनाम् ।

{ [1 1] V4 वैपाम् (for येपाम्) V4 वीर्घानि D4 वीर्घानां,
D4 वीर्घानि (for वीर्घानि) — [1 2] S1 D2 आमनो, V4
आमनो, V4 D10 11 आमनो (sic) D4 आमन (for आमनो)
D1 पुण्यनाम (sic) (for पुण्यकीर्तिना) }

D2 om 1st — B2 वृत्ति, D2 वृत्ति (for सर्वा) D2
तेपाम् (for येपाम्) — B2 B2 D2 राज्ञा, D2 स्त्रीता (for
कृत्स्ना) — D2 transp 1st and 2nd B2 प्रजापति
(for प्रजापति) D2 वा sup l12 in उपादाय — G
M2-3 पाटिना (for अवशालिनाम्) B2 D2 11 M2
भरतम्या यखितना

2 4) D2 transp 1st and 2nd T2 तेषां, T2 वृत्ति
(for येपां) T2 राजा (for नाम) S1 N1 V B D2 5 6 11 12
m D2 11 सार पूर्वार्धे येपा, M2 येपा ससपते नाम — After
2nd, B2 reads the post half of 1 2 of 222* — B2
T2 खानित, T2 घोषित, G2 खानित (for खानित) G2 M2
य ससुद्रमखानपद् B2 om 2nd — V2 D2 5 6 11 12
Ct पटि, B2 D2 M2 पटि, G2 कप as in text (for पटि)
B2 reads वृत्ति in marg — D2 नृप (for खानित) S1 N1
V B1 3 D2 10 11 पुनरोत्पद्यु (S1 नृप [sic] V2 B2
[marg] 'यद्यु, D2 पटि) D2 T2 M2 पर्यनारयन् D2 'यद्यु
[hypermetric] — After 2 B2 D2 11 ms

221* मञ्जराय वरान्ते व्यजे ज्योतिर्गणा हव ।

{ D2 'राय D2 व्यजा, D2 व्यजा (for व्यजे) }

महदुत्तचमाख्यानं रामायणमिति श्रुतम् ॥ ३
तदिदं वर्तयिष्यामि सर्गं निरलिमादितः ।
धर्मकामार्थसहितं श्रोतव्यमनस्यया ॥ ४
कोसलो नाम शुद्धितः स्त्रीतो जनपदो महान् ।
निरिष्टः सरयूतीरे प्रभूतधनान्यवान् ॥ ५

G 1 5 5
L 1 5 5
L 1 5 5

3 B2 om 3 (cf v l 2) — G2 T2 reads मिद sup
l12 sec m — M2 रा* (for राता) S1 N1 V B1 3
D1 5 6 11 12 वृत्ति (D1 5 'रा, D1 5 'कोतिनिर्वचनं D2
राता* 4 6 6 खला — M2 उपलब्ध महद् (by transp)
S1 N1 V B1 3 D1 5 6 11 12 निर्वचन V2 'वर्ष, D2 'वृद्ध
पुण्यकीर्तिना (D1 5 'मायायान — G2 V2 हृद (for हृदि)
V2 4 B2 D12 स्मृत (for श्रुतम्) B2 (marg) काण्य
रामायण स्मृत

4 B2 om 4 (cf v l 2) — G2 3 बहु (for हृद्)
D2 D2 4 'व, D2 वर्ष, G2 as in text (for वरं
विश्यामि) — G2 D2 सम्पद् (for सर्व) G2 निर्वचन (for
निर्वचमादिन) — G2 D2 5 सपुत्र (for 'श्रुति) — G2
D2 D2 6 M2 Ct अनसूयता (D2 'रा) D2 मनुस्मृति, D2
अनसूयता (sic) G2 as in text (for अनसूयता) — For
4 S1 N1 V B1 3 D1 5 10 11 12 subst while D2 11 ms
after 4th

222* तदिदं वृत्तमायं पुण्य पापमपापहृद् ।
धर्मकामार्थसंयुक्तं श्रुतिस्मृत्युपहितम् ।

{ D2 5 transp 1 1 2 and 2 — [1 1] N2 B2 (m as
in text) आय (for आय) D2 तदिदं (D2 कृत्स्ना) पुण्य
मास्याम् (for the prior half) V2 माय, B2 सार, D2 5 माय
(for पुण्य) D2 transp आयं and पुण्य — [1 2] D2 सुतादि
(for सयुक्त) S1 B2 D12 पर्यायदानं N2 B2 D12 कायपदार्थ
(for the prior half) N2 'स्मृत्युपहितम् (sic) D2 5
नावाहं D2 नावाहपरदिन (sic) (for the post half) }

G and L begin fresh numbering from st 5
which is given in the marginal concordance
S1 reads 5 वंशे रामचन्द्राय N1 colophon श्रीरामायणे
वाल्मीक्ये कुशीलपद्वर्तन, D12 श्रीगणपतये नमः Then D12
cont

223* 5 गारायण नमस्तु नर पैव नरोत्तमम् ।
देवीं सारल्यं व्यास ततो जयमुदे (दी)पेत् ।

5 N1 begins Sarga 5 from here D2 ms 5 be
fore 5 — N1 V B D2 5 6 11 12 कोसलो (B2 D2 'सला,
D2 'कसलो) D2 M2 कोमलो, G2 कोपय B2 महत्, D2
सुदित (sic) S (except T2 5) सुदित (for सुदित)
D2 कोसलाना प्रमुदित — B2 V2 हिययो, B2 रपारो (for
स्त्रीतो) D2 जान (for जनपदो) — N1 1 2 B2 4 D2

G 1 3 2
B 1 5 5
L 1 5 6

अयोध्या नाम नगरी तत्रासील्लोकप्रियता ।
मनुना माननेन्द्रेण या पुरी निर्मिता स्वयम् ॥ ६
आयता दश च द्वे च योजनानि महापुरी ।
श्रीमती त्रीणि मिन्तीर्णा सुनिभक्तमहापथा ॥ ७
राजमार्गेण महता सुनिभक्तेन शोभिता ।
श्रुतधुष्पापकीर्णेन जलसिक्तेन नित्यशः ॥ ८
तां तु राजा दशरथो महाराष्ट्रप्रियर्धनः ।
पुरीमासासपामास दिनि देवपतिर्यथा ॥ ९

शरत् V1 सत् (for सत्) Ds जले (for जले) —^a S1
N V B D1 5 10-33 पशुपाल्यधर्मादि (D1 15 15) सत् (for सत्) मान्

6 ^a T2 ष्या *inf lin sec m in* अयोध्या D2 5 9
[मोहित (for [मोहित] S1 N V B D1 5 10-33 M2 तत्रासी
शरती (by transp) D1 5 10 (sic) G4 5 (for जले
विशुद्ध) —^a N2 B2 D2 10 मनु (D2 सा तु) नान्ना नरेन्द्र
—^a M2 पुते वै (for वा पुते) S1 N V B D1 10 15 15 पुत
(V1 B4 D1 15 यनेन, B2 पुते) परितिमिता D2 5 11 पुत
सप्तमिनिमता (D2 नरेन्द्र)

7 ^a V4 सत (submetric) D1 सत (sic) च (for
दश) —^a G M1 नो (for योजनानि) —For 7^a D2 22 S1
N V B D1 10-15 read a parallel passage which is
given at the end of 22 —After 7^a D2 22 ins the
post half of l 1 and the prior half of l 2 of 230^a
(for variants cf v1 230^a) —^a D2 न in marg
in सुनिभक्त D1 5 10 (for सुनिभक्त) —After 7 D2
ins while D2 5 ins after 10^a

224^a रात्री सन्ध्या निवेजजल्पनमपि सोमसुखम् ।

(20^a) बालमार्गं च विवृत शिग्रहता सुदिगिता ।

(22^a) वाद्यनाम सहस्रं सा संख्यां सुमहा मनाम् ।

[l 1 x] D2 जलमिव सेवुद्ध (sic) (for the post
half)]

8 Cf v1 7 and 22 D2 om 8-9 —^a D1
सुशोभिता (hypermetric) D2 विस्तेरनेपयोभिता M2
सुनिभक्तव्युत्पत्ता —^a D1 5 3 बहुपुपा, T2 विकीर्ण, M2
(before corr sec m) तीर्ण —^a M2 दन (for जल)
D1 5 जलसन्नात (D2 massing विमुत्ता)

9 Cf v1 7 and 22 D2 5 om 9 (for D2 cf v1
8) —^a T2 G1 5 महान् (for महा) M2 रा *inf lin sec
m in* महाराष्ट्र M2 महाराष्ट्रवर्धन —^a D1 14 T M2 G2
द्विं Ct as in text (for द्विं) —For 9^a M2 subst
225^a अयोध्या पुराणमपि सद्यदमृतवत् पुरीम् ।

10 Cf v1 7 and 22 —^a D1 पतका; D1 2 G M
कवा (for कवाट) D1 2 जोषणवता D2 जोषणवती (for
जोषणवती) D2 दृष्टदृष्टलोदीका —^a D1 सुविभक्तव्युत्पत्ता

कपाटतोरणप्रतीं सुनिभक्तान्तरापणाम् ।

सर्पत्रायुधवतीषुपेतां सर्पशिल्पिभिः ॥ १०

क्षतमगधसंवाधा श्रीमतीमतलप्रभाम् ।

उच्चाट्टालव्यजन्तीं क्षतप्रीयतसंजलाम् ॥ ११

वधूनाटकसद्वैथ संयुक्तां सर्वतः पुरीम् ।

उद्यानाभ्रपणोपेता महतीं सालमेखलाम् ॥ १२

दुर्गमन्मरीपरिधा दुर्गमन्मैर्दुरासदाम् ।

वज्रिनारणसंपूर्णा गोभिरष्टैः खरैस्तथा ॥ १३

D2 5 हव्यप्रायासदुष्टरा —After 10^a D2 5 ins. 224^a
and thereafter D2 cont l 10 of 230^a —^a D2
साक्षा (for यन्ना) D1 सुधवती D2 सुधवती M2
सुधवती (for सुधवतीम्) —^a Dt D2 उपेता D1 सुपेता,
D2 5 शोभिता (for उपेता) —After 10 D2 5 ins l 16
5 of 230^a (for variations cf v1 230^a)

11 Cf v1 7 and 22 D2 om 11 12 D2 om
11 12 ^a D2 transp 11 ^a and 11 ^a —^a D1
सधुता D2 सधुता (for सधुता) —^a D1 सधुत छत्रा
(for सधुतप्रभा) —After 11 ^a the sequence in M2 is
12 ^a 11 ^a 13 ^a 12 ^a and 13 ^a —^a D2 सधुते
(for उच्चाट्टाल) D1 उच्चाट्टालव्यजन्ती —^a D1 शिन्नी
(for शिन्नी) D1 5 संजला (D2 ता) T2 G M सधुता
(for सधुताम्)

After 11 ^a (which is om in D1) the
sequence in D2 5 from 12 19 (including the star
passages) is 13 14 18 (D2 om 14) 1 17 of
230^a (D2 om) 15 ^a (D2 om partially ^a) 1 18
(230^a) 19 ^a 1 20 (230^a) 22^a 12 ^a 1 21
(230^a) 15 ^a 19 ^a 16 ^a L 24 (230^a) (D2 om)
1 25 (230^a) 17 (230^a om) 1 33 32 28-30 (230^a)
228^a (D2 om)

12 Cf v1 7 and 22 D2 om 12 D1 5 om 12 ^a
(cf v1 11 for D2 5) —^a T2 नायक (for नाटक) M2
नटनाटकसद्वैथ —^a D2 G2 मधुता; M2 उपेता (for संयुक्ता)
—^a D1 मेखला (for मेखलाम्) M2 om 12^a and
repeats 10^a in its place D1 5 उद्यानोपवने (D2 मनो)
पेता (D2 ता) सुमहासालमेखला (D2 सधुता)

13 Cf v1 7 and 22 For sequence in D2 5 cf
v1 12 —^a D2 5 दुर्गा (D2 5) (sic) M2 सधुता (for
दुर्गा) Dt D2 5 5 M2 नरेन्द्र (Dt D2 5 5) 'तां D1
'था' (for नरिया) T2 परि *inf lin m* परिधा —^a D1
M2 सुतां (D2 सा) (for दुर्गा) D2 सधुता (for सधुता)
D2 5 नान्युत्पत्तमण्डिता (D2 तां) —^a Dt D1 5 संयुक्ता
—^a D2 सधुता *inf lin in* योभिर (D2 G2 M2 उष्ट (for उष्ट)
D2 सधुता D2 सधुता; D2 सुतां D2 सधुता (for सधुता)

G 1 s 18
H 1 s 21
L 1 s 17

सिंहव्याघ्रराहाणां मत्तानां नदतां वने ।

हन्तारो निशितैः शङ्खैर्बलाद्बहुवैरपि ॥ २१

21 D1 s om 2x (cf v1 20 and 19) —^a) M₁ नाग (for व्याघ्र) —^a) G M1 s वाहेर Cgt as in text (for शङ्खैर) —^a) M₁ बलाद् (for बलेर)

22 D1 s om 22 (cf v1 20 and 19) —^a) D₂ s सः, G₂ M₁ वैर (for ताम्) —^a) G₂ (before corr sec m) मनोरपे (for महारपे) D₂ s सपूर्ण सु(D₂ सुसपूर्ण) महामना D₂ s om 22^{ed} —^a) M₁ पुरीमुवास धर्माया —^a) M₁ चा (for तदा) M₁ राणा दशरथ * *

[The following MSS (Northern) have a version parallel to that of the text it is given here separately]

—For 7^{ed}—22 S₁ N̄ V B D₂ 10-13 subst

- 230* श्रीमती नीलि त्रिस्तोत्री नवसंस्थानशोभिता ।
(7^{ed} 8) सुनिभका हृदया सुनिभकमहापया ।
शोभिता रामनोरणे नवसंस्थानशोभिता ।
नानागणितनोरणे नाना नविभूयिता ।
महासागराभ्यां दुर्गा उद्यानचक्रवर्तिता । [5]
दुर्गागन्धर्वपरिका नानापुष्पमन्त्रिता ।
कपाटतोरणयुता उद्येता प्रविभिता सदा
(9^{ed}) राजा दशरथो नाम महामा राष्ट्रवर्धन ।
(9^{ed}) ता पुरीं पालयामास ह्यपुत्रीं मध्यानि ।
(10^{ed}) हृदयप्रतोलीका सुविभक्तान्तराणाम् । [20]
(10^{ed}) नानायात्रापुष्पवर्ति नानागणितगुणवित्ताम् ।
शतश्रीपरिपोषितासुषितपञ्चनोरणाम् ।
हस्तशरथसपूर्णा नानायात्रासमाकुशाम् ।
(14^{ed}) नानायात्रिभूयैश्च यणिभिर्मधोपशोभिताम् ।
निधानशान्तमध्यां सर्वैश्च त्रिभैर्युताम् । [25]
(16^{ed}) नाना नयनकीर्णा धनधान्यसमाभिताम् ।
देवतायतनैश्च विभक्तैश्च शोभिताम् ।
समोद्यमप्रपञ्चिश्च रथितभिरलङ्कृताम् ।
(16^{ed}) त्रिभङ्गमहाहर्ष्यां नरनारीणां नानावित्ताम् । [20]
विद्वच्छर्यैर्युदैर्यौवनविभक्तैश्च ।
शरीरहितैश्च नाना प्रतिष्ठानवित्ताम् ।
महाप्रासादपरिचरैः शैलमण्डितैश्च शोभिताम् ।
(15^{ed}) विमानचक्रसमाभित्ताम् नानायात्रावित्ताम् ।
महापदपदालैश्च नानायात्रावित्ताम् ।
नाना नयनकीर्णा हृदयप्रतोलीका । [25]
(17^{ed}) अतिष्ठान्तराणां समाम्निर्भवित्ताम् ।
(17^{ed}) वराप्रदानकरिणां शालिग्रहपुष्पभोजिताम् ।
धूम्रा यद्विभक्तैश्च नानायात्रावित्ताम् ।
शोभनपरीरमैश्च सर्वोपायपरायणैः ।
शुभा योषधैश्च नानायात्रावित्ताम् । [30]

तादृशानां सहस्रैस्तामभिपूर्णा महारथैः ।

पुरीमापासयामास राजा दशरथस्तदा ॥ २२

(18^{ed}) सुदृक्पुष्पकीर्णा रम्ये शालिग्रहादिताम् ।
निभो सवसमाभिता निभुपुष्पनैर्युताम् ।
महायोपसन्नवर्ती धनु शङ्खनिभान्तराम् ।
मध्य चैवेन्द्रकल्पेन पुरीं वपुरोपमा ।
शुभाभिर्हस्ताभ्यां राजा दशरथेन च । [35]

For the sake of convenience the variants of D₂ s which are not included in this subst group are given here along with others as they have some lines of the subst in common with others [After 7^{ed} D₂ s ins the post and prior halves of 1 x and 2 resp] —(1 x) S₁ चास्ति D₁ s चास्ति (for कीर्ति) N̄ s D₁ s 11 12 विलीयै (D₁ s 11 12 विलीयै) (for विलीयै) S₁ D₁ s रत्न V₁ नानागर् V₂ नानागर् V₃ नानागर् V₄ D₂ s 11 नाना B₂ नर D₂ स मानसस्थानशोभिता (for the post half) —(1 2) N̄ V₁ s B₁ s D₁ s कृतारपण (N̄ s D₁ s विष्णु V₁ रणै (sic) V₂ B₁ रणया B₂ (marg) दारा V₂ B₁ कृतारपण (B₂ marg दारा) D₂ द्विभक्त चक्रार (for the prior half) S₁ V₂ D₁ सुविभक्ता B₁ सुविस्तीर्णै (for सुविभक्त) V₁ नानायात्रा V₂ सुविस्तीर्णै नानायात्रा (sic) B₂ सुविभक्तचक्रार (hypermetric) (for the post half) —(1 3) B₁ D₁ जन (for नर) V₂ B₁ सगात D₂ सगति (sic) (for सति) D₁ सगति नानायात्रा विलीयै नानायात्रा (sic) —After 1 3 B₂ (marg) ins 23^r —After 10 D₂ s ins 1 16 5 —(1 5) B₁ repeats 1 5 after 1 13 N₁ V₂ D₁ पादयुता V₁ B₂ (second time) D₂ s 11 12 शालिग्रहा (B₂ D₂ ता) V₂ पादयुता D₂ सगति (for शालिग्रहा) B₂ (second time) D₂ युगे (for युगे) S₁ उद्यानचक्रवर्तिता N̄ वने (N₂ ये) युता V₁ s B₂ (second time) D₂ s 11 उद्यानचक्रवर्तिता (B₂ ता D₁ युता D₂ ता) V₂ वनेयुता B₂ उद्यानचक्रवर्तिता B₂ (first time) D₂ उद्यानचक्रवर्तिता (B₂ मण्डप) वनेयुता (B₂ marg विष्णु) D₂ उद्यानचक्रवर्तिता D₂ प्रपत्नी पदयुता D₂ नानायात्रावित्ता (sic) (for the post half) —(1 6) S₁ D₁ सति (for युगे) V₂ s D₁ 11 नरिया D₂ वरिष्ठा (for वरिष्ठा) D₂ सगति (hypermetric) D₂ ता D₂ युद (for the post half) —(1 7) Note hiatus between the prior and the post halves N̄ s D₂ कृतार B₂ कृतार (for कृतार) V₂ युता D₁ नदी (for युता) D₂ चोषता (to avoid hiatus) V₂ यदुनि (sic) B₂ यदुनि (for यदुनि) D₂ सगति (hypermetric) (for the post half) —(1 8) S₁ D₁ वरिष्ठा (for महामा) V₂ राज्य (for राज्य) —(1 9) B₂ सगति (sic) (for नानायात्रा) D₂ स स युगे (hypermetric) V₂ मण्डप (for मण्डप) —D₂ cont 1 10 after 22^a —(1 10) N₂ दृष्ट * * B₂ दृष्टार (by dittography) N̄ युगे V₂ मण्डप

(sic) B₄ इतोहीय (for प्रतोहीय) S₁ D₁₂ इति
(S₁ marg) जत^o N₂ B₄ ख^o V₁ ननाय, V₄ ननाय D₁₂
इति * सं * * पण^o (for the post half) —(1 17) V₁
रत्न (for रत्न) V₁ मरी (sic) D₁₂ 12 वरी (for वरी)
V₁ 4 D₁₂ 11 निदि D₁₂ निद्या (sic) (for निद्य) S₁
V₁ ननायिनि V₁ D₁₂ ननायुता D₁₂ नरेदुता D₁₂ ननायिनि
ननायुता (after sec m corr "at") (for the post half)
—After 1 12 D₁₂ 11¹⁸ S₁ D₁₂ om 1 12 —
(1 12) D₁₂ दत्तरी (for दत्तरी) B₁ D₁₂ *गेधेना D₁₂
*गेधेना (for परिगेधेना) D₁₂ दत्तरीपरिगेधेना (for the
prior half) B₁ (marg) उन्न also (for उन्न) D₁₂
ख * * रत्न^o D₁₂ इति ननायुता (sic) (for the post
half) —After 1 12 D₁₂ 12^{23*} N₁ V₁ 10 D₁₂ 12
om 1 13 15 —(1 13) V₁ सपत्न^o (for सपत्नी) B₁
(marg as in text) * नपि D₁₂ पान (for पान) V₁
समन्विता (for समानुता) —After 1 13 B₁ repeats 1 5
with adjectives in accusative qualifying इति then
cont 13²⁴ —(1 14) V₁ B₁ नैय^o (for नैय) N₂
B₁ 4 D₁₂ नानाविद्वत् (D₁₂ * नैय) (for the prior
half) V₁ वलिभिर^o B₁ वलिभिर^o D₁₂ वलिभिर^o (both sic)
(for वलिभिर^o) N₂ B₁ (marg as in text) * नैय^o (for
नैयिता) —After 1 14 S₁ D₁₂ read 1 18 —(1 15)
V₁ B₁ निपान B₁ निपान B₁ निपान (for निपान) B₁
मन्त्रा (for सन्त्रा) V₁ रिपिभिर^o (for रिपिभिर^o) D₁₂ पुन
(for पुन) —S₁ D₁₂ om 16 V₁ D₁₂ read 16 after
1 12 (D₁₂ after 232*) D₁₂ 12 om 1 16 after 10 —
(1 16) D₁₂ रत्ना (for रत्न) D₁₂ समन्विता (for समन्वि
ता) D₁₂ पत्न्या (om. स) मन्त्रा —After 1 16 B₁
reads 1 20 —After 18 D₁₂ 12 om 1 17 —(1 17) B₁
reads 1 17 19 in marg D₁₂ * नै D₁₂ * (for देवताया
नैय) D₁₂ निरे (for निरे) V₁ निरे (for निरे) S₁
V₄ D₁₂ 13 उप * * V₁ B₁ निरे B₁ D₁₂ निरे (for निरे)
—After 15²⁴ D₁₂ 12 om 1 18 D₁₂ 18-20 —(1 18)
B₁ reads 1 18 in marg (cf v 1 line 17) S₁ reads
1 18 after 1 14 V₁ नुजे^o V₁ सते^o B₁ सते D₁₂
सत्पाय D₁₂ सत्पाय (hypermetric) (for सत्पाय) V₁
D₁₂ 12 13 प्रमाभिर^o (for प्रमाभिर^o) B₁ 4 inf lin
in प्रमाभिर^o D₁₂ समीय * म्रियमिष (sic) (for the prior
half) D₁₂ * नै (for नैयता) —(1 19) B₁ reads
1 19 in marg (cf v 1 line 17) B₁ नविवक्त (for
प्रविवक्त) S₁ N₂ B₁ D₁₂ 12 नैय^o (N₁ * नैय *) V₁
हन्ता B₄ D₁₂ हन्ते (for हन्ता) V₁ ननायुता D₁₂ ननायुता
D₁₂ ननायिनि (for ननायिनि) —After 1 19 B₁ 12
1 2 of 226* —After 19²⁴ D₁₂ 12 om 1 20 —(1 20)
B₁ reads 1 20 after 1 16 D₁₂ 12 inf (for नैय) V₁ 4
B₁ 4 (marg org as in text) D₁₂ निदिभिर^o D₁₂
निदिभिर^o (sic) (for निदिभिर^o) B₁ * नैय^o D₁₂ * नैय^o
(both sic) (for नैयते) V₁ नैयते नैयते D₁₂

नैयते नैयते (for the post half) —After 1 20 D₁₂
12 226* (for variants of v 1 226*) —(1 21) D₁₂
12 1 21 after 12²⁴ D₁₂ after 226* S₁ नैयते
V₁ D₁₂ 12 नैयते (D₁₂ * नैय sic) हन्ते V₁ नैयते B₁ नैयते
(sic) D₁₂ 12 नैयते D₁₂ नैयते (for नैयते) B₁ नैयते
(m 17 m as in text) D₁₂ नैयते (for नैयते) V₁ नैयते
नैयते (for नैयते) D₁₂ नैयते (for नैयते) —(1
22) D₁₂ नैयते (for नैयते) V₁ नैयते D₁₂ नैयते
(sic) (for नैयते) S₁ B₁ (also as in text) D₁₂ नैयते
D₁₂ नैयते (for नैयते) B₁ नैयते D₁₂ * नैयते (for नैयते)
—After 1 22 D₁₂ 12 19²⁴ with v 1 नैयते (for नैयते)
D₁₂ om 1 23 —(1 23) V₁ नैयते (for नैयते) N₁ 1 24
B₁ 2 नैयते (for नैयते) V₁ नैयते (sic) (for नैयते)
—(1 24) D₁₂ subst 1 24 26 for 16-17²⁴ D₁₂ 12
1 24 after 16²⁴ B₁ (before corr) नैयते D₁₂
(before corr) नैयते (by metathesis) D₁₂ [नैयते]
(sic) (for [नैयते]) D₁₂ नैयते (sic) (for नैयते)
B₁ नैयते D₁₂ नैयते (for नैयते) N₂ नैयते
V₁ नैयते (for नैयते) V₁ नैयते नैयते (for the post
half) —(1 25) D₁₂ subst 1 25 for 16²⁴ D₁₂ * नैयते
D₁₂ * नैयते (for नैयते) B₁ 4 inf lin (for नैयते)
D₁₂ नैयते (for नैयते) D₁₂ नैयते * (for नैयते) N₁
V₁ B₁ 2 D₁₂ 10-12 नैयते (N₁ * नैयते) V₁ नैयते V₁
नैयते V₁ नैयते (for नैयते) —After 1
25 D₁₂ reads 1 33 —D₁₂ om 1 26 —(1 26) D₁₂
नैयते (for नैयते) S₁ B₁ 2 नैयते V₁ नैयते (for
नैयते) D₁₂ नैयते नैयते (for the prior half) N₁ * नैयते
(for नैयते) V₁ नैयते D₁₂ * नैयते (for नैयते) —
After 1 26 V₁ D₁₂ 10-12 read 1 31 33 —(1 27) B₁
नैयते D₁₂ नैयते D₁₂ नैयते (sic) (for नैयते) N₂
V₁ B₁ 2 D₁₂ 10-12 नैयते (B₁ m as in text) नैयते V₁
नैयते (for नैयते) V₁ नैयते V₁ नैयते D₁₂
नैयते (for नैयते) —(1 28) D₁₂ 12 read 1 28-30
after 1 32 D₁₂ 2 नैयते (D₁₂ * नैयते) D₁₂ * नैयते (for
नैयते) D₁₂ नैयते (for नैयते) D₁₂ नैयते नैयते (sic)
D₁₂ नैयते नैयते (for the prior half) D₁₂ नैयते
(for नैयते) (for नैयते) (for नैयते) B₁ * नैयते D₁₂ नैयते
नैयते नैयते (for the post half) —(1 29) D₁₂
नैयते (sic) (for नैयते) V₁ नैयते D₁₂ 12 नैयते (for
नैयते) (S₁ V₁ D₁₂ * नैयते (V₁ D₁₂ नैयते) नैयते D₁₂
नैयते (for नैयते) —(1 30) D₁₂ नैयते
(sic) (for नैयते) S₁ D₁₂ 12 नैयते (for नैयते) D₁₂ om
1 31 V₁ D₁₂ 10-12 read 1 31 33 after 1 26 —(1 31)
B₁ नैयते (sic) (for नैयते) B₁ नैयते (for नैयते)
—After 1 31 B₁ 12 233* —D₁₂ om 1 32 —
(1 32) D₁₂ 12 transp 1 32 and 33 V₁ B₁ नैयते
(for second line) N₂ V₁ B₁ D₁₂ 10-12 नैयते नैयते
(D₁₂ * नैयते) V₁ नैयते नैयते V₁ नैयते नैयते D₁₂ 12 नैयते

तामग्निमद्भिर्गुणवद्विराष्ट्वां

द्विजोत्तमैर्वेदपटङ्गपारमैः ।

सहस्रदैः सत्परतैर्महात्मभि-

र्महर्षिभ्यर्पैर्कृपिभिश्च केनैतैः ॥ २३

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे पञ्चमः सर्गः ॥ ५ ॥

स्युता, Ds 'सन्' कुता (submetric) (for -सुहस्रैर्गुणवद्).
—(1 33) After transposing l. 32 and 33 Ds 29 ins.
l. 33 after 17^{ab} Ds reads l. 33 after l. 25 Vs
-स्तनवनी, Ds 3 -स्तनवनी (Ds 'नी') (for -स्तनवनी). Vs दुदुभि-
(hypermetric), B1 मद्, Ds 3 गीत- (for भु-). N1 V1 4
Ds 10 -स्तनविना (N1 3 न् in marg) दिता; Vs -स्तनविनादिनी;
Vs B1 4 Ds 11 -स्तनवि (B1 3 न् in marg) नादिता, Ds 11 -स्त-
नविनादिता (for -स्तनविनादिनाम्) Ds 11 द्योतेण सवती गीतस्त्व-
निनादिता —(1 34) B1 -कल्पेव, Ds 11 -क * न (for -कल्पेन).
S1 N1 V1 B Ds 10 12 पुरी (Ds 11 'पे') (for पुरी). S1 V1 B
Ds 10 -पुरोपमा, N1 -पुरिमिवर्णा (sic) (for -पुरोपमा) —
(1 35) S1 N1 V1 B Ds 10 12 तु (N1 3 स्व) ज्ञेते (for गुणभिः).
S1 N1 V1 B Ds 10 12 सा (for व).]

—After l. 3, B1 (marg) ins :

231* कपादगोपुरवती हर्म्यप्रासादसंकुला ।

[The post half = post. half of l. 7 in Ds.]

—After l. 12, Ds 11 ms :

232*

(11^{ab}) स्तमायधर्मवृक्षा महद्योपनिनादिवाम् ।

—After l. 31, B1 ins

233* नटनतकविद्विद्वैर्दुभिः परिवेष्टिता ।

23 Ds 1 om 23 (for Dt cf v l 20) N1 illeg.
after वरा up to द्विजोत्तम^a. —) S1 N1 V B Ds 9-12
वरागिरा (S1 N1 V1 B Ds 9 Ds 10 11 12 'मा' B1 'वि', Ds 'र') द्विद्व-
डा Ds 12 G1 Ms 'चद्विद्व', M1 देवाग्निभ्यर्पेद् (for तामाग्निमद्भि-
र) B1 missing (for गुणवद्वि-). S1 N1 V B Ds 9-12 अन्विता
(V1 3 Ds 11 12 'ता') (for आवृतां). Ds 9 वंचागिरिद्विद्वि-

विभिः खलकुलां, —^b) Ds 11 T1 3 द्विजैर्वैर्द्वि (for द्विजोत्तमैर्द्वि-).
S1 Ds 11 -वरस; Ds 9 -विद्विगा- (for -वद्विगा-). —^c) S1 N1
Vs 3 B1 Ds 10 12 T1 सहस्रताः (B1 int h n as in text)
(for सहस्रदैः). B1 सप्त (sic), Ds 'पैर्द्वि' (for सत्परतैर्द्वि-).
S1 B1 4 Ds 11 12 'सत्यतपोदयान्वितैर्द्वि' N1 V1 B1 Ds 10 12
'सत्यतपोदयान्वितैर्द्वि', Vs 4 'सत्यतपोदयान्वितैर्द्वि', Vs 'सत्यतपो-
दयान्वितैर्द्वि' —^d) T1 महर्षि- (for महर्षि-). S1 N1 Vs 4
Bs 4 Ds 9 10 11 यतिभिर्द्वि (Ds 'भि') वा (S1 Ds 11 'महा') तमभिः
(Ds 'तम'). V1 'कल्पेवयतिभिर्वेष्टिताभिः' (sic). —After 23,
Ds 11 ms.

234* राम सा चौरिव चन्दलारक्षैः ।

Colophon Dt om N1 om. up to Kānda name.
S1 om up to रामायणे, N1 V1 Ds om इति, B1 Ds 11
S om. श्रीरामायणे, N1 V1 3 B1 3 Ds 10-12 12 ms आपे
before रामायणे, while Vs Dt Ds 4 10 12 12 ms it before श्री.
N1 V1 3 B1 Ds 10 12 12 om श्री, Ds रामा **, Vs B1
Dt Ds 4 add बालमीकीये (B1 सहर्षि बालमीकीये), Ds
बालमिष्ये after रामायणे. —Kānda name: N1 B1 Ds 11
om. S1 V B1 4 Ds 10 11 आदि, Ds अयोध्या, D1 श्रीबाल*,
D1 S (except M1) श्रीमद्बाल*. —Sarga name: Dt
Ds 4 12 12 om. S1 N1 V B Ds 3 3 10 12 अयोध्यावर्णने (Ds 9
'नो') नाम (N1 B Ds 10 om नाम) Ds हृत्पाये ** यणे **
कदि ** च्याव ** वाम ** म. सते. —Sarga no. (figures,
words or both): N1 V1 4 B1 4 Ds 11 12 om both Vs
7, Vs 4; B1 Ds 5. S1 S (except G1) पंचम.; Ds 3
चतुर्थ.; Dt Ds 4 10 11 G1 (as in text) —After coloph-
on, G1 3 Ms conclude with श्रीरामाय नमः; G2 श्रीमते
रामायुषाय नमः; G4 श्रीदीय नम. (sic).

६

पुर्यां तस्यामयोध्यायां वेदमित्सरसंग्रहः ।
दीर्घदर्शी महातेजाः पौरजानपदप्रियः ॥ १
इक्ष्वाकूपातिरथो यज्वा धर्मरतो वशी ।
महर्षिरूपो राजर्षिस्त्रिषु लोकेषु निधुतः ॥ २
यत्नायिहतामित्रो मित्रप्राप्तिजितेन्द्रियः ।
धनंश्च संचयैथायैः शक्रैश्चरणपोषमः ॥ ३
यथा मनुर्महातेजा लोकेभ्यः परिरक्षिता ।

6

1 \bar{N} 1 begins with \bar{S} , T s धीरामचन्द्राय नमः D 1 continues the Sarga —^a) \bar{N} 1 पुरे^a V 1 पुरि^a B 1 D 1 D 2-4 B 1 C g k तस्याः पुर्याम् (by transp) D 1s पुण्या^a (for पुर्यां तस्याम्) C g सत्येतिव् (for वेद्) M 1 सत्यसप्रय (for सत्यमग्रह) \bar{S} 1 \bar{N} V B D 2-3 7 10-13 वेदवेदाग्रप्राप्त (\bar{N} 1 V 1 B 1 3 [m also] D 1 7 वित्तम्) D 1 तपः राजा दशरथो दृष्टिमानिष्टिवर्धन —^a) V 1 [अ]श्रय, M 1 विव^a (sic) (for विव) D 1s राजपदप्रियः

2 D 1s repeats 2 after 3 —^a) M 1 इक्ष्वाकूपातिर (for इक्ष्वाकूपातिर) —^a) V 1 राजा (for यज्वा) \bar{S} 1 \bar{N} V B D 1-10-13 धर्म^a (\bar{N} 1 illeg) वृत्ता (D 1s विदित्) वर, D 1 D 2-3-4 T 1 M 1 धर्मरतो^a C g as in text (for रतो वशी) —^a) D 1s 7 तवे^a D 1 वृत्, C g as in text (for निधु) D 1s (second time) निधुता (sic) (for निधुत)

3 ^a) \bar{S} 1 B 1 D 1 11-13 G 1 M 1 मित्रितामित्रो (D 1s ता मैत्रो (sic)) \bar{N} V 1 3 B 1 D 1 10 मायो, V 1 विदितामयो, C g as in text (for निहतामित्रो) —^a) \bar{S} 1 \bar{N} V B D 1 10-13 नीतिनाम्, D 1 3 7 11 सत्यवाग् (for मित्रवाग्) \bar{N} 1 V B 1 D 1 7 11 M 1 निवर्तयेत्, D 1 च यतोद्विष (for निवर्तयेत्) —^a) D 1 चयय D 1 चने स्व, M 1 चयैश्च (for चनेश्च) D 1 [अ]वि (for [अ]वे) \bar{S} 1 \bar{N} V B D 1 10-13 धनधान्यैश्च (\bar{S} 1 D 1s न्यादि, V 1 B 1 न्यादि) विभवे (V 1 निषे) —After 3 D 1s (which om 4-6^a) repeats m reading it (var) for the first time in its proper place while D 1 reads (first time) 4^a as in D 1.

4 D 1s om (hapl) 4 6^a D 1s om 4^a D 1s transp 4^a and 4^a —^a) \bar{S} 1 \bar{N} V B D 1 10-13 आदिशते मनुरीव —^a) \bar{S} 1 \bar{N} V B D 1 10-13 प्रजाता D 1 3 7 लोकना (for लोकस्य) D 1 रक्षक, G 1 रक्षित (for परितक्षित) D 1 om 4^a D 1 11 \bar{N} repeat 4^a after 22 —^a) \bar{S} 1 \bar{N} V B D 1 9-13 राजा, D 1s नाम्ना, D 1 11 T G M 1 3 (all second time) वस्या, M 1 (second time) तस्यां

तथा दशरथो राजा वसज्जगदपालयत् ॥ ४
तेन सत्याभिसंधेन त्रिमर्गमनुतिष्ठता ।
पालिता सा पुरी श्रेष्ठा इन्द्रेणामरावती ॥ ५
तस्मिन्पुरे हृष्टा धर्मात्मानो बहुश्रुताः ।
नरास्तुष्टा धनैः स्वैः सैरुन्वाः सत्यादिनः ॥ ६
नाल्पसन्निचयः कथिदासीचस्मिन्पुरोत्तमे ।
कुटुम्बी यो ह्यसिद्धार्योऽग्राश्वधनधान्यमान् ॥ ७

G 1 6
B 1 6
L 1 6

(for तथा) \bar{S} 1 \bar{N} V B D 1 9-13 नाम (for राजा) —^a) \bar{S} 1 \bar{N} V B D 1 10-13 बभूव त्रि^a V 1 4 दि^a सोपम, D 1 D 2 9-13 M 1 (first time) लोकस्य (D 1 कानां) परिरक्षिता, D 1 9 धर्मात्मापवर्धन (for D 1 cf 1 8 of 230^a) M 1 (second time) वसन् जगदीमावहन् —After 4^a, D 1 (after 4^a read after 3) 9 ins

235^a कथोभ्या पुरपन्थाय समुद्राभावात्पुरीम् ।

5 D 1s om 5 (cf v l 4) D 1s om (hapl due to transp) 5^a —^a) M 1 missing (for तेन) \bar{N} 1 सत्यसंधेन —^a) \bar{S} 1 \bar{N} V 1 3 B D 1 10-13 पदवत्ता (for मनुतिष्ठता) —Note hiatus between "and" —^a) M 1 ह्यलिता \bar{S} 1 \bar{N} V 1 D 1 10-13 [अ]भूत्, V 1 वै, M 1 [अ]सी (for सा) V 1 पुरीम् (sic) \bar{S} 1 B 1 वाय, V 1 वय, \bar{S} 1 सा तु (for श्रेष्ठा) —^a) \bar{S} 1 \bar{N} V B D 1 3 7 13 M 1 सतेन T 1 इदस्य (for इन्द्रेण) V 1 G 1 M 1 [द]व, B 1 D 1 11 वा (for [इ]व)

For 6-24 \bar{S} 1 \bar{N} V B D 1 10-13 subst a passage of 48 lines which differs from the text and appears at the end of 24

6 D 1s om 6^a (cf v l 4) —^a) D 1s 7 9 ह्यवे (for हृष्टा) —^a) T 1 सदा C g as in text (for धर्मात्मानो) —^a) G 1 3 जनात् (for जरात्) D 1s illeg (for चने ह्ये)

7 Cf v l 6 and 24 —^a) T 1 नाल्पसन्निचय, C g m t सन्निचय (as in text) (for नाल्पसन्निचय) D 1 सम्यक्, D 1 तस्मिन् D 1 कथिन् (for कथिद्) C g C g सतापुङ्गव वस्तुना निचय C g सनापुङ्गवधनाना निचय C g —^a) D 1 3 7 M 1 तस्मिन्नासीन् (by transp) D 1 कथिन्नासीन् (for आसीत्तस्मिन्) —^a) G 1 M 1 कुटु (G 1 डि) बी (for कुटुम्बी) D 1 योनिसिद्धौ D 1 3 योत् (D 1 व) सिद्धार्यो D 1 M 1 यो न, M 1 योग्य (for यो ह्यसिद्धार्यो) —^a) D 1 न चात्रि, T 1 अ, G 1 योग्य (sic) M 1 अग्राश्व (for अग्राश्व) D 1 [अ]घन (for घन) —The sequence from 7-16 in M 1 15 7 13 14 11^a 15^a 15^a 8 9 10^a 10^a, 11^a 12 16

G 1 6 8
B 1 6 8
L 1 6 8

कामी या न वदयौ वा नृशंसः पुरयः कवि ।
 द्रष्टुं शक्यमयोध्यायां नाभिद्राक्ष च नास्तिरः ॥ ८
 सर्वे नराश्च नार्यश्च धर्मशीलाः सुमयताः ।
 मुदिताः शीलदृष्टाभ्यां महर्षय इमाभ्याः ॥ ९
 नाकुण्टली नाकुट्टी नासग्री नाल्पभोगवान् ।
 नामृदो नानुलिप्ताङ्गो नसुगन्धर्व दिद्यते ॥ १०
 नासृष्टभोजी नादाता नाप्यनङ्गदनिष्पृक् ।
 नाहस्ताभरणो वापि दृश्यते नाप्यनात्मवान् ॥ ११
 नानाहिताग्निर्नायज्या निग्नो नाप्यमहत्तमः ।

8 Cf vl 6 and 24 and 11 For sequence in Ms cf vl 7 —^a) Ds Ms नागिनी Ms का-वा न Ms कद्वौ (submetne) (for कद्वौ वा) —^b) Gs damaged (for नृशंस) Ds [अ]पि वा Ms कुच (for कवि) —^c) c=15^d Ds 'नार्यस्त्वयोध्याया स भिद्राक्षस्तिष्ठेति वा

9 Cf vl 6 and 24 and 11 For sequence in Ms cf vl 7 —^a) Ds Ms दानशीला सुधामिका —^b) Ts Ms दक्षिण (for सुधामिका) Ds वेदज्ञा वृष्टशीला —^c) Ms [अ]परा (for [अ]परा)

10 Cf vl 6 and 24 and 11 For sequence in Ms cf vl 7 Gs missing up to नाव्य on a damaged fol —^a) Ds [अ]विरपकी Ms [अ]पुरोगवान् (for [अ] एषोमवान्) Ds om 10^b —^c) Ds नामृदो Gs नामृदो (for नामृदो) Dt Ds Ct न नलि^d Ds न लि^e (wrongly om one न) Gs नागलि^f Ms [अ]नलि^g, Ms नागलि^h, Cg as in text (for नागलिप्ताङ्गो) Ms transp 10ⁱ and 12^j —^k) Ds Gs 'गन्धिश्च Gs Ms नागुलक्ष्म Ms नागुलक्ष्म आवि (for नागुलक्ष्म)

11 Cf vl 6 and 24 For sequence in Ms cf vl 7 Ds reads 11^a after 14 —^b) Ds 'मोक्ष Ms नादक्षमोक्षी (for नादक्षमोक्षी) Ds वा (for न) Ds 'मोक्षो दास —^c) Ds नागुलक्ष्म न वानुत्त —After 11^d Ds ins 1 22 26 of 248^e (cf vl 24) —^f) Ds Ms [अ] नागवान् Gs [अ]ना *** (for [अ]नागवान्) —For 8-11 Ds 11^g subst 1 13 (prior half) 11 (post half) 12 13 23 and 29 of 248^h (cf vl 24) then read 16ⁱ

12 Cf vl 6 and 24 For sequence in Ms cf vl 7 —^a) Ds नाहिता^b (submetne) Gs *** तामिर (for नाहितामिर) Ds पोषज्या Ds Ts नापयो, Ds नापयो (for नापज्या) —^c) Cg त सुदो (for तिग्नो) Ds Ts वा (for न) Dt Ds 11^d Ts 11^e Gs Ms न सुदो (Gs n ***) वा न वल्लव, Ds विप्रदो वा Ds विप्रोवाप

कश्चिदमीदयोध्याया न च निर्द्वत्तंसरः ॥ १२

सर्म्मनिरता नित्यं ज्ञाहणा विजितेन्द्रियाः ।
 दानाध्ययनशीलाश्च संयताश्च प्रतिग्रहे ॥ १३

न नास्तिमो नानृतमो न रुचिदमनुश्रुतः ।
 नाक्षयमो न चाशक्तो नाभिद्राक्षिद्यते तदा ॥ १४

न दीनः क्षिप्तचित्तो वा व्यथितो वापि धनम् ।
 रुचिश्चो वा नारी वा नार्थमात्राप्यरुपमान् ।
 द्रष्टुं शक्यमयोध्यायां नापि रात्रन्त्यमन्तिमान् ॥ १५

—^a) Gs [अ]निर्द्वत्त, Cg tp as in text, Gs [अ]नृतो न (for निर्द्वत्त) Gs 1-गार (for मकर) Dt Ds न चाशुतो न^b Ds सद्रुचरहितो नर Ds नाशुचाप्य^c Ds सद्रुचरहितो न च Ds अथ नो वृत्ति Ds न तयोत्तर^d Ms य स्थितो वल्लवके

13 Cf vl 6 and 24 For sequence in Ms cf vl 7 Ds reads 13^a after 1 33 of 248^b which it ins. after 16^c —^d) Ds न कर्मनि^e Ts Ms स्वधर्मनि^f Ms स्वधर्मनि^g (for स्वधर्मनिरता) —^h) Ds च पिⁱ Ds निव^j (for विजितेन्द्रिया) —^k) Ds संयुक्त Ms युक्ताश्च (for शीलाश्च) Dt यज्ञाध्ययनशीलाश्च Ds 1-सुधामिका (Ds 'शीला) प्रवर्तताश्च —^l) Dt 17 विद्वत् Ds सद्रुच Tz सद्रुचश्च Ms समपार Cg tp as in text (for समपार) Ds 17 व प्रतिग्रहाश्च Ds सप्रतिग्रहे (for व प्रतिग्रह) —For 13^m Ds subst 1 18 of 248ⁿ (cf vl 24)

14 Cf vl 6 and 24 For sequence in Ms cf vl 7 —^a) Ds नो^b Ds Ts Ms नो^c (for न नास्तिमो) Ds 17 Ts नावृत्तवाच (Ds Ts 'वाच) Ds नावृत्तवो (sic) Ms वानुत्त वा Ms [अ]नृतवान् (for नावृत्तवो) Ds Gs 24 Ms 1 Ct नास्तिमो नावृत्तवो (Ct 'नो Ctp 'नो) वापि Cg as in text Dt repeats (by oversight) 14^d after 236^e —^f) Ds अक्षयको (for ना) Ds नाशुचाप्यो Ds न नाशुचाप्यो (Ds 'कशाप्या sic) Ds नाशुचाप्यो Ds नाशुचाप्यो वा (for व नाशुचाप्यो) —^g) Dt (both times) Ds कवि, Ds वया Ts सदा (for तदा) Dt 17 Ms नावृत्तवाच दृश्यते Ds reads 11^h after 14 —After 14 Dt Ds 11ⁱ S (except Ms) ins

236^j नावृत्तवाचस्यशीलाश्चो नावृत्तवाच ।

[Dt Ds 11^k] [अ]पि (for [अ]पि) Gs नावृत्त Ms नावृत्त (for नावृत्त) Dt Ds Gs [अ]नृतवान् Gs Ms [अ] प्यनामवान् Gs [अ]नृतवान् (for [अ]नृतवान्) (for Dt see above)]

15 Cf vl 6 and 24 For sequence in Ms cf vl 7 Ds 17 Ms transp 15^a and 16^b —^c) Gs

वर्णयचतुर्थे देवतातिथिपूजकाः ।
दीर्घायुषो नराः सर्वे धर्मं सत्यं च संथिताः ॥ १६
क्षत्रं ब्रह्मभुजं चामीद्वैश्याः क्षत्रमनुव्रताः ।
शूद्राः स्वधर्मनिरतास्त्रीन्वर्णानुपचारिणः ॥ १७
सा तेनेदगाडुनाथेन पुरी सुपरिक्षिता ।
यथा पुरस्तामनुना मानन्द्रेण धीमता ॥ १८

मिहित (for न दीर्घ) Ds 'वृत्ते, Ms हीनचित्तो (for
चित्तचित्तो) —^a) Ds 177 Tis Ms स्वाधितो (Ds 'विः)
(for स्वधितो) Ts [स] व्यनधीरो न —For 15^{ad} Ds
subst 1 27 of 248* (cf v 1 24) —^a) Gs [अ]
धीमाद्याप्यस्वरूपभाक्, Gs धीमादेव सुरुषमाक —For 15^{ad}
Ds subst 1 26 of 248* —^a) = 8^c Ds 'क्षत्रवन्, Ds न
वृ दुष्ट (with hiatus) (for वृष्ट क्षत्रवन्) Ds स्वयोध्याया
—^a) Ms [स] राप्य, Ms [स] व्यनृत् (sic) (for राप्य)
Ds 177 हविमन्त्राणि प्रकाशित —After 15 Ds ms 1 29
of 248* (cf v 1 24)

16 Cf v 1 6 and 24 For sequence in Ms cf v 1
7 Ds 177 read 16^{ad} after 11 (cf v 1 11) —^a)
Ds 177 Gs वीर्यवद् (Ds 'व्य, Ds 'व्यमे) Ms वतुर्वैरि
वि वयु —^a) Ds द्वदा + वि' Ds 'वृषा —After 16^{ad}
Dt Ds 177 8 (except Ms) ms

237* कृत्वाद्य ददित्याद्य दुरा विज्रमसमुदा ।

[Ts धर्मज्ञात् (for कृत्वाद्य)]

On the other hand Ds 177 ms 1 32 of 248* (cf
v 1 24) Then Dt reads 13^{ad} —^a) Ds 177 तपो धर्म,
Ds विरो धर्म (for धर्म सत्य) Ds मनुजा, Gs संभुजा
(for सत्मा) —For 16^{ad} Ds subst 1 30 of 248*
(cf v 1 24) —After 16^{ad} Dt Ds 177 8 (except
Ms) ms

238* सहित पुरनीत्रैश्च निय खीति प्रोत्तमे ।

[Gs Ms श्रीनित्य (by transp)]

17 Cf v 1 6 and 24 Ds Ds ms 17^{ad} as in Ds
after 1 30 of 248* while Ds 177 reads the same for 1
31 (cf v 1 248*) —^a) Ts हि (for च) Ds वासी क्षत्र
ब्रह्मभुज, Ds ब्रह्मचर्य वर क्षत्र, Ds ब्रह्मचर्या वैश्या, Ds
मन्त्र पर्वचक्षत्र Ms 'धर्मरत चापि —^a) Ds क्षत्रधर्मम् (for
वैश्या क्षत्रम्) Ds om 17^{ad} —^a) Dt Dt 177 8 Ts Ms Ct
स्वधर्म, Gs as in text (for स्वधर्म) Gs Ct द्वाद्वाणं
स्वधर्महि श्रीनित्य । Gs —^a) Ds धर्मपुत्रवत् Ds Ms वतु
(for उपचारिण) Ms विप्रानुपसेदित —For 17^{ad} Ds 177
subst on the other hand Ms Ds 177 17 ms after 1
31 Ms Ds after 30 of 248*

योधानामग्निख्यानां पेशलानामग्निपांशम् ।
संपूर्णा कृतविद्यानां गुहा केसरिणामिन् ॥ १९
काम्योजिपये ज्ञातैर्गोहैश्च हयोत्तमैः ।
वनायुर्जनदीजैश्च पूर्णा हरिहयोपमैः ॥ २०
विन्ध्यपर्वतजैश्चैः पूर्णा हेमपतैरपि ।
मदान्वितैरतिउल्लसितैः परितोपमैः ॥ २१

239* द्वाद्वाधवारि कर्णलोष्ठयुधपुष्पोऽनसुव ।
[Ds हि (for [अ]ति) Ds 177 11 द्वाद्वा (for द्वाद्वालो)
Ds 177 (before corā see m) 'वक्त्र (for जम्बुव)]
—After 17 Ds ms 1 32 of 248* (cf v 1 24)

18 Cf v 1 6 and 24 —^a) Ds 177 पुत्रम् (for सा
तेन) —^a) Ds 177 पालिता सामवन् (Ds 'महा) पुत्रे Ds
om 18^{ad}—19 —For 18^{ad} Ds subst and reads after
18^{ad}

240* तथा द्वाधवारो रापा वातुर्वैर्यं प्रकाशित ।
—^a) Ds सिमित, Ms पालिता (for चीमता) Ds 177 प्रतेय
परिपालिता —After 18 Gs Ms ms

241* योधाना मन्त्रिकवृत्तान् मन्त्रव च मनीषिणाम् ।

19 Cf v 1 6 and 24 Ds 177 om 19 (for Ds cf
v 1 18) —^a) Gs Ms द्विचानाम् (for योधानाम्) Ms
'वर्णाना (for कल्याणा) —^a) Ds Ts Gs सुवर्चसा, Gs
Ms महर्षिणा Gs महर्षिणा (sic) Ms मन्त्रिणा Ms मन्त्रा मन्त्र
Gt as in text (for मन्त्रिणाम्) Ds सपुत्रोऽनसुवित्वा
—^a) Ms सत्पै पूर्णा च द्वाधारा —For 19^{ad} Ds subst
1 36 of 248* (cf v 1 24)

20 Cf v 1 6 and 24 —^a) Ds 177 देशनैवारि
Ds om (hapl) 20^{ad} —^a) Ds हयैवानुवैश्या, Ds 177
हयैवानुवैश्या (Ds 'रपि) —^a) Ts वनैश्च (for
वनायुर्नर) Ms वनैश्च (for 'जैश्च) Ds 177 नदीनैर्वा
क्षीनैश्च, Ds नदीनैश्च संपूर्णा —^a) Ds हयैर (for एषा)
Dt Ds 177 T Gs 'सत्पै (for हरिहयोपमै) Ms संपूर्णा
विधिद्वै

21 Cf v 1 6 and 24 —^a) Ms 'मन्त्रैर (for विन्ध्य
पर्वतैर) Ds 177 नागैश्च (for मत्तै) —^a) Ds 177 तथा
(for पूर्णा) Bs (marg) ms 21^{ad} as in Ds after 1 40
of 248* (cf v 1 24) —^a) Ds सिक्षितै (for मानवै)
—After 21 Dt Ds 177 17 ms Ds subst for 21^{ad}
while Bs 177 ms after 1 41 of 248* (cf v 1 24)

242* पेशलवृत्तलैश्च महापशुजैश्च ।

[Ds 'वन् (sic) (for रेखा)] Bs 177 वानरैश्च च द्वि
Ds सत्पर्विदुर्गान्तिके (ते) (for the post half)]
Dt cont 1 41 of 248* (cf v 1 24)

G 1 5 25
B 1 6 23
L 1 6 26

34029

G 1 6 8
B 1 6 8
L 1 6 8

कामी वा न कटयौ वा नृशंसः पुरुषः कचित् ।
द्रष्टुं शक्यमयोध्यायां नाविद्यान्न च नास्तिकः ॥ ८
सर्वे नराश्च नार्यश्च धर्मशीलाः सुसंयताः ।
मुदिताः शीलवृत्ताभ्यां महर्षय इवामलाः ॥ ९
नाकुण्डली नामकुटी नासग्मी नाल्पयोगवान् ।
नामृष्टो नानुलिताङ्गो नासुगन्धश्च निघते ॥ १०
नामृष्टभोजी नादाता नाप्यनद्वदन्मिच्छकृत् ।
नाहस्ताभरणो वापि दृश्यते नाप्यनात्मवान् ॥ ११
नानाहितमिर्नार्यज्वा मित्रो नाप्यसहस्रदः ।

8 Cf v1 6 and 24 and 11 For sequence in M₄ cf v1 7 —^a) D₁ M₄ नास्तिनामी M₄ का*वा न M₄ कदयौ (submetric) (for कदयौ वा) —^a) G₁ damaged (for नृवास) D₁ [अ]पि वा M₄ कुत (for दृष्टिन्) —^a) c=15^a D₁ शक्यसमयोध्यायां स विद्यानास्तिकोपि वा

9 Cf v1 6 and 24 and 11 For sequence in M₄ cf v1 7 —^a) D₁ M₄ दामशीला सुपांसिका —^a) T₃ M₄ उद्विता (for मुदिता) D₁ वेदज्ञा वृत्तशीला —^a) M₄ [अ]परा (for [अ]मृष्टा)

10 Cf v1 6 and 24 and 11 For sequence in M₄ cf v1 7 G₁ missing up to नाव्य on a damaged fol —^a) D₁ [अ]दिपत्नी, M₄ [अ]गुगवान् (for [अ] ह्यभोगवान्) D₁ om 10^a —^a) D₁ नामृष्टी G₁ नामृष्टो (for नामृष्टो) Dt D₁ s Ct न नलि, D₁ न लि (wrongly om one n) G₁ नावलि, M₄ [अ]नवलि, M₄ नावलि, Cg as in text (for नानुलिताङ्गो) M₄ transp 20^a and 11^a —^a) D₁ G₁ गमिश्रि, G₁ M₄ नासुखश्च M₄ नासुख आवि (for नासुगन्धश्च)

11 Cf v1 6 and 24 For sequence in M₄ cf v1 7 D₁ reads 11^a after 14 —^a) D₁ भोक्ता M₄ नाटभोगी (for नाटभोगी) D₁ वा (for न) D₁ भोजनो दत्ता —^a) D₁ नासुगंधो न वानुजु —After 11^a D₁ ms 1 22 26 of 248^a (cf v1 24) —^a) D₁ M₄ [अ] वानवान् G₁ [अ]जा *** (for [अ]जामवान्) —For 8-11 D₁ s 7 subst 1 13 (prior half) 11 (post half) 12 9 10 23 and 29 of 248^a (cf v1 24) then read 16^a.

12 Cf v1 6 and 24 For sequence in M₄ cf v1 7 —^a) D₁ नाहिला (submetric) G₁ s * * * तामिर (for नानाहितानिर) D₁ योषज्वा D₁ T₃ भाषज्ञो, D₁ नायज्जी (for नायज्वा) —^a) Cg t बुद्धो (for विप्रो) D₁ जा वा (for न) Dt D₁ s 16 T₃ s G₁ s 16 M₄ s न बुद्धो (G₁ s *) वा न वस्त्र, D₁ विप्रदो वा D₁ किमोनाथ

कथिदासीदयोध्यायां न च निर्हृतसंकरः ॥ १२

स्वकर्मनिरता नित्यं ब्राह्मणा निजितेन्द्रियाः ।

दानाध्ययनशीलाश्च संयताश्च प्रतिग्रहे ॥ १३

न नास्तिको नानृतको न कथिदबहुश्रुतः ।

नासूयको न चाशक्तो नाविद्यान्विघते तदा ॥ १४

न दीनः क्षिप्तचित्तो वा व्यथितो वापि कश्चन ।

कथिन्नो वा नारी वा नाश्रीमाच्छाप्यरूपवान् ।

द्रष्टुं शक्यमयोध्यायां नापि राजन्यभक्तिमान् ॥ १५

—^a) G₁ [अ]निर्हृत, Cg tp as in text Ct [अ]बुद्धो न (for निर्हृत) G₁ s-स्मर (for स्मर) Dt D₁ s न नाशुतो न^a D₁ सद्रुत्तरहितो नर, D₁ नाशुत्ताचार^a D₁ स्मृतिरहितो न च D₁ अथ नो वृत्ति^a D₁ न तपोत्तर^a M₄ य स्थितो वर्णसंकरे

13 Cf v1 6 and 24 For sequence in M₄ cf v1 7 D₁ reads 13^a after 1 32 of 248^a which it ms after 16^a —^a) D₁ न कर्मनि T₃ M₄ स्वधर्मनि^a M₄ स्वधर्मनि^a (for स्वकर्मनिरता) —^a) D₁ ब वि D₁ विप^a (for विजितेन्द्रिया) —^a) D₁ सयुक्ता, M₄ नुक्ताश्च (for शीलाश्च) D₁ यज्ञाध्ययनविद्याश्च D₁ s सुयता (D₁ शीला) वतवत्तश्च —^a) D₁ s रिताश्च, D₁ सयुक्ता, T₃ सयुक्ताश्च, M₄ सवर्षाश्च Cg t as in text (for सयताश्च) D₁ s च प्रतिग्रहाश्च, D₁ सप्रतिग्रहै (for च प्रतिग्रहे) —For 13^a D₁ subst 1 18 of 248^a (cf v1 24)

14 Cf v1 6 and 24 For sequence in M₄ cf v1 7 —^a) D₁ नो^a D₁ T₃ M₄ ना^a (for न नास्तिको) D₁ s 7 T₃ नावृत्तवान् (D₁ T₃ वान्) D₁ नावृत्तिको (sic) M₄ नावृते वा, M₄ [अ]वृत्तवान् (for नावृत्तिको) D₁ s 16 M₄ Ct नास्तिको नावृते (Ct ती Ctp नो) वापि Cg as in text Dt repeats (by oversight) 14^a after 236^a —^a) D₁ असूपको (for ना^a) D₁ नावासव्यो D₁ s न वावसव्यो (D₁ कालावा sic) D₁ वावाक्को वा D₁ वामको वा (for न वावको) —^a) Dt (both times) D₁ s कचित्, D₁ तथा T₃ सदा (for तदा) D₁ s 7 M₄ नावृत्तिलप दृश्यते D₁ reads 11^a after 14 —After 14 Dt D₁ s 16 S (except M₄) ms

236^a नापद्रवविद्वत्प्रासीन्नयो नापहस्यद ।

[Dt D₁ s [अ]गिन् (for [अ]गिन्) G₁ नावृते M₄ नावृते (for नावृते) Dt D₁ s G₁ s [अ]बुद्धु G₁ M₄ [अ] व्यतामवान् G₁ [अ]व्यक्तवान् (for [अ]महत्तर) (for Dt see above)]

15 Cf v1 6 and 24 For sequence in M₄ cf v1 7 D₁ s 7 M₄ transp 15^a and ^a —^a) G₁

वर्णेष्वयचतुर्थेषु देवतातिथिपूजकाः ।
दीर्घायुषो नराः सर्वे धर्मं सत्यं च संश्रिताः ॥ १६
क्षत्रं ब्रह्मसुखं चामात्रैर्यथाः क्षत्रमनुजताः ।
शूद्राः स्वधर्मनिरतास्त्रीन्वर्णानुपचारिणः ॥ १७
सा तेनेद्राहुनाथं पुरी मुपरिरक्षिता ।
यथा पुरस्तान्मनुना मानरेन्द्रेण धीमता ॥ १८

निर्दिष्ट (for न दीन) Ds ०५०५ Ms क्षीणचित्तो (for क्षीणचित्तो) —^d Ds ०५०५ T1 Ms व्यापितो (Ds ०५०५) (for व्यापितो) T1 [क्ष]व्यवधीगे न —For 15^{ms} Ds subst 1 27 of 248^{ms} (cf v1 24) —^d G1 [क्ष] धीमात्रैव स्वरूपमाह G1 धीमात्रैव स्वरूपमाह —For 15^{ms} Ds subst 1 26 of 248^{ms} —^d = 8^{ms} Dr ०५०५, Ds न तु दुष्ट (with hiatus) (for द्रुष्ट दानयम्) Dr त्वयोध्याय (for त्वयोध्याय) Ms [क्ष]राज्यम्, Ms [क्ष] न्यून (sic) (for राजनि) Ds ०५०५ तस्मिन्नात्र प्रशामयि —After 15 Ds ms 1 29 of 248^{ms} (cf v1 24)

16 Cf v1 6 and 24 For sequence in Ms cf v1 7 Ds ०५०५ read 16^{ms} after 11 (cf v1 11) —^d Ds ०५०५ G1 धीमात्रम् (Ds ०५०५, Ds ०५०५) Ms चतुर्थेति वि वर्णेषु —^d Ds देवता *वि* Ds ०५०५ —After 16^{ms} Dt Ds ०५०५ S (except Ms) ins

237* इत्याह वदाम्याह गूता विप्रमसयुता ।

[Ts पनंशाम् (for वनंशाम्)]

On the other hand D ०५०५ ms 1 32 of 248^{ms} (cf v1 24) Then Dr reads 13^{ms} —^d Ds ०५०५ तपो धर्मः, Ds विप्रो धर्मः (for धर्मः सर्वः) Ds संयुता G1 संयुता (for संयुता) —For 16^{ms} Ds subst 1 30 of 248^{ms} (cf v1 24) —After 16^{ms} Dt Ds ०५०५ S (except Ms) ins

238* साहिता पुत्रवैश्वेध निच क्षीमि इतोचमे ।

[G1 Ms क्षीमिनिच (by transp)]

17 Cf v1 6 and 24 Ns Ds ms 17^{ms} as in Dr after 1 30 of 248^{ms} while Ds ०५०५ read the same for 1 31 (cf v1 248^{ms}) —^d T1 हि (for च) Ds आसीसया ब्रह्मसुख Ds ब्रह्मसुखं चरस्य Ds ब्रह्मसुखमा नैवया Dr ०५०५ पयचरस्य Ms ०५०५ चरस्य चरस्य —^d Ds सत्यधर्मम् (for वैश्या धर्मम्) Ds om 17^{ms} —^d Dt Ds ०५०५ Ms Ct स्वकर्म G1 as in text (for स्वकर्म) G1 Ct शूद्राणां स्वकर्महि नीतिनि । G1 —^d Ds अन्यपूजयम् Ds Ms अजु (for उपचारिण) Ms त्रिपर्णानुपमेदिरे —For 17^{ms} Ds 1 subst on the other hand Ns Ds ०५०५ ms after 1 31 Ns Ds after 30 of 248^{ms}

योधानामभिनख्यानां वैश्वलानामभर्षिणाम् ।
संपूर्णा कृतत्रिवानां युद्धा वेभरिणामिन् ॥ १९
वाम्बोज्ञपिपये ज्ञानैर्वाहोर्नैव हयोत्तमः ।
वनायुर्जनैर्वाहोर्नैव पूर्णा हरिहयोपमैः ॥ २०
मिन्ध्यपरितोर्नैवैतैः पूर्णा हयोत्तमैः ।
मदान्निर्तैरतिरुर्नैवैतैः परितोपमैः ॥ २१

239* यद्वाधेवापि वर्णोऽयमुपपन्नोऽनसुयव ।

[Ds ०५०५ (for अजि) Ds ०५०५ 11 सुयवते (for सुयवते) Ds ०५०५ (before corr sec m) ०५०५ (for अजुयवते)]

—After 17 Ds ms 1 32 of 248^{ms} (cf v1 24)

18 Cf v1 6 and 24 —^d Ds ०५०५ पयम् (for सा तेन) —^d Ds ०५०५ पालिना सातवद् Ds ०५०५ मद्वापुते Ds om 18^{ms} 19 —For 18^{ms} Ds subst and reads after 18^{ms}

240* तया दशरथो राचा चतुर्थेयं प्रशामयि ।

—^d Ds निमित्ता Ms पालिना (for चीनया) Ds ०५०५ प्रजेय परिपालिता —After 18 Gs Ms ins

241* योधाना मन्त्रिणख्यानां सद्गतं च मन्त्रिणाम् ।

19 Cf v1 6 and 24 Ds ०५०५ om 19 (for Ds cf v1 18) —^d Gs Ms द्विनायम् (for योधानाम्) Ms ०५०५ (for ०५०५) —^d Ds T1 G1 सुवर्षता Gs Ms मद्वापुते, Gs मद्वापुते (sc) Ms मन्त्रिणा Ms मद्वापुते Gt as in text (for मन्त्रिणाम्) Ds सुवर्षता मन्त्रिणा —^d Ms सर्व पूर्णा च द्वापुते —For 19^{ms} Ds subst 1 36 of 248^{ms} (cf v1 24)

20 Cf v1 6 and 24 —^d Ds ०५०५ वैश्वलैवापि Ds om (hapl) 20^{ms} —^d Ds द्विर्वाचनवैश्वल्य Ds ०५०५ द्विर्वाचनवैश्वल्य (Ds ०५०५) —^d T1 मन्त्रिण (for मन्त्रिण) Ms मद्वापुते (for ०५०५) Ds ०५०५ तद्वैश्वल्य द्विर्वापि Ds मन्त्रिणवैश्वल्य संपूर्णा —^d Ds द्विर्वा (for पूर्णा) Dt Ds ०५०५ T Gs ०५०५ (for द्विर्वापुते) Ms संपूर्णा विविधैर्नैव

21 Cf v1 6 and 24 —^d Ms ०५०५ मद्वापुते (for मिन्ध्य पयचरस्य) Ds ०५०५ मन्त्रिण (for मन्त्रिण) —^d Ds ०५०५ तया (for पूर्णा) Bs (marg) ins 21^{ms} as in Ds after 1 40 of 248^{ms} (cf v1 24) —^d Ds निमित्त (for मातृ) —^d After 21 Dt Ds ०५०५ S ins Ds subst for 21^{ms}, while Bs ०५०५ after 1 41 of 248^{ms} (cf v1 24)

242* यद्वाधेवापि वर्णोऽयमुपपन्नोऽनसुयव ।

[Ds ०५०५ (sc) (for यद्वाधेवापि) Bs ०५०५ तद्वैश्वल्य च द्विर्वाचनवैश्वल्य (तै) (for the post half)] Dr cont 1 42 of 248^{ms} (cf v1 24)

G 1 6 25
B 1 6 23
L 1 6 20

34029

G 3 6 25
D 1 6 24
L 1 6 27

अङ्गनादपि निष्क्रान्तैर्वाग्मनादपि च द्विषैः ।
भद्रमन्त्रैर्भद्रसूक्तैर्भगवन्देश्य सा पुरी ॥ २२
नित्यमर्चैः सदा पूर्णा नागैरचलसन्निभैः ।
सा योजने च द्वे भूयः सत्यनामा प्रकाशते ॥ २३

तां सत्यनामां दृढतोषणार्णलं
गृहैर्निचिन्नैर्यशोभिनां शिवाम् ।
पुरीमयोध्यां नृसहस्रसङ्कलां
अश्वास वं शक्रसमो महीपतिः ॥ २४

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे षष्ठः सर्गः ॥ ६ ॥

22 Cf v l 6 and 24 —^a) Ds 34 T Gs Ms 3 Gs
अपि निष्क्रान्तैर्, Gs अनिष्क्रान्तैर् Ms अनिर्निवृत्तैर् (for
अपि निष्क्रान्तैर्) Ds अन्नाद्यनिष्क्रान्तैर् —^b) Ds वामनैर्
(sic) (for वामनाद्) Ts Gs द्विषै (sic) (for द्विषे)
—After 22^{ab} Ds Ds 34 S (except Ms) ins

243* भद्रमन्त्रैर्भद्रसूक्तैर्भगवन्देश्य सा पुरी ।

[Ts 3 G Ms 3 भद्रैर् (for मन्त्रैर्) Ds भद्र 3 3 Ts 3 G
Ms 3 भद्र (for मन्त्रैर्)]

133 (om) Bs 4 (after 242*) ins 22^{ab} after l 41 of
248* (cf v l 24) —^a) Vs Bs Ds Ms भद्रमन्त्रैर् (Bs
Ms भद्रैर्) Bs भद्रमन्त्रैर्, Ds Ts 3 G Ms 3 भद्रमन्त्रैर् (for
भद्रमन्त्रैर्) 13 Ds भद्रैर्, Bs 4 Gs Ms भद्रैर् (Bs भद्रैर्)
Ms भद्रैर् (for भद्रमन्त्रैर्) —^b) 13 सुगन्धर्वैर्, Bs भद्रैर्,
Bs Ds 14 S (except Ts) भद्रैर् (for सुगन्धर्वैर्) Bs
सुगु (for सा पुरी) —For 22 Ds subst

244* वसुधाजपतुल्योद्धतैश्चरणादपि निर्मुले ।
भद्रमन्त्रसूक्तैर्भगवन्देश्यैर्चि च द्विषैः ।

[(1 1) (hypermetinc)]

—For 22^{ab} 22 Ds 3 subst 1 40-41 of 248* while Ds
subst 1 40 (248*) for 22 (cf v l 24)

—After 22 Ds 14 S repeat 4^{ab} [var] then ins.
243*

23 Cf v l 6 and 24 Vs 3 (om the prior half)
Bs cont (see above) Bs ins (var) the line of 23^{ab}

after l 41 of 248* —^a) Gs नित्य (for नित्य) Vs 3
(om) Bs छुमैर्भद्रैर्, Bs छुमैर् वानैर्, Ds 3 3 सदा (Ds
"सा" कीर्णा Gs Ms सुसर्णा (for सदा पूर्णा) —^b) 13
मन्त्रमन्त्रैर् Bs वागैर् पर्वतैर् (for नागैरचलैर्) —For 23^{ab} Ds
subst 1 42 of 248* —^c) Ds 7 भाषोक्तनाद् (for सा
योजने) Ds Ds 3 द्वे वा (by transp) Ds 3 3 द्वे (Ds 7
वा) वा भूयो (for व द्वे भूय) Ds भाषोक्तनादयोपसा सा Ms
सा विबोधनविरसीर्णा (cf 137*) भूयो वापि 3 Gt
द्विषोजने द्वयोर्धनयो । अत्यन्तसयोगे द्विषीया । 33 —After
23 Ds Ds 3 14 S (for Ds 14 S see 23) ins

245* वा पुरीं स महातेजा राजा दशरथो ब्रह्मा ।
अश्वत्थ शक्तिरसिधौ नक्षत्रायोद्य नक्षत्रमा ।

[(1 1) Ts Ms नक्षत्र Ms "वाह" (for स भाषोक्त) Ms
तदा (for ब्रह्मा) —(1 2) Ms "राजान नरा" (for the
prior half)]

On the other hand Ds ins

246* विजैराजपुरी सा तु पुरा दशरथे शृषे ।

while Ds 3 3 ins. Ds 14 reads for l 44 of 248* .

247* तस्यां दशरथो राजा वास्योपतिराजसम् ।

[Ds [वा] तु Ds [अ] जसम् (for [अ] जसम्) Ds 7 शक्तिर
(Ds पुरा) चरित् 22 (for the post. half)]

24 ") Vs स (for हा) Ms "धामा" (for सत्यनामा)
Ds हनु (sic) (for हनु) —^a) Ds 3 3 उपशोभिनां Ds
"वरा", Ts "शिव" (for "शिवम्") Ds सदा (निचिन्नैर्यशोभिनां
—^b) Ds वृषसिद्ध (for वृषसिद्ध) Ds 3 3 पुरीं महोदधम् ।

—For 6-24, S₁ N V B D₂ 10-13 subst. :

- 248* (6^{ab}) इष्टपुत्रेन तस्मिन्पुरे नैवाद्युत्तुतः ।
 कश्चिदासीत्यतो नापि कश्चिदन्यायवृत्तिमाप्नु ।
 (7^{ab}) न चाप्यविभक्तः कश्चिदास्तेष्वपि पुरे बन्धः ।
 (7^{cd}) न चाप्यासीद्वत्पुत्रः कुटुम्बी तत्र कश्चन ।
 (8^{ab}) न कदम्बः कश्चिदासीत्तान्मृतो न शत्रोऽपि वा । [5]
 न मानी न च संरम्भो न मृगोऽपि क्षित्यनः ।
 नामहास्यो न गिमुनो न परलोपनीयकः ।
 न चाप्यपह्लासपुनर्नयिनी नातृपुत्रजः ।
 (9^{ab}) नराः स्वदारिद्र्यात्तान्मर्यादामन्यन्तिनराः ।
 (9^{cd}) सुखता एषिभ्यन्तश्च नरा भास्यन्त्या विभः । [10]
 (10^{ab}) नातृपण्डरीता नातृपण्डरीता नास्त्वपि नातिरेक्यी ।
 न च कुत्राप्येतो नासीत्तरेहो वा पुरोत्तमे ।
 (11^{ab}) नातृपृथुपुत्रो न चाप्यासीदधिकपण्डः ।
 (11^{cd}) नातृप्राप्तमनोपेतो नातृपुत्रं च नास्तिकः ।
 (12^{ab}) नातादितामिन्नपुत्रपथा विभो नास्तिसन्धः । [15]
 (12^{cd}) कश्चिदासीद्वोप्यायां सङ्कृतहितो जगः ।
 (13^{ab}) स्वकीर्तिरताश्चात्मन्यर्थं तत्र द्विजातयः ।
 (13^{cd}) पद्माप्यपवित्राद्याश्च विरताश्च प्रतियमाप्नु ।
 (14^{ab}) न नास्तिको नातृपुत्राङ्गः कश्चिन्वोचनो गतः ।
 (14^{cd}) न सूषको न क्षात्रको नातृपुत्रिस्तत्र चाप्यभूत् । [20]
 (15¹⁰) नातृपृथुः क्षात्रता नातृपुत्रो न चतुर्द्व ।
 न दुःप्री पुरवः क्षत्रियः च नीचनरहृतः ।
 रूपचाप्येतानातृपुत्रदीर्घाबाहुराणान्विताः ।
 मार्याद्व्यभक्तयोध्यायां मृष्टाभरणवामसः ।
 मानावसावः च श्रोत्रे न त्रिदशो न चारणः । [25]
 कश्चिदासीद्वोप्यायां नाश्रीनाश्च महाशरः ।
 (15^{ab}) न ह्येतो नापि वोर्ध्वको नातृगो न अयातुरः ।
 (15^{cd}) द्रष्टुं शक्यो ह्यवोप्यायां नापि सान्ध्यमन्त्रिमाप्नु ।
 (16^{ab}) बाणैश्चोप्यायां यत्कृतं पिबन्द्वायिर्गोमया ।
 (16^{cd}) नातृदीर्घांयुत्तपुनर नरा सस्यपरायणाः । [30]
 (17^{ab}) क्षात्रीयैश्च प्रशम्भ्यन् विदुर्गर्भं शत्रोऽपि नम् ।
 न योनिर्सकस्यापि तत्र गचारसकः ।
 (18^{ab}) एषिभ्यस्तान्मन्यन्ते पाण्डिता क्षामकपुत्री ।
 (18^{cd}) यथा युतात्मजुना सन्नेवेष्टुः भुजियम् ।
 (19^{ab}) योपेक्षानिर्दिष्टत्वात् समुपेक्षयन्निर्दिष्टमाप्नु । [35]
 (19^{cd}) गुप्ता गुप्तं सखैः सा मित्रिण्य मित्रिगुहा ।
 (20^{ab}) क्षात्रीयदेवताश्चैव ह्येवांजातुर्देवताया ।
 (20^{cd}) नदीतैर्वादिर्गर्भैश्च क्षीणां हरिहरोपमयाः ।
 (21^{ab}) त्रिपुण्ड्रवर्णैर्गर्भैश्च नानैर्गर्भैस्तथापि ।
 सत्त्ववीर्यपुत्रैः पुरैस्तस्मैष्टोष्येनैः । [40]
 पद्मानन्दपुरेऽनूनीर्मन्त्रमन्त्रभृताश्च वै ।
 (23^{ab}) सा इती बह्विः बीर्षां क्षात्रीयैश्चहस्तिभिः ।
 (23^{cd}) मायोपजाता भूयो वा साविधाना व्यकसता ।
 सा इती यत्र क्षात्रीयपुत्रा दारतयापि नम् ।

(24)

तां सत्यनाम्नीं दृढतोरणाङ्गुली [45]
महार्द्धमिवैदमशैरलकृतान् ।
पुरीं समोवावतवर्गामनुचमा
स कोशलेन्द्रो नृपनिर्व्यपाळपत् ।

As D¹² 17 have lines 9-13, 23 and 29 of 248* as subst. for 8-11, their variants are given below along with other MSS of the subst. group.

[*V* om. from the post. half of l. 1 to the prior half of l 5 —(l. 2) *V*₆ मन्थार्यः (for मन्थार्य).—(l. 3) *S*₁: *V*₁ & *B*₁ *D*₁₁₋₁₈ निषव (for -निषव'). *S*₂ जनप्रिप, *V*₁ & *B*₁ *D*₁₁₋₁₈ transp. डुरे and क्क [for डुरे न्त]. —(l. 5) *S*₁ [म]जरी (for [म]जरी).—(l. 6) *V*₁ नीतो (for यती). *N*₁ missing (for नृत्तने) *S*₁ *N*₂ *V*₁ *B*₁-& *D*₁₀₋₁₇, *V*₂ तवि° (hypermetric), *B*₁ न वनन, *D*₁₁₋₁₈ न बुल्लि (for विल्लन).—(l. 7) *V*₁ न मोक्षाना (for नामहाला) *D*₁₉ इयणे (for सिनुने). *V*₂ न पुत्रावाताक, *D*₁₉ न सत्योर्जीवद (for the post. half).—(l. 8) *S*₁: *B*₁ *D*₁₉ न दीने, *V*₂ *B*₁ नापरि° (for नापरि) *V*₁ & *D*₁₉₋₁₉ वा (*V* om., *V*₆ वा)रुडण, *B*₁ & ° (for बाहुरुड). —(l. 10) *B*₁ निर्द्वा, *D*₁₉ मुक्क (for मुक्क). *N*₁ मन्ध्र, (for शुभिमन्ध्र) *D*₁₉ वत मान्वुठवा चिय (sic) (for the post half)—(l. 11) *V*₁ "वेव" (for मातिरेदिन).—(l. 12) *V*₁ & *B*₁ & *D*₁₂₋₁₈, *V* न तु *D*₁₂: नाच (for न व) *V*₂ *D*₁₁ कुम्बले (*D*₁₁ "सि"), *B*₁ हे पातो, *D*₁₁ तु प्रसङ्ग (for दुपास्ते) *N*₁ *D*₁₉ रादीद्, *V*₂ नाति (for रादीद्) *S*₁ *D*₁₉ रत्नावायो नापूद् (*D*₁₉ "वीद्", *V*₆ न चट्टाकात्मनीक), *D*₁₉ न बौद्धत पुरा (for the prior half) *D*₁₉ काश्चित् पुरोधे (hypermetric) (for the post half)—(l. 13) *D*₁₉ अ०५थरे (for नृपथरे) *S*₁ कैर, *N*₂ *D*₁₁₋₁₉ न वा (for न व) *S*₁ *D*₁₁ व मिळू, *V*₂ जालिवपूद्, *B*₁ (m. also) *D*₁₉ अनिरूप (for अनिवपूद्).—(l. 14) *V*₁ *D*₁₁₋₁₉ नाजूरी *B*₁ (m also) नापूर (for नापूरु). *S*₁ *D*₁₉ om. l. 15-21 —(l. 15) *D*₂ लव हरया (for नायनहरद). —(l. 16) *V* *D*₁₉ रुद्रशि (*V*₂ "त")दिने (for तदुदिते). —(l. 17) *V*₂ स्वभिणि रसाय, *D*₂ स्वधवं? (for स्वभनिलायाय) *B*₁ हि (for व) *N*₁ रूपरा (for नं हव) *D*₂ subst. l. 18 for 13rd.—(l. 18) *V*₆ -विषाय, *D*₁₉ विष्णय, *D*₁₉ विषवार (for विषाय) *V*₁ षेटे, *B*₁ *D*₁₉ एहि° (for प्रतिपार).—(l. 19) *V*₁ चाणिघे (for नाणिघे).—(l. 20) *V*₁ *D*₁₉ दग्धे (for दग्धे) *V** * * पूद् (for वापूद्).—(l. 21) *D*₁₉ नातिमुद्र (sic) (for गङ्गमुद्र) *D*₁₉ 13 वा (for 13th) *V*₂ नापूरी (n चापूरी (for the post half) *D*₁₉ ms. l. 22-26 after 12th. —(l. 22) *V*₂ वल्ल वण (for वल्लवण) *B*₁ (m also) न वैश्वरत्तरुणा (for the post half)!—(l. 23) *D*₁₁₋₁₈ वार- (for वार-). *V*₂ transp. वउद् & मयुर —(l. 24) *V*₁ वडेप्य. *S*₁ om (hapl.) from the post.

half of l 24 to the prior half of l 26 D1 मूल्या
(for वाम) —(l 23) V4 ननुवाम् (for ननुवाम्)
N V4 B2 D2 10 [अ]क्रुते (for क्रुते) D2 [अ]क्रुते (for
क्रुते) V4 D2 11 बलिदा (for वाम) D1 subst
l 26 for 15^{ad} —(l 26) N2 महातन V4 [अ]महामा
(submetric) V4 B1 [अ] महातन V4 B3 (marg)
महातना B1 [अ]महावदा D2 11 12 [अ]महावाम् (for
महातन) D1 subst l 27 for 15^{ad} —(l 27) S1 D2
कुल N1 V4 D1 न्वित (for भवतु) D1 ins l 29 after
subst for 15 —(l 29) V2 B1 (m) D2 11 12 वदन्
(for अवेदन्) V1 2 4 B1 D2 11 12 विव (for विवृ) B2
वद (for वद) V4 B2 (m) D1 वद (for वद) D1
subst l 30 for 16^{ad} —(l 30) D2 वद (for वद)
D1 वदवाम् (for वदवाम्) —After l 30 N2 D2 10 12
17^{ad} as in D1 while D2 11 12 read it for l 31 then
all cont 239* —(l 31) V4 वद V4 वद (both sic)
(for वद) B वदवाम् D2 वद (for वद) B2 वदो
वदवाम् (for the post half) D1 ins l 32 after
17 D2 17 18 after 16^{ad} —(l 32) D1 2 7 9 [अ]वीर्य D2
वद (for [अ]वि) D2 न वीर्य सगवाम् (sic) (for
the prior half) S1 [आ]वन (sic) (for [आ]वाम्) —
(l 33) N2 वद (for वद) V4 [आ]वीर्य (for
वदवाम्) —(l 34) V4 वद सा (for वदवाम्) B2 वदो
(sic) (for वदवाम्) V4 वीर्य (for वीर्य) —(l 35)
V2 वदवाम् (for वदवाम्) D1 subst l 36 for 19^{ad}
—(l 36) D1 वद (for वद) (For l 35 36 cf 226*)
—(l 37) N B1 1 D2 वदवाम् (for वदवाम्) B1 D2 11 12
वद (for वद) S1 D2 11 12 वद (D2 वद) वदवाम् V4 B2
वद (V4 वद) D2 वदवाम् (sic) (for वदवाम्)
S1 D2 om l 38-42 D2 11 om l 38 —(l 39)
V4 वदवाम्, D2 वदवाम् (for वदवाम्) V4 B1 D2
[अ]वि (for [अ]वि) D2 वद (for वद) D2 11 12
l 40 and 41 D2 11 12 40 after 21^{ad} —(l 40)
D2 11 वद (for वद) N1 B2 D2 वद (for
वदवाम्) N1 D2 11 12 वदवाम् (for वदवाम्) D2
वदवाम् (sic) (for the post half) —After l 40
B2 (marg) ins 21^{ad} as in D2 D1 cont l 41 after
24^{ad} (cf v l 21) V4 om (hapl l) from the post
half of l 41 to the prior half of the line of 23^{ad}

(cf v l 23) —(l 41) D2 वदवाम् (for वद) B2
(m) वद (for वद) B2 वद (for वद) —B2 ins
the line of 23^{ad} after l 41 (cf v l 23) —After
l 41 B2 11 12 24^{ad} the line of 23^{ad} then B2
alone cont the line of 23^{ad} D1 subst l 42 for
23^{ad} —(l 42) D1 वद सा (by transp) S1 D2 11
वद (for वद) —After l 42 V4 2 3 (om) B2 11 12 24^{ad}
then V4 cont the line of 22^{ad} —(l 43) S1
वदवाम् वा V4 B2 वदवाम् (B2 व) (for वदवाम्)
B2 (before corr as in text) D2 वद (for वद) V4
वदवाम् वदवाम् वा D2 सा वदवाम् वदवाम् D2 वदवाम्
वद (for the prior half) V4 B2 D2 11 12 वदवाम्
(B2 वद B2 व) वा V4 [अ]वीर्यवाम् (sic) B2 11
वदवाम् (B2 व) वा (for वदवाम्) B2 वदवाम् D2 11 12
वदवाम् D2 वदवाम् (sic) S1 D2 om l 44 —(l 44)
B2 (m) 4 वद (for वद) D2 11 12 24^{ad} for
l 44 —(l 45) D2 वद (sic) (for वद) S1 D2
वदवाम् V4 B2 वदवाम् (B2 व) वा V4 B2 (m) वदवाम्
B2 वदवाम् (for वदवाम्) V4 D2 11 12 वदवाम् D2 11 12
वदवाम् (sic) (for वदवाम्) —(l 46) D2 वदवाम्
(for वदवाम्) D2 वदवाम् वदवाम् वदवाम् —(l 47) V4
वदो V4 वदो (for वदवाम्) D2 वदवाम् वदवाम्
वदवाम् (sic) —(l 48) D2 वदवाम् (for वदवाम्)
S1 N2 V B2 D2 11 12 वद (S1 D2 11 12 वद) वदवाम् D2
वदवाम् वदवाम् वदवाम्]

Colophon S1 N1 V1 D2 11 12 om इति S1 D2 11 12
om श्रीरामायणे N1 V2 2 D2 11 12 om श्री N1
V2 4 B2 D2 11 12 11 12 श्री before रामायणे D2
श्रीरामायणे D2 D2 11 12 वदवाम् after रामायणे
—*Andra name* D2 om D2 11 12 S (except M1) ins
श्रीराम before वदवाम् V4 B2 11 12 वदवाम् D2 वदवाम्
—*Sarga name* S1 दशरथमीरामायणे N1 V1 11 D2 11
11 12 दशरथवाम् (D2 11 12 वदवाम्) D2 वदवाम्
—*Sarga no* (figures words or both) S1 N2 B2 D2 11 12
8 V4 5 D2 11 12 वदवाम्, S वद, D2 D2 11 12 both
(as in text) D2 वदवाम् **** वद **** वद वदवाम्
**** वद वदवाम् **** वद वद **** G1 11 12 conclude
with श्रीरामाय वद, G2 with श्रीरामायवदवाम्

अष्टौ बभ्रुवर्षीस्य तस्यामात्या यशस्विनः ।
शुचयश्चानुरक्ताश्च राजकृत्येषु नित्यदाः ॥ १

घृष्टिर्जयन्तो विजयः सिद्धार्थो अर्थसाधकः ।
अशोको मन्त्रपालश्च सुमन्त्राष्टमोऽभवत् ॥ २

7

In Ds 7 the sequence of stanzas in Sarga 7 (along with substitutes and insertions) is so complicated that it is given separately in a tabular form for the guidance of the reader and is ignored in these notes

Tabular conspectus of the sequence
of stanzas in Ds 7 :

Ds	Ds	Ds	Ds
249*		249*	
3	3	3	3
1	1	1	1
2	2	2	2
252* (4 ^{ab})	252* (4 ^{ab})	252* (4 ^{ab})	252* (4 ^{ab})
1 2 of 249*	1 2 of 249*	1 2 of 249*	1 2 of 249*
255*	255*	255*	255*
7 ^{ab}	7 ^{ab}	7 ^{ab}	7 ^{ab}
258*	258*	258*	258*
10	10	10	10
264*	264*	264*	264*
13 ^{ab}	13 ^{ab}	13 ^{ab}	13 ^{ab}
14 ^{ab}	14 ^{ab}	14 ^{ab}	14 ^{ab}
254*	254*	254*	254*
4 ^{ab}	4 ^{ab}	4 ^{ab}	4 ^{ab}
256*	256*	256*	256*
6 ^{ab}	6 ^{ab}	6 ^{ab}	6 ^{ab}
8 ^{ab}	8 ^{ab}	8 ^{ab}	8 ^{ab}
9 ^{ab}	9 ^{ab}	9	9
		11	11
12	12	12	12
1 256*	1 256*	1 256*	256*
259*	259*	259*	259*
260*	260*	260*	260*
263*	263*	263*	263*
15 ^{ab}	15 ^{ab}	15 ^{ab}	15 ^{ab}
16 ^{ab}	16 ^{ab}	16 ^{ab}	16 ^{ab}
1 3 of 271*	1 2 3 of 271*	1 3 of 271*	16 ^{ab}
16 ^{ab}	16 ^{ab}	16 ^{ab}	16 ^{ab}
17	17	17	17

Ts begins with श्रीरामचन्द्राय नमः. Dt Ds 4-5-11 S

Cg t begin with Ds 7 ins. after 252*

249* तस्यामात्या गुणैरायुर्विवाको सुमहात्मनः ।
मन्त्रज्ञाश्चेद्विजयाश्च नित्यं विप्रहिते रताः ।

[Ds 7 om 1 1 — (1 1) Ds 7 विजयात्मन, Ds 7 G Ms 1-2 सुमहात्मन (for सुमहात्मन) Ds 7 Ts 2 देवात्मन महात्मन (for the post half) Ds 7 repeat 1 2 after 252* — (1 2) Ds Ms मन्त्राश्च (for मन्त्राश्च) Ds (second time) विजयाश्च Ds (second time) विप्रि* (for विप्रि हाश्च) Ds (first time) मन्त्रिहर्तृजातम् (sic) Ds (first time) मन्त्राश्च कृताश्च (for the prior half) Ds 7 (both first time) नमः (for नित्य) cf 1^{ab} in Ss etc for the post half]

1 Ss N V B Ds 7 9-13 read 3 before 1, while Ms transp 1^{ab} and 3 — Ts 1 देवात्म (for देवात्म) Ss N V B Ds 7 9-13 मन्त्राश्च मन्त्राश्च (Bs 1 सु) — Ss N V B Ds 7 10-13 मन्त्राश्च (for मन्त्राश्च) — For 1^{ab} Ms subst

250* स ते परितुष्टो राजा मन्त्राष्टमोऽविविधैः ।

[Note hiatus between the two halves]

— Ts N V 4 Bs 3 Ds 10 13 स्वतु*, Vt (with hiatus) मन्त्र* Bs Du स्वतु* (for चानुरक्ताश्च) — Ds 1 कर्मसु, Gs राज्य* Ms मित्रोपपन्न (for राज्यचेष्ट) Ds नोदित, Ms कर्मसु (for मित्राश्च) Ss N V B Ds 10-13 मित्र (Dn सख) मित्र (V 3 चप) दिष्टे रता, Ds 1 7 नित्यपुत्रा स्वतुष्टा — After 1^{ab} Ms ins 252*

2 — 1 2 Ds 7 वृजिर्, V 3 Ds 12 वृजिर्, Ds वृजिर्, Ds वृजिर्, Ds वृजिर्, Ms धर्तार (for वृजिर्) Ds वृजिर्, Ds वृजिर् Ds (before corr) विप्र (for विप्र) — Ds Dt Ds 7 मन्त्राश्च (for मन्त्राश्च) Ss Ns Bs Ds 12 [S]मन्त्र* V 3 Dt Ds 12-13 मन्त्राश्च, V 3 Bs Ds 12 [S]मन्त्र* V 3 [S]मन्त्राश्च Ds [S]मन्त्र* Ds [S]मन्त्राश्च, T G Ms 12 मन्त्र*, Ms मन्त्र* (all to avoid hiatus) (for मन्त्राश्च) — Ds Dt Ds 7 मन्त्राश्च (for मन्त्राश्च) Ss Ns V B Dt Ds 7 9-13 Ms मन्त्राश्च (Dn before corr मन्त्राश्च) Ns मन्त्राश्च (submetric) (for मन्त्राश्च) — Ds V 3 सुमन्त्राश्च, Bs सुमन्त्राश्च, Ds सुमन्त्राश्च, Ds सुमन्त्राश्च (for सुमन्त्राश्च) Ds सुमन्त्राश्च, Ds सुमन्त्राश्च (for सुमन्त्राश्च) Ss मन्त्राश्च, Bs मन्त्राश्च, Dt Ds 7 [S] मन्त्राश्च, Ds सुमन्त्राश्च, Gs 4 Ms मन्त्राश्च (for सुमन्त्राश्च) V 3 सुमन्त्राश्च सुमन्त्राश्च, Ds सुमन्त्राश्च सुमन्त्राश्च — After 2 Bs read 254*

ऋत्विजौ द्वाभिमतौ तस्यास्ताम्रपितृवौ ।
 वसिष्ठो वामदेवश्च मन्त्रिणश्च तथापरे ॥ ३
 श्रीमन्तश्च महात्मानः शास्त्रज्ञा दृढविक्रमाः ।
 कीर्तिमन्तः प्रणिहिता यथाश्चनकारिणः ॥ ४
 तेजःक्षमायश्च प्राप्ताः स्मितपूरीभिमामिणः ।

3 S1 N V B D1 ३७-३९ read 3 before 1 Ms
 transp 1st and 3 —nd D2 ३७ मन्त्रिणौ चैव Ms
 चाप्यपरितौ (for द्वाभिमतौ) S1 N V B D1 ३८ D1 ३९-३९
 मन्त्रिणौ चैव Ms मन्त्रिणौ वृत्तिलस्यौ —⁴ D2 तावास्ताम्
 (for तस्यास्ताम्) B2 अवि (for दृढि) —⁵ S1 N V
 B2-4 D1 ३७-३९ चेद (D1 om) वैदग्ध्यपरागौ B2 पद्म
 पदपरागौ —After 3 D1 D2 ३९ ins

251st सुपथोऽप्यथ जाशलि काव्योऽप्यथ गौतम ।
 मार्कण्डेयस्तु दीर्घोयुस्तथा कालापनो द्विज ।
 पूर्वैर्द्वारिर्भिर्निलम्बजिह्वस्तस्य पौषका ।

Dt D2 ३९ cont D2 36 S (Ms after 1st) ins after 3
 while D2 ३७ subst for 1st

252nd विद्याविनीता ह्रीमन्त कुशला नियतेन्द्रिया ।

[D2 चीन G2 Ms शीमन्त (for ह्रीमन्त) D2 ३७ Ms
 कुलीना (for कुशला) T2 विनियेन्द्रिया]
 D2 ३९ cont 249th D2 T2 ३९ cont

253rd परस्परानुरक्ताश्च नीतिमन्त्रो बहुश्रुता ।

4th Ms ह्रीमन्तश्च (for श्रीमन्तश्च) T2 प्राज्ञा (for
 महामान) Ms मन्त्रिणौ विनीताश्च —⁵ Dt D2 शस्त्रज्ञा
 (for शास्त्रज्ञा) T2 श्रुतः Ms वामिनो ददा (for दृढविक्रमा)
 —For 4th S1 N V B (B1 reads after 2) D1 ३९-३९
 (D1 reads after 267th) subst while D2 subst for
 14th D2 ३९ ins after 14

254th ह्रीमन्तो विनयोऽप्यनीतिज्ञा विनियेन्द्रिया ।

[N B2 शीमन्तो (for ह्रीमन्तो) V2 D2 विनयो (for
 विनियेन्द्रिया)]

—For 4th D2 ३७ subst 252nd After 252nd D2 ३७
 repeat D2 ३९ ins 1. 201 249th then D2 ३९ cont

255th तैत्तिरीयसंपन्ना सर्वे सुविद्युर्गौतम ।
 पृथुपास्तन राजान वमनो वासव यथा ।

D1 reads 4th after 254th (for sequence cf v 1
 4) —¹ S1 N V B D2 ३९-३९ मन्त्रिणौ D1 कांति D2
 (before corr) कीर्तिवत् (for कीर्तिमान्) S1 त्वन् N1
 V1 B2 स्ववि N2 D1 ३९-३९ स्वव V2 4 B2 (after
 corr स्वव) सुवि V2 ५ D2 चाभिरावा D2 ३७ सुचरिता
 D2 च वि D2 स्वागो (sic) G1 प्रणि (for प्रणिहिता)
 —² S1 N V B D2 ३९-३९ राज (V2 जा) निर्देस D1

क्रोधात्क्रामार्थहेतोर्ना न नृपुत्रनृत्तं वचः ॥ ५

तेषामभिदिवं किंचित्सेषेण नास्ति परेषु वा ।

क्रियमाणं कृतं वापि चारेणापि चिकीर्षितम् ॥ ६

कुशला व्यवहारेषु साहृदेषु परीक्षिताः ।

प्राप्तकालं यथा दण्डं धारयेयुः सुतेष्वपि ॥ ७

राज्ञामादृश D2 ३७ ins 256th after 4th which they
 read after 254th

5 D2 om 5 —¹ S1 N V B D1 ३९ Ms वच ,
 D2 ३९ युता D2 वच D1 ३९ वच कृपा (for क्षमायश्च)
 D1 नृपुत्रा D2 ३९ प्राज्ञा (for प्राज्ञा) —² B2 भाषिता
 (for मन्त्रिण) —³ D2 वा कान (for क्रामार्थ) Dt
 D2 ३९ कामा नृपार्थ —⁴ D2 नानुवृत्त (for न नृपुत्र) Ms
 कृषि (for वच) —For 5th S1 N V B D1 ३९-३९
 subst D2 ३७ ins after 4th repeating after 12 while
 D2 ३९ after 12

256th बहुव्या धृतिमन्त्रश्च सत्यधर्मपरायणा ।

[D2 (first time) ३७ (both second time) प्राज्ञाश्च
 (for अनुव्या) D1 अनुव्याधृतिमन्त्र D1 अनुव्या धृतिमन्त्र (for
 the prior half)]

—Du cont 263rd

6th S1 N V B D1 ३९ 7 10-12 Ms वैपात्य (for तेषाम्)
 D2 भाषि (for भाषित्व) D1 चासीत् D1 ३९ विद (for
 किंचिद्) —² D2 तेषु (for तेषु) S1 N V B D1 ३९ 10-12
 चैव D2 (om hapl) ७ Ms वास्ति (for वास्ति
 परेषु) S1 N V 2-4 B2 ३९ 7 10-12 G2 Ms च (for वा)
 D2 om 6th —³ G2 Ms 4 च (for वा) —⁴ G2 Ms
 परेष (for चारेण) D2 T2 Ms [च]य (for [च]यि) D2
 विकीर्षित G2 विकीर्षिता Ms च कीर्षित (for विकीर्षितम्)
 —For 6th S1 N V B D2 ३९ 10-12 subst

257th चिकीर्षितं कृषिद्वारो मित्रोदासीतविद्विषाम् ।

[V2 B1 कृषि (for कृषि) D1 राणा B2 त्वा (for
 राणौ) Du जायते राणी (after corr pr m as in text)
 D2 reads त्वा मित्रादासीतयययानां चिकीर्षिता (cf Gita 6 9
 Cnt ed B O R.)]

7th Ms कुशलं (for कुशला) —¹ T2 वरीपक्षा
 (for परीक्षा) D2 ३९ विरागा सर्वसमवा (D2 सत्तुगा)
 Ms नीतिज्ञा सत्यवादिन —After 7th D2 ३९ ins

258th वर्षेयन्तश्च धर्मैश्च कोशामूर्ध्वमपि ।

[D2 च (for च) D2 कोशामूर्ध्व (for कोशामूर्ध्व)]
 Ms transp 7th and 8th —² G1 ३९ प्राप्यकालं (for
 कृतं) D2 G2 Ms ३ च ये T2 ३ च T2 च यद् (for
 यथा) Ms च पुनरेषि स विदुर्द्विषाम् —For 7 S1 N V B
 D1 ३९-३९ subst while D2 ३९ (after repetition

कोशसंग्रहणे युक्ता बलस्य च परिग्रहे ।
अहितं चापि पुरुषं न विहिंस्युरदृक् ॥ ८
वीराश्च निपतोत्साहा राजशास्त्रमनुष्ठिताः ।
शुचीनां रक्षितारश्च नित्यं विपयरासिनाम् ॥ ९

ब्रह्मत्रयमहिंसन्तस्ते कोशं सम्पूरयन् ।
सुतीक्ष्णदण्डाः संप्रेक्ष्य पुरुषस्य बलाजलम् ॥ १०
शुचीनामेखुदीनां सर्वेषां संप्रजानताम् ।
नामीत्युरे वा राष्ट्रे वा मृषावादी नरः क्वचित् ॥ ११

G 1 7 14
H 1 7 14
L 1 7 14

see above) * ins 1 x after 256* and for 7th subst
1 2 which comes in succession

255* धमाचरविषेकता सर्वत्र समदर्शिनः ।
पुत्रेऽपि च प्राचदोपे धर्मो दण्डपाणिः ।

[(1 x) D₁ पचात्, D₂ धर्माचरे (for धर्माचर) V₁
विषेकता, D₁ ११० विपयरा, D₂ विपयरा (for विषेकता)
S₁ N V B D₁ 10-12 read 1 2 after 8th — (1 2) V₁
प्राचदोपे च (by transp) D₂ प्राचदोपे D₂ हिं (for च
प्राचदोपे) D₁ पुत्रे समदर्शिनः (for the prior half) D₁
— * पाणिनः (for दण्डपाणिनः)]

— D₁ १ (marg) cont 260*, D₂ 267*

8 D₂ om 8th D₂ reads 8th after 11 M₁ transp
7th and 8th (cf v.1 7) — N₁ सप्रज्ञे, N₁ V
B₁ 14 D₁ 10 कोष M₁ सप्रज्ञे M₁ सज्जनने (for कोश
संग्रहणे) D₁ युक्ते (for युक्ता) D₁ कोशसंग्रहणसमुच्चय
(hypometric) — S₁ N V B₁ 14 D₁ 10-12 तथा
बल (for बलस्य च) D₂ ब्रह्मण्युच्चयका (submetric)
D₂ ब्रह्मण्युच्चयका, D₂ ब्रह्मस्वामिहिंसक, M₁ बलस्य
परिग्रहे — After 8th S₁ N V B₁ 10-12 read 1 2
of 259* (cf v.1 7) — D₁ अहिते, D₂ ११० M₁ अप्रिय
(for अहित) D₂ ११ वा (for वा) — D₁ न विहंस्युर
D₁ न विहंस्युर, T₂ न विहंस्युर (for न विहिंस्युर) D₁ 10
G₁ 14 न हिंस्युरि, D₂ न विहंस्युरि — For 8th S₁ N V
B₁ D₁ 10-12 subst while D₂ ११ (marg) ins after
259*

260* अद्वोपायश्च धर्मो राजोपायश्च नालः ।

[V₁ अद्वोपाय D₁ अद्वोपाय D₂ ११ अविषेका (for
अद्वोपाय) D₁ ११ D₂ ११ D₁ हिं (for च) V₁ पुत्रे ***
धर्मो, V₁ अद्वोपाय इत्यनेन (for the prior half) D₂ ११ अप
(for नालः)]

9 * D₁ चीरात् (for चीरादा) D₂ ११ सुखीनाश्च
(for विपयोत्साहा) D₂ M₁ ची (M₁ ची) राज्ञेयं सुखीनाश्च
— S₁ D₁ 11 * मना (for मनुष्टिवा) D₂ ११ * मना (D₂
स्वेतु) मनुष्टिवा, T₂ राजरासमनुष्टिवा — For 9th S₁ N
V B₁ D₁ 10-12 subst while D₂ 11 ins after 259*

261* अजगत्तानिष्ठानां किरुषेयमदोषिता ।

[V₁ अजगत् (sic) (for अजगत्) S₁ V₁ D₁ 11 अजगत्
नामप्राज्ञा (for the prior half) D₂ 11 हिता D₂ 11
(for विनाः)]

— S₁ V₁ B₁ D₁ 10-12 M₁ रक्षितारश्च (D₂ ११ रक्ष)

वर्णान् V₁ om 9th and the prior half of 1 x of 262*
— S₁ illeg for वा in वाहि

10 * D₂ कोश त, D₂ ११ कोश ते (by transp),
T₂ स्वे * (for ते कोश) D₂ ११ 11 T₁ ११ सम (D₁ 11 T₁
अभि) वर्षयन्, D₂ 11 अप्रिय (for सम्पूरयन्) —
D₂ ११ ११ मनीषण (for सुनीषण) — S₁ D₂ ११ 11 मनीषण
(for पुरयण) — For 10 S₁ N V B₁ D₁ 10-12 subst

262* कोशसंग्रहणे युक्ता ब्रह्मस्वामिहिंसक ।

सुतीक्ष्णदण्डे चारा परायणवर्षाणां ।

[N₁ illeg up to 11 ins 1 2 V₁ om the prior half
— (1 1) The prior half = 8th D₁ 11 कोष, D₂ 11 कोष (for
कोश) V₁ ११ विहिं (V₁ ११) पण — (1 2) V₁ ११ B₁
before corr) D₁ 10-12 मनीषण (V₁ ११) D₁ 11 मनीष
(for सुनीषण) S₁ V₁ ११ B₁ ११ (before corr) D₁ 11 11 रक्षा
(for रक्ष) D₂ 11 नेतार, D₂ 11 नेतार (for नेतार) V₁ ११
D₂ 11 12 पण (D₂ 11 पण) (for पण) S₁ V₁ ११ B₁
D₁ 11 कोष, D₂ 11 कोष (for कोषा) D₁ 11 पण वरुषा
(for the post half)]
S₁ N V B₁ D₁ 10-12 cont D₂ ११ ins after 260*,
while D₂ 11 ins after 261*

263* परस्परानिष्ठानां प्रीतिमन्त्रं विषयदा ।

परापराद्विषया गुणव्या च च गतिना ।

[D₂ reads 1 x in marg — (1 1) B₁ [अ] विषया,
(for [अ] विषया) D₂ परस्परं न विषया (for the prior
half) — (1 2) B₁ D₂ रक्षा, B₂ विषया, D₂ रक्षा,
D₂ विषया D₁ [अ] रक्षा (for विषया) D₂ परापरादेन रक्षा
(for the prior half) S₁ D₂ गुणव्या, D₂ गुण* (for
गुणव्या) D₂ ११ transp न च V₁ (before corr)
गतिना (for गतिना)]

S₁ N V B₁ D₁ 10-12 cont 263* (D₁ om 1 x
and 2) — After 10 D₂ ११ ins

264* स्थानानुबन्धना दूरा सर्वं ते तु प्रियरदा ।

शुष्यो गुणवन्तश्च सदस्यहितनिधया ।

[(1 1) D₂ लक्षणा (for लक्षणा) D₂ लक्षणा धर्मदीना
(for सर्वं ते तु) — (1 2) D₂ लक्षणा D₂ निध (for
सदस्यहित)]

B₂ cont

265* धर्मोऽपि प्रजानां च धर्मग्रहणपरः ।

Thereafter reads 267*

11 D₂ ११ 11 S₁ V₁ B₁ D₁ 10-12 om 11th.
D₂ reads 8th after 11 — D₂ शुचीनाम् (for शुचीनाम्)

G 1 7 15
B 1 7 15
L 1 7 15

कश्चिद् दुष्टस्तयासीत्परदारतरतिर्नरः ।

प्रशान्तं सर्वमेवासीद्वापूरं पुरवर्गं च तत् ॥ १२

सुरामसः सुनेशश्च ते च सर्वे सुशीलिनः ।

—⁸) D: अनुवायिना (for सप्रधानताम्) —⁹) B: आसीत् (for नासीत्) V: G: om first वा (submetric) B: (m ong as in text) रात्रे¹⁰ (for रात्रे वा) D: नासीत्तेषु पुरे रात्रे —¹¹) S: N V B D: 5 7 9 13 M: तस्करे वा (S: V: 3 B: D: 7 9 13 वा) मुचिर्नर (S: D: 11 अतः)

12 ^a) S: N V: 3 B D: 9-13 M: न दुष्ट कश्चिद् (by transp) V: 4 न दुष्टी (V: 4-7 सी) कश्चिद्, D: D: 4 इति D: कश्चित् (sic) (for कश्चिद् दुष्टम्) S: N V B D: 9-13 इति M: क्षय (for तत्र) D: 3 7 न दुष्टश्चा भवकश्चिद् —⁸) M: पारदारते (for परदार) S: N V B D: 7 10-13 [अ]मिमर्षक, D: 3 M: [अ] (M: [s]) नसूयक (for रतिर्नर) D: 3-7 पुरवर्गश्च —After 12^{ab} N V B D: 10-13 ins while S: D: 13 subst for 12^{ab}

266* हृत्सम सौदमुद्रिण राक्षसं परीपादिकम् ।

[V: तटे (for राट्) V: परिपादिते]

—¹⁰) N V B D: 2 3 7 9-13 प्रशस्त (for प्रशान्त) D: 13 न्मासीत्कद् (for सवमेवासीत्) —¹¹) T: G: 3 M: 3 च यद्, M: तथा (for च तद्) N: वैच पुराणि च N: V: 3 B: 4 D: 10 "पुराणि च, V: 4 B: 5 (m) D: 12 "पुरा (B: orig "च) नाति च, D: 5 7 13 तेषु पुराणेषु च —After 12 D: 13 ins D: 3 7 repeat 256* and cont 259* (cf v 1 5 and 7 respectively) D: 3 7 further cont 260* (cf v 1 8) —D: 13 cont 268*

13 cf v 1 14 D: 11 om 13 D: 3 7 9 om 13^{ab} —¹⁰) D: 1 (int lin) "त, M: सुभाषा (for सुवास) —¹¹) D: 14 तसु (for ते च) D: D: 8 मुचिन्ता (for मुशीलिन) T: ते सर्वे सुक्यालिन M: न च सपर्यशीलिन —¹²) D: D: 11 M: हितार्थाद् (for हितार्थ) D: 12 (for च) D: 3 नरेन्द्रश्च (for नरेन्द्रस्य) —¹³) D: 3 7 9 जामिनि M: ते जामर (for जाम्रो) D: 3 9 जामचक्षुषा (D: 3 9 च)

14 ^a) D: D: 3 5 G: 3 M: Ct गुह्यं, T: गुह्यं, M: पुरं Cg k as in text (for गुरी) D: 3 7 उपकारगुहीताश्च, D: 3 शोभा प्रगुहीताश्च, Cm tp गुणगुणगुहीताश्च —¹⁰) G: 2 M: विद्यानाम्, Cg as in text (for प्रख्याताम्) D: 14 S Cg k पराक्रमे (for पराक्रमे) —For 14^{ab}, D: 13 subst 254* —¹¹) D: 7 क्षान्त, D: 14 T: G: 2 M: 3 विद्याना, Cg t as in text (for विद्या) D: 7 क्षान्तोपि (pi on marg) विदोषेषु M: विदोषेषु विद्यास्तो —¹²) G: 4 सर्वे ते (for सर्वतो) D: D: 3 G: Ct निश्चया, Cg as in text (for निश्चयात्) D: 3 7 सर्वैर (D: 3 7) बुद्धिमिच्छये —For 13 and 14 S: N V B D: 13-13-13 (D: 13 which

हितार्थं च नरेन्द्रस्य जाग्रतो नयचक्षुषा ॥ १२

गुरी गुणगुहीताश्च प्रख्याताश्च पराक्रमैः ।

विदोषेषु विद्याताः सर्वतो बुद्धिनिश्चयात् ॥ १४

om 13 subst only 1 3 and 4 for 14 B: reads after 265* and others after 263*) subst

267* भार्यवेशो सुवचसो न च सदधिनिश्चया ।
नरेन्द्रवचनात्सचैतत्सप्त परायाणा ।
स्वगुणेषु परिचयता नामरूपगुणान्वये ।
परार्द्धेषु विद्याता नयबुद्धिगुणान्वये ।

[D: 11 om 1 1 2 —(1 1) D: 11 भार्यवेशा S: सुवचसो N: 1 1 3 B: 4 D: 13 सुमनसि B: सुवचसो (for नयवचसो) V: 4 भार्यवेशश्चवचसो (for the prior half) D: 1 "सदधिबुद्धय (for the post half) —(1 2) N: 2 वच सप्त (submetric) V: 4 वचन *चाद् (for नयवचसो) V: 4 वचना (for नयवचस) S: D: 11 सुवचसम् (for नयवचस) D: 11 om 1 3 —(1 3) N: 1 V: 1 स्वगुणेषु V: 4 गुणेषु (B: m "ह orig as in text) D: 11 स्वगुणेषु D: 3 स्व गुणेषु D: 11 स्वगुणेषु (for स्वगुणेषु) D: 11 विद्याता (submetric) (for परि) V: 4 स्वगुणेषु परार्द्धेषु (for the prior half) N: 2 om (hapl) the post half of 1 3 and the prior half of 1 4 B: 4 वचना (for नाम) S: B: 4 D: 13 [अ]विना (for [अ]नये) V: 4 विद्याता स्वगुणान्वये (hypermetric) (for the post half) —After 1 3 D: 13 ins 268* —(1 4) B: 4 परायाणा D: 11 गुह्येषु D: 13 13 "तान्तेरि (for परार्द्धेषु) V: 1 वि ता (for विद्याता) B: नयवचसो (for नयवचस) S: N: 2 गुणा गुणा V: 4 गुणान्वये B: 4 गुणान्वये (for गुणान्वये)]

—Thereafter S: N V B D: 13 13 (D: 10 after 1 3) cont D: 11 after 256* D: 11 after 12 ins

268* आस्तस्य गृहीतास्ते सर्वे धर्मा स्वधर्मसि ।

[S: D: 11 11 गुण (S: 1 1) गुणान्वये V: 1 तान्तेरि (submetric) V: 4 तान्तेरि V: 4 तान्तेरि B: 4 "तु D: 11 तुलं (for तन गृहीतास्ते) N: 2 सव (for सर्वे) S: D: 11 11 "तु V: 2 स्वधर्मसि B: 11 स्वधर्मसि D: 11 स्वधर्मसि (for स्वधर्मसि)]
—After 14 D: D: 3 11 S: 11 ins.

269* मयिगे गुणवन्धश्च न चामन्युजयंता ।
सचिधिप्रदत्तश्चा प्रहया संपदायिता ।
मन्त्रमन्त्रेणैव शक्ता शक्ता श्रममासु बुद्धिः ।
नीतिशास्त्रविदोषश्च सन्त विद्यादायिनः ।

[D: 11 S (except M: 2) om 1 1 2 —(1 1) V: 4 मयिगे (for मयिगे) M: 3 भारता M: 4 सन्तमयिना (for [अ]मन्युजयंता) —(1 2) D: 11 निम्न (for निम्न) M: 4 सन्तमयिना (for सन्तमयिना) M: 4 प्रहया (for प्रहया) —(1 3) D: 4 संपदायि (for संपदायि) D: 4 T: 3 G: 1 युक्त T: 3 स्व

ईदृशैस्तैरमात्यैस्तु राजा दशरथोऽनघः ।
उपपन्नो गुणोपेतैरन्वदासद्वन्द्वधराम् ॥ १५
अवेक्षमाणधारेण प्रजा धर्मेण रक्षयन् ।
नाध्यगच्छद्विशिष्टं वा तुल्यं वा शत्रुमात्मनः ॥ १६

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे सप्तमः सर्गः ॥ ७ ॥

G १ ७ १५
B १ ७ २४
L १ ७ २०

(for first शब्दा) Dt Ds : Gs Ms सत्ता, Ds Ms दक्ष्या,
Ms युक्ता (for second शब्दा) Ms om 1 4]

On the other hand Ds १११ ins (Ds after २७१*)
२५४* then Ds reads ४^२ ५^२ २५६*

15 Ss Ds om १५^२ —^२ N १११ B Ds १११-१२
अमायैरादौस्तैस्त्वे (by transp) Vs अमायैरादौस्तैस्त्वे,
Ds १११ अमायैरादौस्तैस्त्वे Dt Ds १११ Ts Ms ४ (after corr
स) B, Ds स (for ह) —^३ N V B Ds १११-१२
[३] षित (for उजय) Ds १११ om १५^२ Ds transp १५^२
and १६^२ —^४ Ds सुप्तसन्तो, Ts (before corr as in
text) Gs Ms उपपन्न, Ms उपपन्न (for उपपन्नो) Ds १११
गुणोपेतैस्त्वे (for गुणोपेतैस्त्वे) —^५ Ds १११ महीमिमा (for
बलुधराम्) —For १५^२ Ss N V B Ds १११-१२ subst

२७०* धर्मतः पालयामास वृषिबीमनुरजयन् ।
[Ds पालयामास धर्मतः (for the pr or half)]

16 Ds om (hapt) १६^२ to 1 3 of २७१* Ds
transp १५^२ and १६^२ —^६ Vs Ba Dt Ds १११-१२
अवे (Ds before corr 'वे' द्वा) Bs नायश्च Ds (after
corr pr m as in text) 'नाय', Ds अवेक्ष Gs अन्वेक्ष,
Gs अन्वेक्ष (for अवेक्षमाणश्च) १११ 'नाय' चारण (hyper
metric) —^७ Dt Ds १११ रक्षयन्, Ts रक्षयन् (for रक्षयन्)
Ss N V B Ds १११-१२ मही सुवर्ष इवागुमि, Ds १११
सर्वाश्च (Ms धर्मेण) रणयप्रजा, Ds सर्वाश्च रणयप्रजा
—After १६^२ Dt Ds १११-१२ (Ds after १५^२) १६ S १११

२७१* प्रजातां पालनं कुर्वन्धर्मं परित्यजन् ।
विशुतक्षिपु लोकां वदन्व सत्यसगर ।
॥ तत्र पुराणस्याथ दशास वृषिबीमिमाश्च ॥

[Ds १११ om 1 x and 2 Ds Ms om 1 x —(1 x) Gs
निषेध (for अषेध) —(1 २) Ds Ms सव (for सिपु) Ms
transp सिपुश्च and वदन्व Dt ह्य (for तत्तत्तत्)
—(1 ३) Gs गवात (sic) (for रागाण) Ds १११ प्रजातां
धर्माणां (for the post half)]

—^८ Vs Ds [३] मय (Vs 'म्या' गच्छन्, Bs [३] धिगच्छन्
(for [३] धिगच्छन्) Ss N V B Ds १११-१२ वदन्व सिपुश्च
(Ss Bs Ds वदन्व Ss १११ वदन्व Ds तुल्य) Ds विशुत

तैर्मन्त्रिभिर्मन्त्रितैर्निनिषे-
धृतोऽनुरक्तैः कुशलैः समर्थः ।
स पार्थिवो दीप्तिमानप युक्त-
स्तेजोमयैर्गोभिरिन्द्रोदितोऽर्कः ॥ १७

वा (for विशिष्ट वा) —^९ Ss Ds १११ देववाक, Ns देववाक,
Ns V B Ds १११-१२ इक्ष्वाकु, Ds विशिष्ट (for तुल्य वा)
Ds क्षयन्, Ms सिपुश्च (for क्षयन्) —After १६ Dt
Ds १११-१२ Ss

२७२* मित्रवाचतत्तामन्त प्रतापहृत्कण्टक ।
स क्षासा जगद्गामा दिवि देवपतिर्वेद्या ।

[(1 १) Ts १ (both before corr) Gs ननु (for न)
Ms [३] क्ष (for ह) —(1 २) Gs १११ प्रशशात Ms क्षासा
स (by transp) Ds Ts १ Gs Ms १११ दिवि (for दिवि)
Ms देवपते (for देवपति)]

17 " Ss Ns B Ds १११-१२ अर्कदिते, Vs १ B १ अर्क,
Ds १११ Ts Gs Ms नर (Gs [before corr] Ms नरि) दिते,
Ds सापुहिते Ds क्ष (for नन्मन्त्रितैस्) Ds विशिष्टे
(for विशिष्टे) —^{१०} Ss N V B Ds १११-१२ विद्वद्भिराते
(for वृत्तोऽनुरक्ते) Vs कुलवै (for कुलवै) N (N m)
V B Ds Gs Ms समर्थ, Ms समर्थ (for समर्थ) —^{११}
Ds १११-१२ सव (for सवार्) Ds १११ कुलवै (for कुलवै) Vs
स पालयधरपनिषाव दीप्ति (hypermetric) Ds १११ दीप्ति
(Ds दीप्ति) दीप्तिमद्भिश्च —^{१२} Ds 'सवो (for तेजोमयैस्)
Bs दीप्ति (for गोभिर्) N V B Ds १११-१२ [३] वरे, Ts १
Gs Ms [३] दिवा (for [३] दिवो) Ss Ds १११ रक्त इवागुपयै
(Ds 'दी')

Colophon : Ss Ns Ds १११-१२ इति Ns V B Dt
Ds १११-१२ १११ अर्क (Ds अर्कं दीप्तिम्) while Ds १११ S
(except Ms) दीप्तिम् after इति Ss N V B Ds १११-१२ S
om श्री Ss Ns Ds १११-१२ S om रामायणे Dt Ds १११
१११ वाल्मीकीये after रामायणे —Kanda name Ss Ns
Ds १११-१२ om V B आदिकण्डे, Ds अयोध्याकण्डे —After
Kanda name Ds reads अयोध्यापर्वणि —Sarga name
Ss N V B Ds १११-१२ अमा वचनं नाम, Ds १११ संक्षिप्येन,
Ds अमाय *** नाम —Sarga no (figures words
or both) Ns Vs B १ Ds १११ S om Ss Ns
Bs Ds १११ १११ १११ १११ १११ १११ १११ १११ १११ १११
word as in text Dt Ds १११ both (as in text)
—After colophon Ts concludes with धीरामाय, Gs १११
Ms धीरामाय नम, Gs धीरामे रामानुगाय नम

C

G 1 8 1
B 1 8, 1
L 1 8 7

तस्य त्वेवंप्रभास्य धर्मस्य सहात्मनः ।
 सुतार्थं त्वय्यमानस्य नामिदंश्चरः सुतः ॥ १
 चिन्तयानस्य तस्यैवं बुद्धिरामीनहात्मनः ।
 सुतार्थं याजिमेधेन किमर्थं न यजाम्यहम् ॥ २
 स निश्चिता मतिं कृत्वा यष्ट्यमिति बुद्धिमान् ।
 मन्त्रिभिः सह धर्मात्मा संरेरेव कृतात्मभिः ॥ ३

8

1 S₁ begins with ॐ —^a S₂ K V B Ds 10-13 धर्मस्य (Ds १० नस्य, Dt Ds १० M₁ धर्मस्य (Ds १० धान)स्य (for धर्मप्रभास्य) Ds om (hapl) 1^a —^b Ds ११ धर्मस्य (for धर्मस्य) Ds om (hapl) 1^a —^c D₁ सुतार्थं, M₂ स्तोत्रार्थं (for सुतार्थं) D₂ रूपगो राज्ञो, D₃ त्वत् + D₄ या ११ (for त्वय्यमानस्य) —^d S₁ Ds १२ B₂ Ds 10 12 नाम्बु, D₃ न स्याद् (for नाम्बु) D₄ षर (for यष्ट्यमिति) D₅ सुभ (for सुत) 2 Ds om 2^a (cf v 1 1) —^e G₁ विष्णुसहात्मन्य (for चिन्तयानस्य) Ds 11 T G₂ M₁ [इयं] (for [युयं]) —^f For 2^a S₁ K V B Ds १० १०-१३ subst

273^a तस्य चिन्तयतो बुद्धिरपश्ये महात्मते ।

[D₂ १० तस्य D₃ तस्य (for बुद्धि) D₄ १० बुद्धिमान् D₅ १० तस्य (for तस्य) १३ महात्मते १३ महात्मते १३ महात्मते (for महात्मते)]

S₁ alleg from मेधेन to यत् 10^a —^a S₂ १३ B₂ Ds (after corr as in text) 10^a धौ D₁ धौ (for सुतार्थं) —^b D₂ M₁ as in text) न विमर्षं (by transp) D₃ M₁ किं पुनर्न D₄ विमर्ष (for विमर्षं न) १३ कृपाणि (by metathesis) (for कृपाणि)

3^a S₁ १३ B₂ Ds १३ 13 G₂ M₁ मुनिभिर्ज्ञां, G₁ स निश्चिन्तय (for स निश्चिन्तय) १३ बुद्धि (for मति) —^b D₁ बुद्धिमान् S₁ १३ B₂ Ds 10-13 यष्ट्ये (१३ बुद्धि) यष्ट्ययिष्य (Ds १३ यष्टि) —^c M₂ त्वयिष्यि (for मतिरिष्यि) S₁ १३ B₂ Ds 10 12 सत्यम्, D₃ मेयत्वे (for धर्मात्मा) १३ मतिरिष्यि सहात्मन्य —^d D₄ Ds १३ मति (for यष्टि) T₂ महा (for कृपाणि) S₁ १३ B₂ Ds 10-13 तै स्वामि (Ds स्वामिनि) D₃ स्वामिनि (for स्वामिनि) १३ स्वामिनि

4^a S₁ १३ B₂ Ds 10-13 तस्य D₂ तस्य, M₂ महा (for तस्य) Dt Ds १३ महात्मते (for महात्मते) —^b B₂ महा Ds १३ तस्य (for मतिरिष्यमहम्) —^c D₃ जान (for जान्) S₁ १३ B₂ Ds 10-13 तस्य (Ds १३ तस्य) १३ तस्य (for तस्य) B₂ तस्य (for तस्य) —^d M₂ तस्य (for तस्य)

ततोऽप्यरीदिदं राजा सुमन्त्रं मन्त्रिसत्तमम् ।
 शीघ्रमानस्य मे सर्वान्युस्तंस्तान्पुरोहितान् ॥ ४
 एतच्छ्रुत्वा रहः स्ततो राजानमिदमब्रवीत् ।
 ऋत्विग्भिस्त्वपिद्योष्यं पुरोहितो मया धृतः ॥ ५
 समत्कुमारो भगवान्पूर्वं कथितवान्ध्याम् ।
 ऋषीणां संनिधौ राजंस्तव पुत्रान्नं प्रति ॥ ६

सत्त्वं S₁ १३ V B Ds १० १३ १३ वसिष्ठमुत्तमानुब्रूत् (S₁ Ds १३ 'वसिष्ठम्') T₂ समस्तान्येदंपुरोहितान् —^a After 4 Dt Ds १३ १३ S (except M₁) Cr m g k t read for the first time 1 11 5-20 repeating them in their proper place thereafter cont here

274^a विष्णुमन्त्रिणां सुमन्त्रान्मन्त्रिणां निदमब्रवीत् ।
 ऋत्विग्भिस्त्वपिद्योष्यं पुरोहितो मया धृतः ॥

[(1 2) cf 5^a Dt Ds १३ M₁ Ck 1 'तुष्टि' D₂ 'दृष्टे' G₂ M₁ दृष्टे (for उत्तिष्ठे) T₂ मन्त्रिणां मन्त्रिणां (for the post half)]

Then all read for the first time 1 11 21 repeating it in its proper place and finally cont

275^a तस्य स मन्त्राणां पुरोहितान्मन्त्रिणां निदमब्रवीत् ।
 उवाच दीर्घां विदुषां वक्ष्येऽहं सुतकथांशम् ।
 सुतस्य तेनाभिहितं तव चेतने सुवर्णयाम् ।
 सुतस्य पुरोहितान्मन्त्रिणां पुरोहितां हिमाचले ।

[(1 1) Dt Ds १३ दृष्टम् —(1 3) G₂ तस्य (for तस्य) G₂ सुवर्णय (for सुवर्णय) —(1 4) G₂ M₁ विवर्णय]

Then read Colophon अहम् तस्य, then T₂ reads श्रीरामायणात् राम ।

5 For 3 S₁ K V B Ds १० १०-१३ subst while Dt Ds १३ ms. 1 2 only after 5^a

276^a सुतस्यो मन्त्रिणां सुमन्त्रो वाक्पदमब्रवीत् ।
 वेदंश्च भवत्तं तव पुरोहितां वचनां सुवर्णयाम् ।

[S₁ om 1 1 —(1 2) D₂ स तव (Ds १३ तव) Dt 11 D₂ सुवर्णय (for सुवर्णय) —(1 2) D₃ तव (before corr 'तव') D₄ तव (for तव) Dt Ds १३ M₁ वचनां ६२ (Ds तव, M₁ व) सुवर्णय (for the prior half) D₅ सुवर्णय (sic) (for सुवर्णय) Dt Ds १३ M₁ व (for व)]

6^a D₂ १३ सुत (for सुत) १३ कथा (for कथा) S₁ १३ B₂ Ds १३ M₁ वचनां मन्त्रिणां (१३ मन्त्रिणां M₁ 'दे' मन्त्रिणां) सुवर्णय १३ कथांशम् वे पुरा —^a M₁ मन्त्रो (for मन्त्रि) —^b For 6^a S₁ १३ B₂ Ds 10 १३ subst

277^a मन्त्रिणां सुवर्णयाम् तव सुवर्णयाम् ।

काश्यपस्य तु पुत्रोऽस्ति विभाण्डक इति श्रुतः ।
 अमृतरुह इति ख्यातस्तस्य पुत्रो भविष्यति ॥ ७
 म वने नित्यसंश्रद्धो मुनिर्निरुचरः सदा ।
 नान्यं जानाति मित्रेन्द्रो नित्यं पित्रनुवर्तनात् ॥ ८
 दैविध्यं ब्रह्मचर्यस्य भविष्यति महात्मनः ।
 लोकेषु प्रथितं राजन्विप्रैश्च कथितं सदा ॥ ९
 तस्यैवं वर्तमानस्य कालः समभिवर्तत ।

V: तव पुत्रस्य सभवं (for the post hall)]

7 °) D₁-कक्षयक D₁ D₂ ०-० 1० T₂ M₂ ५ (for
तु) S₁ N₁ V B D₂ 1०-1० अर्थात् क(V₁ °) काक्षयक
सुते -°) D₂ वैमलिक, D₁ S (except T₂) here and
elsewhere below विमलिक (for विमलयक) १२ B₂ D₂
स्मृत, D₁ श्रुति (for श्रुत) -°) D₂ तत्त्व D₂ 1० कवि²
(for तत्त्ववि²) -°) D₂ -२५ (for तत्त्व) G₂ ५ २
उत्तमत्त्व (by transp)

8 °) Śi D15 जातुं N V B4 D110 वा जातं (D1
D1 'त') B1 जातसम्बन्धी, D5 जातसम्बन्धी (in 'सम्बन्धी')
D2 'सम्बन्धी' (for नियमसम्बन्धी) — D3-7 वनवती सह
(for 'वह सदा') D2 वना, G4 V4-4 ठहरा (for सदा) Śi
N V B D1-10-19 मुनिपुरो वनेष्वर, D1 नृपिपुरो वनेष्वर, D2
नृपिपुत्रवनेष्वर सह (corrupt) — D3 नाम्न्य (for
नाम्न) D2-7-9 जात्यस्य (for बालास्य) — D1-2 N4 मन्त्र
(for नियम) D5 G4 M3 पित्रात्, D1 पित्र्यत् (for पित्रत्)
D2-7-8 प्रातश्चिद्वर विना 1a स विद्य विद्वान्प्रमाणम्, V4
मातश्च जनवर्षनाम् — For 8° Śi N V B D1-10-19
subst.

२/४^६ नाम्न्य प्रज्ञास्यते कश्चिन्मानवः पितृवर्जितम् ।

[V1 + D1: 18 नान्यत् (for नान्य) V2 प्रज्ञास्यते (sic) D2 प्रज्ञास्यते (sic) (for प्रज्ञास्यते) V1 + D1: 5 विचिद् (for कचिद्) D1 मानुष पितर विना (for the post half)]

१) Si तस्यादिष्ठं प्रहचर्षं, Si Bc D12 M तस्यास्त्वं (D11) 'श्च' प्रहचर्षं, Si Vc Bc D10 तस्या (A) D10 'श्च' न्यून प्रहचर्षं, V1 D1 तस्या (D11 'श्च' न्यून प्रहचर्षं, V तस्यान्युत्तं प्रहचर्षं, Vc तस्य रिङ्गं (sic) प्रहचर्षं, Bc तस्यान्युत्तं प्रहचर्षं, D1-1-1 तस्यासुच (D1 तस्य ताव, D3 'श्च' पूर्व) प्रहचर्षं D12 तस्यादिष्ठं प्रहचर्षं —
 २) D3 महाम् Bc, D1 महामना (for महामन) —
 Si लोके च Dc (before cor) होरेज्ये (for होरेज्ये) B प्रति त, Dc पुनित, D12 प्रविशितं (sic) Tc प्रथितो (for प्रथित) Si Si V B D1 5 10-12 M चोम, Dc चाम्य, D प्रह (for तात्) D7 लोके प्रविशित चोम —
 Si 5 7 10-12 M तस्य (Vc) तस्यासुच (D11) 'श्च' प्रविशित्य

10 *) D_2 [σ] $\{$ for $\{ \sigma \} \}$ $S_2 \bar{N} \vee B D_1$ 2.10-21

अग्निं शुश्रूषमाणस्य पितरं च यदाखिनम् ॥ १०
 एतस्मिन्नेव काले तु रोमपादः प्रतापमान् ।
 यद्वेषु प्रथितो राजा भूमिपत्यि महाबलः ॥ ११
 तस्य व्यतिक्रमाद्गजौ भूमिपत्यि मुदास्था ।
 अनादृष्टिः सुघोरा वै सर्वभूतयाग्रहा ॥ १२
 अनादृष्ट्यां तु वृत्तार्थां राजा दुःखसमन्वितः ।
 जालपाशान्मृतवृद्धांश्च समानीय प्रसृत्यति ॥ १३

[illegible]

11 *) १) काले (submetric) D₈ कालेयु, Du का +
 (for काले यु) —^b) Si N V B D₁: 2 5 7-10 M₆ here
 and elsewhere below होमापाद, D₉ होनापाद (for
 रोमपाद) D₈ प्रताम्बायू —^d) D₈ (before corr)
 महामान (for महापक) D₇ सर्वभूतहिते रत

12 ^a) Śi १- V B Ds 111 13 Mā व्यतिष्ठन्मया (V १
माभावा, Ds १माभावा) Ds १म दृष्ट, Ds १ममत्ता, Ds
[त परिक्रम (before corr माभावा (for व्यतिष्ठन्मया)
—^b) Śi १- V 134 B Ds 111 13] अतिशय (for
सुश्रवात्) —^c) Śi 1 V B Ds 111 13 तपद् (Ds १-
Ds सुयोत (submetric) Ds Ga शनि, V १रा (for
सुयोत) —^d) Dt Ds 2 Ms लोक Cr as in text
(for मू) Ds Ms सुश्रवा (for मया) Śi १ V B Ds
111 13 सुश्रवा बहुवचिर्वा (Bs कारिका) —After 12
ms 280^a then corr

३७९^० (१५^{०६}) भवन्तः श्रुतदृष्टायां लोकदृष्टान्तयोरेव ।
यथा च प्रशमेद्येव सर्वं भूतं क्षयाग्रहा ।

15 "D) D₇भगवद्गो D₇+ M प्र० (for तु वृत्ताः)
—") Di D₈-e सुदन्तु, Di reads as marg D₉ V
सपन्नं, Mi बुद्धमनु M विद्या (for युद्धादि) —d)
V Bz 4 आयद, D ने (for समावीय) V Bz 4
पाथिय, D 7 ल वध्पि (for प्रवध्पि) —f or z S
N 1: 3: Bz Di 3510-12 subst while V Bz subst
l x for 13^d and ms l z after 13 Ds mns, both lines
after 12

280* अनमृष्टा हवा राजा म तदा परिकल्पित ।
प्रदयति ज्ञानिनो विद्याननादृष्टिप्रतिप्रियाम् ।

G	1	8	13
B	1	9	10
L	1	8	13

G १८ 14
B १९ 10
L १८ 14

भन्तः श्रुतधर्माणो लोके चरित्रोदेिनः ।

समादिशन्तु नियमं प्रायश्चित्तं यथा भवेत् ॥ १४

वक्ष्यन्ति ते महीपालं ब्राह्मणं वेदपारगाः ।

त्रिषाण्डकमुतं राजन्सरोपायैरिहानय ॥ १५

अनाय्य च महीपालं रूप्यशृङ्गं सुसक्ततम् ।

[(1 r) D11 अनाव्या (sic) Ns V 1 s B 2 s D 10-11
तदा स (by transp) V 4 स तथा (for स तदा) V 2
निरुपित D 2 परीचीन D 10 परीचीन (sic) B 4 तत्र
रूपिकरित (for the post half) —(1 2) V 1 प्रहृति V 2
प्रक्षयति (hypermetric) V 4 वृष्टि B 1 प्राधानि, B 2
(marg as in text) D 2 12 वक्षति B 4 D 3 प्रकृति D 11 प्रहृति
(for प्रहृति) D 11 (before corr) शान्त्यो (for शान्त्यो)
V 1 वृष्टा (for विमान्)]

14 °) S 1 V B 4 D 11-12 श्रुति (S 1 °) रटलैद् (V 1
D 11 12 °) N 1 युक्तिमत्रादि, N 2 B 3 D 10 श्रुतिवृत्तलेद्,
B 1 °) दोषे वै, B 2 °) वक्षति (sic) D 1 D 2 °) कर्माणो, D 2 श्रुति
कर्माणा D 2 वृष्टाया, D 10 वृष्टाया (for धर्माणो) —
S 1 D 2 °) लोकरटल, N 1 V B D 10-12 M 6 लोकरटल, D 1
D 2 °) T 2 G 4 M 1 s लोकर D 2 लोकराभ्यां; (for लोकर
वारिद्र) M 4 लोकरादि (for वेदिन) S 1 D 2 om (hapl)
14°-15° —°) D 2 °) स्यात् (for समादिशन्तु) —°) G 4 om
from यथा to कल्पयन्तु in 16° —For 14° N 1 V B
D 1 s 10-12 M 6 subst

281° समाज्ञा वहुमूर्ति यथाग्रमरावेतिवत् ।

[N 1 श्रुत् (for दातु) N 1 V s B 2 D 10-11 यथा च
(for यथावत्) M 6 इ (for इव)]
while D 7 subst

282° यथा भवति मे राट्टे वृष्टिस्तु विधीयताम् ।

—After 14 D 1 D 2 s Ct ms

283° ह्युक्तस्ते तमे राज्ञा सर्वं ब्राह्मणसत्तमा ।

15 G 4 om 15 S 1 D 2 om 15° (cf v 1 14)
—°) D 2 °) ते वक्षति (by transp) D 11 वक्ष° (m as
in text) M 4 महीपाल (for महीपाल) —°) D 2 (before
corr) ब्राह्मण (for ब्राह्मण) D 1 वेदपारगा (for वेद
पारगा) —For 15° N 1 V B D 1 s 10-12 subst

284° ते समाज्ञापयिष्यन्ति श्रुतिवृत्तलेवेति ।

[V 1 °) वक्षति रय (for °) विवर्ति] N 1 V 4 B (B 1 m B 2
orig as in text) वृष्टाया N 2 D 10 12 वेदिन D 11
वेदिन (for वृष्टाया) D 2 वेदिन (for वेदिन) D 11 ब्राह्मण
मरावेति (for the post half)]
while D 7 subst

285° लोमराट्टं च श्रुत्वा ते वक्षन्ति द्वितीयम् ।

—°) D 1 12 विमोचकं, D 11 विमोचकं (for विमोचक) B 1

प्रयच्छ कन्यां शान्तां वै मिथिना सुसमाहितः ॥ १६

तेषां तु वचनं श्रुत्वा राज्ञा चिन्तां प्रपत्स्यते ।

केनोपायेन वै शक्यमिहानेतुं स वीर्यान् ॥ १७

ततो राजा निनिश्चित्य सह मन्त्रिभिरात्ममान् ।

पुरोहितममात्यांश्च प्रेषयिष्यति सक्ततान् ॥ १८

—मुत्, D 2 om (for मुत्) —°) D 11 illeg (for सर्वेषां)
S 1 N 1 V B D 1 s 10-12 त्व (V 4 त) मानय (for इहानय)

16 G 4 om up to कल्पयन्तु in 16° (cf v 1 14)
—°) D 1 D 2 °) तु, D 1 मानयैव, D 2 s 9 मानयैव (D 2 °)
D 4 14 T 1 s M 4 मनीय च (T 2 तु) D 7 मनीयैव, G 4 M 4
मानयित्वा (for मानय च) S 1 D 11 महानेता N 1 V B
D 2 10-12 महाराज (V 2 B 2 °) जम् D 1 M 4 महामानय;
D 2 10 महामानय (D 2 °) ग (for महीपाल) —After
16° M 4 repeats 15° changing nom pl into acc
sing —°) D 4 कवि° T 2 शिवा (for कल्पयन्तु) S 1 N 1 V
B D 2 s 10 11 12 M 4 कपे सुत, D 1 7 सुते सुत, D 2 तु सक्त
(for सुसक्त) —After 16° D 1 D 2 s repeat 15°
changing nom pl into acc sing —°) D 2 7 12 तस्य
(D 2 °) (for शान्ता वै) S 1 N 1 V B D 1 s 10-12
प्रयच्छस्मै (B 2 वेदि तस्मै) मुता हाता (D 1 भार्या) —°)
D 1 हाता च (for विविता) B 1 °) दित, B 2 सुमहादित, M 6
°) दित (for सुसमादित)

17 D 2 om 17 and 18 —°) S 1 N 1 V B D 2 10 12 13
एतद्वच, D 1 7 11 वदचन (for तु वचन) —°) D 1
मनाप्यति, D 2 प्रपत्स्यति, D 7 °) ति (for प्रपत्स्यते) S 1 N 1 V
B D 2 10-12 M 4 स (B 1 D 1 om m submetric) राणा
वितविष्यन्ति —°) S 1 N 2 चेन (for केन) S 1 N 2 V 2
D 2 7 10-12 S (except G 4) वै शक्य, D 1 [भा]नयेयम्
(for वै शक्यम्) —°) V 2 कवि° नेतुम्, D 1 कवि° नेतुम्,
D 2 इह नेतु (for इहानेतु) S 1 N 1 V B D 1 s 10-12 हृति
प्रतु; T 2 लपयेयम् (sic) (for लो मीयेयम्)

18 D 2 om 18 (cf v 1 17) —°) G 1 damaged
up to राजा D 2 ह° M 4 क्षिय (for निनिश्चित्य) —°)
D 2 9 मन्त्रिभि सह मन्त्रितु —°) D 2 (before corr)
ब्रह्मण्य (for ब्रह्मण्य) —°) D 1 14 T G M 1 s Cr m g
तत् प्रेष (G 1 °) वि (for प्रेषयिष्यति) D 2 T 2 मन्त्रितु,
D 2 11 यनत (for सक्तान्) —For 18 S 1 N 1 V B
D 1 s 10-12 subst a passage of 5 lines while D 2
subst for 18° 1 x and 2 then cont 1 6 D 7 s
ms 1 G only after 18

286° त मन्त्रय यदा राजा स्वयं मन्त्रिमिष्यति ।
तदा मन्त्रान्मन्त्राण्य मन्त्रिवर्यानि निश्चयम् ।
पुरोहितं वनांश्चापान्मन्त्रिणश्चोपरिभारम् ।
त वारिष्टा मैत्राव प्रणिपत्यन्ति निश्चयम् ।

मुमचयेदितो राज्ञा मोसनेनं वधस्तदा ।
 यदप्यसृङ्गस्त्राजीतः शशु मे मन्त्रिभिः सह ॥ १
 रोमपादसुखादेनं सहामत्यः पुरोहितः ।
 उपायो निरयाज्योऽयमस्माभिर्मिन्नितः ॥ २
 मय्यश्वतो वनचरस्तपःध्यायानेन रतः ।
 अन्भिन्नः स नारीणां विपयानां मुखाय व ॥ ३
 इन्द्रियैर्यस्यैतैर्नचित्तमप्रमाधिभिः ।
 श्रवणावापिप्यामः क्षिप्रं चाध्वरसीयताम् ॥ ४

गणिकास्तत्र गच्छन्तु रूपस्यः स्तलंश्रुताः ।
 प्रलम्प्य विविधोपायैर्निष्पन्तीह सत्कृताः ॥ ५
 युक्ता तथेति राजा च प्रत्युपाच पुरोहितम् ।
 पुरोहितो मन्त्रिणश्च तथा चक्षुश्च ते तदा ॥ ६
 वारमुपयासु तच्छ्रुत्वा वनं प्रविशन्मुहहत् ।
 आश्रमस्यागिद्वेष्टिमन्यन्तं कुर्वन्ति दर्शने ॥ ७
 शत्रुपुरुषश्च धीरस्य नित्यमाश्रयमाप्तिनः ।
 पितुः स नित्यसंतुष्टो नातिचक्राम आश्रमात् ॥ ८

C	1	9	20
H	1	10	5
L	1	8	10

10

Śrī Dīkṣita cont. the previous Sarga. U. begins with श्रीराम. T. with श्रीगणेशाय नमः

[For Sarga 7 N V B D 30 11 M have a longer version as subst which is given at the end of the Sarga.]

1 Before 1 Dis.ms. rel सुत उवाच Dis.ms 1st
—") Si De 11 होदितो (for बोदितो) —²) De 11 + चेद
De [ह] विप्रसूत (sic) (for [ह] विप्रसूत) Si De 11 नत,
De 11 वा (for नदा) —³) — After 1st De De
Ma Ct 11s whereas T2 G 23rd — After 1st De De

२७७* पेनोपापेन मन्त्रिनि ।

तन्मे विगदत सर्व

[T: G: 10m] 2 For 1 1 of post half of 1 2 of
309* —(1 2) Di Deo (it विदित (for गित))

—After 297^d, T: G: repeat 1^d as in M: —^d) M:
विशेष हृष्य ह —For 1st S: D: 2 2 2 1 1 2 Subst
1 2 of 309* (cf v 1 32)

२ *) Si D₁ + 11 नवमुनेषु (for उवाच) -*) Si
D₂ 11 सः Di हविर्मासः Di To G₁ "मयि," N₁
सामायनः (for महात्मन्) * Di + 11 पुत्रेहितं (for
Di पुत्रेहिता -- for D₂ 11 Des + sukta 1 of 309)
(cf v l 3) --*) Si D₂ 11 + 11 इति (for दिना)
पादौ (for द्विपदाश्रयात्) -*) Si D₂ 11 - सोम्यानि, De
हस्यानि, Di + kaith itatus Di f 5 ह्यानि (sab-
metre), (for समाजानि) Si D₂ 11 + 11 पठितं Te N₁
विदिनः G₁ M₁ दणं (for सर्वविदिनतः)

3 *) *D₂ = नन्वर्ध* *D₂ = नन्वर्ध*, *D₂ = मुनिह* (for
नन्वर्ध) —*) *S₁ D₂ = 11* लक्ष्मणायनं *D₂ D₂ = T₂*
लक्ष्मणायनं *D₂ = T₂* (*D₂ = लक्ष्मण*) *D₂ = लक्ष्मण* सन्
रत्तं, *D₂ = लक्ष्मण* सन् *D₂ = लक्ष्मण* *Cr. as in text* —*)

De १७ जनमिहं De Di १३ G ३ नु De १७ च, G ३ नु (for
स) ~^d) Di अन्येषां मानपत्य च

4 *) Si Ds 2113 अविनेर -⁰) T: प्रमाविभि (for प्रमाविभि) D: (gloss) सकवन्तवितानि -⁰) D: बुनर, D: दुनर (sic) (for पुनर) Si Ds 2113 माना⁰ Ds 2117 सुवान Ds 2118 सि Ds 2119 तवान⁰ (for शानावमियाय) -⁰) Si Ds 2111 च प्रमिषीता, T: अय⁰ L: अय⁰ G g k t as in text (for चायवसीलवाह) Ds 211 शोन विवाय पनादि D: च मोविह

5th Ds: रुक्म श्रव (acc) (for रुक्मश्रव) — After
5th S: Da s s t r i n m s 1 to and 11 of 309° (cf
v 1 32) ~°) Da alleg Gs शिवसे° (for शिवसे°)
~°) Ds Gz Mi आश्रयपति (for आश्रयपतिह) Ds
मरुत, Mi सहृद — For 5th S: Da s s t r i n m s subst
(12 of 309° (cf v 1 32)

6 °) Si Di¹ [इ]द, Di² [ए]द (for [इ]दि)
Di³ ११ १२ १३ तदा (for तदा य) —°) Si Di⁴ ११
१२ १३ मयिष्यत् Di⁵ मुपलत्ता —°) To उवा, १२ मदि
(for तदा) Dt De⁶ trans तदा and तदा —After 6
Di⁷ ms 1 12, 18 of 309^a (cf. v. 1 32)

7 Si om 7th —^a) Ga सुखाद (for सुखाद)
 Da:111111 व ल (Da:11)जा Da:1 T M 3rd (for तु
 कट्टा) Da: वलसुखादा राय —^a)
 ग्रन्थिन् (for ग्रन्थिन्) —^a) La read the lines of 8 and
 7th after 19 of 399^a (cf. v.l. 32) Da:117111
 transp 7th and 8 —^a) Da:बाधाला (for बाधाला)
 Si Da:117112 Ma [मिदित्वा Ga: [मिदित्वा
 Ga:Mi [मिदित्वा (for [मिदित्वा) —^a) Ga:1
 वल (for वल) Da: द्वाव —^a) After 7th Da:117111
 म 1 22 01 30 30^a (cf. v.l. 32)

8 S₁ Dis om 3 B₁ read the lines of B after 19 of 309* (cf. L 7) D₁ as in transp 7th and 8 —*) D₁ De ^{कृते}, D₁ ^{कृत्य}, Eg l as in text (for

अपिपुत्रवचः श्रुत्वा सर्गासां मतिरास वै ।
तदाथमपदं द्रष्टुं जम्बुः मर्वाथ तेन ह ॥ १६
गतानां तु ततः पूजापुत्रिपुत्र्यकार ह ।
इदमर्चयिषिदं पाद्यमिदं मूलं फलं च नः ॥ १७
प्रतिपुत्र तु तां पूजां सर्गा एव समुत्सुकाः ।
श्रोतृभीताश्च योधिं तु गमनाय मतिं दधुः ॥ १८
अस्माकमपि मुख्यानि फलानीमानि वै द्विज ।
शृद्धान् प्रति भद्रं ते भक्षयस्व च मा चिरम् ॥ १९

ततस्तातं समालिङ्ग्य सर्गा हर्षसमन्विताः ।
मोदकान्प्रददुस्तस्यै भक्ष्यांश्च निनिधान्भुजाम् ॥ २०
तानि चास्माद्य तेजस्वी फलानीति स्म मन्यते ।
अनास्वादितपूर्वाणि केन नित्यनिगमिनाम् ॥ २१
आपृच्छ्य च तदा मित्रं व्रतचर्यां निवेद्य च ।
गच्छन्ति स्मापदेसात्ता भीतास्तस्व पितुः स्त्रियः ॥ २२
गतासु तामु सर्गासु काश्यपस्यहमजो द्विजः ।
अस्वस्यहृदयधारीदुःखं स्म परिवर्तेते ॥ २३

G 1 9 41
B 1 10 43
L 1 8 60

16 D11 om 16⁴⁰ (cf v1 15) —^a G^a *त्वा
(for शुक्ता) —^a D^a सर्वेय (for सखाय) S1 D2 5 7
9 13 अभवन्मपि (D^a *भुवि) M^a ताना प्रीतिराज्यत् —^a
D2 1 9 13 वत्, D7 M^a तस्य (for तद्) —^a D11 सखाय
वाच (for जायु सर्वार्थ) S1 D2 5 7 9 11 12 वत् (for तत्)
D12 T1 3 हा (for ह) D1 D2 8 *वततोमना

17 * S1 D2 5 7 9 11 12 *तत्र वै, T2 M^a G^a नाताना
(for गताना तु तत्) D1 7 9 तानात्, D2 पूर्वम् (for
पुत्रम्) —^a G^a *पुत्रार (acc) (for अपिपुत्रवत्) D-7 9
वत्वाच (for चकार) S1 D2 11 12 चको वैभ्राद्विज (D^a *द्विज)
व्हा —^a D^a ग्राधाम् (for hypermetric) —^a D2 9 G^a
M^a मूल, D^a चावि (for तु) D^a परोदक, D1 T2 इद
पत्, D11 *तत् (for कल च य)

18 * D2 14 T1 *G^a 6 M^a 9 च, T2 तु (for तु) —^a
D^a हृषे (for हृष) —For 18⁴⁰ S1 (repeating after
20⁴⁰) D2 1 7 9 13 subst 1 45 then cont 1 64 of 309*
while D2 11 subst 1 61 then D2 cont 1 62 where-
as D11 repeats 1 45 and then cont 1 67 and 64 of
309* (cf v1 32)

19 D11 om 19⁴⁰ —^a S1 D2 12 मति वै, D1 D2 8
हे* (for वै द्विज) —^a S1 D2 5 7 9 13 प्रतिपुत्राण (by
transp) D1 D2 14 T2 *विज, G^a m g l t as in text
(for पुत्राण प्रति) D12 मत्र (submetric) (for अर्द्ध वै)
—^a S1 D2 5 7 9 13 भक्षयतानि (for भक्षयस्व च) —For
19 D2 subst 1 63 and 64 of 309* (cf v1 32)

20 D2 om 20⁴⁰ S1 D2 5 9 11 12 read 20⁴⁰ after
21 —^a S1 द तु, D-7 तु स, D2 9 11 12 तु न, T1 वास्तु
(for वास्तु) D1 समालिङ्ग (for समालिङ्ग्य) —^a S1
D2 7 9 13 समुत्सुका (for समन्विता) D11 सर्वं च
समुत्सुका —After 20⁴⁰, S1 repeats 1 45 which it
subst for 18⁴⁰ then cont D-5 7 9 11 12 ins 1 68
and 69 then D1 alone cont 1 74 76 of 309*
(cf v1 32) —^a M^a *विषियद्दहूत् —For 20⁴⁰, S1
D2 5 7 9 11 12 subst 1 65 then all read 1 66 then

D2 alone cont 1 74 76 and D11 cont 1 67 of 309*
(cf v1 32)

21 D2 om 21⁴⁰ D1 reads the lines of 21 after 1
67 of 309* —^a S1 D2 5 7 9 11 12 [जा]त्वा (D^a *सा) च
य (D^a *य, D^a च by transp) G^a वाचात्वा (by meta-
thesis) (for वात्साच) —^a S1 D2 5 11 12 त्व (D2 12 त्व
अन्वत्, D2 *स, D^a च* (for सस्यते) —^a S1 भमाचारानि
दीर्घानि —^a D2 5 7 11 12 वच (for विल) D^a वने च
वनवाधिया —After 21, S1 D2 5 9 11 12 read 20⁴⁰

22 * D2 सपृच्छ, D^a *तु, D2 11 12 14 सपृच्छ* (sic)
T2 सपृच्छन् (for सपृच्छ्य च) M^a यथा (for तया) —^a
D2 सत्तु (for वत्) D12 om निवेद्य च —For 22⁴⁰, D2
subst 1 77 of 309* (cf v1 32) —After 22⁴⁰ S1 D2
(after 22) 5 7 9 11 12 ins 1 78 of 309* (cf v1 32)
—^a D2 स्वपदेन, D2 7 9 11 12 स्मापदेन, G1 12 हम्
प्रदेनात्ता (for स्मापदेनात्ता)

23 * G^a [व्य]यने (for [वा]यने) —For 23⁴⁰
S1 D2 5 7 9 11 12 subst 1 79 of 309* (cf v1 32)
—After 23⁴⁰ T2 ins

300* स्मत्वा नगम त देव तत्तु पुत्रोऽभवच्छातु ।

—^a S1 D2 5 7 9 11 12 तत्र, M^a श्रीमार् (for वासीर्)
—^a S1 D2 *स, D1 D2 8 M^a Ct तु वा, D-7 तु स्य, D^a
तु च्छी स, D12 T G M^a तु जायाम् D12 T M^a *स, T1
*त्वा G^a as in text (for तु स य) D2 पर्यवर्तते (sic)
* G^a द्वि यस्मादु स यादु (स) वैद्विषायादिति ययुष्य
विश्लेषन् उपरिचये स्म । G^a —After 23 S1 D2 5 7 9 11 12
ins

301* ससमभवेय त देव तत्तु ययाम विषयस्त्रा ।

[D2 वाक्यस्य (for स गाम) D2 7 9 13 तया (for
तया) D2 सतिन सत्ता वर, D11 आगत्याय वीर्यात् (for
the post half)]

—After 301* S1 D2 5 7 9 11 12 read 1 80 of 309*
Then S1 D2 12 cont

G 1 9 50
B 1 10 24
L 1 8 66

ततोऽपरेद्युस्तं देशमाजगाम स वीर्यवान् ।
मनोज्ञा यत्र ता दृष्टा वारमुत्प्याः स्तलंकृताः ॥ २४
दृष्ट्वा च तदा विप्रमयान्तं हृष्टमानसाः ।
उपमृत्वा ततः सर्वास्तास्तभूचुरिदं वचः ॥ २५
एवाश्रमपदं सौम्य अस्माकमिति चाब्रुवन् ।
तत्राप्येष विधिः श्रीमाम्निशेषेण भविष्यति ॥ २६
श्रुत्वा तु चचनं तासां सर्वासां हृदयंगमम् ।

302* अथ सारवने काले न्यवर्तत विमार्गक ।
तदाश्रम निरोक्ष्यैव पुन आस्पृश्यमानसम् ।
पुन च मोक्षतामसा कोऽप्यागत इहाश्रमम् ।
पुन वृष्टमदा तेन जल्पद्वा संगद्वयम् ।
भूते स्म निरुत रूप भो पित भूयता वच । [5]
तवाश्रमपदं वृद्धा मुचयो मतचारिण ।
सिक्ताभिरिष्टा मुनयः प्रदीप्तानरतेतत ।
तेभ्योऽद्भुता पित पापयम चैव महामुने ।
ते माः सखानिरे स्नेहापीता वै प्रह्लाचारिण ।

[(1 1) Ds मिषर्त (for मयर्वन) — (1 5) Ds पि*र
(for पितर) — (1 8) Ds दृष्टो (for दृष्टा) — Ds ins 1 8
after 1 8 of 314* — (1 9) Ds तेषा (for ते माः)]
On the other hand Ds cont 314*

24 * Ds 11 अथ (for ततो) Ds [अ]रेदि Ds Tz
G h t परेसुर, Tz प्रभाते (for उपरिसुर) Ss Ds 7 9 11
अथपरिहृति हदा —^d Ds (to avoid hiatus) ह्याजगाम
Ds पुनस्तन, Ds पुनस्पयन्, Ds मुनिस्तत, Ds ततस्वर
(sic) Ts स तपविद् (for स वीर्यवान्) Ss Ds 7 11
भगवन्मुने (Dz *श्च) पुनस्तत — After 24^{ab} Dt Ds s Ms
ins

303* विमार्गकमुत श्रीमाम्मनसा धिम्नयम्बुह ।
[Ms वुह (for वृह)]

—^c Ms मनो* (for मनोज्ञा) Ds om (erroneously)
ता Gs Ms दृष्टा (for दृष्टा) —^d Ds S (except Ms)
‘सुगन्धस्वरकृता’ — For 24^{cd} Ss (repeating the prior
half after 1 8 of 309* (cf v 1 32) Ds 7 9 11 12 subst
1 82 of 309* (cf v 1 32)

25 * Dt Ds सतो Ms खितो (for तदा) —^d Ts
‘मानस (for हृष्टमानसा) — For 25^{ad}, Ss Ds 7 9 11 12
subst

304* ताम दृष्ट्वा समागतान् कश्यपस्था नामाश्रमम् ।
[Ss Ds 12 ‘मात्र, Ds 7 9 तमाणा (Ds ‘त) (for समागतान्)
Ds कश्यपस्थ Ds 7 [आ]श्रम तमा, Ds ‘मात्र Ds [आ]श्रम तमा]
—^c Ds ‘त्रिय (for उपसृत्वा) — For 25^{cd} Ss Ds 7 9 11 12
subst 1 84 of 309* (cf v 1 32) Then Ss repeats the prior
half of 1 82 and then reads (var) the post half of 1 62 of 309*.

गमनाय मतिं चक्रे तं च निन्युस्तदा स्त्रियः ॥ २७
तत्र चानयमाने तु निषे तस्मिन्महात्मनि ।
वर्षं सहसा देवो जगत्प्रह्लादयस्तदा ॥ २८
वर्षेणवागतं मित्रं विषयं स्वं नराधिपः ।
प्रत्युद्गम्य मुनिं प्रह्मः क्षिरसा च महीं गतः ॥ २९
अर्घ्यं च प्रददौ तस्मै न्यायतः सुसमाहितः ।
अथे प्रसादं मित्रेन्द्रान्मा विषं मन्पुराणिशेत् ॥ ३०

26 Note hiatus between * and ^d —^c Dt मुख
(sic) (for एहि) Gs Ms सौम्यम् (for सौम्य) —^d
Ds Tz s Gs Mi (to avoid hiatus) ह्यस्माक (for अस्माक)
Ms [मा]स्ता (for [अ]द्वयम्) — For 26^{ab} Ss Ds 7 9
11 12 subst 1 82 of 309* (cf v 1 32) — After 26^{ab}
Dt Ds s Ct ins

305* चित्राण्यत्र बहुमन्युर्मुहानि च फलानि च ।
—^c Ds तव वैष, Ds तवा* Gs तत्राप्येष (for तत्राप्येष)
Dt Ds s विषे (Dz *म) Gs as in text (for विषि
धीमान्) —^d Dt Ds सिद्धिं भविता धृयम् — For
26^{cd} Ds subst 1 86 of 309* (cf v 1 32)

27 * Ds reads (var) the line of 27^{ab} for 1 87 of
309* Ds हृदय* —^d Ds क्षियम् (sic) (for क्षियुम्)
Dt Ds s हदा (for तदा) Ds सार्धेन निन्युस्तदा

28 * Ms ततस्व (for तत्र) Ss Ds 7 9 11 12 तत मा
(Ds ‘मा) नीयमाने नै (Ds च) —^d Ss Ds 7 9 11 12 Ms
तस्मिन्निषे (by transp) Ds तत्रामनि (sic) (for
महात्मनि) —^c Ss Ds प्रहृष्ट Ds 11 प्रविष्ट, Ds 7 11
प्रहृष्ट (for वर्षं) Ds ततमा* (sic) Ms च तद्वलाप्त
(for सहसा देवो) —^d Ss Ds 7 9 11 12 भगदापाक
हासन् — For 28 Ds subst 1 89 and 90 of 309* (cf
v 1 32) — After 28 Du ins

306* वर्षेणवागतं कल्पेन विषये इत्थं भूयते ।
and then cont 315*

29 * Ds [उ]य, Ds (before corr as in text) मा
Ds Gs च (for [उ]य) Ds 7 मवा, Ds reads sup in
(for मित्र) —^d Dt Ds सत्यमेव स Ds ‘त (sic) Ds
Ts s Gs s ‘स, Gs as in text (for विषय स्व) Ds 11
नराधिप (sic) (for नराधिप) —^c Ds [अ]धियुक्तेन, Gs
Ms ‘सम्यक्, Ms ‘बद्ध (sic) (for मुनि प्रह्म) —^d Ds
ययौ (for पत) — For 29^{cd} Ds 7 9 11 12 subst

307* मेने वृषार्थंमालां क्षिरमामिप्रणय तम् ।
[Ds 7 9 11 12 प्रवृत्त (Dz ‘वेक्ष) (for वृषार्थमागतान्) Ds 9
च (for वृत्)]

30 Ds transp 30 and 31 —^c Ds 9 11 हृदयं (for
मय्यं) Ds तस्मि (sic) (for तस्मै) —^d Ss Ds 9 11 12
एवै कृता तु शाश्वत (Ds ययाविधि) Ds 7 9 11 12

- (13^{ad}) ऋषिपुत्रस्तदा मलमाख्यायामुपचक्रमे ।
 (14^{ad}) पिता रिणालङ्को नाम मर्द्दो कश्यपोषम ।
 (14^{ad}) तस्याहमौरस पुत्र ऋष्यशृङ्ग इति श्रुत ।
 (15^{ad}) आश्रमोऽयमिहास्माकं स्वायम्बूलपराश्रित ।
 (15^{ad}) करित्वे तत्र पुत्रा म सर्वासामभिगम्यताम् । [55]
 (16^{ad}) ऋषिपुत्रवच श्रुत्वा तासा मतितापायत ।
 (16^{ad}) तदाध्रमपद द्रष्टु प्रणमु सहिजास्तन ।
 (17^{ad}) तामां पूजा तदा चक्रे ऋष्यशृङ्ग ऋषे सुत ।
 (17^{ad}) पादाप्यासनदानेन स्वायम्बूलकलेन च ।
 (18^{ad}) प्रणिपूष्य तु ता पूजां सर्वास्ता परिदाहिवा । [60]
 (18^{ad}) ऋषे शापमयोऽस्मिन्ना समनाय मर्नि द्रष्टु ।
 कञ्चुञ्चै नमुपधु ता हस्तम्ब हर्दं धच ।
 (19^{ad}) अस्माकमप्युषे पुत्र स्वायम्बूनामि भक्षय ।
 (20^{ad}) भक्षयामाभ्यस्तकाले स्मरि ते शेकरेजम्भ ।
 (20^{ad}) अथास्मै प्रददु स्वायम्बोदकाण्डकलसनिभम् । [65]
 भयमाश रिमिषाभ्यस्वान्मपि न सतमि च ।
 तीर्थोदकमिदं तास्वीयतामिरे भूपते ।
 (20^{ad}) परिपस्वन्ति चैत हस्तं चो मर्दविद्वहा ।
 परिपस्वन्ति चैत पीतैरहस्तिनैर्दुहु ।
 श्रोत्रमूले चोपनेत्रपुन्द्रेनैर्मोक्षयापिभि । [70]
 (21^{ad}) सोऽभ्यस्त फलानीति मोक्षकाला-मुवाचतन्वा ।
 भक्षयामाभ्यस्त रिमिषाण्डककारा-मुवाचिताम् ।
 (21^{ad}) अनास्तादितपूर्वाणि फलान्मास्वाय तानि स ।
 मधुमि च सुगन्धनि पीत्वा मधुमिदोऽभनत् ।
 सुदुर्गन्धं तद्वैत्तानि हृष्टो मधुमुत्सृजत् । [75]
 हृष्टपापामां तासां च स्पर्शस्य दलितस्य च ।
 (22) भयारुण्य सुने पुत्र ता शिय प्रयवस्तत ।
 स्वमाध्रमपद नाम व्यपदिदवाधिरूत ।
 (23^{ad}) तासु प्रतिगतास्वेव ऋष्यशृङ्ग ससुसुक ।
 (23^{ad}) तन्नतेनैव मन्त्रा न मिद्रामध्यगच्छत । [80]
 (24^{ad}) अपारंरुष्टेन देनामात्राणाम पुनस्वरत्न ।
 (24^{ad}) मनोहृत्पात्मा धन ददा धि चारुमध्यमा ।
 (25^{ad}) ताश्च हृष्टैव दूरात्तामावात काश्यप तमजम् ।
 (25^{ad}) प्रत्युद्रमाहवन्महर्षे प्रस्तस्य हृदं तदा ।
 (26^{ad}) पद्माध्रमपद रम्य पश्यात्सकमपि प्रभो । [85]
 (26^{ad}) तत्र पुत्रमावाप्याम्य पुनरस्यासिन्वति ।
 (27^{ad}) शुचैव चतद्रचन तस्मान्निमनोहरम् ।
 (27^{ad}) समनाय मर्नि चक्रे ताश्चै न्मिन्पुत्रना ।
 (28^{ad}) कानीययान पयाम तस्मिन्नुपनिवृते तत ।
 (28^{ad}) प्रत्यय तदा देवस्तस्य दादे स्तीपते । [90]
 (28^{ad}) ऋषिपुत्रोऽपि धर्मा मा नैषाननसमास्थित ।
 मेघनादेन महता ह्वा सतिमिर मभ ।
 महाजलीपर्येण शान्धर्नीमुपायवे ।
 (29^{ad}) चोपगैवाप्त विरं ह्मि मचा नराधिप ।
 (29^{ad}) प्रत्युद्रमाधैवाचकै रिस्ता च मर्द्दो नयो । [95]
 (30^{ad}) अयं च प्रददासीं पुरस्स्य पुरोदिताम् ।
 सान्त पुरनश्रैव प्रपेद सान्त्वयिषिव ।
 महार्दश्रेष्ठितनैर्नैर्मुषो नैर्न प्रसादयत् ।

- (30^{ad}) स्वय चोपचारैरे मन्युमस्य भवेदिति ।
 (31^{ad}) ददौ चास्मै तदा कन्या भार्या कमललोचनाम् । [100]
 (31^{ad}) शान्ता शान्तेन मनसा दत्त्वा हर्षमवाप च ।
 (32^{ad}) पच स न्यवसत तेन राजाभिपूजित ।
 (32^{ad}) ऋष्यशृङ्गो महोदजा शान्तवा सह भार्याय ।

§ 2 D³ 35791115 are included in the notes below as some lines of this passage are appearing in these MSS either as substitutes or insertions

[(1 1) V₂ 3 || तदा³ (hypermetric) V₂ B₂ D₁ M₄ तमा³ D₁₀ त * रयत्तु³ D₁₂ °चदुम् (for तदायत्तुम्) —(1 2) S₁ D₁ 35791115 subst 1 2 for 1^{ad} N₁ आनीय, D₂ आनी * V₂ श्रुतो ये B₁ °श्रुता D₁ 35791115 M₄ कश्य (D₁ °नि D₂ °व्य/क्योमूत्, D₇ कश्चिद्योव (for कश्यशृङ्गोऽनी / D₁₂ repeats here the post half (= 1^{ad}) (cf v. 1 823) —(1 3) D₂ 37 subst 1 3 for 2^{ad} M₄ तेन³ (for लेमपात्तु³) N₁ तदाम्बा, V₁ अमत्तारु (with hiatus) V₂ 4 B₂ अमालास्तव, D₂ अमालास्तव, D₁₂ तदुचुने (for अमावास्त) D₁ 37 वसन्त, M₄ पुनर् (for हर्ष) N₁ V₂ 4 B (D₂ 1st ism) D₁ 7 M₄ मपिपवे (B₂ D₁ 7 °ने B₂ orig °नि) D₂ महामति (for महोपनिषत्) D₁₂ महामाऽपुगेति (for the post half) —(1 4) V₁ 34 B₂ (m orig as in text) a सिंह³ B₂ * * * * * यम्, D₁₂ [°ज निरापयो (for निरापयोयम्) D₁₂ शेस्तारि (for अस्पाति) V₂ °पितित, B₁ °पूजित M₄ परि * * * (for परिचित) —(1 5) D₁₂ [अ-प्यनै (for [°ज-रते) V₁ सित (sic) V₂ 4 D₁ रिपत V₂ सः (for रत) —(1 6) V₂ 4 सगीनाम् (for स ताराणां) B₂ हृदिवाणा (for विपवाणा) —(1 7) D₁₂ °हैर् (for अभिमनैर्) V₂ 3 व D₁ न च (for नर) V₂ D₁ 10 पिता (for रिता) D₁₂ प्रमापिभि (for [°ज-पतारिभि) —(1 8) V₂ D₁ 10 M₄ [अ-]मुपायवेन V₂ [°ज-युरस्येव the rest (except D₁) ब्रवावेन (all to avoid hiatus) N₁ V₂ 4 B₁ D₁ श्रीप्रम् (for क्षिप्रम्) V₂ 1 musing V₂ 3 बलाद् (for बलाद्) M₄ श्रीप्रमा * * * बलाद् (for the post half) D₁₂ पुस्त वाहन्विषा क्षिप्र चार विधीयत —(1 9) D₁ transp 1 9 and 10 V₂ D₂ °येष (for °येत) B₂ °तिष्ठप्रम (m as in text) (for प्रति-च्छप्रम्) N₁ 3 ष (for तष) D₁ 12 read 5^{ad} (as in text) for 1 9 —(1 20) D₁ transp 1 9 and 10 S₁ D₂ 35791115 10 and 11 after 5^{ad} V₁ नान्ज्याय, V₂ च कान्ता D₂ 7 कानिना (for कान्ताया) S₁ देशिनि, D₂ देशेने (sic) D₁₂ देशिने (sic) (for देशिके) —(1 11) V₂ हस्ति (for by metathesis) V₂ [°ज-स्तव D₇ [°ज-स्तव (sic) (for [°ज-येव) S₁ D₁₂ 12 °यम् D₂ 3 तमिद्, D₇ ह (submetric) D₁₂ [°ज-पादेन (hiatus) (for ता पनम्) D₂ 7 न³ D₁₂ पित³ (for दुपनम्) —(1 12) S₁ D₂ 35791115 subst 1 12 for 5^{ad} V₂ D₂ 37 °योग्य, M₄ °न्याय (for °योग) D₂ नन (for देन) —(1 13) N₁ तथे * D₁₂ तथेद् (for हस्तिनि) B₂ D₁ तदाय D₁₂ ता * अ,

[illegible][illegible]

मधुर) D₁₁ (first time) वाहमुय (sic) M₁ वतुय (for जतुय) —(1 46) D₂ subst 1 46 for 11st V₂ अजवीच D₁₁ 12 आग्रय (for अग्रय) V D₁₁ 11 वैवम् (for वैवम्) V₂ B₂ 4 D₁₀ 11 आगम् D₁ 3 M₁ आगम् (for आगम्) D₁ विहृ —After 1 46 D₂ reads the line of 11st with the following variation समगम् (for जगम्) D₁ om 1 47 —(1 47) D₂ subst 1 47 for 12nd V₂ B₁ औरिकर B₂ ओरि कश्च D₁₀ वदवयम् (for ओरि कश्च) V₂ 2 2 2 इतरम् M₁ कुन (for इतरम्) D₂ M₁ वासि (for च व) V₁ २ राशान्म V₂ लरगम् D₁ २ रिम् (for लरगम्) D₁ 2 इश (for उपगम्) D₂ लवानस्तमुपागम् (sic) (for the post half) D₁ transp 1 48 and 1 49 —(1 48) N₁ 1 1 (for च) D₁ वचने (sic) (for विने) V₂ घृदे (for एघे) V₂ 2 वमि B₂ 2 वमि (for वमि) V₁ 1 सगम् (sic) M₁ सगम् (for दा न) D₁₁ 11 ins 1 49 after 12 —(1 49) V₂ वदमिह (for वा वयम्) N₁ 1 आचव D₁ 8 M₁ आचवहि (for आचव) V₂ 2 न (for प्रभे) —For ins see below —(1 50) V₂ M₁ नचप (for वचप) M₁ वृष्टि (for ता वृष्टि) N₁ 1 2 4 B₂ 4 काम (for काम्यकाम) V₂ 2 तवा M₁ तु ता (for तन) D₁ वारकृपरा लिपि (for the post half) D₂ subst 1 51 for 13th while D₁ ins after 13th —(1 51) D₁ आचवानम् (for आचवानम्) —(1 52) N₁ 1 2 4 B₂ 4 का (B₂ क) वयानम् V₂ 2 का (V₂ क) वयानम् B₂ 12 का (D₁ 2 क) वयने मम, D₂ कावम् M₁ कावम् * * * (for वचवयनम्) —For 1 52 D₂ reads the line of 14th as in D₁ (var) सुगम् for पुगम् —D₁ om 1 53 —(1 53) V₂ नृन् (for हृन्) —For 1 53 D₁ reads the line of 14th as in text —For ins see below D₂ subst 1 54 and 55 for 15 —(1 54) D₂ शाक (for लाङ्ग) M₁ क्कानिन् —(1 55) N₁ 2 [5] तिनि D₁ 2 [5] ज च (for तज) V₁ 2 वृत्त V₂ D₁ M₁ २ च (for वृत्त च) V B₂ 4 D₁ 12 सर्वपा (for सर्वपा) D₁ विरिचयन् M₁ अहि (for अभिमयानम्) —(1 56) D₁ 2 वृत्त (for पुत्र) V₂ 2 अन्वत् (submetric) (for अन्वत्) D₁ 2 सर्वपासम्बन्धि (for the post half) —(1 57) N₂ B₂ 4 D₁ 10 तम् V₂ 2 तम् (for तम्) B₂ 2 तम् (for तम्) D₁ 2 तम् तम् तम् तम् (for the post half) —(1 58) N₂ B₁ D₁ 10 अमा D₁ M₁ तम् (for तम्) N₁ 2 4 B₂ 4 D₁ M₁ तम् (for तम्) N₁ repeats अन्वत्तम् N₂ B₂ D₁ 10 मुने (for वने) D₁ M₁ ताम्बुधिरुत्तरम् (for the post half) —For 1 58 D₂ reads the line of 17th as in S₁ (cf v 1 17) —(1 59) V₂ 4 B₁ पावा (V₂ २) (for पावा) D₁ 2 वनेश (for वनेश) —For 1 59 D₂ reads the line of 17th as in D₁ (cf v 1 17) —(1 60) V₂ 4 B₁ D₁ 12 चत्तं, D₁ M₁ तत्त (for वृत्त) M₁ सत्तं (for सत्तं) —(1 61) D₂ 11 subst 1 61 for 18th D₁ 11 करि (for कर) N₂ B₂ 1 D₁ 12 नने (for नने) N₁ 1 D₂ 2 वृत्त V₂ 2 दम् (for दम्) D₂ 11 read 1 62 after 18

(D₁ after the repetition of 1 45) —(1 62) B₂ 2 D₁ 12 समधुर (for समधुर) D₁ 2 11 अनेनमुत्ता वाच (D₂ २ वाच ताव, D₁ २ ११ वाच) M₁ अनेनमुत्ताधुर (for the prior half) V₂ ता वाच D₁ M₁ इयमाना D₂ तयमाना (sic) D₁ 12 स्वयमाना (for ता हयमान) D₂ 2 वृत्त (for वृत्त) D₂ subst 1 63 and 64 for 19 M₁ reads the lines of 19 for 1 63 and 64 (var) मूलनि for मूलनि —(1 63) D₂ 2 तयने D₁ 2 च मुने (for अयने) D₂ 2 मयय (by ditto) (for मयय) —(1 64) S₁ D₂ 2 19 11 read 1 64 after 1 45 (subst for 18th) D₂ reads after 1 62 (cf v 1 18 for sequence) D₂ रोचनि वे (for वे रोचने) S₁ D₂ 2 19 11 12 दहि रोचनि वे (D₂ 2 19 12) दित्र (D₁ २ जा) B₂ (marg) स्वाहनि रसति च also (for the post half) S₁ D₂ 2 19 11 12 subst 1 65 for 20th then cont 66 (D₁ 1 66 and 67) —(1 65) D₂ om the prior half V₂ वदा, B₂ तवा तले (hypermetric) D₂ अय ता (for अयाने) N₂ V₂ B₂ 4 प्रदी (for प्रदी) V₂ D₂ 12 स्वादु (for स्वादु) D₁ 11 पूर्वा च (for वयवयम्) D₂ 2 तमिनाम् D₁ २ आ (for सन्निधम्) —(1 66) V₁ 2 वदय (hypermetric) V₂ D₂ 2 19 11 M₁ (repeats) भवाम् B₂ 2 भवाम् (for वदयम्) —D₁ om 1 67 —(1 67) M₁ ता * * * ताम् D₁ 2 दह (for हति) B₁ 2 मय D₁ 2 भुने D₁ 2 मय D₁ 2 मय (for मयने) —After 1 67 D₁ ins both lines of 21 (cf v 1 21) S₁ D₂ 2 19 11 12 ins 1 68 and 69 after 20th —D₁ om 1 68 —(1 68) D₂ परिधम् विर D₁ २ रिने (sic) M₁ परि * * * रे (for परिधम् विर) —(1 69) D₂ पयसं व तिरम् D₂ 2 19 अय (D₂ २ आ) D₂ परिधम् विर M₁ परिधम् विर (for परिधम् विर) N₂ V₂ B₂ 2 D₁ 12 [5] ज (for [5] ज) D₁ om पीने in पीने S₁ D₂ 2 12 मुदे D₂ 2 हने (sic) D₂ 2 वे D₁ 2 वृत्त (for वृत्त) —(1 70) V₂ D₁ 2 अयुर D₁ २ अयुर M₁ सुवृत्त (for वयवयम्) N₁ 2 मयुर (hypermetric) D₁ 2 मय M₁ मय * * (for मय) —(1 71) V₁ 2 मयवयम् (sic) V₂ 2 मयवयम् (sic) M₁ * मयव (for मयवयम्) B₂ २ च M₁ मोद * * (for मोदवासात्) V₁ 2 मयति ताम् V₂ 2 सर्वपा V₂ 2 सुवृत्त D₂ 12 मु (D₁ 2 सर्वपा) M₁ (for सुवृत्त) N₁ 2 मोदवासात्तम् (sic) (for the post half) —(1 72) V₂ 4 B₁ M₁ मयश (for मयश) N₁ 2 [अ] वयम् (submetric) D₁ 2 [आ] ताम् (for [आ] ताम्) D₁ 2 विनिधम् (for विनिधम्) D₂ 2 मयश विनिधम् स्वादु (for the prior half) N₁ 2 प्रोविनाम् (for सुवृत्त) M₁ मयि मयुरति च (sic) (for the post half) —(1 73) N₂ [आ] ताम् ताम् (for [आ] ताम् ताम्) D₂ reads 1 74 76 after 1 66 (which it inserts after 20) D₁ reads after 1 69 (which it inserts after 20th) 1 74 76 —(1 74) D₁ M₁ ताम् ताम् (for व सुवृत्त) D₂ स्वादितामि पामि (for the prior half) D₂ 2 मय (for मयुरि) (for मयुरि) D₂ मय * * (1 75) M₁ * * * रे (for मयुरि) V₂ 2 वृत्त (for वृत्त) D₂ [5] मयव D₁ 2 मयव

(sic) (for व्युद्घन) — (I 76) D11 व्युद्घनम् (erroneously) (for व्युद्घनम्) V2 स (for च) D2 स चर च (D2 om च submetric) रत्ता ताम् (for the prior half) V2 सत्य (for सत्यम्) V4 D10 सत्यम् (for सत्यम्) — (I 77) D2 subst 1 77 for 22nd D13 मय पृ D2 र्त्ता M2 आदित्याय (for अयादित्याय) V4 मुनेयत्ता D13 M2 मुनिवृत्ता (for मुने पुत्र) V4 विप्र (submetric) (for ता विप्र) V4 तदा M2 पुन (for तत्) — (I 78) S2 D2 (after 22) 22 7 9 11 12 ins 1 78 after 22nd D13 * 2 (for आनन्द) S1 D2 2 9 11 12 तत् D2 सत्य (for नाम) B1 व्यदित्स D2 व्युद्घन (for व्युद्घन) V1 [अ]विद्वत्तल (sic) D1 च दूत D2 13 [अ]वि दूत D10 विद्वत्तल (for [अ]विद्वत्तल) — (I 79) B2 om (hapl) from समुत्तु up to कथ्यद्वा in 1 2 of 314th S1 D2 2 7 9 11 12 subst 1 79 for 23rd D13 [अ]वि (for मने) D2 2 7 11 12 [ए]ज (for [ए]ज) M2 मथ्यद्वा V4 प्रनापतत् D2 सुदूतिल (for समुत्तुत्त) — (I 80) S1 D2 2 7 9 11 12 ins 1 80 after 301st (cf v 1 23) B2 तदा* (for तद्वैतैव) D2 मन्ता सन्नैवे (by transp) D2 (with hiatus) अन्तिवृत्त (for न विप्राम्) S1 D2 2 7 9 12 अन्तिवृत्तिल D1 मन्त D2 अन्तिवृत्तिल (for अन्तिवृत्तिल) — For ins see below — (I 81) V1 तत् (for तत्) V2 * स्मत् D1 M2 स तत्त D2 पुत् (for पुत्तत्त) — (I 82) S1 D2 2 7 9 11 12 subst 1 82 for 24th M2 तदा (for ता मय) S1 D2 2 7 9 12 मनेयत्ता कथ्यद्वा (D2 कथ्यद्वा) D2 मन्तावत् D2 मनेयत्ता कथ्यद्वा (for the prior half) S1 D2 12 कथ्यद्वा N V2 B2 2 D2 12 M2 दूता V2 शिवो (for दूता) S1 D2 2 7 9 12 M2 तत् (for वै) D2 2 7 9 तत् D2 मथ्यद्वा D13 * लीचन (for वासमथ्यद्वा) — (I 83) M2 damaged for दूता in द्वैव and वा in आनन्द V2 दूता (for [ए]ज and तत् resp) D2 मथ्यद्वा (for कथ्यद्वा) — (I 84) S1 D2 2 7 9 11 12 subst 1 84 for 25th S1 ड्व (for प्रमुत्तुत्त) V1 D2 [अ]विद्वत् (for [अ]विद्वत्) S1 D2 2 7 9 11 12 तत् (for तत्) B1 D13 तत् D2 2 7 11 12 तत् (for तत्) S1 आनन्दमुत्तुत्ता (for the post half) — (I 85) S1 D2 2 7 9 11 12 subst 1 85 for 26th V2 विप्र D13 विप्र (for तत्) N1 वदन्त विप्र V1 वदन्त वासमथ्यद्वा (hyper metric) B2 D2 वदन्* (for वदन्तमथ्यद्वा) N2 V2 B2 D2 12 V1 D2 12 विप्र (for विप्र) V1 प्रमै (sic) (for प्रमै) — (I 86) D2 subst 1 86 for 26th V1 missing from म up to दया V2 B2 D2 [अ] मय V2 [अ] वि (for [अ] वि) N1 मय V1 चापि V1 D13 मय B1 2 मय (for मय) — (I 87) V1 missing B1 [ए]ज M2 तत् (for [ए]ज) N1 च तत् V2 वैद व* B1 वदन्त ताम् D13 वैव व* M2 वदन्* (for वैदवदन्) B1 मीयम् (for ताम्) D13 * व (for मनेयत्ता) M2 ता * निमनेय* (for the post half) D1 reads the line of 27th for 1 87 with V 1 च for तत् D2 subst 1 89 and 90 for 28 — (I 89) N2 एव वा (hypermetric)

D2 च तदा D13 एवामिन् (for एवाम्) D13 तदा (for तत्तम्) D2 मुनि (for कथि) V1 M2 तदा B2 (m as in text) तदा (for तत्) — (I 90) V2 2 तो (for तदा) N2 B2 D13 12 तत्तम् (for तत्) N1 illeg for तत्तम् in राह मदीये V2 मुनेय (for मदीये) — For ins see below — (I 91) D13 तु (for [अ]वि) N1 V2 B2 D13 नैयान परम् (for नैयानपरम्) D1 विप्र वायव्य तदा (for the post half) — (I 93) N1 * पानि (sic) (for तत्तानिम्) — (I 94) V1 वा (for [ए]ज) D2 मत् (for [अ] मत्) D2 मत् (for विप्र) V2 हृष्ट हृष्टा* (for the prior half) N1 स मत्ता (submetric) V2 समान्य V2 D13 महात्ता स V2 हृष्टता च, D1 हृष्टता स (for तत्तत्ता) M2 विदि *** रापिप (for the post half) — (I 95) V2 [अ]विना D13 [अ]विना (for [अ]विना) M2 मुनि प्रमुत्तुत्त (for the prior half) M2 मत् (for यो) — (I 96) V2 4 अर्ध (for अर्ध) M2 * वम (for प्रुतिवम्) — After 30th D2 2 7 9 11 12 97 and 98 — (I 97) N1 V B1 4 दान (for दान) V1 2 B1 D1 2 [ए]ज V2 [ए]ज (for [ए]ज) V2 मनेय D2 7 M2 मनेय D2 प्राम् (for मनेय) N1 V2 2 B1 दान्यम् V2 B2 D2 दान्यम् (for दान्यम्) V2 च तत्, D2 7 विप्र D2 प्रमु (for तत्) — V2 om 1 98 — (I 98) D13 महात्ता (for महात्ता) D2 विनिम् (sic) D13 वैविन् (for तत्) (for वैविन्) D2 damaged from ओ to वै V1 मर्तु V2 मनेय M2 damaged (for मनेय) V1 * मनेय V2 मुनेयैन् (sic) D1 मुनेयैन् D2 प्रमुत्तु त (sic) D2 प्रमुत्तु त D2 सन्त त (for मुनेयैन्) D2 प्रमति M2 प्रमत्* (for प्रमत्) — (I 99) D2 2 7 subst 1 99 for 30th V2 [ए]ज विप्रान् D1 प्रवर्तित (for [ए]ज विप्रान्) V2 * मनेय, D1 * मनेय D2 2 7 प्रमिन् (for [ए]ज विप्रान्) N1 B1 4 [ए]ज प्रु (for मनेय) — (I 100) D2 2 7 subst 1 100 for 31st N2 V2 B2 D1 2 7 तत्तम् (for तत्तम्) D1 2 7 M2 मत् (for तत्) B1 transp कथ्यद्वा and तत्तम् — (I 101) D1 दान M2 ह* (for दान) V2 मत् B2 ह* (for च) — (I 102) B2 ह* सन्तम् (for तत्) M2 damaged (for मनेय) V2 ह, D13 [अ] वि (for [अ] वि) — (I 103) D1 om (hapl) from the post half of 1 103 to the prior half of 1 2 of 318* — For ins see below]

—After 1 24 B2 ins

320* सदाहित्वात्ता सत्ता कविदापमयेव च ।

—After 1 38 B2 (m) 2 ins

311* सुविप्राम्पान्ताया गावन्तामैवुरत्तरा ।

[B2 स (for सु) B2 वायव्य (for गावन्ता)]

—After 1 49 V2 B2 D13 ins

312* एवमुत्तु स वागिन्त्यु विमाण्डकुतो वली ।

[D13 वि (for सु) B2 वली (for वली)]

—After 1 53 V2 B2 (m) 2 ins 2

313* मृपं किमर्थमायातास्वरवाक्त्वो गमाग्रमम् ।
किं च व चित्रया कार्यं शिष्यं क्षमितुमर्हति ।

{ (1 2) B3 + किञ्च (for किं च व) }
—After 1 80 N̄ V B D10n (after 1 80 inserted
after 301*) = ins

314* अधोगम्य भगवान्काश्यप स्व निवेशनम् ।
ध्यायमान च तद्दृष्ट्वा न्ययश्च समुत्सुकम् ।
परिप्लव्य काश्यप पुत्रं कस्मान्मा नाभिनन्ददिति ।
विनामामगमभ्यस्यमय स्वा तात लब्धये ।
न हीदरा तापसानां रूपं भवति किञ्चित् । [5]
द्वीप्रमाचद्वयं मे पुत्र किमिदं वैकृतं कृतम् ।
मयपुत्रं काश्यपेन प्रोवाच वितरं तदा ।
भगवन्निह मे दद्यात् पुरश्च साधुलोचना ।
सुकुमारैरसिद्धैः पीतैस्त्यक्तुतेषमै ।
परिप्लव्यगिरि मा च गामागिरिभ्यः सर्वम् । [10]
गायन्ति सुकुमारानि मनोशान्तिं सुहृद्विह ।
श्रीहन्ति बाहुलाकारैर्नयनभूषिचक्षितैः ।
अथदीनतामोऽप्युवाच न्ययश्चाह्वयचक्षता ।
रक्षास्येतेन रूपेण तपसो नामावाप वै ।
विश्रम्भस्ते न कर्तव्यस्तेषु पुत्र कथंचन । [15]
एवमुक्त्वा न्ययश्चाह समाधाय च काश्यप ।
उपविवा रजनीमेकाग्रमरत्य स जगाम ह ।

{ B3 om up to कपयन्तु 11 2 (cf v1 line 79 of
309*) —(1 1) N̄s नाह्वयश्च (for काश्यप स्व) V1 मुनिवेशन
V4 सति D10 15 त्वनि —(1 2) V2 ध्यानं D11 'मामम्
(for ध्यायमान) D12 कर्त्तुं (for काश्यपश्च) —(1 3) V4 तं
D11 मा D12 वा (for मां) —(1 5) B3 दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा) N̄s
B4 भवति (sic) (for भवति) —(1 6) N̄s B3 वैकृतं, V4
वैकृती (sic) D11 विहन्ति (for वैकृतं) —(1 7) D11 कथंचन
—(1 8) B3 D11 दद्यात् (for दद्यात्) V4 B4 D12 द्याप (for
साधु) V4 तापसा शुभरक्षणा (for the post half)
—After 1 80 D12 ins. 1 8 of 302* with v1 दृष्ट्वा (for
दृष्ट्वा) —(1 9) B4 उच्यते D11 सुगमैर् इतिने (sic)
(for the prior half) D11 10 अति (for अति) —(1 10)
B1 परिप्लव्यगिरि D11 परिप्लव्यगिरि V4 सव्य (for सव्य)
—(1 11) B1 मुकुमारानि —(1 12) N̄s B3 D12 नयनैर्
(for नयन) —(1 13) V4 बाहुला (for बाहुला) V4 'यान
हन्ति (for 'यानहन्ति) B3 तथा B4 तन (for तन) —(1 14)
V4 लब्धये (for लब्धये) V4 B3 तेन, B4 [ए]गिरि (for [ए]
तेन) N̄s illeg for ए in रूपेण —(1 15) N̄s V4 B4
विश्रम्भश्च (V4 'स) N̄s विश्रम्भश्च (for विश्रम्भश्च) N̄s 10 (for
ने) V4 कथंचन (for कथंचन) —(1 16) D12 उक्तं (for
उक्ता) D12 स समाधाय (for समाधाय च) D11 वरवच
—(1 17) N̄s अवश्य (for अवश्य)]

—After 1 90 N̄ V B D10 11 (after 306*) = ins

315* विमाणश्चक्ष विप्रविराजगाम स्वमारचम् ।
चण्ड मूलं कर्त्तव्याय भारते सोऽविशयदा ।

अन्यमावसर्षं दृष्ट्वा पुत्रदर्शनलास ।
परिभ्रान्तस्तथैवासाजकृत्वा पादधानवन् ।
सुत्रोऽहं कप्यश्चक्षेति सर्वतः प्रविलोकयन् । [5]
न चापश्यस्वुव तत्र काश्यपो भगवानृषि ।
ग्रामाश्च परिपप्रच्छ गोडुलानि च सर्वदा ।
कस्यैव विषय सौम्यो ग्रामाश्च बहुगोडुला ।
नयेर्वचनमाज्ञाय सर्वे ते गोष्ट्रीनिनि ।
कृताञ्जलिपुत्रा मूल्या विनयेनाचक्षिरे । [10]
कष्टेपु प्रयितो रामा लोमपाद इति श्रुत ।
तेनाभिरुद्धा ब्रह्मर्षे ग्रामा ह्येते सगोडुला ।
एवापश्यन्त्युवाहस्य विमाणश्चक्षुस्तत एव ।
एवमुक्त्वास्तु स रुषिर्दृष्ट्वा वै ध्यानचक्षुषा ।
अभिव्यमेतज्ज्ञात्वा च प्रीतमा स मयवैत । [15]

{ (1 1) V1 s B3 s (marg orig as in text) ब्रह्मर्षि,
V4 B4 राजर्षि, D11 सचारा (for शिर्षि) N̄s B3 D10
आमम् (for आत्मम्) D11 निवृत्तश्च वनांशरम् (for the
post half) —(1 2) N̄s V4 B3 वन्य, N̄s D10 15 बहु,
B4 रत्य D11 वर्य (for वर्य) N̄s D11 'युल, N̄s 'युल्य,
V4 B D10 दूल (for दूल) D11 चण्ड (for प्राय) B1
विषय, D12 प्राविशत (for सोविशद) —(1 3) B3 (m
orig as in text) 'यामम् (for 'याम) —(1 4) V4 D12
'प्रातश्च (for परिभ्रान्तश्च) V4 D11 [आ]र्षीद (for [अ]
सा) D12 दृष्ट्वा (for पादधानवन्) —N̄s om 1 5 —(1 5)
V4 D11 सुत्रोऽहं (for सुत्रोऽहं) D11 च तनस्तन (for कप्य
श्चक्षेति) N̄s V4 B3 D10 सव्य, B3 सव्य (for सव्य)
B4 परि, D11 15 स वि (for प्रविलोकयन्) —For ins
see below —(1 7) D11 तु (for च) V4 B4 B3
D12 अति (for अति) V4 बहुगुण (sic) B2 सतत
(for च सव्य) —(1 8) B4 [ए]ज (for [ए]ज)
N̄s 11 illeg for ए in विषय N̄s V4 B4 सौम्या
D12 सौम्य (for सौम्ये) D12 ग्रामश्च (for ग्रामाश्च) N̄s B4
'गोडुल (sic) D12 'गोडुल (for बहुगोडुल) —(1 9)
V4 आमश्च D10 आमा (for आमा) V4 B3 गोडु
D11 गोडु D12 जीवति (sic) (for गोडुजीविन) —(1 10)
V4 कृताञ्जलि D11 दृष्ट्वाकञ्जलि (sic) (for ह्यञ्जलि)
V4 पुत्रे V4 पुत्रे (for पुत्रा) —(1 11) N̄s B3 तेन
(for लोमपाद) —(1 12) N̄s 'चक्षु V4 s [अ]विशयदा
V4 'चक्षु B3 [अ]विशय D11 'दृष्ट्वा (for [अ]विशयदा)
D11 त्वरे D12 एते (for एते) —(1 13) V4 D12 कर्त्तुं,
B3 'मयव D11 उपसगम्य (for कप्यश्चक्षुश्च) B1 स च
(for वे) —(1 14) V4 उक्तं (for उक्तम्) N̄s B3
D10 15 विप्रर्षि N̄s विप्रर्षि V4 ब्रह्मर्षि (for स कर्षि)
N̄s वै ज्ञान D12 च्यानेन (for वै ध्यान) —(1 15) B1
D12 अभिव्यक्त (for अभिव्यक्त) B4 एव B4 D12 एव (for
पतन) V4 'दु B1 तन्वाता D10 आत्मा (sic) (for
ज्ञात्वा च) N̄s अभिव्यक्त (sic) V4 अभिव्यक्तितनया (sic)
(for the prior half)]

—After 1 6 of 315* V4 s B2 (m.) D11 ins

भूय एव च राजेन्द्र शृणु मे वचनं हितम् ।
यथा स देवप्रवरः कथयामास बुद्धिमान् ॥ १
इक्ष्वाकूणां कुले जातो भविष्यति सुचारुर्भक्तः ।
राजा दशरथो नाम्ना श्रीमान्सत्यप्रतिश्रुतः ॥ २

अङ्गराजेन सख्यं च तस्य राज्ञो भविष्यति ।
कन्या चास्य महाभाग्यं ज्ञान्ता नाम भविष्यति ॥ ३
पुत्रस्त्वङ्गस्य राज्ञस्तु रोमपाद इति श्रुतः ।
तं स राजा दशरथो गमिष्यति महायशः ॥ ४

G 1 10 4
B 1 11 4
L 1 9 4

316* निश्चयमाश्रमात्स्मात्प्रतिमयातुमा मज्ज ।
निश्चय ॥ वनात्स्मादश्रमात्स्मात्स्मात्स्मात्स्मात् ।

{ (1 1) V₂ स विचित्रं पुन तदा (for the post half)
—For 1 1 B₂ D₁₁ read निश्चयमाश्रमात्स्मात्स्मात् (D₁₁ °ब
निश्चयमाश्रमात्स्मात्स्मात् पुन तदा —(1 2) D₁₁ वचनात् (by
metathesis) (for च वदाम्) V₂ या दशरथं च B₂ जग (m
gloss देश दशरथं (for दशरथाज्ञानं) D₁₁ विषय च जगत् स
(for the post half)]
On the other hand B₂ ins

317* ज्ञात्वा योगबलेनाथ सुतस्य गमनं वत ।
जगाम चाविचेतेन श्रीदेवं च स्मरामुत ।
—After 1 103 N₂ V₁ 12 B₂ (marg after 320*)
D₁₀ 12 ins while D₁₁ ins after 32

318* सर्वदेवद्वेषेण श्रुत्वा महाविस्मयः ।
विभाण्डको महातिष्ठ गवमप्युद्दिशेत्तम ।
जगाम तपसे श्रीमानुप्रीतिमाप्ताय जगाम ।

{ D₁₀ om 1 1 and the prior half of 1 2 (cf v.l.
ins 103) V₁ B₂ D₁₁ is om 1 2 —(1 3) D₁₁
जगाम * (for जगाम) D₁₁ तपसे (for तपसे) V₁ 2 D₁₁ 12
वैव (for श्रीमान्) D₁₁ स श्रीतेन (for सुधी) N₂ V₂ D₁₀
पुनरेवाश्रमं प्रति (for the post half)]
On the other hand V₂ ins

319* रते बहुतिष्ठे काल तेन राजानुमेदित ।
—After 1 103 B₂ ins

320* शृणु मे नगरे तस्य रोमपादस्य श्रुते ।

Hereafter the details such as इत्यर्थे etc
which are not constituent elements of the colophon
are ignored

Colophon Kāṇḍa name S₁ N₂ V₂ B₂ D₁₀ om
V₁ 2 B₂ 4 D₁₁ भादि, D₁ 2 अयोध्या —Sarga name Dt
D₁ 2 13 S om S₁ D₁ 13 अक्षयश्रीममन, N₂ V₁ 4 B
D₁ 2 13 अक्षयश्रीममन (B₂ 2 D₁ 2 13 न) V₂ 2
अक्षयश्रीममनवचनं (V₂ 2 नमिवाच) D₁₁ अक्षयश्रीम
मन —Sarga no (figures words or both) N₂ V₁ 4
B₂ 2 D₁ 13 13 om both S₁ N₂ B₂ 2 D₁₀ 9 V₂ 11 V₂
8 D₁ 7 D₁ 6 D₁ 6 सप्तम, S (except M₂) दशम, M₂
नमः (as in text) Dt D₁ 2 13 10 दशम, D₁ 2 both
as in text —After colophon G₁ 2 M₂ conclude
with श्रीरामाय नमः, G₂ श्रीमेरे रामानुजाय नमः

10

1 Before 1 S₁ ins. ref सुमन्त्र, T₂ श्रीरामचन्द्राय
नमः —° S₁ एवं (for एवं) N₂ V₁ 4 B₂ D₁₀ महाराज,
V₂ महामेन, V₂ D₂ 2 13 M₂ महाराज्ञे, Dt D₁ 2 13 T G₁
M₂ हिं G₂ 2 M₂ तु° (for च राजेन्द्र) —° B₂ शृणु (शु)
ष्व (for शृणु मे) N₂ V₁ 2 B₂ 4 D₁ 7 [5] महामे, N₂ V₂
D₁₀ [5] महामे, V₂ महामे B₂ महामे, D₁ [5] महामे, D₂
च महामे D₁₀ महामे G₂ M₂ महामे (for वचना) N₂ V B
D₁ 2 13 13 वच (for हितम्) —° D₁ महामे, T₂ महामे (for
यथा) S₁ महामे (for देव) —° S₁ D₁ 2 13 13 महामे
(for बुद्धिमान्) D₁ 11 S (except M₂) Cm g k कथाया
मेरुमहामे (G₂ बुद्धिमान्) G₂ 2 कथाया कथायायते एव
बहुमानगीला यथा उक्तवत् तथा शृणु G₂ —For 1st, N₂ V
B D₁ 2 13 13 M₂ subst

321* सख्युमादाद्वत् श्रुत् मे वचनं यथा ।

[M₂ सख्युमादाद्वत् V₂ उचित, V₂ B₂ D₁₀ गन् (for वचन)
V₂ विहित (for वचना) B₂ तथा]

2 Before 2 S₁ ins in marg ref सख्युमादाद्वत् —°
D₂ कुलेले (by ditto) D₂ 2 13 राजा D₁₁ हाते (for
जाते) N₂ V B D₁ 10 13 M₂ इत्थाकुलेराज्ञे (V₁ °रगज्ञे
[sic] B₂ °वस °रे राजा मयिष्यति महामया D₁ 2
नाम, T₂ नामा (sic) (for नाम्ना) V₂ D₂ 2 13 transp
राज्ञा and नाम्ना S₁ N₂ V₁ 2 13 D₁ 2 13 13 S
(except T₂ M₂) नाम्ना (D₁₁ नाम्ना इतरयो नाम (S₁
D₂ 13 वीर) —° N₂ V B D₁ 2 13 13 M₂ वीरमात्रं,
G₂ M₂ इत्था (for श्रीमान्) N₂ V B D₁ 2 13 13 T₂ M₂
सख्युमादाद्वत्, Dt D₂ 2 13 °यथा D₁ महामेयथाय, Cm g k t
as in text —D₁₁ repeats 2nd after 3rd

3 °° S₁ N₂ V B D₁ 2 13 13 M₂ हलये तस्या (N₂
°° also) राजाजेन महामेयति महामेन (D₁₀ °ता, D₁₀ न सखाय)
—After 3rd D₁₁ repeats 2nd —° G₂ कन्या D₁ 2 M₂
सत्य (for कास्य) V₂ भोवा, M₂ भोवा (for भागा) —°
D₂ नाम्ना शोवा B₂ ° विवर्त

4 D₂ om 4 —° M₂ 2 व (for second व) G₂
राज्ञस्य (sic) D₂ T₂ 2 G₂ M₂ पुत्रसंगतिराज्ञस्य, G₂ 2 स
पुत्रसंगतिराज्ञस्य —° T₂ श्रुत (for श्रुत) —° T₂
जगतां (for मे स राजा) —For 4 7 S₁ N₂ V B D₁ 2
2 13 13 M₂ subst 322*

G 1 10 5
B 1 11 5
L 1 9 5

अनपत्योऽस्मि धर्मात्मज्ञानाभर्ता मम क्रतुम् ।
आहरेत त्वयाज्ञः संतानार्थं कुलस्य च ॥ ५
श्रुत्वा राज्ञोऽयं तद्वाक्यं मनसा स विचिन्त्य च ।
प्रदास्यते पुनरन्तं शान्ताभर्तारिमात्मवान् ॥ ६
प्रतिगृह्य च तं पित्रं स राजा विगतज्वरः ।
आहरिष्यति तं यज्ञं प्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥ ७

5 °) D14 S (except T3 G2 M1) Ck धर्माभा (for
"त्मन" —°) G2 M1 आभेन (for आहरेत) —°) T3 मे,
M3 न (for च)

6 °) Dt D3 5 8 G1 M2 3 Ct च, Cg k as in text
(for स) D4 G2 M1 विस्मय (for विचिन्त्य)

7 °) M3 प्द inf lin sec m in आहरिष्यति —For
4 7 S: N̄ V B D10-11 12 M3 subst

322* अन्नराजोऽनपत्यस्तु रोमपादो भविष्यति ।
स राजानं दशरथं प्रार्थयिष्यति धूमिप ।
अनपत्याय मे कन्या सखे दातुं त्वमर्हसि ।
शान्ता शान्तेन मनसा पुनर्यं प्रवर्गिणीम् ।
श्रुत्वा दशरथो वाक्यं प्रहृष्टा कुरुणा मम ।
दास्यते तां सदा कन्या शान्ताभर्तापिपाय स ।
प्रतिगृह्य च सा कन्या स राजा विगतज्वरः ।
स्वपुरं यास्यति शीतं कृतार्थेना-नरात्मनः ।
तां कन्यायुष्यश्चाप्य प्रदास्यति स पाथिव ।
ऋष्यशृङ्गोऽपि च प्रीतो लज्जया भार्या भविष्यति । [10]

{ (1 1) S1 D2 5 7 9 11 12 अनुपस्मरणागे वै, V1 अगता
* * * (for the prior half) V4 "रागे (for रोमपादे)
S1 D1-5 7 11 12 "वार इति कृत (for the post half)
—(1 2) D12 राजा ह, M4 स राजा (for राजान) V4 नपेयिष्यति
धूमिप (for the post half) —(1 3) D1 M4 अनपत्याय
V4 D12 सखे (for सखे) D1 M1 transp दातु and
त्वम् S1 D2 5 7 9 11 12 मनपस्तेमि धर्मज्ञ कथेय मन (D2 5
wrongly om one स) दीवता —D1 om line 4 —(1 4)
The prior half = 1 9 31°. N̄ V4 D2 5 7 9 11 12 M4 दातु,
D2 दातु S1 पुत्राधी, D1 11 12 "यं (for पुत्रार्थ) S1 N̄ 3
V4 D1 5 7 10-12 प्रवर्गिणी M4 स कन्या पुनरिहतेनारते तं
प्रती * * —(1 5) D1 कृत्वा च (hypermetric) D1 M4
चाप्य (for वाक्य) S1 D2 5 7 9 11 12 ज्ञे राग दशरथ (for
the prior half) V4 "नक्त S1 D2 5 11 12 अनपत्ति (D2 "ति)
निधित तां (D2 त, D2 तव) D1 विचिन्त्य मनसा चिर (for the
post half) —(1 6) N1 om (erroneously) D2 5 7
तव (for तदा) D1 हस्ये (for हस्यं) M4 पुत्रकामाय (for ता
नदा कन्या) D1 M4 दुहितं पिपा (for कदापिपाय स) —(1 7)
V4 प्रगृह्य स (for प्रतिगृह्य) S1 B4 (missing) D2 5 7
11 12 तु (for न) V4 राजा कन्या स (by transp) —(1
8) N V4 B1 5 8 D10 वाक्ये S1 D2 5 7 9 11 12 क्षिप्रं, M4

तं च राजा दशरथो यष्टुकामः कृताञ्जलिः ।
ऋष्यशृङ्गं द्विजश्रेष्ठं वरयिष्यति धर्मनिर्त् ॥ ८
यज्ञार्थं प्रसमार्थं च स्वर्गार्थं च नरेन्द्रः ।
लभते च स तं कामं द्विजमुष्याद्विज्ञापतिः ॥ ९
पुत्राश्चास्य भविष्यन्ति चत्वारोऽभिततिक्रमाः ।
वंशवृत्तिष्ठानकराः सर्लोकेषु विभुताः ॥ १०

श्रीत (for श्रीत) S1 D1-3 5 7 9 12 प्र (D2 erroneously om
प्र) इष्टेन (for कृतार्थेन) —(1 9) S1 repeats line 9 (var)
after 8 S1 D2 11 12 कन्या ताम् (by transp) V4 च (for
स) S1 स चेष्ट (second time) V4 नरापि, D2 5 7 9 11 12
स वीर्यान् (for स पाथिव) D1 M4 स प्रदास्यति (by transp)
धीर्वाच (for the post half) —For ins see below
—(1 10) V4 ता, V4 स- (for च) S1 D2 5 7 9 11 12
सत्यप्रतिश्रवो (D2 "ह्वो) राजा (for the prior half) S1 D2 5 7
9 11 12 स च (D2 सव) शुद्धे, N̄ हव्यभाषो (for लज्जया भार्या)]
—After line 9 B4 M4 ins

323* आभ्यवृत्तिः क्रमाद्भो नियमे नास्य भविषि ।
तत्त्वाभ्यागमनादेव धरिष्यति शतक्रतु ।

{ (1 1) B4 आनेष्यति क्रमाद्भो (for the prior half)
M4 स्ते स (for नास्य) —(1 2) M4 पुनरेनाभितति (for the
post half) }

8 °) D14 T1 2 G1 3 4 तु, M3 स तु (for त च) —°)
V4 यष्टुकाम, Dt D4 5 8 S (except M4) यशस्काम, Cg as
in text —°) S1 प्रहृष्टेनान्तरात्मना —B1 r (ditto) from
it in वरयिष्यति up to प्द in 11° (cf B1 variant),
after प्द in 11° —For 8° 9°, D1 subst while M4
for 8

324* त च राजा दशरथो होतार वरयिष्यति ।

यष्टु च पुत्रकाम ससुपेयं हताञ्जलि ।

—After 8 in the place of 9° S1 wrongly repeats
(var) line 9 of 322*

9 S1 om 9° —°) V4 यज्ञार्थं च (hypermetric)
V1 धर्मार्थं च, B1 om (hapl first time) (for हरमार्थं
च) N̄ B4 D10 12 वरापि, D2 नरेन्द्र, D2 जनेन्द्र,
M4 स्वर्गार्थो पुत्रकामश्च वरये त्वमिति भुवन्, —°) S1
N̄ V B D1 5 7 9-12 M4 हव्यते S1 N̄ 3 सतत,
N̄ 5 V4 D10 स तु, V4 D10 स च स्ते (by
transp), B4 D1 12 स (D2 च) तत, D12 च शत, G1 2 च
स तान् (for च सव) B4 G1 2 कामान् (for काम) —°)
D2 "तुष्टा, D4 विप्रः D1 द्वि* (for द्विजमुष्याद्) D2
विज्ञापते N̄ V B D10 12 M4 अरिपुत्रा (B4 "प्र) वरापिप
(N̄ V 2 B1 दीक्षर)

10 °) V1 पुत्रास्तव, V2 पुत्रा चाप्य, D1-3 5 7 9 11 12
मुदाभ्यास्य —°) S1 N̄ V B D1 10-12 M4 नेतस (for

यसं स देवप्रवरः पूरं कथितशान्कथाम् ।
सन्तुमारो भगवान्पुत्रा देवयुगे प्रभुः ॥ ११
न त्वं पुरुषार्थार्थं तमानय सुमत्कृतम् ।
स्वयमेव महाराज गात्रा सखलाहनः ॥ १२
अनुमान्य वनिष्ठं च स्रुतास्यं निद्राम्य च ।

मान्तःपुरः सहामात्यः प्रययौ यत्र स द्विजः ॥ १३
वनानि सतिथैव व्यतिरम्य शनः शनः ।
अभिचराम तं देशं यत्र च मुनिपुंगवः ॥ १४
आमाय तं द्विजश्रेष्ठ रोमपादममीपगम् ।
ऋषिपुत्रं ददर्शदौ दीप्यमानमिग्नानलम् ॥ १५

G 1 10 19
B 1 11 15
L 1 9 18

विश्रामा) —^a) D11 सवै (for सवे) Dt Ds सवैभूतेषु
N V B D10 11 Ms सुवैर्वादि (B1 'नाम, D11 'दाव) घर्मे (12 'घर) सतानर्धना

11 *) 12 4 स लृष (by transp) Ds देव (for देव)
N V B D10 11 Ms विवरो, 14 रिमरो (hyper-
metric) —^b) Ds 7 पुरा (for पूर्व) Gs कथा (for
कथा) N V B D10 11 Ms मरिथिनि (D11 'दि) दसुक्तम्
—After 12 (cf B1 variant) B1 repeats (ditto ?)
the portion of the text from 11 in वरिथिनि in 8^a
up to च in 6 here —^c) D1 अगम् —^d) D1 इमा
(for पुत्र) Ds 7 प्रभो (for प्रभु) N V B D1 10 11 Ms
मुनिपुंगवसे

12 *) S1 D1 11 स्रुतवामोर्ह, D1 2 7 11 स्रुतवामोर्ह
—^a) D11 तमानः Ds 7 7 सुमत्कृत —^b) Ds च रात्रि, 12
G1 Ms 'रात्रो (for महाराज) —^c) Ds 7 स्वयमेव Ds 'न,
Gs 'मानह (by metathesis) (for 'वाहन) S1 Ds 7 11
सखलवडवाहन —For 12 and 13 N V B D10 11
(for 12^a—13^a) 12 Ms subst 327^a
—After 12 S1 D1 2 7 7 11 (after 1 6 of 327^a) 11
ins

325* सूतस्य वचनं श्रुत्वा रात्रा संपूषामनाम् ।
[D11 स गम् (for गम्)]
—while Dt Ds 11 Gs ins

326* सुमन्त्रस्य वचं श्रुत्वा हृष्टो दत्तात्रेयः प्रवचम् ।

13 *) Ds अनुमाय Ds स (for च) —^a) Ds सूक्त
वाच्य (hypermetric) S1 D1 2 7 11 निषेध च Dt Ds
निद्राम्य च (sic) Ds 7 7 11 न्यवेदयत् —After 13^a S1
D1 2 7 7 11 11 T1 3 Gs ins f 7 of 327^a —^c) S1 D1 11
सौ (D1 सौ) त पुरा —For 12 and 13 N V B
D10 11 (for 12^a—13^a) 12 Ms subst

327* स त्वं वृत्तिपार्थिवं समानयिष्येऽभि ।
विभाण्डरुते गवा वरिथिवा सतो सुहृत् ।
हनि श्रुत्वा दत्तात्रेय सुमन्त्रस्य सुमन्त्रितम् ।
वनिष्ठं समुपागम्य ततो वचनस्मरन्वीत् ।
सुमन्त्रोऽयं वदत्येवमनुजं दातुमर्हसि ।
वनिष्ठोऽपि वचं श्रुत्वा वचनेन प्रत्यचलत् ।
सोऽनुजानो वसिष्ठेन रात्रा सुश्रीतमावस ।
सुमन्त्रवचनापूर्णे प्रयातुमुपचरते ।
नल्पयन् वरिधुं सामास्यं सपुत्रोऽहम् ।
सन्त पुरावर्धयेव यत्रासौ निद्रासत्तमम् ।

[5]

[10]

[D11 om 1 1 —(1 1) Ms 7 (for स त्वं) 11 B1
Ms तमा (V1 सन्ना hypermetric) नेतुविद्विभि —1 or ins
see below —B1 om 1 2—5 —(1 2) V4 हावा (for
गा) 11 चामो (hypermetric) (for [मा, लो]) —(1
3) 11 सुदृग्गुण (sic) 12 च सविन 14 D10 11 11 Ms तुमवि
(D10 'त) B1 स सविन (for सविन) —(1 4) 11
लागप्येव (sic) 12 4 D11 11 डत् (14 'रा) मन्त्रेऽयं (D1 'व)
12 B1 Ms लव (Ms अवि) गवे (for समुपागम्य) 11 B1 स
वनिष्ठुपागम्य (for the prior half) 11 12 4 D11 (with
hiatus) 12 इव Ms तया (for ततो) —(1 5) D11 [ए] व
तवुनाडुत् (for [ए] वतुनाडुत् गतुत्) —(1 6) 11 B1 2 4
D11 11 च त्वं (for वचं) 12 4 D11 प्रतिपद्य (12 'दे)
—After 1 6 D11 ins 325* —(1 7) S1 D1 2 7 7 11
12 11 T1 3 Gs वरिथिवा (D1 'व) वृत्तिपार्थिव (D1 श्रीतो)
दत्तात्रेय (D1 'वा D11 'व्य च D11 T1 3 Gs सपुत्रोऽहम्)
—(1 8) D11 वचना (for वचना) 11 स (for प्र)
—(1 9) V4 सखाव वृत्तं D11 लेमनास्य दे इत् (for the
post half) —D11 om line 10 —(1 10) B1 गात्रं
(for सत्त) B1 वरा (for वर)]
—After 1 1 B1 ins

328* वारिधिरिति तदा मेने विभाण्डकमुवाच वचम् ।

14 *) Ds हरितश्च (for मरितश्च) —^a) D1 विनि कम्प
—^c) S1 Ds 7 11 11 वरिथिवा, Ds 7 7 मन्त्रेऽयं स (for
वनिष्ठ) —^d) Gs पुत्र (sic) (for वर) S1 Ds 7 7 11 11
[व] र्मा (for वै) Ds 'सत्तम (for 'पुरा) —For 14
N V B D1 (line 2 only for 14^a) 12 11 Ms subst
while S1 Ds 7 11 11 ins after 14 whereas Ds 7 7 subst
for 15^a

329* कर्मास्यं विविधा देवाप्रात्रा नाविचिरेण स ।
लोमपादपुत्रं धीमान्प्रविषयामिपुत्रित ।

[S1 Ds 7 7 11 11 11 11 —(1 1) 11 V4 B1 Ms
सर्वात् 12 त्व B1 त्व Ms ह (for स) —(1 2) 11 V1
B1 2 4 D10 11 'पुरी 12 'रा-पुर 14 'वाहन Ms रोमपाद-
S1 Ds 7 7 11 11 प्राय V1 धीमान् Ms धीमत् (for धीमान्)
S1 Ds 7 7 11 11 11 11 11 V4 [व] र्मा Ds स पूर्ण D10
[व] र्मा]

15 *) G1 द्विच, Gs 11 मुनि (for द्विच) Ms
-समन्त्रित (for -समीपवत्) S1 N V B Ds 7 7 11 Ms
सखासमात् (V4 D1 लवो ददर्श) रात्रा स (S1 Ds 7 11 12 रात्रा तु,

ततो राजा यथान्यायं पूजां चको विशेषतः ।
सत्पितृपुत्रस्य वै राज्ञः ऋष्टेनान्तरात्मना ॥ १६
रोमपादेन चाख्यातमृषिपुत्राय धीमते ।
सरयं संवन्धकं चैव तदा तं प्रत्यपूजयत् ॥ १७
एवं सुसत्कृतस्तेन सहोपिवा नरर्षभः ।

Di राजासी, M राजाव/रोमपादनिवेशने (S1 V4 D5 12 "न")
—For 15^{ab} D2 37 subst 1 2 of 329^a —^a) S1 T3
कते पुत्र, V4 ऋषिपुत्रो S1 D2 3 5 7 9 11 13 "सी, N V B (B3
m) D1 10 13 M दशायो, B3 "ध, Dt D4 9 Ct "यो, M1 "जौ
(sic) Cg as in text (for दशायौ) —^a) V4 "मान
(for "मानम्) V4 ["जौ, B3 ["जम (for ["जम
(for "मानम्) V4 ["जम (for ["जम (for ["जम
Di "विमानम् (by metathesis) (for "विमानम्)

16 ^{ab}) S1 D1 5 7 9 11 13 "रोमपाद पूजा तस्य (D5 7
transp पूजा and तस्य) चकार ह (S1 "पिह [sic] D1 13
—^a) S1 D1 13 तत्र M2 अन्त्य (for तस्य) S1 B4
D1 5 9 11 13 राज्ञः, D2 5 7 भूयस्य (for वै राज्ञः) —For 16
N V B (B4 for 16^{ab} only) D1 10 13 M2 subst while
D1 ins after 15

330* ततो राजा द्वाभ्य विपानिभिमुपागतम् ।
पूजया प्रतिजग्राह श्रीयमाणोऽमुकुरपा ।

[D1 13 om 1 2 —(1 2) V2 "स्वत B1 (marg as
in text) "कपा (for "कपा)]

17 V2 om 17 For 17 20 N V1 B3 D10 M2
subst 331* S1 V2 4 B3 1 D1 3 5 7 9 11 13 read 17
(V2 4 B3 4 D1 13 17^{ab}) after 20^{ab} —^a) S1 V2 4 B3 4
D1 3 5 7 9 11 13 रोमपादेगमद्भवत् (V2 1 B4 D1 13
D5 "पि तलर्ष) —After 17^{ab} V2 4 B3 4 D1 13 ins
331* V2 1 B4 D1 13 om 17^{ab} —^a) S1 D2 3 5 7 9 11 13
सावधि (D2 11 "ध/क, D2 9 संवन्धित (for तदा) S1 D2 3
5 7 9 11 13 "ध/क, D2 9 संवन्धित (for तदा) S1 D2 3
5 7 9 11 13 तलर्ष (D2 9 transp तत् and सर्व) प्रत्येदयत्
—After 17, S1 D2 3 5 7 9 11 13 ins 331*

18 ^a) S1 V2 4 B3 4 D1 5 7 11 13 "स्व" D1 10 13 एव
(D2 एव) सत्कृत (D1 पूजा) D1 M2 एव सत् —^a) S1
V2 4 B3 4 D1 5 7 11 13 वसंस्तत्र (for सहोपिवा) V2
"पिह, B3 4 वत् G2 M1 नराधिप (for नरर्षभ) —^a) V2 4
D1 11 13 M2 "हो, D2 "ह (sic) D1 13 ससर्ग (for ससाह)
V2 4 B3 4 D1 3 5 7 11 13 दिवस (for द्विसात्र) V2 4 B3 4
D1 13 यावत्, Dt om (hapl) D1 13 रा (for राजा) —^a)
S1 V2 4 B3 4 D1 3 5 7 9 11 13 ततो (D1 13 नाता) वचनम् (for
राजानमिदम्)

19 ^a) S1 V2 4 B3 4 D1 3 5 7 9 11 13 वीर (for
राजम्) —^a) V2 स च (for सह) V2 D1 13 अर्ष (sic)
—^a) V2 4 मदीय B4 मदीया नारी —^a) D1 13 तत्र च (for

सहादिवसाम्राजा राजानमिदमवनीत् ॥ १८
शान्ता तत्र सुता राजन्सह भर्ता मिश्रांते ।
मदीयं नगरं यातु कार्यं हि महदुद्यतम् ॥ १९
तथेति राजा संशुत्य गमनं तस्य धीमतः ।
उत्राच वचनं मिश्रं गच्छ त्वं सह भार्या ॥ २०

हि) B3 4 तावत् (for महत्) V2 4 B3 4 D5 उच्यता, D1 3
अत्र से, D1 13 सङ्कृत, Ct as in text (for उद्यतम्)

20 ^a) V2 4 अथ (for तथा) 1 3 सत्कृत (sic) —^a)
V2 4 B3 4 D1 3 नगर (for गमन) —After 20^{ab}, S1 V2 4
B3 4 D1 3 5 7 9 11 13 read 17 —^a) Dt D4 9 विप्र
(for विप्र) —For 20^{ab} S1 V2 4 B3 4 D1 3 5 7 9 11 13
subst 1 8 of 331* —For 17 20 N V1 B2 D10 M2
subst while S1 V2 4 B3 4 D1 3 5 7 9 11 13 (V2 4 B3 4
D1 13 after 17^{ab}) ins (subst 1 8 for 20^{ab} V2 also)
after 17 V2 after 20^{ab}

331* कथ्यश्चात्राच चैव न्यवेदयद्वनारम् ।
अथ राजा द्वाभ्य सखा से दधित सुहृत् ।
वपुष्यार्थं ममानेव इत्येव वरवर्णिनी ।
राजमानस्य से महान्शान्ता विप्रतन्त्रजा ।
सोऽपि ते अशुभे विप्र यथैवाह तथा नृप । [5]
शरणं त्वामनुश्रुय पुत्रार्थं द्विजसत्तम ।
पुत्रकाममिदं ज्ञानं सत्कृतं कर्तुमर्हसि ।
तारयैनमितो यत्ना शान्तया सह भार्याम् ।

[S1 D2 3 5 7 9 11 13 om 1 2 —(1 2) D1 कर्त्तुं D1 10
अथ" (sic) (for कथ्य) D1 [र]ति (for [र]ति) —
(1 2) D1 अथ (for अथ) M2 से (for से) N V B
D1 10 13 M2 दधि (B1 "हि D1 "नो) तदा (V2 दृष्ट [sic],
M2 म) (for दधित सुहृत्) —Ct cites 1 3-5 as in N V
B etc —(1 3) S1 सखा" (for मना) N V B D1 10 13
M2 अनेन मेनन्त्याय (for the prior half) V2 से (for
[र]ति) —(1 4) S1 D1 कथ्य" V2 B3 (m) D2 "नाप
(for वाचकान्य) V2 B3 (m) वै (for से) B3 (marg)
as in text D1 विप्र D1 13 यान् (for महत्) N B D1 10
वाचके पुत्रकथ्ये च (B m "लाय) V2 4 B3 4 M2 वाचके (B3
सा च मे) पुत्रकथ्ये (V1 "प्रकृतिक hypermetnc) D1
वाचके पुत्रकथ्ये (for the prior half) D2 कांता V2
B3 (m) 4 "यमा D1 प्रियम् (for पितर) S1 D2 3 M2
[आ]त्मन (D2 3 "दा) D2 11 13 यम (for [आ]त्मन)
—(1 5) V2 वपुष्य D1 स्वयं ते (for सोऽपि ते) D2 त्वपुरे
(for अशुभे) N V B D1 10 13 M2 अशुभ (for विप्र) D2
लेय अशुभे विप्रस्य (unmetrical) (for the prior half)
D1 13 अथ [र]ति (for [र]ति) D2 3 5 7 9 11 13 तदा
तथा विप्र (D2 "वा) (for तथा दृष्ट) —(1 6) S1 शरणार्थम्
(for शरणं त्वाम्) B3 शरणं शरण (m) and सामनुयाय
S1 D2 11 13 वचनं (D1 "थे) (for "थे) V2 D1 13 "थ B1

क्राप्रिपुत्रः प्रतिश्रुत्य तथेत्याह नृपं तदा ।

स नृपेणाम्यनुज्ञातः प्रययौ सह भार्यया ॥ २१

तामन्योन्याञ्जलिं कृत्वा स्नेहात्संश्लिष्य चोरसा ।

ननन्दतुर्दशरथो रोमपादश्च वीर्यवान् ॥ २२

सत् (before तिमेयं स wrongly om) D11 मुनि (for द्विजस्यम्) —(1 7) Ds इर (for स्य) N V B D10 तवत् Ms गवा (for तत्) N V B D10 Ms तव वा (V2 B2 वो) नवितुम् (for सकल वतुम्) —(1 8) V2 सेन* V2 स्वर* (for तारयेत्) B1 transp सह and भार्या]

21 D11 om (hapl) 21 —^a S1 D1 3 5 7 9 11 13
*त्रोष (D2 िपि) तच्छुवा (D10 ह्य) N V B D2 M4
*तपेत्तुक्त्वा (V4 *नक्ष, D2 *त शुक्त्वा) —^a D12 *त्या*
(for *त्याह) D2 मनि Gs नया (for तदा) N V B D10
M4 तद्वा (B1 स वा) क्य (V2 B2 Ms *कथे V4 *कवा) सन
(V4 *दध्य, M4 *तद्) नतर —After 21^{ab} S1 D1-3 5 7 9 11 13
ms

332* गच्छेति विप्रवचनान्नान्नोवाच ठठो वृषम् ।

[D11 गलेति D2 नृ तदा D11 तथा नृ]
—^a S1 D2 3 ऋषिणा च, D1 5 7 9 11 13 नृपेण च (D11
*नृ, D11 *वा) (for स नृपेण) N V B D10 M4 तमनु
ज्ञाय नृपतिं

23 7) D1 D2 पौरिषु M3 चोदयामास —For 22-23^{cd}
S1 D1-3 5 7 9 11 13 subst

333* तामन्योन्यं च कुशलं सहृद्वाक्षिष्य चोरसा ।

तमने मन्त्रिमाधत्त राजा दशरथस्तदा ।

सोऽनुज्ञातो दद्यात्पस्तेन राजा भक्षिपति ।

प्रययौ त्वां पुरीं वीर शान्त्यमादाय सत्वरम् ।

ततो राजा प्रहृष्टाभा प्रेयषामास वै तदा । [5]

[(1 1) D1 *न्य D11 *न्य (both submetrical) (for
न्य च) D2 9 तान्वयेन D3 तान्वयेन तं (sic) D11 तवाम्यो
* * (by metathesis) (for the prior half) D1-3 5 11
हृत्वा (D1 11 द्वा) *क्षिष्य* D12 स पृथ्वाक्षिष्य (sic) वा स (for
the post half) —(1 2) S1 *दत्त D2 मन्त्रिमाधत्त (sic)
D11 [अ] पत्त राजा म (for मन्त्रिमाधत्त) D11 मति D12 रा* (for
राजा) D2 तथा (for तदा) —(1 4) D2 त्व (sic) (for त्वां)
D2 वीर (for वीर) D2 स्वर —(1 5) S1 D1 3 दशरथ*
(for प्रहृष्टाभा) —D11 repeats from प्रेयषामास up to
नेन 11 23' after 25' —D1 11 तथा (for तदा)]
—^a S1 D1 3 5 11 13 द्विप्रम् (for द्विप्रम्) D1-3 द्विप्रं
सर्वम् (by transp.)
—For 22 and 23 N V B D1 10 13 Ms subst

334* रोमपादस्तपो राजा परित्यज्याभिरूष्य च ।

अनुज्ञते पुरं गन्तुं भूयो दशरथं स्वकम् ।

ततः सुहृदमापृच्छय प्रस्थितो रघुनन्दनः ।

पौरिष्यः प्रेयषामास दूतान्वै शीघ्रगामिनः ।

क्रियतां नगरं सर्वं क्षिप्रमेव स्पर्लकृतम् ॥ २३

ततः प्रहृष्टाः पौरास्ते श्रुत्वा राजानमागतम् ।

तथा प्रचक्रुस्तत्परं राजा यत्प्रेषितं तदा ॥ २४

तवस्तेनाम्यनुज्ञान्त्वादाय द्विर्नरम् ।

शान्त्या सहितं काले प्रयातुमुपचक्रमे ।

अथ राजा दशरथ पुरवानासकारिण । [5]

स्वपुरं प्रेयषामास प्रियाद्यानापुरं सत्वरम् ।

इत् शीघ्रतरं गत्वा पुष्पाभिर्ममं शान्तवान् ।

क्रियतां मे पुरं शीघ्रं सर्वतः समरं कृतम् ।

[(1 1) M4 *पा* (for रोमपाद) V2 तदा (for ततो) V1
[अ] मि* * च B1 *पुल्लि D2 *वाच च (for [अ] मिपुत्र्य च)
—(1 2) V1 वतुपुत्र, B2 *पथे M4 *ज्ञान (for *ज्ञे) V1
पु वतु B2 पुत्रि गतु D12 ततस्त च V2 मृष M4 राजा (for मृषे)
D12 स्वये V4 दशरथ स्वक —(1 3) V4 *गत D10 *कुत्र
D10 *ज्ञाने (for [अ] ध्यनुज्ञानम्) B2 ताम् (for तम्) B1
समादाय —(1 4) N V2 B2 D10 सति V4 सहि*
D2 राजा (for काले) —(1 5) B2 आपुरारिण —(1 6)
N B2 D10 11 13 V1 सपुत्रा (hypermetric) (for स्वपुरं)
M4 स्वकतेव पुर* (for the post half) —For ms see
below —(1 7) S1 V4 इति V1 न (for तम्) —V2 4
D12 om 1 8 —(1 8) D2 दि M4 2 (for दे) D10 पुत्रे
B1 सर्व (for इति) N1 सत्वर* N2 D10 *कृतां (N2 sic)
V1 स्वरल* D2 M4 सत्वरल* (for सत्वरल*)]

—After 1 6 B2 ms

335* सत्यशत्रुस्य वामनं दातव्या सह भार्यया ।

—After 23 D1 D2 3 5 S (except M4) Cg k t ms

336* भूषितं मिकनमृष्टं वराकाभिरलृप्तम् ।

24 ^{ab} D2 प्रविष्टा (for प्रहृष्टा) S1 इ (for ते) N
V2 3 B2 D2 10 M4 ते हृष्टमेनतो गत्वा शीघ्रं नृपतिं शान्तवान्
—Gs om 24^{cd} —^a D2 3 उषा, G1 3 हन (for तथा)
S1 D1 D2 3 5 7 9 11 13 वक्रुष (for प्रचक्रम्) D2 तथा च
प्रतिचक्रुते D2 वक्रुषा (by transp) D2 प्रेक्षित, D2
कविन, T2 प्रेक्षित (for प्रेक्षित) T2 तथा N V B D2 10 13 M4
तथा वक्रुषांशस्तं पुरे (B2 पुर) सर्वम् (N1 तमिष्य V4 B1
D2 यन्मम) दोषत —After 24 M2 ms

337* यामेक्षितं वामिष्टेन राजा दशरथेन च ।

हृत्वा दूताद्विज्ञो राज प्रेयषामास सत्वरम् ।

ततो निधदयामानुदूतास्तरमं भक्षानन ।

शुभ्रा तां तेषां वक्तेन पुररुह्य द्विर्नरम् ।